

F

VAIŽGANTO RAŠTAI

XVI

SU BÈGLIAIS
IR TREMTINIAIS

KAUNAS

AKC. „SPINDULIO“ B-VÈS SPAUSTUVÈ

1929

VAIŽGANTO RAŠTAI

XVI

VAIŽGANTO RAŠTAI
XVI TOMAS
RYGOS IR PETRAPILIO
LAIKOTARPIS 1915—1917 m.
PUBLICISTIKA
5 T.

VAIŽGANTAS

SU BĖGLIAIS
IR TREMTINIAIS

1 9 2 9

AKC. „SPINDULIO“ B-VĖS SPAUSTUVĖ KAUNE

2. 140778¹⁶

Kita Vaižganto publicistika.

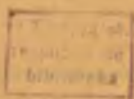
Vokiečių okupuotam Vilniui sugrįžus 1918 m. 224 p.

Lenkų okupuotame Vilniuje 1919 m. 227 p.

Steigiamajame Kaune 1920-21 m. 255 p.

Aplink nepriklausomybės veik. 1918-21 m. 240 p.

(I-IV tomai)

5. 203703

Lietuvių kultūros centras Rygoje karo metu.

RYGOS GARSAI.

Nedaugiau, kaip prieš pusę šimto metų, didumo aukštaičių lietuvių mintys krypo, kur gi daugiau, jei ne Rygos link?

Ryga tuomet buvo jiems ir džiaugsmas ir nuliūdimas.

Džiaugtasi ir didžiuotasi, pabuvojus Rygoje ar ką-nors navatno iš ten gavus.

— Meldžiamasis (ar meldžiamoji)! Kame gi gavai tokios gelumbės šimtakločiui, tokio šilko-adamoško atvartoms, tokio stebuklingo nuo gumbo vaisto-balsemo, tokio kieto cukraus, tokių kvapnių „karenių“ (paskaninimo šaknelių), metalinių daiktų?..—Klausdavo pavydūs kaimynai.

— Iš pat Rygos! Iš kurgi daugiau gausi tokių gerumėlių?—Atsakydavo laimingas vartotojas. Ir džiaugdavosi.

Tik pasiekti Ryga nebuvo piga. Tai jau liūdna.

Ji netaip jau tolimas miestas: už keliolikos ar dvidešimties kelių mylių. Vis dėlto ir tai ne parapijos miestelin nuvažiuoti.

O reikėjo ji dažnai lankyti; mažiausia po vieną du kartu per metus.

Išleisi ką nors iš namų—ir lauk, nesulaukdamas, visą savaitę. Ilgėkis, džiūk, naktimis nerimk; vis bijok, ar tik ko kelionėje neatsitiko.

Štai jauna motutė, viena pati namie pasilikusi, žaidžia su kūdikiu.

Linguoti jis nusibodo. Bet ir jis nebenori miego; sėdi, nori žaisti.

Ir mama jį žadina. Supa, laidydama ir jaunu, skambiu, motiniškai meiliu balseliu pritardama:

— Ryy-goon... Iš Rygos... Ryy-goon... Iš Rygos...

Ir kūdikis krykštauja iš džiaugsmo.

Jam gera, pabuvojus Rygoje ir ūmai atgal laimingai sugrižus.

Nes jis ir motutės balse jaučia, jog tai gera.

Šeiminingų nuotaiką ir pasiilgimą jautė net jų prieteliai-gaideliai.

— Tėtė Rygoj!—Skelbė, kad visi žinotų, geras gaidelis.

Taip buvo. Bet paskiau kitaip buvo virtę.

„Rygų“ atsirado ir daugiau ir arčiau. Ir suvažinėti ten ir atgal pasidarė lengviau.

Taip-pat motutės savo kūdikius tebelaidė. Taip-pat gaideliai tebegiedojo. Bet tik—senovės papratimu. Tikrai gi—nebebuvo ko pasiilgti, nes retai kas Rygon bevažinėjo. Bent per kelias dešimtis metų.

Bet šiaudie kitaip virto.

Vėl Ryga senoviškai įstrigo į lietuvių galvas ir širdis.

Pirklybos miestas pavirto dar ir pramonės, ir mokslų miestu.

Tėtės ir dėdės, broliukai ir sesytės vėl ėmė keliauti Rygon, o likusieji vėl skaudžiai jų ilgėtis.

Jei visų katalikų Rygoje priskaitoma bent 70 tūkstančių, tai vienu lietuvių bus tame būryje trys ketvirtos dalys; apie 50 tūkstančių.

Pralotas Afanasavičius seniai jau man yra pripažinęs: „rejestruotų“ (surašytų) lietuvių esą su viršum 30 tūkstančių. O kiek jų nesurašytų ir nesurašomų, it jūra, perplaukia per tą didelį miestą?

Taigi kiek giminių yra Lietuvoje, daugiausia Kauno ir Vilniaus gubernijose, kurie turi bent po vieną Rygoje vargstantį saviškį? Daug yra giminių, kurios ištisas šeimynas ten turi

— Ak, kaip norėtusi jų garsą pagauti! Ag pasiilgom nebepakenčiamai...—Daugelis dabar pasako.

Ir gaudo—„Rygos Garsą“, mūsų laikraštį, bene patirs, kaip ten brolių gyvenama.

Ir neužsivilia.

Didumas išlikusių gerais katalikais, dar nepamiršusių savo Tėvynės ir jos gražios kalbos, spiečiasi aplink mūsų laikraštį—siunčia per jį garsą į paliktą tėvynę.

Ir patys gaudo garsus, iš tėvynės atsiunčiamus.

Ir aš, štai, jau nuo ketvirčio amžiaus jums pažįstamas „dėdė“, atvažiavau kitiems padėtų tarpininkauti tarp Rygos ir Lietuvos.

Ir pirmą kartą siunčiu savo balsą.

Išgirskite, tautiečiai, ir atsiliepkite tan balsan. Klausykite mūsų ir patys kalbėkite.

Ryga, turėdama savo „Garsą“, įdomi ir naudinga yra ir visiems kitiems lietuviams.

Ji, it tankus miškas ar aukštas kalnas, balsiai atmuša, kas tik sviete rikteli.

Šiandie balsiausiai žvanga karo šarvai, liūdniausiai vaitoja karo kentėtojai, paslaptiniausiai persikrauna visų valstybių tvarka ir valdžia.

Tai kągi sparčiau ir plačiau beatmuš, jei ne karą?

„Rygos Garsą“ dabar vertėtų pavadinti—Karo Garsu. Ir būtų teisinga. Ir būtų visvien—įdomu.

Taigi sveiki sulaukę Naujų Metų! Klausykite: kalbėsime apie karą, kaip mums vyksta imtis, kas mums daryti, nesiimant, namie esant. Džiaugsimės laimėjimais, mokysime gailestingumo.

Dieve, padėk!

„Rygos Garsas“. 1915 metų, 1 (436) nr.

IV LATVIŲ DAILINIKŲ PARODA.

(IV Latviešu Makslinieku Izstade).

Vienam mandragalviui išsitarus: yra latvių dailės paroda; tik, kažin, ar verta eiti, — net apmaudas paėmė.

Aš nieko nebūčiau sakęs, jei būtų šitaip išsi-reikšta apie atkeliavusią iš svetur parodą, kad ji ir labai graži būtų buvusi: svetur dailė nieko nestebina.

Bet Latvijoje ar Lietuvoje susilaukus dailės pa-rodų, taip-pat linksma, kaip per gimtuves ir taip-pat įdomu, kaip prieš uždaras ateities duris stovint.

Tad ir nuėjau į Tartų gatvę.

Iš oro vieta gera, lengvai pasiekiami ir graži. Viduje perneturtinga. Jokio padabinimo tapetinių sienų, jokio išmislingumo paveikslų sudėstyme. Lyg jų sankrovoje. Bet-tik daugiau pareitų sienoje.

Tuose keliuose vidutiniškuose kambarėliuose parodai perankšta. Šviesos būtų gana. Bet kaip tu žiūrėsi į didesnį dekoracinį paveikslą, jei negalima toliau pasitraukti, kaip tik per keletą žingsnių?

Tuo atžvilgiu paroda daro nepergeriausią įspūdį; jį padidina smulkumas visų paveikslėlių, na, arčiau prisižiūrėjus, ir didumo „smulkus“ vertumas. Sutalpinti visa sutalpinta, bet estetikos toli gražu nepatenkinta. Angštumas dailei visuomet kenkia.

Katalogas mus pamokina, jog į IV Latvių Dailininkų Parodą surinkta 167 dailės dalykai iš 46 dailininkų, bene daugiausia pradedančių mėginti savo talentus. Lietuviams žinotina jų pavardės, nes ką žinosi, perilga gal ne viens jų reiks žymėti taip-pat stambiomis raidėmis, kaip dabar žymime vardą dabartinio latvių dailininkų karaliaus — Janio Rozenalio.

Štai jie abėcėlės eile surašyti ir kiek veikalų kiekvienas išstatė.

Tapytojai.

Auninš 1, Balodis 2, Baltgailis 1, Baude 2, Cimermans 3, Cyrulis 4, Dyrikis 3, Fricsons 1, Grikis 1, Grosvalds 23, Irbe 5, Jaunsudrabinš 16, Kask 4, Kras-tinš 2, Kuga 2, Lielaus 3, Muncis 1, Noemme 8, Pil-kus-Filka 1, Putnis 1, Ryts 2, Rozdars 3, Rozentals 15, Sakne 7, Sausen 1, Smidts 4, Sylis 2, Sterns 5, Strun-ke 4, Tennbergs 2, Tilbergs 3, Thone 1, Ubans 3, Vil-cinš 7, Zarinš 1.

Viso 149 paveikslai.

Be to, dviejuose kambariuose ištatyta nabašnini-ko V. Matvejo darbai (186).

Skaptoriai.

Dzenis 3, Johansons 1, Maurs 1, Rombaks 2.

Iš keramikos (puodininkystės) ir šiaip-jau pri-taikinamosios dailės.

Ercum, Irma, Celminš, Dranda, Lacis, Stein-bergs, Zegners.

Sulig dalykų smulkumo ir kainos didumo labai pigios, nuo kelių, keliolikos lig penkių dešimtų. Brangesnių nedaug. Net visų geriausiai, Rozenta-lio, ir tie labai prieinami: nuo 80—165. Tik trys brangesni. (Kad šitaip būtų lietuvių dailininkų kai-nojama, bene būtų daugiau perkama)...

Aš ne dailininkas, tinkamai įvertinti tų dailės dalykų nesugebėsiu. Tad pasitenkinsiu, pažymėda-mas, kurs labiau mane į save patraukė ir ką mintyti vertė. Tad iš eilės.

Cimmermano dekoracijos pjesoms: ypač „Kaupo“.

Grosvaldo „Išmaldų prašikės“. Jų veidai labai savotiški.

Bet darbas taip pigiai atlikta, kad net pikta, jog toks turtingas talentas bravuoja savo paištuku.

Iš Irbės pasakinių fantazijų geriausi baisi „Ra-gana“.

Jaunsudrabinio 14 grafiškų piešinėlių knygai „Balta gramata“ žavėte žavi. Kaip jis keliais tvir-tais ir reguliariais brūkšneliais padaro savotiškas,

pilnai reikšmingas latvių figūras, ištisas tikras latvių gyvenimo scenas ir karikatūras. Štai, iš ko letuviams pasimokyti, kaip reikia pigiai iliustruoti vaikų mokslo ir šiaip jau skaitymo knygutės!

Kasko sugebėta padaryti „Žiema“.

Lielaus „Zaliumuose“ ir Vilcinio „Ties Grunvaldės ežeru“, po Rozentalio skaitau geriausiais visoje parodoje gyva perspektyva. Ir tik stebiuosi, jog taip pigiai įkainota.

Ryto „Pastelė“, Rozdaro „Kalvėje“, Šmidto „Brėkštant“ juo pavykę, neg kiti jų darbai.

Tennbergo „Manifestacija“ ir „Nesusipratimas“ tokio pat piešinio būdo, kaip ir „Išmaldų“ prašikės“; jei tačiau daro įspūdį, tai greičiau dėl to, kad rodo karo biauromą ir baisumą; kad aktualiai.

Tillbergo, nors vieniems „Grenadieriams“ 800 r., visus darbus atiduočiau už du grafišku portretu-piešinėliu.

Thones „Berniukas“ veikslus.

Taip-pat Ubano „Savo paties portretas“. Bet dažų tiek dėta, tokiomis krūvomis, tokių nemaloniai skaisčių, kad net biauuru žiūrėti. Grimasa gi tokia padaryta, lyg tai būtų klounas grimiruotas. Vis dėlto tai—dailės dalykas. Už tat vargu įtikėti, jog „Obuolių vaza“ verta 100 r.; vis dėl to-pat, dėl varšų tirštumo.

Vilcinio dar gražus pigutis piešinėlis Nr. 165.

Aš net nustebau, latvių parodoje pamatęs lyg mūsų Čiurlionies pasekėjus. Sylis—jo giminaitis. Jo pasakos su Žalčiu, Jūros merga, Uola; taip-pat Šterno dekoracinis „Perėjimas aukštu tiltu“= Čiurlionies „Sonatoms“, nors toli gražu netaip fantastingi. O Šterno „Pavojumo Varpai“ sugalvojimu panašūs į Čiurlionies „Kapus“. Taip-pat ir „Pereitų laikų“. Prie tų vaizdėlių rodėjo sustoti; netiek apie juos mintijant, kiek atsimenant senąsias Vilniaus parodas. Ak, kiek ten būta gražumėlių ir intriguojančių įdomybių... Dabar jų mažiau bėsa...

Lai bus man dovanota, jei ko vertesnio nepasergėjau, pražiopsojau ar nesupratau.

Esama čia ir vieno lietuviu. Vytautas Putna, jaunutis Rygos piešimo mokyklos mokinys, davė parodai jau neblogą „Studiją“; antrą parodai skirtą aš nusipirkau.

Jonas Rozentalis...

Jis nereikalingas mūsų pagyrimų, nes nebe šian-die latvių dailės garbė, visiems jaunesiems pavyzdys. Tai—maestro. Jam paskirta kone visas vienas kambarys. Tik čia įėjęs, tepasijunti tikroje dailės šventykloje. Stebėtinas talento šakotumas! Šioje parodoje jis išreiškė net ketveriopumą. 1. Žavėja kuo gyviausiais ponių portretais, ypač p. T. V. 2. Žavėja simboliniais, kaip va: „Prieblanda“, visa moteriška figūra reiškiamą. 3. Džiugina varsomis ir perspektyva gamtos vaizdų, ypač Nr. 108 ir 111. 4. Didžiausį sugebėjimą parodė ir grafikoje. Apoteoza Rusijos karo: pavojumo ir gatavumo už ją stoti, švarus ir sąmoningas piešinys. Taip, Rozentalis—iš Europos dailininkų šeimos; galima jo latviams pavydėti...

Matvejo darbai, neabejotina, reiškia jo talentingumą. Bet tai, kas vadinama „realiu impresionizmu“, bene bus tik paprasta stoka techninio išsilavinimo. O jei M. buvo išsilavinęs ir savo teptuvėliu tik bravavo, kad rodytųsi—„impresionizmas“, tai aš nenoriu nė žiūrėti. Jų pirktis niekas negobėsis. Jie—be estetikos.

Skaptorius Dzenis daugiausia pradžiugino savo „Kuršininke“—tetute, iškalta iš paprasto rausvo granito. Jei iš tokios prastos medžiagos Dzenis padarė tokią savotišką senę, tai jis — artistas. Geras jo ir p. St. gipsinis biustas, geras ir Adolfo Allunano gipsinis bareljefas, į varį išlietas paminklui, pastatytam Mintaujoje iš tufšteinu. Vieną pirkau.

Taip-pat savotiškas ir Rambaro „Senelis su auksiniais dantimis“.

Ir Johansono gipsinė „Studija“.

Pritaikinamojoje dailėje mažiau terandame talentų. Bet čia kalta pati latvių tautinė dailė, jos ornamentika. Puodai, puodeliai, vazikės, lėkštės, saktys, spielčiai, knygų viršai iš metalo ir popieriaus, grynai tautiniai, gerai imituoti, bet taip mažai tesukomplikuoti, taip vientisi kableliais ar roželėmis, kad šių laikų estetikos jau nebepatenkina. Lietuvių ornamentika visai kitoniška ir daug-daug sykių turtingesnė, tad ir estetiškesnė. Apie puodininkystę nekalbant: jos savotiškos mes kaip ir neturime ar tik visai jos dar nepažįstame.

Tos rūšies dalykus latviai iš parodos išpirko. Bet, man rodos, daugiau iš patriotizmo, tautiškumo, neg iš noro jais papuošti savo kabinetus ar valgomuosius kambarius.

Na, vis gi latvių dailininkų judama ir dirbama. Tai velytina jiems V parodą sutaisyti daug geresnę, ir susilaukti tiek dailės dalykų, kad galima būtų — pusės nepriėmus, ir likusia puse tenkintis.

„Rygos Garsas“. 1915 m., 5 ir 7 nr.

KOVOS BŪDAI.

Revoliucija, karų laikai ir ramiausius žmones užkrečia karingumo liga. Vieniems tai patinka, kitiems nepatinka. Vieni mena karingumą esant gero savo teisių supratimo ženklą; kiti sako norą su kairuo pasipešti esant vidaus netvarkos, pasilaidavimo ženklų.

Karingi pastaraisiais laikais lenkai, karingi latviai, karingi net lėti lietuviai. Visi, žinoma, kitaip ir su kitu-kuo. Kovoja su visokiomis administracijomis; jei su jomis negalima, tai tarp savęs: tauta su tauta, latviai su vokiečiais, lietuviai su lenkais.

Ir Rygos lietuviai neatsilikę. Ir jie nuolat kovoja už savo tautos teises tame mieste. Ligi tik pradėjo daugiau jų rasti, tuoj ištiesė rankas prideramų teisių, ir ėmė jas, nes gera valia niekas jų nedavė. Ėmė teises bažnyčioje, ima jų dabar miesto savivaldyboje. „Ima“ gal persmarkiai bus pasakyta. Tikriau—ieško ir perilga—randa.

Palyginus, kas buvo prieš 20 metų, pradėjus į susišėlpimo draugiją spiestis, ir kas yra dabar, išsišakojus į tiek draugijų, kiek dabar Rygoje yra; palyginus kovos būdą „Apžvalgos“ lapuose su klebonu Afanasavičium ir dabar su klebonu Strakšu,—matome dideliausius skirtumus.

Visųpirma, seniau reikta kovoti dėl principo—tautų lygybės ir lietuvių pripažinimo taip-pat tauta. Ir laimėta. Šiandei kas gi to principo nebeprpažįsta? Jeigu tačiau tebekovojama, tai nebent dėl smulkmenų, kad tame ar kitame dalyke lygybės principas neišlaikytas ir bent-kiek nukrypta į vieną ar kitą kurią šalį.

Kai reikėjo kovoti dėl paties principo, dviejų nuomonių nebuvo. Kas buvo bent-kiek susipratęs, nusimanęs lietuvis esąs, tai stojo į vieną būrį. Bet kai kova nuslinko į antrinius dalykus, bedirbdama dėl pilnesnio teisių išlyginimo smulkmenose, tai jau ir nevienodumų ėmė atsirasti. Dabar kad ir susipratę tautininkai nebe-piga priversti vienodai galvoti, nes kas vieniems patinka, kitiems nepatinka, o tretį tiesiog ranka pamoja. „Labai tai man! Dėl tokių mažmožių nebeverta širdį gadinti. Bene galės kaip pigiau laimėti“...

Taip dalykams esant, laikraščio ar kitokio viešosios nuomonės įnagio uždavinys labai sunkus ir keblus.

Kiek-tiek pakenčiamesnis padėjimas laikraščio partinio, tetarnaujančio vienai kuriai piliečių rūšiai: jis visuomet ir visur rėš vienodai; jam teisybė ir

teisė bus tai, ką jis-pat pripažins nesulaužoma teisybe ir neužginama teise.

Bet laikraščiu nepartiniam, ieškančiam objektyvios, ne subjektyvios teisybės, tenka ilgai dairytis, viską svarstyti ir matuoti, kol nutveria siūlo galą ir, pagaliau, prieina prie kamuolio, prie to dalykų susidūrimo, iš kurio bus kilęs visas nerimas.

Šios pastarosios rūšies laikraščiu dedasi ir nori būti „Rygos Garsas“. Netiesa, kad jis vieniems, vadinamiems „klerikalams“, tetarnauja; apie tai neverta nė burnos aušinti; taip tik tie pasako, kuriems tasai laikraštis kliudo vienu savo buvimu pasaulyje. Tiesa užtat, kad „Rygos Garsas“ tarnauja ir nori tarnauti ir, kaip tik išmanydamas, kuoišmintingiausiai—tautai. O, vieniems klerikalams būtų piga patarnauti! Ale kai nori visai tautai, tai dažnai turi toli pasitraukti nuo karo lauko ir iš tolo pasižiūrėti, kur-link grūdasi kariuomenės dalys. Visuomet budriai sekti, kad būtų visa linija lygi, tad vienas dalis pastūmėti, kitas suturėti. Ir neklausyti kurio pulko karštuolių, kurie dėl savo kraujo ar dėl kokių „kryželių“ per nevalią veržiasi pirmyn. Ir nežiūrėti, kad savo pulkininkui graso ar net neištikimu vadina užtat, kad jų pirmyn neleidžia. O kaip gi leis, kad kovos planas kitokis; arba kad jaučia užtaisytą fugasą, ant kurio užsistoję visi iškris į padebesius. Ir tiek nebus naudos iš jų karštų norų ir pasišventimo.

Ypač liūdnas likimas to geranorių pulko, kurį veda ne šviesūs oficeriai, bet apytamsiai feldfelbiai ir visai tamsūs unteriai, pilni tačiau kuogeriausios nuomonės apie savo strategiją ir taktiką; juo jie tamsesnį, juo nusimanys sumaningesnį esą už patį feldmaršalą.

Viena kovojančių tautų užsistojo ant fugaso. Ir žada visą pralaimėti tuo savo vienu klandingu žingsniu. Žada visą savo dalyką nuo dv. vyresnybės akių uždengti tuo savo netaktu. Ir tarpe lietuvių atsira-

do betgi feldfobeliių, kurie ėmė ant krūtiniių draskytis drabužį, kam „Rygos Garsas“ lietuvių pulko neveda ant to-pat fugaso, į skandalą bažnyčioje. Ir ne tiek to reikalaujama iš paties „Rygos Garso“, kurs turi tikrą ir atsakomą savo viršininką; kiek iš vieno jo „unterio“, bet žmogaus naujo, neprityrusio naujoje dirvoje, tad mano, juoba palinkusio ir turinčio klausyti minios.

Nei „Rygos Garsas“ su savo vedėju, nei jo bendradarbiai neatsisako nuo gynimo tautos teisių esamųjų ir nuo ieškojimo dar neesamų, bet prideramų. Bet išmintis liepia jiems vengti fugasų, ne lietuviams, bet jiems patiems, jaučia, kiekviename žingsnyje užtaisytų. Ir kas naudos lietuviams, jei vienas jų išsižios, riktelės ir iškris už tvoros? Palydės gražiu „kentėtojo už idėją“ ar kitokiu vardu ir liks bežiopsas, dar be vieno darbininko. Ar bereikia didesnio įrodymo, kaip esame nebrendę ir į ilgą, atkaklią kovą neprisiruošę, kaip tasai nesumetimas aplinkybių, kuriose žemesnės rolės vaidintojai atsiranda? Netiek tai skaudu, kiek liūdna.

Labai jau daug medžiagos susidarė mūsų kovų istorijai, bet nemaža ir jų psichologijai. Kiekvienoje vietoje ji kitokia. Pažymėtinas, sakysime, vilnicčių lenkų palinkimas kovoti bevardžiais, anonimiais laiškais, o rygiečių — keikiamais. Ir vienas, ir kitas lygiai negražus ir spaudoje pasmerktingas. Ir nieko negelbės šauksmas: kaip drįsti: juk tai „lietuviai“ keikiasi?? Lietuviai ne lietuviai: kai verti papeikti, tai reikia papeikti, kad daugiau taip nebedarytų.

Imkime dar ir keletą į redakciją atsiųstų rašinių dėl paskutiniųjų atsitikimų Sopulingosios bažnyčioje. Štai keletas ištraukų, kurias įdėti į laikraštį nekantriais šauksmais reikalaujama.

„Kun. Tumas gali pasidrąsinti pasirašyti svetimam slapyvarde.

„Tegu kun. Tumas nemano, kad Rygos lietuviai tokie kvaili, kaip jam atrodo...“

„Jis, kaip pilotas, rankas nusimazgojo ir nieko neatboja... bet

„teisybę ir silpnaprotris gali suprasti.

„Tumai, geriau murmék ant savo pasielgimų!

„Gerbiamasis kun. Tumai! Meldžiu mano slapyvardés nevirtoti, turi savo pavardę tai ir naudokis ja, bet ne mano. Ir kad tai būtų pirmas ir pasakutinis sykis...“

„Klebono duoną édi, tai už jį ir loji...“

Parašų kitur yra, kitur nėra; apie kokią slapyvardę „jo“ kalbama, nežinia. Belieka padėti parašas:

Pildomasis komitetas „Juodosios Rankos“ NN.
Ar dar baisiau.

Klausimas, kurin aš dar nemoku tinkamai atsakyti, kas Rygoje (kitur nesigirdėti) išauklėjo šios rūšies „publicistus“ — taškytojus? Kada gi jie ims ne tik su saviškiais, bet ir su priešininkais parlamentariškiau kalbėti per laikraščių skiltis? Antai, keturi latvių didieji laikraščiai padarė tam tikrą sutartį dėliai viešų ginčų kélimo ir vedimo. O mes? gerbiamieji pasirašę! Aš net jūsų slapyvardę nepadorėjuos déti. Yra priešininkų, didesnių už mane. Palaikykite savo šovinius jiems. O aš jums dar galiu būti naudingas, kad ir ne jūsų virvelés vedžiojamas. Nurímkite ir imkités kantrybés: lietuvių teisių mes nepamirštame ir apie jas nuolat rašysime, ligi tik gerai dalyką ištyrę.

„R. G.“, 8.

SKAITMENŲ TINKLE.

(Rygos gyventojų sąrašas).

Kaip kiekvienas šviesus ūkininkas turi aiškiai susirašęs viso savo ūkio inventorių, gyvą ir negyvą; taip ir miestų ir valstybių valdybos. Gyventojai—taip pat turtas ūkio ir visuomenės gyvenime; inventorių, kuris reikia žinoti. Jie miestui pridirba turto, bet ir sau iš jo reikalauja globos: sveikatos, šviesos ir džiaugsmo. Ko ir kiek kam pridera, lengva spręsti, turint tinkamai suskirstytus gyventojų sąrašus—statistiką.

Rygos miesto valdyba pirmoji pradėjo vesti savo gyventojų statistiką jau 1867 m. Antrą kartą ji susirašė 1881 m. Trečią kartą—per visuotinąjį visos Rusijos susirašymą 1897 m. Ketvirtą kartą, štai, 1913 m. gruodžio mėn. 5 d.

Šiuo kartu pačiame mieste rasta jau 481.950 žmonių abiejų lyčių.

Tame skaičiuje kareivių, gyvenančių karo žinybos namuose (kareivinėse ir k.) būta 9.339.

Miesto apylinkėje, esančioje bet gi miesto policijos nuovadoje (okruge)—26.026.

Patrimonialėje nuovadoje šiapus ir anapus Dauguvos upės—9.546.

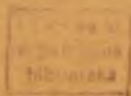
Iš viso tat į Rygą svyrančių žmonių esama: 517.522.

Ant šimto vyrų prisicinia 104 moterys.

Mokančių skaityti ir rašyti—75%. Tame skaičiuje tepaskaitančių 19.233.

Visai nepaskaitančių (analfabetų): vaikų 0—7 metų—57.914, t. y. 12%, vyresnių 62,638—13%.

Patsai miestas guli ant 7.337 dešimtinių žemės. Jo apylinkės ant 7.711 deš. Patrimonialė nuovada ant 48.915 dešimtinių.

Imant Rygą be apylinkių, ji šeštas daugumu gyventojų miestas visoje Rusijoje. Jos didieji miestai tiek gyventojų turi:

Petrogradas	1.751 tūkst.
Maskva	1.339 „
Varšuva	797 „
Odesa	550 „
Kievas	497 „
Ryga	482 „
Lodzius	342 „
Tiflis	287 „
Charkovas	221 „
Saratovas	217 „
Jekaterinoslavas	215 „
Vilnius	210 „
Baku	203 „

Ryga paskutiniu laiku ėmė baisiai sparčiai augti. Štai augimo skaitmens.

Metais	Viso	Katalikų	Liet. kol.
1867	102.590	6.381	?
1881	169.329	10.095	?
1897	225.879	25.687	5.853
1913	481.950	94.651	25.774

Katalikų, svyrančių į Rygos šventyklas, esama 99.001. Kalvinų, daugiausia lietuvių, 1.949. Katalikai sudaro 20% visų gyventojų, visą penktą dalį. Į tris esančias parapijas jie šitaip išsiskaido:

	Katalikų	Lenkų	Lietuvių	Kitų tautų
Sopulingosios par.	34.447	16.688	12.028	6.733
Šv. Pranciškaus par.	38.424	20.594	11.718	6.112
Šv. Alberto par.	21.376	8.334	9.580	3.462

Neskaitant esančių garlaiviuose. Už miesto linijos gyvenantieji 4.686 išsiskaido tarp visų trijų parapijų.

Latvių katalikų, latgalių ir kuršininkų drauge su vokiečiais ir prancūzais, kurių abiejų nepodaug, bus tada 16.307. Tokiam skaičiui, žinoma, privalios kai-kokios pretenzijos dėl pamaldų tvarkos.

Pasižiūrėkime dabar dar įdomesnių tautinių skaitmenų:

Kokios pasisakyta tautos.

	rusų	vokiečių	latvių	estų	lenkų	lietuvių	žydų	nesusek.
mieste . . .	96,421	66,923	191,956	8,795	45,768	33,423	33,534	5,133
apylinkėse .	2,538	1,852	18,074	147	1,591	1,559	57	208
patrim. n. .	644	241	8,067	81	236	174	60	43
viso . . .	99,603	69,016	218,097	9,023	47,595	35,156	33,651	5,384

Kokios pasisakyta namų kalbos.

	rusų	vokiečių	latvių	estų	lenkų	lietuvių	žydų	nesusek.
mieste . . .	107,896	78,816	186,971	6,713	35,633	25,774	21,741	4,385
apylinkėse .	2,724	2,007	18,233	86	1,235	1,183	36	181
patrim. n. .	696	277	8,128	67	152	76	51	18
viso . . .	111,316	81,100	213,332	6,866	37,020	27,033	21,828	4,584

14,442 pasisakė namie vartoją ne vieną kalbą. Tada savo tautos kalba namie nebekalba: latvių 4,765, estų 2,154, lenkų 10,575, lietuvių 8,116 ir žydų

11,820. Jie kits-kito kalbą pasisavina. Bet kas kurią, šių skaitmenų tinkle sunku susekti. Aišku tik, kad rusų kalbą namie vartoja 11,713 nerusų ir vokiečių kalbą—12,087 nevokiečių.

Kieno kalba gražesnė ir tinkamesnė pasirodė aniems nelaimingiesiems 8,116 lietuvių? Lietuviai visų kalbas savinasi; nebent tik ne žydų ir ne estų. Nedyvai, kad jie pasisavina rusų kalbą—tai valstybės ir visokių įstaigų kalba; kad pasisavina latvių kalbą—tai vietos daugumo kalba; vokiečiais, rodos, nedaug tevirsta, nors ir vokiečių esama „Pukščių“ ir kitokių. Bet sunkiai išaiškinama, ko dėl lietuviai lenkams dedasi net svetimame jiems ir lenkams krašte.

Keletą priežasčių bet gi galime pamatyti.

1. Smarkiai lietuvius kvailina sulenkėję vilniečiai, tokie tamsuoliai ir nesusipratėliai, kokių šiais laikais vargu kame berasi. Mažiau už juos ar bent tiek-pat tėra tautiškai susipratę—gudai-katalikai. Kova su tuo nesusipratimu tai kova su pačia tamsybe. Bet kaip kovoti, kad prie jų nė su tautine mokykla neprieisi?

2. Nuo senų senovės sulenkinta Katalikų Bažnyčia uoliai, gera valia, tam tikru planu, ar bent senu įpročiu, be pikto noro, toliau varo silpnesniųjų tautų, lietuvių, latvių ir gudų lenkinimą, visa tvarka, bažnytine, lyg liturgine kalba ir bažnyčios tarnų namine kalba.

3. Senesnės, turtingesnės ar bent idėjingesnės lenkų vedamos įstaigos: religinės, brostvinės labdarybės ir švietimo.

4. Ponija ir jos turtai imponuoja vergaujantiems tarnams.

Šiaip vertus ar taip, Rygoje lietuviai neparodė didesnio susipratimo, kaip kitur. Ir Rygos lenkija padidėjo mažiausia keliolika tūkstančių lietuvių, latgaliečių ir gudų. Tik ar išliks tenai? Tai pridėrės nuo lietuvių inteligentų. Dirbs, švies, steigs

mokyklas, ieškos joms kuogeriausių, o ne bet kokių kamščių mokytojų visų dalykų ir tikėjimo; steigs draugijas, kasas darbininkams ir šiaip-jau piliečiams; kels vakarus, pigius pasilinksminimus, mokysis dainuoti; skleis laikraščius, darys paskaitas, šventadienių pamokas,—atgriebs savo brolius tamsuolius. Netesės vesti šitokio įtemptino kultūros darbo—pralaimės ir tą dalį, kuri, nors lietuviškai nebekalba, vis dėlto dar lietuviai esą prisipažįsta. O gali pralaimėti ir dalį tų, kurie ir tebekalba lietuviškai, jei jų niekas nešildys tautine šilimėle.

Nesiskųskime, kad mus kiti skriaudžia: tai tuščia. Geriau dirbkime iš apačios.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 12 nr.

LINARTAI, KAČANAUSKAS IR K-o,

dailės pionieriai tarp Rygos lietuvių.

Jurgio Linarto ir Joanos Linartienės pavardės seniai žinomos Rygos, Mintaujos, Vilniaus ir k. lietuviams. Jų vaidinimų garsai dažnokai atsimuša mūsų laikraščiuose štai jau antrą dešimtį metų. J. Linartas, dramos artistas-dailininkas, gan greit, vienatinis visoje Rygoje režisierius, ant savo pečių pakeliąs veikt visą kiekvieno vaidinimo surengimo naštą. P. Joana Linartienė per visą dešimtį metų nuolatinė vaidintoja visų sunkiųjų, didžiųjų tragiškų ir kitų rolių. Nežinau, ar muziejaus afišų rinkinyje rasis bent viena, kur nebūtų abiejų Linartų pavardžių. Nebent tai būtų afiša kokio karčiaminio spektaklio.

Nesimokinę specialistais tam tikrose mokyklose, patapo vaidinimo specialistais, iš šalies besimokinami. Ir jei šiandieną fortūna pakratytų mums iš savo gausybės taurės kokią pusę milijono rublių bent viename mieste teatrui pastatyti, pirmiausia

visoje Lietuvoje, tikriau, iš visų lietuvių, kiek jų nebūtų, kandidatais į jo direktorius aš drįsčiau pastatyti p. p. Linartus. Na, tegu sau—p. Jurgį Linartą.

Ir vargu bau apsirikičiau. Anuomet aš rašiau iš Talino (Revelio), apie jų teatro nuolatinę trupą su p. Pina—direktorium. Jis prisipažino, visoje jų trupoje nėra nė vieno artisto, kurs būtų išėjęs specialę mokyklą. Jis su kitu draugu vaidinęs vokiečių antriniuose miestuose, o kiti nė to tiek. O tačiau, kad šventei pašventino naujo milžiniško teatro pastatė „Hamletą“, tai, sakau, nė kiek neblogiau, kaip didžiųjų miestų teatruose, kur vaidina vien tik mokyti specialistai. Kaip tai pasidarė? Gi taip, mat, kad atsirado žmonių, palinkusių į dramos dailę. Ją įsimylėjo, jai paskyrė visą savo laiką, mokės, dirbo ir pasidarė lyg išėję mokyklose specialį mokslą. Estų visuomenė tik užtikrino jiems pragyvenimą, kad nereiktų jiems iš šalies uždarbiauti. Latvių nuolatinėse trupose taip-pat teesą vos keletas mokytų specialistų, o kiti šiaip-jau prasimokę.

Žvilgterėjus į p. p. Linartų dešimties metų darbą dramos dailėje lavinimosi ir kitų lavinimo; suskaičius tą būrelį jaunuomenės, daugiausia politechnikos studentų, drauge su jais padirbėjusių scenos menui,—taip-pat galėtume pasakyti ir mes, lietuviai, turime jau nuolatinę trupą. Duok, visuomene, jai iš savo amato misti, leisk jai vienam tik dalykui atsidėti,—ir pamatysi, kad ją visi Lietuvos miestai taip entuziastiškai priims, kaip priima dabar ją—Mintauja, kai susilaukia.

Tai man leidžia sakyti, kad ir paskutinis 29 d. sausio mėn. „Kęstučio“ vaidinimas, ketvirtas iš eilės, Rygoje.

Didelė istorijos tragedija pastatyti ne taip lengva. Jų nelabai drįsta čia statyti nė patys latviai.

O apie lenkus nėra nė kalbos. Jie tenkinasi farsais ir mažutėmis komedijėlėmis. Tuo tarpu kad Linartų sutarianti kompanija lengvai ir ganėtinai pastato be „Kęstučio“, „Pilėnų Kunigaikštį“, „Pilėniečius“, „Živilę“ ir kt. Ir visados turi pilnintelį teatrą, nes publika niekuomet dar neužsivylė.

Paskutinį sykį J. Linartas senį Kęstutį stilizavo taip nuosakiai nuo pradžios ligi galo, kad rodės joks profesionalas nebebūtų pridėjęs nė vieno tinkamai pramanyto bruožo. Tvirtas, nenuolankus Tėvynės gynėjas, giminėje tvarkos palaikytojas, viduramžių ricierių žiedas, nors krikštas nebuvo jo apiplovęs; ricieris, tikrai, be baimės ir sutepties,— minkštėja, it moteriška, it kūdikis, ligi tik kas užgauna tą geležimi apkaustytą balandžio širdį. Administratoriaus tamprumas, kareivio tvirtumas, tėvo tikrai lietuviškas švelnumas,—istoriškai tikri to karžygio savumai, ką bežiūrint, prieš tavo akis mainosi, keičiasi, taip natūraliai, kad jokių disonansų, nepataikymų, pereinant iš vieno į kitą, nepasergsti. Aš daug duočiau, kad mokėčiau miniai balsiai ištartai vienat-vieną žodį—Tėvynė—tokia meile, pagarba ir šilima, kaip p. Jurgis. Čia negana mokėti; čia tai reikia ir širdyje giliai jausti. Tokie patriotizmo jausmai nepajuokiami, toks tautiškumas nepaniekinamas...

Vaidintojas yra artistas, jei moka klausytojuose iškelti dramos rašytojo norimą jausmą. Štai, Kęstutis, valdžios, garbės ir sveikatos nustojęs, kalėjime visiškai baltai pražilęs senelis, begyvas viena savo karališka garbe ir troškimu ir čia-pat iš požemių dar gerai daryti Tėvynei. Apsimetęs nepažįstas savo sūnaus, pabėgėlio į kryžiuočius, ir čia-pat, baigdamas dienas, supratęs sūnaus klastą, o ne išdavystę,—atleidžia jam taip visą amžių nekęstą kryžiuočiaivimą. Nes—kasgi išmatuos ir supras, kiek toli siekia—Tėvo meilė. Šito meilės glėbio tarp „tėvo“ ir jo tėvynei viską pašventusio sūnaus; šito: ak.

kaip gera,—neužmirš publika J. Linartui ir V. Skardinskiui.

Verkia artistas tikromis ašaromis, verkia ir daugumas publikos. Kitiems širdis kruta. Jei tad paklaustų tave, ko verta tikroji scenos dailė, atsakyk: ji išdailina ir apšvarina tavo dūšėlę. Jei artistas pravirkdė, tiek pat padarė, kiek dievotas ir jautrus pamokslininkas—daug nešvarybės nuo širdžių nuplovė šimtams žmonių.

P. Jurgis Linartas—artistas: to pripažinimo jam turi užtekti už visą kitokį užmokestį už jo trūšą ir rūpestingumą.

Juodoji Algirdaičių dvasia, priešinga Kęstučiams, it velnias angelams, piktoji patarėja ir už nosies į visa bloga vedžiotoją lepšio, be jokio charakteriaus Jogailos; ta lietuviškoji lady Makbetienė,—gyviausiai atsistojo prieš akis asmenyje p. Joanos Linartienės.

Įsimylėjusi nieką Vaidilą, biau rūpų veidu ir dūšia, žemos kilties žmogų, paketinusi bet gi iškilti į karališkas aukštybes; „savo gėdą ant mėšlyno išvilkusi“, anot Kęstučio, šitai grynai gyvuliškai meilei ir tetarnauja. Intryguoja, meluoja, šnipinėja, siundo, nesantarves kelia, į niekšiausius darbus stumia silpnavalį brolių Jogailą; jai nieko nėra žmoniška ir šventa, bet tik padarius, kad vyrui Vaidilai tektų kunigaikščio vainikas.

Lipšnumas vyrui, šiurkštumas visiems kitiems, plieninė valia, metalu skambas balsas, puikybė ir nusižeminimas, klasta ir brutalis atvirumas,—štai, kas reikėjo parodyti ir parodyta. P. Joana Linartienė, it įtempta styga, išlaikė nuo pradžios iki galo balso tembrą, puikiausį jo moduliavimą. Iš pradžių lyg stigo rankų gestų („ginkis dabartės“!) ir veido mimikos; tebuvo reiškiškos vienos akys. Bet juo pynėsi jos, tikriau, Vaidilos, planai; juo tvirtėjo dramatinė situacija,—juo užgriebė visą jos sielą. Jai bauginant, baisu buvo. Jos scena su Kęstučiu.

prieš kurį puolusi ant kelių, šaukia sugražinti jai vyrą išdaviką, mirtimi baudžiamą,—tokia buvo desperatiškai galinga, kad, rodos, mūras būtų skilęs, ne tik minkšta gero Kęstučio širdis.

Ir čia-pat neišmatuojama neapykanta to dėdės, kurs liepė teisti išdaviką ir nebesuskubo atšaukti; nesustabdomas keršto geismas, suakmenėjimas širdies, kada nuodais pagirdyti ar peilį į širdį įsmeigti —jau tikriausiai pasigėrėjimas.

Visa tai natūraliai pavaidinti tegali artistė, kuri visa tai tikrai pergyvena. Ir p. Linartienė, atlikusi tokią rolę, amžinas ligonis, išaikvojusi visą spėką ir, rodos, jų nebeatgausianti... iki kitam vaidinimui.

Galinga ranka p. Linartienė tampo klausytojų nervus ir verčia neapkęsti ir baisėtis tų dalykų, kurie žmogaus sieloje, it žalčių kamuolys, susipina ir pasidaro baisus ir baurus.

Ir p. Joana Linartienė—artistė-dailininkė. Ta dovana turi džiaugtis, nes jos niekas neatims, jokie pavydelninkai.

Jei nori suprasti, kas tai yra piktas žemadūšis, iš mėšlyno rėpliojas ant sosto; pavydelninkas kitiems turtų ir garbės, kaip pavydi ir nekenčia proletaras kapitalistui,—tai ateik pasižiūrėti p. Pa-baiskiečio.

Ponaitei A. Tverskaitei pasisekė pavaidinti saldžią, sentimentaliai liūdinčią, mylimo vyro ap-leistą jaunutę moteriškę; visa siela sergančią, lyg iš proto išeinant, angeliškai gerą, jautrią, visus my-linčią, visus užtariančią, apie savo uošvio Kęstučio labiau, neg prie tikro tėvo prisirišusią sūniene. Aldona—tai lietuviškoji Ofelija. Ją vaidinti taip-pat nepiga. Jei p. Tverskaitė progresuos, rimtai padirbės deklamacijoje ir dramų literatūroje, bus taip-pat artistė. Dabar dar sunku spręsti iš pirmų žingsnių.

V. Skardinskas—rutinizuotas vaidintojas, tikras savo žingsnių ir kalbos, meilios dikcijos. Rolį ve-

dė, kaip ir jo draugai kryžiuočiai p. A. Švabinskas ir Špokevičius, nuosekliai, davė keletą gražių efektų. Bet gi gražiausiojo neišnaudojo. Sūniškai panorėjęs globoti savo tėvą-kalinį, veda jį į laisvę; tėvas atsisako. Išaikvojęs visą savo meilės iškalbą, nusiminime puola per nevalią išplėsti tėvą iš nelaisvės ir... „eisiu kitus pasivadinsiu“ pasako šaltai ir pralaimi patį gerąjį efektą.

Jogaila buvo tikrai bebūdis lepšis, be savo valios bailus-veidmainys. Tokį mums ir parodė p. S. Arinkevičius. Tik jo liesutė figūra netiko „kunigaikščiui“—meškai. Ir ta „lepšystė“, jei buvo vaidintojo stalizuota, tai jis—artistas. Bet darė įspūdį, kad netyčiomis stilizuota.

P. K. Didžiulis pravedė vaidilos, stabmeldžių kunigo, rolę taip, kaip ir kitur ji vienodai stilizuojama. Man tai nepernelig patinka ta patetiška, lyg ano svieto dvasios kalba. Vaidila apsimeta dievų valios skelbėju, bet skelbia žmoniškai, jam prideramu būdu. Tad ir tėvynės priešų kryžiuočių neapykanta gali ne viename dievų noro skelbime pasirodyti. Jis gali būti panašus Vaidilai, Marės vyrui, ar kam kitam.

Kitų rolės permenkos, tai ir efektų nebuvo.

Visi vienodai pasižymėjo retai kame randamu balsų aiškumu ir sveiku skambėjimu. Tai viena didžiausių gero vaidintojo savumų, kad toli girdėtusi, ne tyčia šaukiant, bet natūraliai kalbant. Gera dikcija ir pasnibždomis kalbant, leidžia visam teatrui girdėti. To dalyko gerai prižiūrėta.

Kai-kurių vaidintojų deklamacijoje buvo jaučiama, kad kalba—eilėmis rašytus monologus. To visai nebuvo jaučiama Linartų deklamacijoje.

Atsiveikinimo gestai reiktų kitaip stilizuoti. Kryžiuočiai-germanai gal ir imitavo senovės rymiečius. Ir tai abejoju, bet lietuviai tikrai ne ranką ištiesdami sveikino kunigaikštį, bet giliai pasilenk-

dami. Jie greičiau imitavo rusus. Be to, ir rankos ištiesimas nebuvo elegantiškas, peržemas, ne klasiškai monumentalishkas.

Tokias dramų dailės pajėgas turėdami, mes, rygiečiai, sparčiai išsidailinsime ir patys veikiai pajusime, kurioje vietoje juoktis, kurioje ne. Ne visados gi juokus daro tas, kurs griūva ant žemės: kitas iš skausmo alpsta, o kitas ir visai miršta. Taisai lietuviškos publikos juokas ne vietoje daro gana nemalonų įspūdį—neišmanėlių. Pateisinama tik tuo, kad ir verkti, širdžiai ūmai sukrutėjus, pradedama pirma nuo juoko. Kažin kodėl širdies virpėjimas iššaukia juoko balsą, nors ne juoko veido susiraukimą. Bet teatre reikia valdytis nuo balsingo jausmų išreiškimo. Taip-pat nuo nekantravimo, ar ilgai delsiama, ar trumpai. Negi be priežasties artistai sutrunka. Už kulisių nėra laiko, susėdus, šnekučiuoti ir pypkes rūkyti, tyčia varginant publiką. Tad nėra ko ir raginti juos.

Drama—ne tautodailė. Bet taip reikalinga tautoms kultūrinti, kaip matematika—protui mklinti. Užtat ir džiaugsmas ima, turint tokios vertės režisierį, kaip p. Jurgis Linartas, ir tokius vaidintojus, kaip jo kompanija. Tad žemai kloniojamės dažniau mums tokias dailės puotas kelti, kaip „Kęstučio“ vaidinimas.

Rygos Lietuvių muzikos-dainų draugija „Kanklės“ sausio 29 d. puikiai parodė savo chorą ir jo vedėją A. Kačanauską. Pasirodė, žinoma, nebepirmą kartą Rygai; tik man buvo pirmiena. Choras gerokas savo daugiungumu ir savo išsilavinimu. Gal tik vyrų mažoka.

Choras ir jo vedėjas iš karto pagavo širdį. Rusų valstybės himno kas gi nėra girdėjęs šimtais kartų, ir grojant ir giedant. Bet šiuo kart jis man pasirodė lyg naujas. Tiek kartų girdėjęs, aš pirmą kartą girdžiu tokią švelnybę, delikatiškumą moduliacijų, nukrypimų ir užrietiųjų. Tiek čia buvo ve-

dėjo skonies parodyta, kad ši giesmė tenka palai-
kyti kone geriausiai išpildyta.

Po jos „Lietuva, Tėvynė mūsų“, gal kad netur-
tingesnė įvairumu ir klasikiškumu, pasirodė netaip
švelni...

„Jau slaviai sukilo“ seniau mane žavėjo. Dabar
ėmė rodytis monotoniškesnė savo majestoze. Lyg
paduodanti Sasnausko žanru, ar kaip ten pavadinti,
kiekvieno kompozitoriaus būdą.

Nedyvai, kad vienas iš publikos atsiduso ir su-
kliko:—„Tai kas kita!“—sulaukęs Šimkaus: „Šaly
kelio vieškelėlio“...

Visas keturias dainas publika prašė pakartoti ir
mielai visų klausė: taip visos taisyklingai, balsams
gerai susigiedojus, buvo išpildytos.

Tačiau šios dvi koncerto dalys rodė lyg tik
įžanga ar priedas į trečiąją, į didelę paties choro
vedėjo kompoziciją: „Močiute mano“ chorui ir dviem
solistėm. P. Pakalnienė parodė neperstiprą, bet
dailų soprano, ponaitė Frey—labai galingą ir tyrą
altą. Choras, kaip ir visados, buvo sąžiningai išmo-
kęs ir su skoniu harmonizaciją išpildęs.

P. Žemkalnis štai ką man asmeniškai rašo apie
A. Kačanausko harmonizacijų būdą.

„Kiek esu kitų ir savo ausimis girdėjęs, p. Ka-
čanauskas toli gražu ne lietuvių žmonių dainų kom-
pozitorius. Jo kompozicijos gal ir aukštai tobūlos,
bet ne lietuviškos. Lietuvos „ant žemių“, kaip ry-
giečiai sako, jis nepažįsta, nėra nė bandęs ją tyri-
nėti. Jo kompozicijų tiesiog neturime teisės vadinti
lietuviškomis, taip, kaip ir liaudies dainų harmoni-
zacijos, nes neturėdamas lietuviškumo dvasios, ne-
gali charakterizuoti lietuvių tautos. Rygos lietuvių
chorui padainavus p. Kačanausko kompoziciją, kai-
po europinį dailės veikalą, aš noriai paplošiu del-
nais. Bet jos pavadinti lietuvių muzika—būtų
žmonių gaidą, lietuvių sielą išžaginti. Jos nepaža-

dintų Rygos lietuvius ilgėtis laikinai apleistos tėvynės, bet asimiliuotų su miesto tautų mišiniu.

Tą pat galima pasakyti ir apie p. p. Visockių kompozicijas ir chorą“.

Aš ne muzikantas ir ne dainininkas. Tuos dalykus silpnai išmanau. Gal būt, p. Žemkalnio, Kačanausko ir Visockių harmonizacijų charakteristika ir teisinga. Užtat griežtai nesutikčiau, kad kompozicijos lietuviškosiomis temomis ir harmonizacijos lietuvių liaudies dainų, jei nebus griežtai liaudiškai, išžagins liaudies sielą.

Jei kompozicijos turės tikrų europiškumo dėmių, jos tiek-pat svers, kiek ir pati europiečių muzika, kuriai ir p. Žemkalnis pasirengęs yra katučių ploti iš džiaugsmo. Aistetiškas pasigėrėjimas atlygins šviesiam žmogui tai, ką jis bus nustojęs, negirdėdamas liaudiškumo. Ir antraip, nekiek tepakils dailieji žmogaus jausmai, jei bus padainuota ir visiškai taip, kaip liaudies, bet pervientisai, be europiškų pagražinimų.

Antai, p. K., rusas, rašo visą veikalą smuikui meliodiją „Siuntė mane motinėle“. P. Matysiak, lenkė, griežia smuiku, o Kauno lietuviai verčia ją—13 sykių kartoti. Daina—lietuvių, kompozitorius—rusas, ale europietis, išpildytoja—lenkė. Daug juodu pažino Lietuvą ir jos būdą? Tariuos, mažiau dar, kaip Kačanauskas; o dėl to pagavo lietuvius už širdies.

Ir A. Kačanausko kompozicija „Močiute mano“ priminė man aną „siuntė mane motinėle“. Aš neišmanau, kiek čia buvo gamų lietuviškų, kiek europiškų ir katrų daugiau. Jautei bet gi, tai—tikrai kultūrinė muzika, labai įvairi, labai turtinga ir labai graži. Ko gi daugiau? Skęsti „geros“ muzikos gelmėse. Sapnuoji pasakų sapną, kyli aukštyn nuo žemės dalykų ir jos žemumų,—dailinies, gerinies, virsti gražių jausmų žmogum ir nė į galvą nepareina paklausti: begu tai bus tautiškai—košer.

Stasys Šimkus—tautininkas. A. Kačanauskas, sakysime, europietis. Klausysime ir vieno ir antro; bent kiek kitaip, vis dėlto vienodai meilėi ir dailei—vienodai naudingai.

A. Kačanauskas gal ir patsai jaučia tą savo palinkimą juoba į europizmą, kad nuolat svajoja apie didelius lietuvių choro koncertus—Rygos lietuviams. Aš—tautininkas. Ir bet gi, ligi delnams supuntant, ploju tam sumanymui. Neapleiskime savo tautos dailės turtų. Bet nepamirškime ir to, jog kiekvienos tautos dailė, tai šaka visos žmonijos dailės. Tikriau pasakykime—šaknis: kiekviena turi savotiškomis sultimis gaivinti bendrą milžinišką, majestotišką dailės kamieną ir jos vainiką. Tiek tauta ir teverta, kiek ji į bendrą žmonijos išdą tejkrauna.

Ryga dar neturi šimkų. Gaila. Bet turi džiaugtis, turėdama bent A. Kačanauską ir mielu noru naudotis, kaip į tai raginame dar 9 nr., jo nuotaika ir paslankumu lavinti mus geroje muzikoje. Mokykimės, moters ir vyrai, patapti tokiais koncertininkais, kad mūsų klausyt pradėtų eiti ne vien lietuviai-tautininkai, bet ir kitataučiai! Į tai mus veda dainų artistas—dainininkas A. Kačanauskas.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 13 ir 14 nr.

NEGERKITE NUNOTŪRINTO SPIRITO!

Antra valanda nakties. Pats įmygis. Ore šlapdraba. Sniegas miesto gatvėse ištižo ir pavazos ima čirkšti per plikus akmenis.

— Kunigėli, į mirštantį!

— Kas atsitiko? Ko dėl taip ūmai, netinkamu laiku?

Kreitėju, skubiai taisydamos.

Jaunas kvietėjas, visas išblyškęs, nusiminęs, nieko nesako. Tik vežėją vis ragina. O kur tu pabėgsi per pusplikius akmenis? Rygos miestas didelis—važiuoti visi trys varstai.

Nuvažiavova. Įeinu į gražų darbininko butą. Ne, nebe darbininko, tik meistro padėjėjo.

Jaunos mergaitės raudonos akys kaip išsiplėtė iš išgąščio, taip ir žiūri guzikais. Dar jos nepravirko. Bet tuojau upeliu pravirks. Tai duktė.

Riebi, raudona, sočiai penėta moteriškė dūlinėja po virtuvę, lyg ko ieškodama, lyg ką dirbti ketindama. Švarus kaimynas-darbininkas, gal aplankyto atėjęs, temoka kartoti vieną žodį:

— Madam... Madam...

O „madam“ nebeatsigosta, kad prieš ją stovi kunigas su švenčiausiu. Nei klaupias, nei sveikinas.

— Nebėr... Prieš dešimtį minučių dar buvo... Dabar nebėr, nebegali beišpažinti... O, velniai, užnuodyjo... užnuodyjo, pavydėdami, kad taip jam buvo pradėję sektis, tokią rolę fabrike vaidinti...

Šaukė, ne gailėdama, ne verkdama, bet vis labiau siusdama, labiau šaukdama negražiu pusvyriškiu, pusmoteriškiu balsu, lyg prasta, lyg inteligentiška lenkų kalba.

— Nurimkite, sakau. Kas atsitiko?

— Šiandien šventė. Taigi „ji“ išsikvietė pavaišinti, ėmė vaišinti deginamuoju, denatūruotu (pagadintuoju, gerti nebetinkamu) spiritu. Dėl apgavimo buvęs raudona uogų sunka nudažytas. Ir gėrę, gėrę. Paskui ūmai pasidarė bloga. Pašaukėme gydytoją, o jis sako:

— Jam kunigo bereikia...

Puolėm kunigo; o jis ir numirė... O, velniai, velniai, pavydelninkai!?

— Tai kam gi gėrė? Ko dėl kiti tekalti?

— Taigi, kad nors prieš dešimtį minučių... būt dar išpažinęs... O, velniai, velniai... Ką bedarysime?...

— Madam... madam...

Riebi moteriškė vis baisiau šaukia. Duktė vis labiau nusigandus. Kerčioje, it Andriejavo „Niekto v sierom“, rusas su savo madam.

Nei žvakės, nei kryžiaus. Numirėlis savo lovoje paklode aptiestas. It saviškiai nebenorėtų jo bežiūrėti.

— Atitieskite!

Liesas vyriškis 50 metų. Pakalbėjau „Viešpaties Angelas“ ir vežuos švenčiausį atgal. O paskui genas įpykusios moteries balsas:

— O, velniai, velniai, pavydelninkai...

Baisu. Neramu. Gėda. Norėjau paklausti:

— Bene nori kas išpažinti ir švenčiausį priimti, kad man būtų liuosiau grįžti?

Ir nebedrįsau toje vietoje išvynioti švenčiausį, kur ne „Dievo Avinėlis“, bet „velniai, velniai“ te-skamba.

Ir man negaili numirėlio. Ir mano maldelė buvo šalta.

Visu keliu, ir įkyrūs širšuoliai, zvebsėjo:

— Dar viena auka... O kada gi galas?

Rygoje pirmą kartą matau. O Petrograde, laikraščiai rašo, tų numirėlių pilnos lavoninės esą. Kas nenumirė, tas akimis ėmęs sirgti.

Nunotūrintas spiritas, odekolonas, politūra, eteras, anodija...

Dieve, nejaugi tai gardu? Nejaugi tai pasipelnymas? Nejaugi negeriau už tuos pinigus nusipirkti gerų dešrų, saldainių, vaisių?

O nuodininkai, it tikrieji pragaro pasiuntiniai, patamsiuose, nuošaliuose knibžda ir užmušamuosius gėrimus taiso, košia per dūdas, košia per duoną kažin-kokius skysčius...

Mušė kūną ir dūšią tikrasis spiritas—alkoholis. Dabar pradeda užmušti—deginamasis, su kuo kitu maišvntasis.

Nejaugi tai ilgam?

Nejaugi tokia visados bus priverčiamoj' blai-vybė?

Nebegerkite tikrojo ir netikrojo spirito! Nebaisu jums, kai siela genda. Pabijokite gi nors ūmios mirties ir tokios mirimo valandos, kokią, antai, man atsiėjo matyti.

— Koks gyvenimas, toks ir mirimas...

Sakoma.

Nejaugi ir visas ano numirėlio gyvenimas buvo—viena neramybė, trukšmas ir keiksmas, kaip kad mirus buvo?

Kame tada viltis išganymo?

„Rygos Garsas“. 1915 m. 17 nr.

LIETUVIŲ PATRIOTINIS VAKARAS ka-
ran pašauktųjų šeimynų naudai 29 d.: koncertas ir vaidinimas.

Atsilsėjo mano galvelė ir nervai sodžiuje per ketvertą metelių, kuomet nebėbuvau priverstas žiūrėti nemėgiamų mėgėjų-„artistų“ vaidinimo. Taip jau maniau ir baigsiąs amželi, duodamas pinigų ir vietos visiems mėgėjams, uždarbiaujantiems bemokslui ir netikusiu vaidinimu, bet geram tikslui griežtai atsisakydamas jų „vaidinimo“ žiūrėti.

Sirgdamas ir pykdamas ėjau į Rygos lietuvių artistų-mėgėjų keliamą vakarą. Ir... viešai turiu dabar muštis į krūtinę, kad tokių kvailių intencijų būvau pridaręs. Kai vaidinama žmonių-inteligentų, branginančių savo garbę, gerbiančių publiką, tai jų vaidinimas gali patenkinti visus reikalavimus iš artistų-amatininkų. Tik „amatininko“ žodį, nors netinkamai, dėkime čia į „profesionalo“ vietą.

P. Jurgis Linartas, p. J. Linartienė, p. Pabaiskietis, p. A. Tverskaitė, p. Skardinskas, p. A. Svabinskas, p. J. Špokevičius, p. K. Didžiulis, vyriausiųjų rolių vaidintojai, galėtų patenkinti labai išlepusį ir daug ko gražaus mačiusį teatralą.

P. N. Švabinskaitė, p. B. Giedraitis, p. S. Arinkevičius, p. Lipčius, p. J. Brazauskas, antrinių ro-

lių vaidintojai, neturėjo efektinių momentų, tad nė negalėjo parodyti viso savo sugebėjimo išnaudoti juos; vis dėlto į visuotinę sutartinę įdėjo savo taisyklingą balsą.

Lietuvių choras, dalyvaujant latvėms solistėms: poniai Pakalnienei—soprano ir ponaiti Frey—mezzo-soprano, abi rinktiniais balsais, padainavo Č. Sasnausko, St. Šimkaus ir A. Kačanausko kompozicijas. Jei chorą publika priima entuziastiškai, kad ir menkesnį; tai p. vedėjui ir kompozitoriui Kačanauskui juoba tiko padarytos ovacijos.

Turėdami jau surinktą numerį, mes tegalime ant tų pėdų duoti galinę apžvalgą vaidinimų ir giedojimų. To būtų permaža tiek Rygai reiškiančiam vakarui. Jam pravers visas įžanginis straipsnis, kurį ir duosime kitame numeryje. Čia bepažymime, jog didelis latvių teatras buvo kone pilnas gražios publikos. Visi išėjo gerais, linksmomis veidais, reiškiančiais gerą ar bent toje valandoje apšvelnintą sielą. Visi grįžo, laimindami vyriausius to vakaro veikėjus p. p. Linartus ir p. Kačanauską ir jų padėjėjus-draugus už jų talentus ir darbštumą. Palaimins juos ir nabagės karžygių šeimynėlės, kurioms liks gryno pelno, nujau, bene tik 200—300 rublių.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 12 nr.

KO NEREIKIA IR KO REIKIA.

Rygos gyventojų sąrašas sujudino lietuvius. Jų pasirodė mažiau užrašytų, negu tikėtasi. Visi jaučia, kad lietuvių turi būti daugiau, negu 35 tūkstančiai, bet jų tiek teparodyta, nes daug dar mūsų tautiečių per apsileidimą, neišmanymą arba per „panaberiją“ neprisirašė prie savųjų, bet leido save kitur pritraukti. Ir ne vienoje Rygoje, bet ir visuose miestuose, kur lietuviai gyvena, tas-pat

pasikartoja; ypatingai gi Lietuvos miestuose. Iš kur gi tokiuose Telšiuose ar Panevėžy, ar kitur atsirado „lenkų“ ir dar neretai grynomis lietuviškomis pavardėmis? Juk tai mūsiškiai kulvartos ir gana. Jiems amžina gėda, kad sarmatijas savo motinos tėvynės ir savo tautos dėl to tiktai, kad ji yra suvargusi, nuskurdusi. Visgi malonu pažymėti, kad daugumas lietuvių ima jau susiprasti, kas jie tokie esą, ir pradeda iš kulvartų reikalauti, kad jie arba citų su savo broliais iš viena, arba kraustytyš laukan iš lietuvių įstaigų, draugijų, parapijų ir daugiau nebeišnaudotų lietuvių. Keletas raštelių „R. Garac“ apie sulenkėjusių lietuvių pasielgimą aiškiai rodo, vis labiau-labiau augantį lietuvių tautišką jautrumą. Atsitikimai dėl pamokslių tvarkos pakeitimo senojoje Rygos bažnyčioje irgi parodė, kad lietuviai, per didelį vargą įgiję sau lygias teises su kitų kalbų katalikais, gudriai saugo savo teisių, bijodami, kad visai keičiant tvarką neliktų nuskriausti ir nustumti į užpakalį.

Visa tai rodo, kad lietuviai atbunda ir kratos savo plačiai pagarsėjusio lėtumo, kurs mus ir privedė prie pažeminimo. Kai-kurie susipratę lietuviai dabar paduoda „receptus“, kaip paskubinus lietuvių tautišką atgijimą. Vienas žymesniųjų Rygos lietuvių mums rašo: „Mes kitaip nepriversime visokių pinčiukų ir šaudinių lietuvių grįžti prie savo tautiečių, kaip tik smarkiau juos sutempę ir emę nuo jų valyti mūsų draugijas. Kaip žmogaus gyvybės centras yra širdis, rašo gerb. tautietis, taip mūsų tautiškos dvasios gyvybės centras yra mūsų draugijos, ypatingai mūsų tautiečiams, išsiblaškiusiems po svetimus miestus. Taigi nerinkim į valdybą tokių žmonių, kurie yra užsikrėtę lenkystės liga. Nelaikykim tokių draugijų bute, ar toksai „ponas“ būtų sargas, ar „ekonomas“, ar net pats draugijos pirmininkas. Lietuvių draugijos turi būti pavyzdys tautiško darbavimosi, o ne ištautinimo lizdas. Gal „vaistai“ pagal šito recepto ir būtų perstiprūs; jų

uždavus, ištiesų, galėtumėm nebetekti bent trečdaliu mūsų draugijų valdybos narių. Visgi mūsų veikėjams, neišsinėrusiems iš svetimtaučių kailio, reikėtų bent-sykį tai padaryti, nes jau pavasaris užėina. Visi vabalėliai ir pleštikės meta savo žiemos išnarus, ir jų vidaus rūbai daug gražesni ir patogesni pasirodo už svetimą viršutinį kailį.

Prie viršminėto „recepto“ ašen pridėčiau dar vieną vaistą, būtent: draug su svetima kalba mesti ir svetimą siauraprotystę, „panaberiją“, taip-pat storžievystę, nerangumą ir kitas savo ydas, kurios mus žemina kitataučių akyse ir baido nuo mus mūsų pačių brolius. Savintis kitataučių kalbą ir visus jų silpnumus nereikia; iš kultūriškesnių žmonių reikia mokintis reikalingų ir mums trūkstančių dalykų. Reikia stengtis įgyti tiek mokslo, kad pačiam galima būtų tvarkiai ir teisingai suprasti gyvenimo reikalai; reikia švelnumo ir dailumo santykiuose su kitais, ir kad niekas nedrįstų lietuvio pavadinti chamu; reikia sumaningumo ir vikrumo, kad kiti mūsų nepravardžiuotų liurbiais ir neapgaučinėtų, neišnaudotų; reikia mums ištvermės pradėtuose darbuose, kad galėtumėm žengti pirmyn ir kiti mūsų neaplenktų, mums besiblaškant į visas puses. Nereikia—mokintis akiai kitais sekti, bet reikia imtis iš jų ko mums naudinga ir reikalinga savo gyvenimui pagerinti, sušvelninti, padaryti jis ir savo tėvynėje, savo namuose jaukesniu. Norint tapti kultūrinium žmogum, nėra reikalo tapti lenku, vokiečiu, anglu; bet reikia, mokslu ir kitų tautų patarimais besinaudojant, plėtoti savo prigimtus gabumus, jėgas, savo tautiškus savumus. Tokiuo būdu kildami aukštyti, lietuviai įneš žmonijos gyvenimo sutartinėn savo skirtingą balsą ir tą sutartinę pagražins, patys gi lig tiek išsidailins ir sustiprės, kad nebebus sarmata, bet tikra nauda lietuviu vadintis.

„R. G.“ 27 nr.

(Abejotina, ar Vaižganto raštas).

LIETUVIŲ DAINOS IR MUZIKOS „KANKLIŲ DRAUGIJOS“ VAKARAS.

Pirklių salėje kovo 7 d.

Galas gavėnios. Pūga. Šaltis. Nei šokių, nei didelio spektaklio. Vis dėlto pusėtinai susirinko rinktinių Rygos lietuvių svečių. Ar gailėjos, atėję? Ne. Šis šeimyninis vakaras, kaip ir kiti tokie, rodo galima esą turėti dailės iškilą, aistetikos pasigėrėjimą ir be šokių su vaidinimu ar be vaidinimo su šokiais. Daina gali patenkinti geriausią dailės skonį, pamaloninti švelniausius kultūrinius jausmus.

Gražūs balsai ponų: Kačanausko baritonas, Djakevičiaus tenoras, Sakalausko basas; panelių: Pakalnaitės ir Valavičaitės sopranai—kėlė didžiausią publikos šįšą. Virpančiomis širdimis, dažnai ašarotomis akimis (Valavičaitės dainų), užgniaužtu kvapu lepino publika savo klausą, it katės glostomos. Ir paskui audringai išreiškė savo pasitenkinimą. Apie tai skyrium duosime straipsnį.

Muzikoje lietuviai, kad ir rinktiniai svečiai, mažai teisilavinę. Gali atsitikti, kad visoje salėje nebus nė vieno muzikos mėgėjo, jos žinovo. Tad pijaninu, kad ir taip gražiai skambinant, kaip panelė Tamara, jos nepagausi. Ją tegali pagauti nebent smuiku, violončele, fleitu; tais muzikos padargais, kurie labiau panašūs į balsą, gyviau reiškia jausmą.

Bet kas gi nežino, kaip visi lietuviai, taip paprasti sodiečiai, taip svieto ir jo dyvų matę miestiečiai, mėgsta dainą; kaip ir nesilavinę dainavimo dailėje, viena savo įgimta dailės esme, jaučia jos grožę ir švelnumą.

Lietuviai ir turi savo dainos stilių. Jį išreiškė vilnietis dainininkas-kompozitorius Moniuška. Netaip jau seniai jis pagavo muzikinį pasaulį ypa-

tingu savo melodijų švelnumu ir patisumu; tokiuo delikatumu, kokio mechaniniai muzikos padargai visai netesi padaryti. Patsai Moniuška, paklaustas, ko dėl nė vienos jo dainos, nors tiek jų yra populiarių, neburbina jokia katarinka, atsakes: kad jas dėščiau, klausydamas lietuviškų dainų.

Neminint ko dėl ir per šį vakarą svečiai juoba klausės Moniuškos. Vis dėlto aš neimčiau „Trijų Budrių“ dėl jų kuoblogiausio vertimo ir dėl garbinimo lenkių-marčių. Ko dėl, supranta kiekvienas. Tai ir reikia atminti, dar rūpestingiau sudėstant dainų vakaro programą. Reikia pagauti gyvoji klausytojų skonies gyslėlė: susekti jos įgimtas dailės krypsnys ir jis jau dailinti. Kaip ir kituose dailės pasireiškimuose. Mes, tokia sena tauta, taip ilgai išbuvusi nuošaliai nuo svetimų įtakų, negalime neturėti savotiškumą dailės menuose. Ir jų turime, taip ornamentikoje, taip ir dainoje.

Deklamacijos mumyse taip-pat turi gily pamatą. Bet jos tada tepatinka, kada turinys yra tinkamas, labai jausmingas: labai liūdnas, melancholingai dievotas, ar labai linksmas. Deklamacijoms parenkant medžiagą, reikia atsigrįžti į pamokslus, veselijų ir laidotuvių oracijas ir našlaičių rintavimą ant motinos kapo. Nori suvirpinti lietuvių širdį, padaryk tikrai melancholingą, sentimentalią deklamaciją; bet kad iš visa to nepadarytumei karikatūros, tu turi būti: 1-o, tikras lietuvis, dar neišsirovęs su visomis šaknimis iš sodžiaus gyvenimo; 2-o, tikras artistas.

Deklamaciją mes be reikalo atstumam į paskutinę vietą, dažniausiai ją pavesdam pačiai žaliajai jaunuomenei, mokiniams, ypač mokinėms. Tegu sau jie turėtų ir tokią gražią dikciją, kaip p. Birutė, vis dėlto deklamacija bus pasveikinimas per bobutės ar dėdės vardines. Chorų gerų vedėjų mes bent kiek turime. Bet deklamacijų mokytojo dar nė vieno.

Apie vaikų vaidinimą, kaipo dailės dalyką, žinoma, netenka kalbėti, kad ir pasirodytų tokių daug žadančių, naturalumo ome apdovanotų Levučių.

Kone visi dalyvautojai nebuvo užtektinai padailinę savo lietuvišką ištarmę. Vienu buvo jaučiamas gerokas atpratimas nuo kasdienės lietuviškos kalbos; kiti kažin kam be reikalo cikšėjo. Nejaugi tai būtų įtaka, kurių Rygoje daugiausia? Ruošiant rolę be režisierio, turėtų dalyvauti ir geras grynas lietuvių ištarmės žinovas.

Štai, ko kitiems kartams galėjome pasimokyti per šitą dailę ir miela „Kanklių“ vakarą. Taip surengėjams vakaro, taip ir dalykų vykintojams širdingą ačiū sakė visa publika. Aš tik gailiuos, kad neturėdamas gana vietos, negaliu skyrium pasidžiaugti ypatingais gražumais, balsu kiekvieno dalyvavusio dainininko. Gana bus neveidmainiškai pasakius, kad lauksime jų ir vėl pasirodant mūsų scenoje.

„Rygos Garsas“, 1915 m. 28 nr.

MŪSŲ APSILEIDIMAS RYGOS LABDARIŲ DRAUGIJOJE.

Gerbiamasis mūsų Korespondentas p. N. rašė apie „mūsų apsileidimą“. „Negera, sakė, kad Katalikų Labdarių Draugija įgijo tokią (lenkišką) spalvą; bet už tai lietuviai tur pirmusia save kaltinti, ko neina į draugijos valdybą, nepadedą tenai dirbti darbo ir nesistengia pataisyti tai, kas tenai yra negera. Kai pats ko negali ar nenori padaryti, netinka kiti už tai kaltinti...“

Stokim į darbą greta su lenkais, neslėpdami savo tautinės kilmės, tai ir Katalikų labdarių draugija įeis palengva į savo tikrąsias vėžes“.

Dabar, tik ką praėjus visuotiniam susirinkimui (bal. mėn. 5 d.), pačiu laiku bus dar syki įsižiūrėti į tą didžiulę draugiją.

Narių ji turi vos 319, kurie moka kasmetai ne mažiau 3 rb. (pereitais metais, jie įmokėjo 1020 rb.), bet daugiau beveik nieko draugijai nereikia: nei kitų narių neiešką, nei į visuotinį susirinkimą neateina. Tad pirmas susirinkimas niekadės neįvyksta. (Šiemet jis buvo paskelbtas kovo mėn. 29 d.). Bet ir tie, kurie ateina, neperdaug interesuojasi visais draugijos dalykais. Į šį antrą susirinkimą šiemet, sakysime, pasirodė 42 nariu, bet rinkimuose į valdybą bedalyvavo 27, o perrinkime kai-kurių narių bedalyvavo 13. Kiti už sienos jau kortavo „Aušros“ klube.

Jei taip nesidomėja draugijos reikalu patys lenkai, kurie kone vieni sudaro šią draugiją, tai kitos tautos nė to tiek. Rygos lietuvių veikėjų narių sąrašė terandame vos dvidešimtį; kunigus: Bertašių, Bikiną, Gronskį, Paulavičių, Pošką, Savukaitį, Silavičių (latvij), Strakšą ir Tumą (9)*); svietiškius: Butkį, Giedravičius abudu, Jospaitį, Kelpšą, Mašiotą, Šikšnį, Šimoliūnus abudu, Vanagą (dabar Siberijoje tarnaujantį) ir Vizbarą (11). Taigi tik 6%. Tiesa, vis tai žmonės žymūs, kaip lietuviuose, taip ir iš viso Rygoje. Vis dėlto jų permaža toje draugijoje, kuri patvirtinta yra ir gyvuoja, kaipo: *Rygos Labdarių Draugija šelpti neturčiams katalikams, gyvenantiems Rygos mieste*. Arba trumpiau: *Rygos Rymo-Katalikų Labdarių Draugija*.

Neabejoju, kad sąrašė dar rasis keletas lietuvių, kurių aš nepažįstu ir to dėl išvardyti jų negaliu. Vis dėlto ir jie nepagerins to mūsų apsilėidimo šitame dalyke. Gal kas pasakys, perdaug priviso draugijų, kurioms visoms nei pinigų šelpti, nei laiko darbuotis nebegalima ištesėti. Daug tai daug. Bet ką žmogus veiks, kad ir reikalų daug? Vyriausygė kol kas nėra ant mūsų uždėjusi asmeninio uždo, tai mokestia draugijoms yra mūsų garbingas gera valia apsiėmimas mokėti uždą viešiesiems dalykams. Jei iš

*) „Lenkai“ tėra du: kun. Bórzyński, Žemaičių vyskupijos, ir garbės narys prel. Afanasavičius.

47,595 Rygos „lenkų“ ar lenkais tik pasivadinusių atsirado bent 260 šiokių-tokių labdarių, (vokiečių, prancūzų, armėnų bus 30—40, nors visų jų nedaug); tai 35,156*) lietuvių turėtų duoti bendram miesto reikalui bent 190 labdarių.

Didesnis ar mažesnis kurios tautos turtingumas čia nedaug tesveria: trys rubliai užmokėti nedidelis daiktas; kai panori, tai tesi padaryti ir visai maža algos teimanti tarnaitė. Žiūrėk jų aukas nukentėjusiems dėl karo. O tarp Rygos lietuvių, žiūrėk, kone ties rasis vienų namų savininkų ir stambiųjų pramonininkų.

Pažiūrėsime, begu verta Rygos Katalikų Draugijon dėtis, ar yra iš jos visuomenei naudos.

Pereitais 1914 metais, trisdešimt septintais gyvavimo, draugija turėjo 9070 rub. 38 kap. pajamų ir 1736 r. 59 kap. nepritekliaus. Kitais metais gaunama po kelioliką, kartais ir po kelias dešimtis tūkstančių. Tais pinigais laikoma prieglaudos mergaitėms, berniukams ir senjams Katalikų gatvėje; nepriimti vaikai atiduodami atskiriems žmonėms laikyti; neturčiams duodama vaistų, avalinių ir drabužių; dabar yra komitetas dėl karo nukentėjusiems šelpti; pasirūpinta, kad miesto valdyba pridėtų kasmetai po 3,500 rb. draugijai, naikinančiai ubagavimą, sušelpti tiems neturčiams, kuriuos suseks labdarių draugija.

Labdarių Draugija turi turto: procentinių popierių nominališkai 36.450 rb., namų už 29,170 ir kitoko; viso 80,362 rb. Tą sumą reiktų mažiausia dvi gubai padidinti, pertaksavus penkelius draugijos namus, įgytus jau seniai pigia kaina. Tame nepaliečiamo kapitalo yra 24.813 r. ir ypatingiems tikslams 52,723 rb.

Komitetas dėl karo nukentėjusiems šelpti yra išleidęs 1914 metais 3.396 rub. 14 kap.

Matome, kad toje draugijoje esama ko veikti— ir veikiama. Aš per susirinkimą parodžiau, kad ši-

*) Žiūrėk viršiau Rygos miesto gyventojų sąrašą.

tas veikimas galima būtų dar padidinti, pritraukti prie draugijos kitų tautų katalikus. O pritraukti bus galima tik tada, kada rygiečiai katalikai pradės apie draugiją mąstyti, kad ji yra ne vien lenkų, bet bendra visų katalikų.

Valdyba į tai atsakė: visados ji rūpinusis tai padaryti, visados mielu noru priėmusi katalikus nariais, neklausdama, kurios jie tautos, lygiai ir šelpianti katalikus be jokio skirtumo.

Taigi visa atsakomybė už nedalyvavimą draugijoje krenta ant pačių kitų tautų, ne lenkų; lietuvių ir latvių ypačiai, nes jų daugiausia.

Pasiturintieji Rygos lietuviai! Rašykitės tad į Katalikų Labdarių Draugiją ir padėkite jai darbuotis likimo nuskriaustųjų naudai, tarp kurių, valdyba sako, bene trys ketvirčiai esą lietuvių! Vaikščiokite į susirinkimus, kur esti rinkimai į valdybą. Kad lietuviams pridera ir reikia turėti bent keli nariai lietuviai valdyboje, tai jau pirmiau buvo aiškiai įrodyta.

Šiomet per rinkimus į valdybą nepateko nė vienas lietuvis, nes į vietą iš eilės išstojančių Wiszniewskio, kun. Bórzynskio ir Borowieckio išrinkta: Ignotas Baronas Manteuffel, tas pats kun. Bórzynkis ir Konstantinas Rączewski. Kiti šeši senieji paliko: Bielicki, Wyrzykowski Leonard, Rosinski, Starzynski, Tolloczko ir Czechowicz. Visi devyni lenkai.

Ne dėl ko kito, kaip dėl geresnės agitacijos tarp lietuvių buvo pastatyta kandidatais į valdybą ir keli lietuviai. Į valdybą jie nepateko, kad nebuvo nors kelių lietuvių balsuotojų.

Kandidatais į Katalikų Labdarių Draugijos valdybą išrinkta: 1, Wiszniewski, 2, Borowiecki, nors tasai sakė iš Rygos išvažiuosiąs, 3, Stankiewicz Adolf, 4, Korsak, ir kunigai: 5, Sopulingosios klebonas Strakšas ir „R. G.“ sekretorius Tumas.

Tumas pateko, antrą sykį balsuojant jį ir Pr. Mėšiotą, kuriuodu buvo gavę lygiai visų mažiausia balsų.

Kandidatai į valdybos veikimą įtakos neturi, jei netenka jiems kuris valdybos narys pavaduoti.

Kun. Bórzinski's buvo vėl išrinktas (pernai jis buvo pirmininko draugas), nors, kaipo kareivių kapelionas, seniai jau nebe Rygoje ir nežinia, kuomet besugrįš. Tai ne draugijos naudai.

Baronas Manteuffelis, advokatas, taip-pat nebuvusis susirinkime. Jis, jei sutiks, galės būti draugijai naudingas.

Tai ir bus bene visa, kas Rygos lietuviams įdomu ir žinotina.

Lietuviai į Labdarius įsirašyti galėtų kad ir pas „Rygos Balso“ sekretorių.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 40 nr.

Laiškas Radakcijai*)

DAILĖ—TAUTĄ ATSTOVAUJA!

Rygos Lietuvių Pašalpos Draugijos dainos—dramos vakaras narių kariautojų šeimynų naudai bal. mėn. 11 d. gal davė parinktą tikslui bent kiek pinigų ir tuo atžvilgiu buvo—pliusas; bet kaipo lietuvių dailės dalykas, buvo menkesnis už kitus tokius ir tuo atžvilgiu greičiau buvo—minusas.

Dainų dalis susidėjo iš rusų valstybės himno ir pavadintų „Lietuvių tautos dainomis“:

1, „Lietuva, tėvynė mūsų“ ir „Jau žvaigždė vilties“ J. Dryjos-Visockio kompozicijos,

trijų jo paties dainų harmonizacijų,

3 Naujalio harmonizacijos „Sunku gyventi“,

4 dviejų dainų, Šimkaus harmonizuotų ir

5 dviejų nežinomų kompozicijų. Dainavo nemažas pašalpininkų „choras, vedamas, skelbė progra-

*) Redaktorius palieka visą atsakomybę pačiam recenzentui. Red.

mos, lietuvių kompozitoriaus p. J. Dryjos-Visockio“; paskui solistė, duetas ir kvartetas. Choras, kaip medžiaga, gal ir neblogas, pakaktinai balsingas; jei kokių balsų ir stinga, tai ką padarysi: tos Dievo dovanos gatvėje nerasi, nė pasidarysi. Solistė p. J. Balandienė, jos duetas su p. S. Dargyte ir kvartetas su ja, p. p. V. Čekavičaitė ir M. Stnakaitė gana mėliai skambėjo. Tad už tos dalies vakaro minusą ne jie atsako, tik vedėjas.

Rusų himnas vietomis buvo giedamas lyg iš gaidų, tik aš, menkas muzikas, to būdo harmonizavimo neesu girdėjęs ir vis man rodės, kad kai-kur choras gieda „iš ausies“, kaip tai sakoma; kai-kur buvo bene tik paties choro vedėjo nevykę priedai. Tikrai nevirtinu, nes sakau, aš ne muzikas, ir visa, ką rašau, rašau, kaip paprastas profanas klausytojas. Tad lengvai pasiduodu pataisomas. Rusų himnas, kaip dailės dalykas, yra klasikiškas; tokios aukštos vertybės, kad jį keisti, ką nutraukti ar ką pridėti yra tikras nusidėjimas muzikos dailei.

Ir lietuvių neva tautinį himną p. Visockis giedojo savo kompozicijos. Kudirkai pramaniu, Petrauskui sutvarkius, gal dar kam prisidėjus, „Lietuva, tėvynė mūsų“ ėgijo šiokias-ne-tokias teises—tikrai vadintis mūsų tautos himnu. Gal jis nepilnai vykęs; apie tai atmink Jakšto, Čiurlionienės ir k. rašymą; gal jis dalimis skolintas: pirmieji 12 taktų iš Messnerio „Tischlied“ ir t. t.—vis dėlto per ilgą vartojimą jis pasidarė mūsų tautinių jausmų simbolas, verčias mus pačius juos, tuos jausmus, pagerbti atsistojimu.

Ką mums pagiedojo Visockis, tai nebuvo mūsų tautiškumo simbolas; mes jį pirmą kartą tegirdėjome, jis mums svetimas. Neprivalu jis padėti į prideramą vietą—tuoj po visos valstybės himno jos dalies himną. Jei norėta parodyti naujas bandymas kitaip sukomponuoti, reikėjo jis nukelti kur toliau, į tarpą kitų dainų. . .

Tai iš formalės pusės.

Jei tikrasis mūsų tautos „himnas“ ne visai panėši į himną jo išvaizdoje, tai vis dėlto jis yra kietas, energingas, gerai išreiškia puikių žodžių reikšmę. Išgirdus jį, tuoj užteli per kūną pakarčiui pagavimas ir melancholingas, tikrai lietuviškas pasiilgimas Lietuvos saulės, prašalinančios tamsumus. Kudirkos himnas ne muzikos dailių-dailė; vis dėlto jis būtų pakenčiamas, chorui ar orkestrui jį atliekant drauge su kitų tautų himnais. Jis neužgautų kultūringų ausų.

P. Visockio kompozicija nė to-tiek nepanaši į himną. Greičiau tai į vėlų vakarą baigianti apsnūsti atlaidų ubagų giesmė, pusiau bažnytiška, pusiau pasauliška. Himnas—pakilus pagavimas, lyg šneka su dievyste, storu stulpu aukštyn kilstą aukų dūmai. P. Visockio „himnas“—nuobodus rudens rūkas, kurs begalo tęsiasi ir draikos pažemiu per rugienas. Man tiesiog baisu pamanyti, ką pasakytų kitų tautų atstovai, jei jų akyse reiktų šituo himnu pagerbti Lietuvos Tautą; jei pradėtum jį tęsti, it begalę giją, per kokią dešimtį minučių. Pasakytų, arba kad iš klauasytojų tyčiojies, tą giesmę vartodamas iškilmės vavlandoje, arba kad lietuvių tauta, kurios norima parodyti simbolas, tikrai yra liurbiška.

Tokiam mūsų tautai užmetimui naujo ir nepavykusio dalyko griežtai prieštarauja mano jausmai, nors aš neišmanau ir įrodyti nemoku, ar ir kiek ten nusidėta prieš kontrapunkto ir kitus kompozicijos reikalavimus.

Kitos p. Visockio parodytos kompozicijos ir dainų harmonizacijų muzikalė vertybė dar menkesnė. Nėvienoje vietoje nesimato kompozicijos, taip sakant, plano, nuosakumo. Ag muzika turi savo logiką, kaip ir stilistika. Niekur gaida neišreiškia žodžių prasmės. O netikėtų, nepamatuotų išsišokimų daug.

Muzikui mano terminai bus neaiškūs, o muzika-liškais terminais aš kalbėti nemoku. Aš ne tiek su-

prantu, kiek jaučiu. Iš pradžių maniau, kad klystu. Bet štai girdžiu pasitaikiusį rusą, kurs draugui sako:

— No vied eto splošnaja muzikalnaja nelepost!
Aš maniau, kad lietuvių dainos daugiau turi kultūrintos muzikos turtų, o ne—primityvios...

Net prakaitas apipylė... Kai kas iš svetimtaučių pasidomėja, koks gi bus „lietuvių“ dainos varakas, ateina ir... Nors ne lietuvių dainos, tik „lietuvių kompozitorius“ tai padarė.

Tarp p. Visockio kompozicijų ir harmonizacijų atsirado viena, kurią nuo senų laikų žinome, kaipo Baronausko „Nu, Lietuva, nu, Dauguva“, o vėliau Maironies: „Eina garsas“. Ką tai reiškia? Kieno gi tikrai toji kompozicija? Ar šio, ar to ji būtų, tautos daina jos pavadinti negalima, nes panašių melodijų kiek nori lenkuose ir rusuose: „Ach ti, volia“ ir k., kurių po keletą taktų pagauta.

Kvartetui nežinomojo kompozicijos taip-pat menkos; tad nors išpildymas buvo geras, ispūdžio nepadarė. Didžiausią ir vienatinį stiprų ispūdį padarė p. Balandienės duetas su p. Dargyte St. Šimkaus harmonizacijų. P. Balandienės sopranas duėte net meiliau skambėjo, neg solo „Sunku gyventi“.

Ano ruso kartūs žodžiai privertė mane parašyti šitus nemeilius žodžius. Aš atsiprašau p. J. Dryją-Visockį. Laikau save jo prieteliu ir norėčiau likti prieteliu jo, kaipo žmogaus ir lietuviams palankaus piliečio. Šituo atžvilgiu jis turi jau neveikiai užmirštamų nuopelnų, kurie žymės ir Rygos lietuvių istorijoje. Bet aukštesni už asmeninius santykius liepimai sako: draugas Platonė, bet dar didesnė draugė—teisybė: p. Visockis savo kompozicijomis atstovauja netikras lietuvių tautos dainos su visų jų turtu svetimtaučių akyse. Tai persvarbus dalykas; kiek svarbus, ne visuomet atmename, o atminti reikia.

Antai, latviams panorėjus miesto vokiečių teatro savo muzikos dailei, ką rusai Č-o lūpomis atsa-

kė? Lig tiek dar neužaugote! O latviai jau turi savo operą ir savo mokytų giedotojų.

Lietuviai taip-pat klabena į miesto valdybą, kad jiems padėtų įsikurti namą, prideramą tai daliai miesto gyventojų ir jų—dailei. Na, ką mums atsakytų miesto dūmos atstovas, tyčia aplankęs mūsų dainos vakarą, jei taip atsakyta latviams? Ne, viešai stoti, rodytis ir skelbtis: ateikite ir pamatykite—tai „lietuvių“ dailės turtai, ir „lietuvių“ daidalų darbai, galima drįsti tik labai apsiskaičius su savo pajėgomis, o ne gerais norais. Kitaip tik skriaudą sau darysimės.

Laikraštininko pareiga—drįsti pasakyti stačią savo nuomonę, kad ir nuolat rastusi šlovingų ricierių—netikumo apgynėjų.

Dramos dalis—„Genovaitė“. Kas jos nežino? To dėl daug kalbėti čia netenka. Pirmenybės liaurus šiuo kartu gavo p. Skardinskas—grafas Sigitas. Kalba gyva, balsas gražus, judėjimai laisvi ir taip-pat gražūs.

Linartai—visados Linartai—gabieji vaidintojai, kuriems maža ką beprikiši. Vis dėlto šiuo syk p. Linartienė—Genovaitė, regimai, neturėjo tinkamos nuotaikos ir šiuo syk nepadare tokių įspūdžio, kaip, kiti sako, kitais kartais, vaidinant Genovaitę. Iš pradžių kalboje klupo ir varžės. P. Linartas-Golius puikus buvo tik paskutinėje scenoje, Goliaus metavonėje. Vitkauskio sumaningai prilipdyta aštuntoji dalis—monologas.

Gražytė L.—Beniukas, ką ir besakyti! Tai gražusis publikos džiaugsmas. Duok Dieve išaugti artiste!

„Genovaitė“ padarė, kaip ir visados, savo gerą įspūdį. Publika gerai springo... sulaiikomomis ašaromis. Bet ir vaidinimas tinkamai neatstovavo šį kartą Rygos lietuvių dailės. Lauksime didesnio dalyko, kur pilnai išsiliėtų mūsų vaidintojų talentai.

DAILĖ TAUTĄ JUNGIA IR AUKLĖJA.

Dailė tautą netiktai atstovauja, rašėme, bet ji dar jungia ir auklėja.

Tą tiesą mes visi suprantame ir jaučiame. Nėra beveik nė vienos draugijos, kad ir praktiškiausiais tikslais įsteigtos, kuri nesinaudotų dar ir daile. Draugijos, taip sakant, dvejaip veikia. Dirba kitų naudai (švietimo, šelpimo ir kitokios draugijos) arba savo materialei naudai (pirkliškos, finansinės dr.). Bet nė viena tuo nesitenkina—dar kiekviena pirmų pirmiausia rūpinasi iš savo tarpo sudaryti muzikontų „bandą“, nuo amerikiečių betariant, giesmininkų chorą, scenos mėgėjų vaidintojų trupę ar ką kita prasimanę. Antai, fabrikų darbininkų šv. Juozapo draugijos, gaisrininkų, kareivių pulkai, gimnazistai, našlaičių prieglaudos, kaip tik viešai pasirodo visa krūva, juos turi dailė rekomenduoti—jie vaidinasi „sava“ muzika ar daina.

Ir tai ne dėl kurio priverstino reikalingumo. Ag per vestuves ar kokį kitokį iškilą už pinigus pagroja ir žydelių ar kitokių amatininkų kapelijos. Draugijos mokosi ir paskui groja ar dainuoja, ne pinigų pelnydamos, bet savo sielą į tuos grožės dalykus įdedamos, toje grožėje jas tirpydamos, toje, kaip ugnyje metalą, nuo gyvenimo rūdžių valydamos.

Mielas tai darbas patiems, giriamas ir kitų. Ir iš šalies žiūrint, miela matyti, kaip žmonės dailėje lavinasi. Antai, tegu tik paketina kuri draugija pasirodyti, ką jau ji yra dailėje padariusi,—minių minios šoks—eis pasižiūrėti, pasiklausyti. Ar pačios dailės? Nevisai, man rodos: tą tikslą turėdamos, minios juoba eis į profesionalų, tam tik atsidėjusių žmonių iškilus—į operą, į teatrą. Dailės mėgėjus ir matuojame kitaip ir vertiname nuolaidžiau: lyg užmirštam tam sykiui pačią dailę, bematydami pažangos dailėje darbą. Jei matome, kad suskubta ir tesėta kai-kas padaryti, mes giriamo „bravo“, nors matome

ir jaučiame, jog čia dar toli gražu ligi tobulybės, ligi tiek, kad pačiai dailei nebebūtų gėdos savo tarautojų.

Visa tai dilksėjo per galvą šio gegužės m. 10 dieną besiklausant didelio Latvių Švietimo Draugijos koncerto jos pačios sode Vazo gatvėje Nr 10.

Latvių Švietimo Draugija (Latviešu Izglitibas Biedriba) pirmai savo mėgiamų vasaros švenčių pagarbinti išvedė visus savo chorus: vyrų, moterų, mišrą ir vaikų, draugijos mokinių. Įvairino gi Latvių operos kapelija. Ir Rygos latviai kūliu virto į tą tolimąjį, už geros mylios savo sodą. Privažiavo bent keli tūkstančiai žmonių ant Štintės ežero kranto ties Karaliaus Mišku. Džiaugėsi jau žydinčia pieva, jau lapuojančiais medžiais, jau mėlynuojančiu didelio ežero vandeniui. Bet ypačiai džiaugėsi savo Švietimo Draugija, kad ji ne tik laužo savo tautiečių tamsybės ledą, bet kad ir juos švelnina.

Antai, draugijos mokytojas p. R. Eglentalis, didelį būrį vaikų išsivedęs, traukia ilgą eilį gražių gražiausiai suharmonizuotų, visai nelengvų padainuoti tautos dainų. Vaikai, kaip vaikai: gana cypsenos. Bet stebiesi, kaip šitie pūslės-mažiukai apgalėjo muzikos sunkumus, kaip nesusipina harmonizacijos tinklo keblumuose. Tai jau nebe laukiniai piemenėliai, kurie temoka kuobalsiausiai nesuktą melodiją kaukti, —tai jau kultūrinti būsimieji žmonės—latviai, kurie ir patys mokės daile džiaugtis ir ramintis, ir į savo šeimynas įsineš dailės kultūros. Vadinas, darys kultūrintą Latvių tautą. Ir tauta tai mato, supranta, džiaugias, didžiuojas, negaili laiko ir išlaidų atvažiuoti ir pakontroliuoti vienos savo draugijos veikimą. Plojo katučių, šaukė „bravo“ vaikams, jų mokytojui, bet, man regis, drauge ir rūpestingai Švietimo Draugijai.

Paaugusių chorai tai jau ir pati dailė, ištobulinta, išpuoselėta ilgu, rūpestingu darbu. Pririnkta dailių balsų. Tai, žinoma, gerai, be to, tikros dailės nebus,

kaipo grožės. Bet kiek tie gražūs balsai šlifuoti, ko jie nemoka! Jie moka savo tautos dainų, moka saviškių kompozitorių ir harmonizatorių: Medinio, Kalninio, Vytolio, Jurjanio muzikos-dainos veikalus; moka Šumano, Archangelskio, Tomo ir kitų europiečių veikalus. Savo tautos dainą peni ir gaivina Europos dainos kūrniais. Ar tai ne aukšta kultūra, ne stiprus šlipavimasis?

Latviai, taip smarkiai pasidarbavę dainos srityje per kelias dešimtis metų, šandie jau turi savo operą, savo operos dainininkus, kurių paklaudyti eina jau ir kitataučiai. Turi ir savo operos orkestrą, ištesinti groti operoje ir simfonijų vakaruose. Latviai dirbo, Latviai ir vaisių susilaukė.

Be to, latviai dirbo—latviškai. Nesivydami, it bezdžionės, vien tik dėl pamėgdžiojimo kitų, tarp-tautiškumą arba betautiškumą neva tai vardan aukštesnių idealų. Latviai ruošiasi visa savo atskira nuo kitų šeimyna stoti į Europos kultūrintąsias tautas, kaipo lygūs, bet savotiški. Latviams labai rūpi pirmiausia—latvystė. Ir ją visi be skirtumo partijų smarkiausiai palaiko. Ir vis jie pilni vilties, kad Latvija, nors maža, gali progresuoti visuose dalykuose taip-pat gerai, kaip ir didelės tautos. Jų darbų vaisiai tai tikrai patvirtina.

Kaip mums širdį gėlė, kad Karaliaus Miške, kur šventadieniais po kelioliką tūkstančių miestelėnų išeina grynu oru pakvėpuoti ir pažaisti, vokiečių kalba daugiausia skamba! Bet štai šalimais atsirado kolonija, kurią vokiečiai paketino parduoti. Nusitvėrėme jos. Paprašė šimto tūkstančių, davėme šimtą tūkstančių! Per aštuonias dienas surinkome pažadėjimus aukų, mūsų taupomosios kasos išmokėjo vardan to. Ir šiandei štai, kaip matai, ne tiktai šiame sode keli tūkstančiai kalba vien tik latviškai, bet jie ir visam Karaliaus Miškui duoda latviškumo žymės. Nebe mes glaudžiamės kur nuošalin su savo

latviškumu, bet antai vokiečiai tvorele gavo atsi-
tverti nuo latvių minios.

Taip didžiavosi to sodo pirkėjas, didelis savo
tautos mylėtojas ir lietuvių prietelis dr. Butuls.

Na, o mes, lietuviai, ką ligi šiol dailei Rygoje
padarėme? Apie tai pasikalbėsime kitą kartą.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 55 nr.

O LIETUVIŲ TAUTĄ AR DAILĘ JUNGIA IR AUKLĖJA?

O kaipgis! Jungtų ir auklėtų, kad tos dailės
pakaktinai būtų. Gaila tik, kad visur jos maža, o
kaip Rygoje, tai ir permaža.

Visoms draugijoms jos nepakaktinai yra, taip
lietuvių, taip andai pagirtųjų latvių.

Mes daug esame prisiklausę, kiek sveria draugi-
jos visuomenės gyvenime. Vienybė—galybė; sutari-
ant, maži daiktai didėja, nesutariant, ir dideli su-
trupa. Prisiklausę, laiko mada ar dvasia, nežinau,
kaip čia teisingiau pasakius, pasekėme. Draugijų
mums yra jau kone pakaktinai. Ir narių jos turi pu-
sėtinais. Tai ko gi bereikia? Lauškime mūrus! Bet
mūrai kažin-kodėl nelūžta...

Ta galybė tepasirodo kuriuose specialiuose da-
lykuose; kitiems įtakos nedarydama, draugininkus
padaro vienašalius. O kitos draugijos ir visiškai ne-
atmaino draugininkų. Jos kažin-ko stinga. Ir mes
sakome—dailės, nors tai visiškai pašalinis joms da-
lykas.

Latvius latviais padarė tik dailės draugijos.
Kurios gi draugijos ją aplenkė, tik latvius pagadino.
Tai ne tušti žodžiai. Imkime jų ekonomines draugi-

jas. Daug jiems yra finansinių biedribų, ūkio, amatų. Draugijomis dirbdami, latviai, tiesa, išgalėjo, pralobo. Sotu latviams buvo prasidėję darytis, bet—nejauku. Praktikos dalykai prarijo latvių dvasią, užmušė idealizmą, kur ir buvo jo; o kur nebuvo, jo nedavė. Šiandie pasiturį latviai jaučiasi betgi raiši esą. Aš kitkart esu rašęs, ko dėl latviai buvo vieną laiką labai pradėję linkti į lietuvius. Girdi, abiem bus gerai. Mes perdaug praktingi, o jūs nemaž: užsikrėsėte praktingumu ir pralobsite; jūs perdideli idealistai ir svajotojai, mes nemaž: užsikrėsėme idealizmu. Ir bus abiem pusėm pusiausvyros. Vadinasi, negana iš draugijų reikalauti, kad juos užgautų kišenes; dar reikiama, kad jos užgautų ir dvasią, nors tai ir ne pirmutinis draugijos steigimo tikslas. Kas gi nežino, kad žydai visai nekultūrintos dvasios, nors kur gi berasi kitą tokią galybę, kaip jų aliansas ir solidariskumas pinigų reikaluose?

Lenkams ir lietuviams daug yra draugijų, kurios lygu buvę, lygu nebuvę. Kaž-kuomet minėjau Rygos Labdarių Draugiją. Narys užsimoka kasmetai daugiau ar mažiau, į visuotinį susirinkimą teateina syki per metus arba ir visai neateina. Ir „draugija“ jam tiek tesveria, kiek gatvės kaulikas, kuriuo atsikratydami, kišame jam monetą.

Tiesa, labdarių mokesčiais kai-kas sušelpiamas, kai-kas iš bado išvaduojamas, kai-kuris kūdikis iš mirties nasrų išplėšiamas, nuo gatvių elgetos šaliname, miesto padorumas didinamas. Taip-pat švietėjų mokesčiais neturčių vaikai abc mokinami, analfabetų skaičius mažinamas. Vadinasi, specialiniai tikslai pasiekiami daugiausia būsimame laike.

Bet aš ča kalbu apie dabarties tautą ir jos narius, apie jų pačių stiprinimą, brendinimą, jungimą ir dailinimą. Negi galime mes, bent miestelėnai, sakyti sodiečių žodžiais: „ką jau čia mes tamsūs neišmanėliai... lai mūsų vaikai žinosi“! Negalime nesuprasti,

jog ir tų „vaikų“ kiti mums tinkamais žmonėmis nepadarys. Jų reikia pasidaryti patiems. O kad galėtumei kitą kuo daryti, privalai pirma patsai save tokiuo paversti. Pats nebūsi geras katalikas, geras lietuvis, žmonių draugas,—nepasidarysi tokiais ir savo vaikų. Iš draugijų pirmų-pirmiausia ir laukiama tokio mūsų pačių bendrinimo, auklėjimo, kad tautai būtų į sveikatą dabar ir sekančioje kartoje, per mūsų atžalas.

Seniausia ir galingiausia Rygoje Pašalpos Draugija. Narių — tūkstantis; apyvartos —7-8 tūkstančiai. Susiželpiama gerai.

Vienybės galybę betgi junta... tik tie, kas serga ar miršta. Ar to gana? Turėti globoje tūkstantį žmonių ir tik rūpintis, kad jie kuomet bado nekęstų, tai permaža. Ką gi daugiau? Susirenkame per metus syki į visuotiną kuopą. Pabaram ar pagiriam valdybą, valdymo našta suverčiam ant kitų keleto žmonių. Ir visiems metams užmirštame savo draugiją. Bet ir tą vieną syki teprisimena vos dešimtoji dalis.

Švietimo Draugijoje taip-pat teveikia atskiri žmonės ir jie daug, labai daug gero daro kitiems; tuo pačiu ir save dailina. O visi kiti?

Tas-pat darosi šiokiuose ar tokiuose komitetuose. Sujundam tik tada, kai kuri draugija pažada mums ką-nors iš dailės srities: pavaidinti, dainuoti, pagroti. Į draugijų valdybų posėdžius teateina po keliolika žmonių; į visuotinius jų susirinkimus po kelias dešimtis,—o į jų dailės iškilą—po kelius šimtus! Klausio, atsidėję. Galvoja, krato, giria ar peikia, bet visados džiaugiasi. Dvasia darbuojasi, būdai šlifuojasi, supratimai plečiasi, — girinaičiai virsta „mies-telėnais“.

Dailės pokylis sutaisyti tačiau nepigu. Reikia daug, atsidėjus ir sumaningai dirbti, kol švistelėsi kitiems į akis. Mūsų nelaimė, kad vienur dirbama

nedaug, neatsidėjus, grobtinai ir paskui prašoma atleisti, kad—nesuspėta. Kitur dirbama daugiau, bet nesumaningai ir norint pašviesti, tik gėda pasidaroma.

Dailei medžiagos pas mus ik valiai. Tik nėra, kas ją tinkamai sunaudotų, su sumaninga ir mylinčia ranka tašytų ir skaptuotų. Lyg tyčia, tai spragai užlopyti turime dailės mėgėjų kanklininkų kuopą, kažin-kodėl „ponais“ vadinamų. Aš jiems tą vardą ir palikčiau: tegu jie būtų mūsų rinktiniais, mūsų dailės žiedais, mūsų dvasios ponais. Ir į tuos „ponus“ reiktų siųsti griežtai iš visų draugijų visi bent-kokią dailės dovaną turį. „Kanklių“ Draugija turėtų būti virš visų draugijų, virš visų partijų, visų luomų. Nes dailė yra tarptautinė, visiems bendra būdų gerintoja, visų kultūrintoja, visų jungėja, kaip antra religija.

Mes neturime tokių sodų, tokių operų, tokių chorų, tokių orkestrų, kaip turi broliai-Latviai. Bet kad susiburtume visi į vieną, kad tikrai suprastume vienybės galybę, visi sako, mes, lietuviai, lengvai latvius pavytume ir net pralenktume kai-kuriuose dalykuose, nes dailės mumyse, lietuviuose, esama kur-kas daugiau medžiagos.

Nejaugi amžinai laikysimės savo „muzikybės“ ar „ponybės“, savo visokių savybių, asmeniškų simpatijų ar antipatijų, pamiršdami bendrą tautos reikalą? Jei taip, tai nereikėjo mums nė pradėti jungimosi darbas...

Išgirskite, draugijos, ir imkite galvoti, kaip čia mums ėmus tikra daile dailintis. Laikas! Gaila sugaišusių dešimčių metų, per kuriuos mes, Rygiečiai, nė doro choro, netik orkestro nesudarėme. Choro—europiškai suprantant, ne „muzikiškai“.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 56 nr.

TAUTINĖ MOKYKLA IŠEIVIŲ GYVENIME.

Visuotinis „Žvaigždės“ susirinkimas liepos mėn. 12 d. 2 val. Bliumo salėje, Kurmanovo ir Malūninkų gatv.

Dar sykį primename lietuviams rygiečiams, ne-tiktai esantiems „Žvaigždės“ draugininkams, bet ir būsimiems—kurie neatsisakytų įsirašyti, kad visą pametę, atsiskubintų į šitą be galo svarbų posėdį!

Ko dėl?

Pagalvokime, kiek daug tautinė mokykla sveria išieivių gyvenime.

Patsai Rygos miestas lietuviams nuo senovės nebuvo svetimas; tik jo žmonės svetimi. Rygoje, kaip ir kitame didžiuliam mieste, ar jis būtų artai ar toli nuo tėvynės ar net pačioje tėvynėje, atskiras žmogus tai tik lašas ežere. Tegu tų lašų bus kažin-kaip daug, jei visi jie bus skyriumi—padidins vandens ežere ir tiek: jų niekas neatskiris nuo bendro klano. Visai kas-kita, jei tie lašai viena srove plaukia į ežerą: jie ir balsą ir varšą turi savotišką; apie juos ir kalbama: „O, kad ne ta srovė, ar tiek būtų?“ Išieiviams spiestis į vieną krūvą—gyvybės dalykas. Bet aplink ką spiestis?

Kur susidarė atskirų tautų bažnyčios, ten aplink jas. Kas nematė mūsų išieivių gyvenimo Amerikoje, tasai juokias iš mūsų žydų šūlės, kam ji ne tik maldos namai, bet tautinis klubas, pirklybos birža ir visokių informacijų biūras. Keista, kad visa tai toje-pat vietoje daroma; bet visai nekeista, kad bažnyčioje daroma: reikia tik ne maldos dalykams atskiras kambarys pavesti. Kur gi daugiau tautiečių pagausi, jei ne jo priprastoje ir dažnai labai mylimoje bažnyčioje. O pagavęs, apie ką gi daugiau bekalbėsi, jei ne apie sopamuosius dalykus? Iš bažnyčios svetimuose kraštuose kyla visi tautų susibaudimai.

Rygoje ir mūsų krašto miestuose bažnyčios mišrios ir tautystei dažnai ne paspirtis, bet tie patys

druskos kruopų dideliame skysčiuje tirpytojo, loka-jiškos fanaberijos mokytojos, tautos išgamų rūpes-tingos glaudėjos. Čia atsiranda reikalas kitokių tau-tos centrų, kurie tą pačią bažnyčią tautintų, joje sau prideramą vietą atsiskirtų. Čia ne bažnyčia į drau-gijas veikia, bet priešingai.

Tarpe gi visų draugijų bendriausia visoms nuo-monėms, lygiai visų globotina ir šelptina—švietimo draugija. „Tiek mūsų ateities, kiek gero, rūpestingo darbo savoje tautinėje mokykloje“. Sako į Ameriką nukeliavę lenkai, slovakai; sako ir išmaningesnieji lietuviai. Kaip tuščia ir liūdna tuose namuose, toje šeimynėlėje, kurios nepalaimino Dievas kūdikiais! Ir priešingai, kiek ten gyvybės, kur yra augančių kū-dikių; kiek rūpesčių ir sielvartų aplink lopšelių dar nepaaugusio! Kūdikėlio lopšelis, vaikiuko čiauškę-jimas—tai dažnai vienatinis tvirtas ryšys tarp šiaip-jau visai priešingų, su kits-kitu niekame kitame nesutinkančių žmonių. Kūdikyje namiškiai mato dalį savęs.

Rašytojas Chodžko pasakoja, kaip kaimynas tai-kinęs du per visą amžių pykusius brolius. Per po-kylį, kai visi svečiai gerę už vieno brolio sveikatą, jis savo taurę išliejęs į didelę taurę; kai sumanę gerti už antrojo brolio sveikatą, jis ir antrą taurę suvertęs į didžiąją. Dabar tik išgėręs visą iškarto. Supratę svečiai, ką tai reiškia, šokę ploti katučių. Susigėdę ir patys įnirtę pikčiurnos ir pasidavę rankas, kad jau taip visi reikalauja.

Kūdikis—tai bendroji taurė, į kurią dvasios pila vienas, antras ir trečias. Tautos kūdikis šviesiam ir išmintingam žmogui tiek-pat brangus ir reikšmingas, kaip ir šeimynos kūdikis: tėvus—krypsnių atstovus sutaikina ir bendrumo jiems pramano. Aplink mo-kyklą, kaip aplink lopšelių, rinkdamies, vien šviesiai, meilingai tesišypsoms; pamiršdami tam sykiui savo pažangą, tesidžiaugiamo jaunos gyvybės pažanga.

Kai kitos draugijos turi daug arba nemaža egoistiško elemento, tai švietimo draugijos turi rodyti vien altruistinę; vien artimo meilę, o ne savo kokį laukiamą pelną. Tėvai savo kūdikiyje mato pertekusios senatvės užtikrinimą; ir dažniausia užsivilia. Tauta savo kūdikiyje mato palaikytoją tūkstančių metų kalbos ir būdo; ir niekuomet neužsivilia, kai tuo rūpinasi.

Rygos lietuviai tautiškai pusėtinai jau susipratę. Taigi nepatingės sugaišti dvejetą-trejetą valandų, besvarstant kebliai dabar susikrovusius dalykus. Rygiečiai nepasakomai pagirtini. Kame gi kitur rasi, kad lietuvių kolonijos švietimo draugija, tegaudama iš miesto vieną tūkstantį rublių pašalpos, išlaikytų šešias mokyklas (sekumą laiko susišėlpimo draugija)? Ir laikytų pusę vaikų visiškai veltui, o antrą pusę— už skatikus. Dabar, karo ir išdrikimo metu sunku tai bus; tačiau neprivalome leisti, kad ir mokslas išdriktų. Tegu nors vienoje mūsų gyvenimo srityje tasai karalpa laikis nebus padaręs žalos; tegu nors mūsų kūdikiai auga nepagadintais nervais, sau į sveikatą, tatai į gerybę ir garbę!

Ateikite!

„Rygos Garsas“. 1915 m. 77 nr.

DAIRYKIMĖS VAIKAMS PRIEGLAUDOS.

„Rygos lenkai, laikydami Katalikų Labdarių Draugijos lėšomis bent kelias mokyklas, nė į vieną neįvedė lietuvių kalbos pamokų ir net neišguldoma ten lietuviams tikėjimo dalykai; o juk iš visų globiamųjų daugumas—lietuviai“.

Taip atsikirto priešai bendrumo su lenkais net ir katalikiškoje labdarybėje.

Teisybė! Rygos katalikystės „monopolčikai“ rūpestingai išgliaudo iš visų piliečių, kurie tik jiems

pakliūva, jų tautystę; bet duoda vaikams nors gi pavalgyti už grivina, pastogę ant galvos ir globą, kad laiku nevirstų gatvės mokiniais. Ir dvasiai, ir pilvui kur-kas blogiau, kai nėra ko valgyti ir kur prisiglausti. Už duonos kąsnį žmogus labai daug atiduoda; dažnai savo sąžinę. Bet dažnai ir už sąžinę niekas nieko nemoka. Tada tenka badu mirti.

Miesto neturčiams ir visiems nekaip klojasi. Žiūrėk jų sulysusius ir išbalusius veidus, nuskarusią drapaną. Bet jų vaikams—tikras pragaras. Uždarbio, gerai, jei darbo dienai—1 rublis, mėneciui—24 rubliai; šeimos, gerai, jei penki: pati su dvejetu-trejetu mažų,—esti ir su daugiau; butas, gerai, jei ne žemėse: nors šviesos yra, kad gryno oro ir stinga; globos, gerai, jei negali motina iš namų atsitraukti nuo žinduklio: ligi tik atsitraukė, jau jos vaikučiai, it peliūkščiai, po visas pagrindis išlandžiojo.

Su tuo trūkumu—augimu gatvėje vienas tematomas būdas kariauti; ne, ne kariauti, tik bent-kiek palopyti, pataisyti: mokykla, kurią steigia proletarams tiek „geri“ buržujai, kad nenori susilaukti savo mieste vagių ir galvažudžių, jų, tatai, rimties trukdytojų. Tai „tėvų“ vaikams.

Kogi susilaukia miestiečių proletarų vaikai našlaičiai? Jie arba laimingesni už našlaičius, arba tokiame atsiranda padėjime, kokiame matome ant mėšlynų šunyčius be šeimnininko, kol jiems šunakarijai nenulups kailių. Našlaičiai laimingesni esti už turinčius tėvus, jei juos kas paima į labdarių prieglaudą; iš tėvų gi niekas vaikų nepaima.

„Jei!“ Koks baisus tasai—jei! Trumpas žodelis, o pridėk jį prie ištiso sakinio ir paversi jį tokia netikrybe, kad geriau būtų buvę tau negimti.

Jei kas tesėtų visų kraštų ir visų laikų nuodėmes ir nelaimės susekti, tas, tikrai, ant trijų ketvirčių pamatytų parašą—kad nebuvo duonos.

„Nėra duonos“ nepripažįsta nei katalikų teologija, tiek komunistiška, kad leidžia žmogui savo valia iš kitų imtis duonos, bet tik nekęstų bado.

Gero, doro bent išmintingo buržujo, pasiturinčio miestelėno, dalykas tad ir pareiga nelaukti, kol pradės kas iš jo savo ranka imtis; bet tinkamu laiku gera valia neturinčiam paduoti. Na, jei ne visiems beduoniams pristeigti prieglaudų, tai nors beduoniams, betėviams vaikams. Šalia mokyklos bus tai antras lopinys. Visoki labdarybė skaisti ir kilni. Bet vaikučių globojimas, kada jie dar neišmano pasaulio blogybių, neturi sau lygių darbų. Ir tas, kurs skatiką duoda tam tikslui, ir tas, kurs savo laiką, visą savo amžių atiduoda vaikučiams auklėti, yra labdarių labdariai, viršlabdariai žmonijos.

Rygos Lietuvių Susišėlpimo Draugija tą dalyką gerai supranta, jei nuo tiek metų susirūpinusi lietuviukams prieglaudos steigimu, jei tam tikslui, sako, net jau dvejetą tūkstančių rublių sulaisiusi ir sutapiusi. Bet kažin-kodėl, vis dar neišdrįsta šokti ir vykinti tai, ką jau senai yra nusprendusi. Buvo net ir paraginimų.

O reikalingumas vis didėja, dauginantis lietuvių Rygoje. Prieš karą jis didėjo kas metai. Nebuvo mėnesio, kad kas nebūtų atėjęs į vieną-antrą kunigą ar šiaip jau žymesnį lietuvių jau nebepavirkšnauti, pašniurkščiauti, bet tiesiog mirties balsu apsakyti tokios tragedijos, kokios nepramans nei keisčiausia rantazija Andriejevų, Meterlinkų ir kitų tokių. Karui prasidėjus, tas reikalas didėja kas dieną.

Jei norite, ateikite vakarais į Sadovnikovskąją, 41, į Timofiejevskąją, 1 ar į Katalikų, 23: pamatysite vaizdą, kurio jums pilnai pakaks šokti tuojau į seniai sumanytąjį darbą. Kol Lietuvių Komitetas turėjo pinigų, kiekvienam sakė: prašom po mūsų pastoge, prie mūsų putros! Ir ėjo visi, net tie, kurių, pasirodė, kišenėje turėta po keletą šimtų rublių ar ištisi maišai pūvančio ir pelėjančio maisto. Pinigų

apstigus, teko visi persijoti, bepaliekant pačius nelaiminguosius, su badu netesiančius kovoti: vaikus su jų motinomis ir paliegėlius.

Ir susidarė dabar Lietuvių Komitete nebe pabėgėlių globos punktai, bet tikros „vaikidės“, ištisi butai, kur mažiukai ant kietų grindų, be pagalvių, ankštai prie kits-kito, troškume ilgas valandas miega, dar nuodijami čia-pat besivoliojančių vyresniųjų kvapais ir prakaitais. Dieną jiems skiriama menkai uždarytas skystas valgis ir akmeninis kiemelis ar gatvės, pilnos mėšlinių dulkių.

Aš visa tai aprodžiau aplankiusiam Rygą gerbiamajam ir rūpestingajam mūsų atstovui Martynui Yčui, ir jis pripažino, kad dabar ir būsimajam laikui tuojau, neatidėtinai reikia ruošti vaikų prieglaudą. Kaulijome ir pašalpos tam tikslui. Jei gautume, tuojau reiktų pasidairyti didelio (plataus, o ne aukšto) buto kame miesto pakraštyje, kur grynesnis oras ir vietos plačiau. Be buto, reiktų pasidairyti ir nebejaunų, dievotų ir kiek apšviestėsių mergaičių ar našlių į prieglaudos vedėjas, vaikų auklėtojas, ne tiktai augintojas, nes kas gi to dabar nebeišmano, jog duodant kūnui maisto, reikia ir dvasiai duoti patiprinimo?

Taigi, gerbiamieji rygiečiai, imkime galvoti, darytis, o Dievas duos ir įsisteigsime lietuviukams prieglaudą; iš pradžių patiems nelaimingiesiems, o paskui ir tiems, kurie tėvus-darbininkus gaišina.

Dairykimės!

„Rygos Garsas“. 1915 m. 79 nr.

MOKYKIME VAIKUS!

Karas iš pradžių buvo taip visus išgązdinęs ir sunervinęs, kad žmonės buvo ir rankas nukratę. Pametę savo namus, ūkius, amatus, tarnystes, bėgo, kaip akis išdegę, bet-tik toliau nuo šūvių. Kiekvie-

nam gyvybė rodės už visus turtus ir už pačią duoną brangesnė. Antrus metus besitęsias karas gerokai žmones apramino. Karas baisus, žinoma, kaip buvo, taip ir paliko. Ir jo reikia bijoti; kaip gi nebijojus kulipkų ir ugnies? Jei žmonės aprimo, tai išgudrėję, prisitaikinę prie aplinkybių, išmokę slapstyti nuo karo pavojumų. Sodžiuose baisiau; bet ten karo ūžimas greičiau pereina. Tai duobėse-rūsyse, tai miškuose pralauki, kol kariuomenė nusistuma tolyn, ir vėl sugrižti į apgriautus, visgi ne visiškai sugriautus savo namelius. Daug ko ima stigti. Bet nors gi brukinėtis po svieta nereikia.

Mieste, ypač didžiuliame, ir pasislėpti lengviau nuo šovinių už tvirtų mūrų ir giliuose rūsyse, ir tų pačių miestų griauti nėra jokio išskaitymo. Tai čia ir užsiėmimai beveik nesustoja; kas ką dirbo pirma, tai ir toliau tebedirba; nebent kokiai valandai ar dienai nutrūksta nuo darbo.

Mokslas taip-pat. Nėr geresnės vietos vaikams karo metu, kaip mokykla. Dar nebuvo atsitikimo, kad ir nuožmiausias priešininkas, atradęs pilną trobą mažiuokų su moteriška mokytoja, nebūtų pagerbęs ir tos vietos, ir to darbo, ir tų dirbėjų. Nenoromis galvos lenkias prieš mokslo platintojus ir jo ėmėjus. Taigi vaikams mokykloje bus netaip pavojinga; atvangiau net, neg motinos sijono įsikabinus.

Leiskite vaikus, jei miestai dar nėr susilaukę priešininkų. Leiskite, kad ir jaustumėte jį. Ar nuleidžiame rankas, audrai ištikus, viesulams sukantis? Užsiglaudžiame ir toliau darbą dirbame. Ne mūsų dalykas—politika. Mes, beginkliai žmonės, kare nieko nenusversime. Kariauja mūsų broliai ir tėvai. Jais pasikliaukime. Ir ne mums spręsti, kur ir dėl ko likimas krypta. Tai valdovų dalykas.

Be galo ramu pasidaro ir paaugusiems, kai 7—8 metų mažiuokai linksmais, nesielvartingais veideliais, knygomis nešini; bėga dideliu lermu į mokyklą ar iš mokyklos. Ir branginkime tą jų, kol kas, vaikišką

negudrumą, tą neišmanymą. Tegu jie ir pavojumuose esti laimingi, it paukšteliai. Be to, ir laikas jiems brangus. Metus sugaišti be mokslo yra tiek pat, kaip ir amžių vienais metais sutrumpinti. Gerai, jei per nevalią tai atsitinka. Ką gi bedarysi. Ale gera valia—kam?

Taigi mokykime vaikus, nieko nežiūrėdami. Tegu ir priešininkai mato, kad lietuviai šviesą mėgsta, ją brangina ir jos—reikalauja. Lietuviškai mokinęsis, norės ir toliau lietuviškai mokytis. Taigi ir visokios vyresnybės, ar šiokios, ar tokios, gaus su tais lietuvių norais skaitytis. Nei pikčiausi žmonės esamųjų mokyklų nebegriauna. Bet nesant jų, atodairomis stato arba ir visai nestato.

Branginkime tad savas mokyklas! Kur šiemet bus lietuvių mokyklos, skaityk priešakyje šio numerio.

„Rygos Garsas“, 1915 m. 94 nr.

PABALTIJYS DĖL KARO NUKENTĖJUSIEMS LIETUVIAMS.

Daug bloga karas pridaro, bet daug ir gražių jausmų žmonėse sukelia. Veizdėk, priešininkams tik užsimojus, kiek jaunų karžygių pasiūlyjo savo galvas už tėvynę! O priešininkams su kalaviju ir ugnimi perėjus kurį kraštą, kokiuo mielu noru kiti šoka nukentėjusių gelbėti.

Lenkų kraštas šiuo tarpu daugiausia kenčia. Bet kiek ir užjaučiamas, kiek ir šelpiamas! Valstybė paskyrė jam 30 milijonų ir dar skiria 100 milijonų. O kiek sudovanojo visokie miestai, visokios tautos! Viena Ryga nusiuntė su viršum 50 tūkstančių.

Gerai yra šelpti dovanomis; dar geriau, kai prie dovanų dar pridėdama ir broliško ar giminiško už-

jautimo. Ag jausti, kad tu neesi apleistas, prideda nemažiau vieko, atsispiriant nelaimėms.

Mūsų artimieji giminaičiai latviai, duodami lenkams dovanų dėl karo nukentėjusiems, lyg buvo pamiršę pridėti ir užjautimo jų. Gal kad Lenkija toks tolimas nuo Latvijos kraštas, kad beveik jokiuose dalykuose su jais nesusiduriama.

Priešingai, latviai žodžių nepristinga užjautimui dėl karo nukentėjusių giminaičių lietuvių, su kuriais tokia ilga siena ribojasi, nuo Palangos ligi padauguvio Alernės; su kuriais tiekoje vietų mišrai gyvena latvių miestuose ir laukuose šiaurus ir anapus Kuršo sienos ir padauguviuose. Bet pašalpos lietuviams maža kas tėra skyręs. O jei kas ir pažymėjo, duodęs pasidalyti lenkams ir lietuviams ar išimtinai lietuviams, tai, visoms aukoms nuvažiavus į Varšuvą, tiek jų lietuviai ir tėra gavę.

Nelygias dalybas: lenkams pašalpos, lietuviams užuojautos, yra jau pasergėję patys aukotojai—latviai; ypač tie, kaip dr. Butulis ir kiti, kurie širdyse tebesinėšioja kuokarščiausią meilę, kuomieliausius atminimus savo moksladraugių lietuvių, su kuriais seniai-seniai drauge svajota apie dviejų kaimynų brolybę.

Pasergėta ir imta galvoti, kaip čia lietuviams parodyti ne vien tuščią užjautimą. Mūsų atstovui M. Yčui paraginus, paskui mudum su prof. Mašiotu, Lietuvių Draugijos įgaliuotiniam, bepradedant tai atnaujinti, žymieji Rygos latvių veikėjai rimtai yra pasiryžę šį-tą pramanyti dėl karo nukentėjusių lietuvių naudai.

Tad p. Grosvaldas su savo šalininkais yra sumanęs bendrą latvių ir lietuvių koncertą-monstrą. Lietuvių choras su savo vedėju Kačanausku yra pasirengęs. P. Bergas, p. Mengelienė ir kiti svajoja apie didesnę dalyką, apie įtaisymą rinkliavos gatvėse, jei galima būtų gauti leidimas.

Bet kol tai pradės įvykti, reikia bent per laikraščius informuoti vietos publika, laikraščius įtraukti į rinkliavų darbą. Tuo tikslu išsiuntinėjova Pabaltijo laikraščiams šį prašymėlį, pridėdami Lietuvių Draugijos komiteto atsišaukimą į visuomenę.

„Gerbiamasis Pone Redaktoriau!

Komitetas Lietuvių Draugijos dėl karo nukentėjusiems šelpti, beveinę turįs Vilniuje, Dominikonų gatvėje Nr. 24, b. 1, mudu išrinko savo įgaliotiniais rinkti aukas šios draugijos tikslams.

Pasiskelbdami, kreipiamės į Tamstą, Gerbiamasis Pone, ar negalėtumėte gerbiamojo Tamstos laikraščio skaitytojus supažindinti su paminėtosios draugijos tikslais ir padaryti, kad laikraščio kontora sutiktų priimimėti aukas, kurių gali skaitytojai atsiųsti. Aukos paskui galima stačiai išsiųsti arba stačiai į Komtetą, arba atiduoti mudum, įgaliuotiniam, parodant mudum duotus dokumentus.

Kam lietuviai sudarė Draugiją dėl karo nukentėjusiems šelpti, taip-pat ir jos tikslai išdėstyta prie šio pridedamame Komiteto atsišaukime į visuomenę.

Užtikrinava Tamstą gerbią — Kun. J. Tumas, Pr. Mašiotas, Lietuvių Draugijos dėl karo nukentėjusiems šelpti įgaliuotiniai Rygoje. Vasario mėn. Mudviejų adresai: Kun. Juozo Tumo—Rygoje, D. Pilies g. Nr. 5. Pr. Mašioto—Rygoje, Ganzeiskaja Nr. 4, b. 19“.

Tuo-pat tikslu aš buvau nuvažiavęs į Mintaujos lietuvius ir latvius.

Lietuviai čia jau turi savo organizaciją tam tikslui. Ji vadinasi: „Komitetas, prie Lietuvių Šelpimo Draugijos Mintaujoje kareivių šeimynoms ir dėl karo nukentėjusiems šelpti“. Be to, ką yra išdalinęs kareivių šeimynoms, Komitetas į Vilnių yra išsiuntęs 10 pūdų=300 gabalų daiktais ir 540 rub. pinigais. Mintaujos komiteto pirmininkas visų gerbiamas žmo-

gus teismo sekretorius p. Petras Šniukšta (švedgofskaja, 32) ir vertas jo padėjėjas p. Baltramiejus Dumbrys (Liteinaja, 9).

Lietuvių Komitetas tad ir čia veikia. Tačiau miesto visuomenės aprėpti negali, kol miesto didumas, jo tikrieji šeiminkai latviai, nesukrus nuo savęs ką sumanyti ir nepradės tai vykinti, pasišaukę ir lietuvių Komitetą. Apėjęs žymiausius latvių veikėjus: p. Graudinį, Komercijos Banko direktorių, žymų rašytoją ir laikraštininką, Lietuvių Komiteto narį, p. Čakstę ir Sterstę, vyriausius latvių vadus, rimčiausius visuomenės atstovus: p. p. Pauliuką, Kviesį, Vesmaną—mūsų Jablonskio mokytą lietuviškai (visi jie advokatai), visur buvau mandagiai priimtas ir mačiau pilniausią pritarimą sumanymui padaryti rinkliavas, kurios reikėtų: „latviai—lietuviams“.

Kas bus, nežinia. Bet galima tikėtis, kad tokiems vyrams paėmus dalyką į širdį, ėmus tą sumanymą visuomenėje rauginti, ta visuomenė ne šiandie, tai rytoj, ne rytoj, ne dabar, tai vėliau atsiliesp svarbia pašalpa. Naujų tinkamų daiktų ir dabar siūloma...

Gi patys Pabaltijo lietuviai ar paliks kurti į brolių šaukimą: „padėkite“? Ar patys, matydami svetimtaučius rūpinantis, nieko nedarys arba tenkinisis, vieną-antrą skatiką jau kyštelėję?

Šiuo ypač laiku lietuviams-katalikams per puiki proga padaryti gerą darbą. Antai, Bažnyčia, žymiai palengvindama sunkoką pasninką, pataria tą gerą darbą pakeisti kitais tolygiais gerais darbais: maldingumu ir gailestingumu; pataria šelpti neturčius ir nelaiminguosius.

Kas tie—nelaimingieji? Ar miestų kaulikai amatininkai, kurie įkyri gatvėse ar nuolat skambindami prie durų? Ne jie. Tikrųjų bėdžių reikia arba atsidėjus paieškoti, nes jie patys rankos neištiesia,

arba neužmiršti tų, kurie visiems parodomi, kaip tikri bėdžiai; šiuo laiku—dėl karo nukentėję.

Ar begali būti baisėnis padėjimas žmonių, kurie prieš pusę metų gyveno ponais, tvirtais ūkininkais, sočiais ir neprigulmingais amatininkais; valgė sočiai ir gardžiai, vilkėjo išnašiai, važinėjo dvejetu,—o šiandien nebetekę nei duonos, nei pastogės, nei drapanos, nei uždarbio?

Dalis Lietuvos žemės, Suvalkija, gerokai sunaikinta. O kas dar laukia? Kare laimė atmaininga: šandie ten stumiasi, rytoj ten. Nelaimių krašto dar nesimato, o nelaimių aukų—bėdžių vis daugiau subėga į Vilnių ir kitur. Tai šiuo gavėnios ir atgaitos laiku ir parodykime jiems savo galestingumą; turės kas paskirtą auką bėdžiams, prašova bent katruo viršiau parodytu adresu!

Į mano rankas dėl karo nukentėjusiems šelpti, be paskelbtųjų jau „Rygos Garsė“ 50 rb., dar įdavė:
Marc. Makarskienė nuo Gyv. Rožančiaus būrelio už
2 mėn. 3 rub.
Jonas Daukša 3 rub.
Jonas Gegeckis 1 rub.

Viso: 57 rub.

Pradžia gera ir sektina.

Prašome! Dievas atmokės!

„Rygos Garsas“, 1915 m. 15 nr.

— SĖKLŲ, SĖKLŲ!

Karo slibinas raitos. Tai jis čia patramena ramius gyventojus, tai ten. Užpuola, ugnim apipurkščia ir vėl atsitraukia. Čia jis devynias galybes žmonių praryja, čia jam vieną-antrą galvą sutraiško.

Savo galvomis jie siekia Galicijos, Lenkijos ir mūsų Suvalkijos: Šimno, Seinų, Mariampolės, Au-

gustavo. Bet ilgas jo kūnas drypso palei visą mūsų sieną, nuo-pat Jurbarko ligi Palangos. Tai jis išpučia savo kūną į mūsų kraštą, tai vėl atsitraukia; tai užima kokį miestelį, tai vėl jį palieka.

Ko nori tasai vokiečių karo slibinas, niekas negali dabar atspėti. Palei jį visą reikia stovėti ant sargybos, pasiruošus ugnim ir plienu atstumti atgal, jei kur panorėtų giliau į mūsų kraštą išliaužti. Ir tasai nežinojimas, kur vokiečiai vyriausia savo galybe kibis ir terios, aršiausia kęsti. Žemaičiai taip nustėrę ir užhipnotizuoti, kaip balandis pačiose slibino akyse. Nustėrę—štai-štai, ims ir prarys.

Padėjimas kuoblogiausiasis visokiais atžvilgiais. Seniau atsarga gėdos nedarė. Dabar atsarga, jei kame yra, tikrą bėdą daro. Reikia ji išgelbėti nuo priešininko, kur-nors giliau į Žemaičiuje išvežti ir paskui tik rūpintis, ar nepadrėko, ar neišvogė, ar pelės ne-čėčiuoja. Tai javai ir pašaras.

Kame javų ir pašaro yra maža, o tokių vietų Lietuvoje šiemet daugiausia, tai dar didesnė bėda. Nėra kuo gyvuliai liuobti. Parduotumei gyvulių, bet arba neperka, arba niekus moka, arba į kitą guberniją išvežti neleidžia. Kitur žada rekvizuoti kariuomenei, bet terekvizuoja kokią penktą dalį viso to, ką vietos gyventojai šiemet galėtų atiduoti į šalį. Yra Lietuvoje nemaža turto, nuo kurio tačiau, priešingai antrai patarlei, šiemet smarkiau galvą sopa.

Visgi Duok, Pone Die, kad būtų, ne kad nebūtų. Kai yra, bent suėsti gali. Bet ką tu darysi, kai nebus ko ėsti? Šiemet buvo blogi metai dėl giedros. Kiti metai gali būti blogi dėl neapsisėjimo. Vienur javus mūsų kariuomenei brangokai supirko, kitur vokiečiai atėmė, kitur gaisrai ar kariuomenė panaikino. Bėda su atsarga, bus didesnė bėda be atsargos, be sėklų.

(Cenzūros išbraukta).

O užsigrūda dar vienas didelis reikalas padėti ūkininkams įeiti į

pirmykščią vagą—gerai apsėti visus laukus ir žinoti, kad kitais metais jau viskas bus gerai.

Padėti žmonėms laukus išgyventi ir apsėti—didžiausias šio meto žmoniškas ir tėvyniškas darbas, humaniškas ir patriotiškas. Jisai žmoniškas, nes apsaugos kitiems metams žmones nuo neturto, trūkumo kančių. Jisai ir patriotiškas, nes kai mūsų sodietis-ūkininkas laimės žemės vaisių, bėpiga bus ir mūsų tėvynės gynėjams stipriau ginti.

Atsargūs suvalkiečiai jau anuomet, pirmą kartą vokiečiams atsitraukus, ėmė rūpintis sėklomis; bent ūkininkų draugija, tarpininkaujant atstovui Yčui, jau buvo besulygstą iš Rusijos žemietijų tiek ir tiek šimtų tūkstančių pūdų. Bet štai ir vėl priešininkas užplūdo. Dabar suvalkiečiams gal nebe galvoje ateinantieji darbo metai—duok, Pone Die, kad kaip gyvybę išgelbėjus! Bėda jiems, ką ir besakyti!

Bet ką mes darome ten, kur priešininko dar nėra? Nieko, ir tai nuodėminga ir papeiktina. Man teko pasisukti po apylinkes ir parsivežti liūdnu įspūdžių. Raginau:

— Vyrai, ag jau arti pusės kovo! Ag jau už mėnesio reiks pradėti laukai gyventi ir ankstyvieji varstiečiai (vasarojus) sėti! O kieno gi aruoduose yra po kelis dešimtis pūrų sėklų? Vieni pardavė iš baimės, kiti iš gudrumo, kiti nė gauti negavo iš dirvos, o jei ir gavo, tai tokių pelų, tokių džiovos sulysintų pusgrūdžių, kurių neverta nė sėti. Kokio iš tų gyvakarų susilauksi vaisiaus?

— Vyrai, iš kur imsime sėklų, kad jų nėra nė Ukmergės, nė Zarasų apskrityse. Nėra nė Kurše, kurs vargu bau ir sau užteks. Nėra nė artimosiose gubernijose, Vitebsko, Gardino, Vilniaus?

O vadinamieji „vyrai“ tik čėpsi, kasos ir—abejoja. „Gi kažin, ar bereikės sėti“...

Tokio atsakymo negali laukti iš protingo žmogaus. Kas bus—ne tavo dalykas. Tu tematai šią vieną dieną ir sulig jos spėji apie rytdieną. Ryt-

dienai tau reiks sėklų, tai tu ir rūpinkis laiku jų gauti, kad laiku apsisėtumei ir kitais metais būtu-
mei—vyrs.

Jei tokį atsakymą gali duoti koks ištižėlis, ryt-
dienes pabugęs; tai taip galvoti negali protai, susi-
rinkę į vieną, į vartotojų draugijas ir ūkio ratelius.
Būkite gudrūs ir tuojau užsisakykite bent avižų
sėklų arba vidaus Rusijos žemietijose, arba stačiai
Sibirijos draugijose, iš kur ir pačios žemietijos ima.
Šiomet Sibirijoje esą gražių avižų.

Vyrai, lig sėjimo bėra mėnuo, daugiausia—pu-
santro!! Teneužžavėja jūsų artimo slibino akys,
teneatima valios. Darykime ūkio darbą, pasitikiėda-
mi galinga ir drąsia mūsų kariuomene, kad ji leis
mums ramiai duonos pelnytis sau ir jai pačiai!

Pasirūpinkime laiku savo kraštui sėklų!

„Rygos Garsas“. 1915 m. 28 nr.

KARO ALLELIUJA.

Viešpaties prisikėlimo šventė visuomet būdavo
linksma; bažnyčiose, po kaimus ir namus skambėjo
linksmas alleliuja, gamtai besikeliant iš žiemos mie-
go ir žmonėms apvaikščiojant atmintį Kristaus per-
galės pikto ir nedorybės srovių, įsivyravusių pasau-
lyje nuo-pat jo pradžios.

Šiomet liūdnai skamba alleliuja Lietuvos kai-
muose. Alleliuja gieda vienos beveik moterėlės, naš-
lės ir gyvnašlės, apverkdamos savo sūnelius, brole-
lius, vyrelius, vargstančius tolimųjų mūsų laukuose.
Kitų gi seniai jau kaulėliai ilsis svetimoje žemelėje,
niekas net nežino, kame jie liko palaidoti; tiktai vė-
jas nešioja liūdną mūsų karžygių aidą.

Lietuviai žengė į pirmąją ugnį, ir liejo kraują už
valstybės reikalus, tasai gi kraujas geriau už visas
deklaracijas parodo lietuvių ištikimybę ir jų mokėjį-

mą eiti pilietišką savo pareigą. Kristus mirtim pergalejo mirtį, suteikęs amžiną gyvybę tiems, kurie turėjo viltį prisikelti.

Lietuviai daug aukų dėjo ant visuomenės aukuro: liejo kraują, gindami valstybės reikalus, siuntė savo prakilnios dvasios didvyrius svetimiems tarnauti, aukavo žmonijai savo spėkas ir turtą. Reikia tikėtis, kad lietuvių pasiaukavimas nenueis niekais. Valstybių atstovai negalės užmiršti ir lietuvių reikalų, karui aprimus, ir prasidėjus taikos deryboms, žinoma, jeigu lietuviai patys pasistengs svietai priminti apie savo reikalus.

Daug tautų ir valstybių laukia savo prisikėlimo, šiam karui pasibaigus; ir, jeigu tie laukimai įvyks, jeigu visų atsigavimo laukiančių troškimai įvyktų, tai daug žmonijai atsileistų nuodėmių, šiame kare padarytų. Mes lietuviai nieko neskriaudėm, svetimo neieškome, ėjome tiesiu ir erškėčiuotu vargo keliu, ir čia pasirodė lietuvių dvasios ištvėrmė. To dėl turėkime viltį, kad ir lietuvių dvasia, kaip tas mūsų Nemunėlis pavasarį, pakils ir išsiliejės po mūsų tautinio gyvenimo lankas, suželdins puikius žolynus ir kultūros vaisius. Nesibijokime: kas bus, tai bus, bet lietuvis nepražus!

Atsigavimo po visų dabarties smūgių ir vargų linkėjama savo brangiems tautiečiams, kad ilgai netrukus, galėtumėm užgiedoti linksmą atgijimo ir susipratimo alleliuja!

„R. G.“, 33 nr.

ŠELPKIME PABĖGELIUS.

Malonu čia pažymėti, kad lietuvių pabėgėlių nelaimę pamatė ir broliai latviai. Ekonomiškoji Latvių Ūkininkų Draugija nuo savęs paskyrė visą pusę tūkstančio rublių. Girdi, gi mes dalininkų turime ir lietuvių.

Komitetas nuoširdžiai dėkoja kaimynams Latvians Ūkininkams!

Reikalų vis daugiau, o ištesėjimas Lietuvių Komiteto pabėgėliams ir šiaip jau karo aukoms šelpti nekoks. Kiekoje vietų šimtams verdama ir duona kepama! O arklius ir visai negalime išmaitinti dėl stokos pinigų. *Aukokite, Piliečiai!!*

Už Lietuvių Komitetą dėl karo nukentėjusiems šelpti:
K u n . T u m a s.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 46 nr.

KARAS—ŽMONIŲ LYGINTOJAS.

Prancūzijoje kareiviauja kiekvienas. Tad veikiančiojoje armijoje visi susilygina. Gretimai, dažnai lig kėlių vandenį, vienokiai užsidengę arba visai neužsidengę nuo kulipkų, kurios nieko nesigaili, stovi tranšėjose advokatai ir darbininkai, studentai ir muzikai, buvusieji ministariai ir kromininkėliai, atstovai ir karčiamininkai, milioninkai ir padieniai,—visi paprastai kareiviai. Visi lygiai gina tėvynę, visi vienokiai purvini, plaukais apaugę, nebeveikslūs pažiūrėti; visi vienokiai kas minutę pasiruošę atiduoti ką turi visų brangiausio—savo gyvybę. Išėję iš visokiausiu luomų ir padėjimų, dabar sudaro vieną broliją ir kits-kitą turi vadinti—tu; taip jau prancūzų priimta.

Laikraščiai rašė apie grają-milioninką ir jo pasekėją, liokajų; jiedu per mobilizaciją pateko į vieną rotą. Vakar tarnas tarnavo grajai, stovėjo prieš jį išsitempęs, ant lėkštės padavinėjo jam laiškus, šveitė batų ir vadino:

— Pone grajai.

Bet ligi tik abu apsilvilko kareivių mundirais. „ponas grajas“ pavirto—draugu.

Kaip gi kitaip gali būti? Visa, kas grają pirmiau darė didesnę už kitus: jo kiltis, turtai, pažintys, da-

bar tranšėjose nebeturi jokios vertybės. Dabar kitkas brangu, ko grapas, gal būt, neturi: mokėjimas darbuotis peikena ir kastuvu, šaudyti, nebijoti šalčio ir vandens, mokėti alkti ir „dirbti“ durtuvais. Tad tarnas dabar gali būti daug prašmatnesnis už grapą. Tai jausdamas, tarnas ėmė išaukšto žiūrėti į buvusį savo poną ir prietelingai jį mokyti:

— Kasdamas žemę, ne skubyk ir bereikalo ne mojuok vedega. Štai, kaip tai reikia daryti, žiūrėk!

Ir grapas, dėkodamas, mokės. Viens-antrą šaukė—tu, valgė iš vieno bliūdėlio, drauge virpėjo nuo šalčio, drauge grūdosi ant priešininko, susidraugavo, kaip paprasti žmonės. Tad, kai vieną kartą tarną sužeidė, išėjus žvalgiais, grapas ištęsė jį už kojų iš-pat ugnies, nors šimtą kartų galėjo ir pats tame tarpe žūti.

Seržantas, t. y. artimiausias jų viršaininkas rotoje, buvo žmogus, pasižymėjęs kareivio darbais, kurie jį iškėlė aukščiau už kitus. Prieš mobilizaciją jis buvo paprastas laukų darbininkas. Tai menkiausi darbininkai. Algos jie ima maža, žinių jie nedaug teturi—arti, kasti, arkliai sušukuoti, gal karvės milžti, kiaušlės skersti. Gyvena atsiskyrę, draugijose nedalyvauja. Bet mūsų seržantas ir artojas buvo menkas: mažas, netikęs, bukaprotis, išgerięs ir apytingynas. Šlovės nekokios. Bet patekęs į tranšėjas, visai kitoks pasirodė! Kad studentai, miestų darbininkai, advokatai ir mūsų grapas su savo tarnu buvo tikri kentėtojai nuo utėlių, nuo gyvenimo lauke, šaltą žiemą,—tikrasia sodžiaus gyventojas, kaip namie, buvo miške, pelkėse, naktį, žvalguose. Drąsumo jis pasirodė neapsakomo. Per rudenį jo vardas tris-kart praskambėjo armijoje. Per kalėdas jis gavo kariškąjį medalį ir buvo pakeltas seržantu. Praeis vienas-antras mėnuo, ir jis taps paleitanančiu, oficeriu, ir grapas, pakeltas tik kaprolu, stovės prieš jį išsitempęs ir raportuos:

— Pone leitenante!..

Ta istorija tūkstantį kartų pasikartoja. Antai, Mažinotas, buvusias karo ministerio draugas, kareiviuose buvo kaprolas. Visi sakė jam—tu, ir laikė puikiu draugu. Vieną kartą pareikalavo jo leitenantas ir tarė:

— Kaprole! Reikia ištirti anas krūmas. Pasiimk penkioliką žmonių ir eik.

Mažinotas, stovėdamas išsitempęs prieš poručiką, atsakė:

— Klausau, pone leitenante!

Apsisukė ant užpenčio ir išėjo žvalgauti. Ir tapo sunkiai sužeistas į koją. Jis pavirto. Buvo tai milžinas augumu ir svarumu; panešti jo niekas negalėjo. Draugai pagriebė jį už sveikosios kojos ir nusitęsė. Jam gulint ligoninėje, tyčia atvažiavo jo aplankyti respublikos prezidentas Poincarė, spaudė jam ranką ir velijo, kad veikiau išgytų.

Prezidento draugas, ministeris su kareiviais—tu ir išsitempę stovi prieš jaunus oficerius. Tai karo santykiai. Karui pasibaigus, žinoma, viskas sucis į savo vėžes.

Spėjo laikraščiai. Bet ar tikrai sugrįš? Jei ir įeis, tai ne visiškai į pirmykščias.

Prancūzai jau ir dabar pasižymi lygybės jausmu ir žemesnės kilties žmones laiko tokiais-pat „ponais“ ir „poniomis“, kaip ir kitus. Žinoma, tai jų kultūros vaisius. Bet taip-pat vaisius maišymosi visų luomų per didžiuosius svieto sujudimus, pradėdant nuo Didžiosios revoliucijos. Dabar vėl maišosi ir lyginasi luomai bendrame tėvynės gyvenimo darbe.

Ką pergryvinsi, to neužmirši, kad ir norėtumei. Žmonės, drauge ruošėsi mirti, kita-kitą gelbėję, vadinęsi—tu, drauge alkę, vylęsi, bijoję, džiaugęsis; vienu žodžiu sakant, svarbiausiose valandose bendrai gyvenę,—ir išsiskyrę nusineš to bendrumo žymes. Ir demokratiškas jausmas nuo to tik sutvirtės, giliau įeis į galvą ir širdį visuomenės, pakeldamas žemeiniųjų savo vertybės supratimą.

Biaurus karas. Bet guodies žmogus, kad griaudamas, marindamas ir pykindamas, duoda ir kai ko gera—kad ir tvirtina žmoniškumo ir lygybės jausmus.

„R. G.“, 39 nr.

VISUOMENĖS LEKĖS.

Sumanė šeimininkė žirninės išvirti. Nuėjo klėtin prie aruodo. Žirnių užderėta. Žia, meiga kupina, net su kaupu. Ir gi gražumėlis! Gyvi perlai: stambūs, apskritai išpurte, baltutėliai. Kaip vienas!

Prisisėmė šeimininkė visą pusę didelio puodo ir paketino stačiai į krosnį kaisti. Bet atsigodo: bene reikėtų nuo dulkių nuplauti? Ir apipylė vandeniu.

Gi kas čia? Jos apvalieji, pilnieji žirniai iškilo augštyn. Pagriebė sauja—vienų tik žievės tebūta, kitų būta per pusę perskilusių, kitų šonai kirmėlių praėsta. Ir lengvi—kyla viršum vandens.

Visus nugriebusi akylėtu šaukštu, pamaišė likusius menturiu, ir vėl tiek-pat iškilo. Ir taip per kelius sykius: juo maišė, juo kilo, kol atsiskyrė kone dešimtoji dalis viso puodo.

Likusieji buvo sunkūs: nors, plakdamas vandeni, sukeli, jie vėl nugrimzda.

Juo prisižiūrim pabėgeliams iš Žemaičių į Rygą, juo juos pažįstame, išsiteiravę,—juo mums rodos jie mums panašesni į žirnius, vandeni apipiltus. Tik vanduo čia—karo vilnis.

Karo vilnis smarki ir ūmi. Kad šliūkštelėjo į Žemaičių žemę: Raseinių, Telšių ir Šiaulių apskritis, tai tūkstančius žmonių-žirnių pagavo ir nešė-nešė. Tik ne visus vienodai toli. Vieni tuojau nugrimzdo, čia-pat, savo parapijoje, tik kiek pasisukę nuo mūšio. Kiti tolėliau—antroje parapijoje. Kiti antrame apskrityje, o kiti net antroje, trečioje gubernijoje, Mintaujoje ir Rygoje.

Ko gi pilni būdami, žemaičiai iš savo žemės nebėgo arba netol tebėgo? Turtų. Kas daugiau turėjo arklių, galvijų, tas toli su jais nepabėgo—gavo sustoti; karvė nesparčiai tepakepėstuoja, o ir pašerti ji dažnokai reikia.

Viena-antra karvele vedinas nusivarė toliau. O kas ir nuo to buvo liuosas, tas, it vėjo nešamas pelas, lėkė-skrido, kol atsidūrė pačiame pajūry. Kad ne vanduo, būtų skridęs į pat Švediją.

Rygon galvas atitrūkę vėl ne vienodo svarumo.

Vienus karo vilnis išplovė, kaip jūra iš pat dugno plauna sunkų gintarą: savo svarumu ir ūmu. Bėgo jie, it akis išdegę, išsigandę karo baisybių: ugnies, mirties ir nelaisvės. Bet atsijokėję, apsidairę, prabuvę savaitėlę, nugrimzdo. Ėmė grįžti namo. Jiems yra kas rūpi. Atėmė grūdus, liko gyvuliai; išsivarė gyvulius, liko trobos; nudegino ir trobas, tai liko bent plika žemelė-penėtojėlė. Jos tai jau niekas negal rekvizuoti—išsivežti ar liepti išvežti. Šiandie ją purvu pavertė kariuomenės čebatai, arklių pusnagai ir vežimų zvanai. Bet kitiems metams ji turi duoti vaisius. Kitaip—badas. Šiandie iš kits-kito susiglobiame; bet per ištistus metus kad globtų, nėr tokių geradarių. Kaip pirma šitie žemės savininkai pratėgu traukė prieš-pat kariuomenę, taip dabar jie pridurmai seka tą pačią, bet jau grįžtančią priešininkų kariuomene.

Kiti grįžtų. Ilgėjas svetur ir nerimsta. Jiems miela būtų pavasarį išeiti su žambiu; miela arti vieversėlio apgiedamam; miela braukti nuo kaktos pirmasis pavasario prakaitas. Bet—netikri, kad tose ariamosiose antkalnėse jų nepagaus piktas priešininkas, nenusivarys į savo kraštą ir nelieps jiems sunkius darbus dirbti ar net į jų kariuomenę stoti. Jau nos moterys vėl turi savo priežastis veikiai atgal ne grįžti.

Nugrimsta ir jie, nors į kitą pusę. Griebiasi betkurio pasitaikiusio darbo, kas laukuose, kas fabrikuose, kas šiaip-jau ką prasimanęs.

Patys lengvieji, visuomenės lekės, tai sodžiaus proletarai, beturčiai. Jie nieko nepaliko, nieko negaili, į nieką širdis netraukia. Skurdo Žemaičiuose, svetimas kertes bebraukdami; ne dievai žino, kuo ten mito,—tai nebijo nė skurdžios pabėgėlio būklės. Komitetas juos priglaudė, nors į angštas, bet sausas ir šiltas pastoges; duoda putros, nors neriebiai, bet sočiai,—tai ko gi geriau? Ritinėkis kiauras dienas ant kietų lentų, šnekučiuokis su bendrais, trauk, tingėdamas, pypkės dūmą ir džiaukis, kad bent kelioms savaitėms niekas tavęs neuja, niekur nevaro, nepiečia ir neužgauna. O kas bus toliau? Gi taip-pat „Dievas duos“, kaip ir dabar davė. Bene kas badų mirė mūsų krašte?

Kada Lietuvių Komitetas jais nusikratys, tai labai neaišku, neatspėjama nė „Saliamono galva“ (Rygoje dirbta). Nelaimingi jie; niekas jų nevaro ir pašalpos nepavydi. Tik bijo, kad tasai neprisirišimas į nieką nepadarytų jų visiškai tinginiais, veltėdžiais, svieto parėjūnais, svetimos malonės kaulikais.

Karo nelaimės sujūdino piliečių galestingumą. Emė žmogus elgetauti, puolei šelpti. Lekių pasielgimas dažnai taip perėda širdį, kad gali ataušyti kuokarščiausią artimo meilę. Negi visi taip daro; ir ne didumas. Bet štai kokių atsiranda tarpe priglaustųjų.

Duonos pabėgėliai gauna, kiek nori. Putra verdama balta ar lašiniiais uždaryta. Taip-pat bulbės, košė. Ne „karališki“ pietūs, tai teisybė; bet visai pakanktinai sotus. Tuotarpu kyla maištai. Nenorime jūsų taisytos jovalinės—duokit geriau mums po 15 kap. dienas: mes geriau pavalgysime! Tai neteisybė. Paklausius jų, labai apsviltų, taip visamkam Rygoje pabrangus. Ir neklausai—tebeduodi išvirto viralo.

Tai paklydimas. Bet štai ir pikta širdis. Komiteto surenkamas aukas pabėgėliai ima skaityti kažin-kokiais „karaliaus“ atsiųstais „skarvais“, kurie

turi apipilti juos vien užu tai, kad jie—pabėgo. Ir tuos, kurie tų skarbų veltui nebarsto, laiko kone skriaudėjais elgetų, pačių biednujų.

Kiti jauni, it ažuolai, nestoja į darbą, bet dieną vaidijasi su draugais, pešasi. Buvo atsitikimas, kad net peilį išsitraukė. O vakarais eina skyrium vazotis ir kiekvienas sau pašalpos kaulyti. Naktimis taip-pat pražūva. Teko tokie iš Komiteto atstatyti.

Pilna „Rygos Garso“ salė. Daugybė sėdi moterų. Atėjo laikas pietus taisyti. Žitietės nebetesi. Šaukiasi talkon „didžiojo“ darbo dirbtų—bulbių skustų. Ir... niekas neklauso. Kiekvienu tuojau išeinanti, ne tai jai rūpi, lai kitos dirbą. Ale gi ateisi valgyti! Gražoja virėja. Bene čia jūsų valgymo: nuo tokio valgio galėtumei numirti, atsikerta kviečiamosios. Ir niekas neina. Virėjos kone verkia.

Štai žaliūkai vyrai prisispyrę reikalauja pašalpos pinigais ir didesnės, nei kitiems. Už ką? Už tai, kad su pora arklių, su pačiom ir būriais kūdikių jau keliauja nuo-pat Gromnyčių. Ko dėl? Kad jau tuomet Jurbarką patramenę vokiečiai. Aišku, kad tie mūsų broliai jau karo demoralizuoti, virsta amatninkais elgetoms, kur diena, kur naktis landžiodami po svetimas kaimynų ir ne kaimynų trobas. Žino, kad karo nelaimės, kuriomis dankstysis, visur atidarys jiems duris ir kišenes. Bus tai grynai karo produktai, tie visuomenės lekės; jas atgal įprantinti į sunkų darbą nebus pigu.

O kiek dar kitokių visuomenės lėkių rasis, karui pasibaigus? Dabar tačiau su jais dar ne metas kovoti.

Dabar reikia bloga nematyti, tik užjausti jų nelaimė.

NEAPLEISKIME SAVO TĖVISKĖLIŲ!

Ne apie ginkluotus Tėvynės gynėjus kalbame, tik apie ramiuosius piliečius, kuriuos užklupo karas jų pačių namuose ir laukuose.

Kareivis negali bėgti iš mūšio. Jis tegali atsitraukti, sutikęs nenugalimas kliūtis; bet ir tai—vyrasniųjų parodomu keliu ir būdu.

Paprastas pilietis, į karą nesikišdamas, yra visiškai liuosas būti vietoje, pasitraukti toliau ar dar toliau. Ir vieni pasitraukia, kiti ne.

Pasitraukia daug, bet ne visi. Antai, mūsų kariuomenei įėjus į Prūsus Karaliaučiaus link, lietuviai ir vokiečiai buvo šokę net į Berlyną. Prisiereikė jie varu gražinti atgal. Ir gražinta. Antrą kartą mūsų kareiviams į Prūsus įsiveržus, jau daugiau vietinių gyventojų rasta namie.

Vokiečiams užpuolus lenkus, lenkai traukė nuo jų į gilumą krašto. Kalyčiuje iš kelių dešimtų tūkstančių belikę tik keli tūkstančiai. Bet iš Čenstakavos jau mažiau bebėgta.

Vokiečių užimtame Briuselyje paliko belgai, kurie negali kariauti, ir daro paprastą savo darbą. Belgų pabėgėlių skaitoma į vieną milijoną, priglautų šalimais Olandijoje ir pervežtų į Angliją. Bet viso belgų yra septynetas milijonų. Jei dar vienas milijonas šiaip ar taip tarnauja karo dalykams, tai penki milijonai palieka kad ir nudegintoje, kad ir sunaikintoje savo tėvynėje.

Kiek yra lenkų pabėgėlių iš vokiečių užimtųjų gubernijų? Pabėgėlių į artimuosius kaimynus, neskaitant į rusų gubernijas, bus išbėgusių, na, daug—pusė milijono. Bet iš viso vokiečių dabar užimtose vietose bus bent penki, jei ne daugiau, milijonai.

Kiek lietuvių pabėgo? Į Vilnių, skaitoma, būvę pabėgę apie dvidešimti tūkstančių. Į Rusiją, sąsaksime, antra tiek. Kitur—dar dešimtis tūkstan-

čių. Skaitykime viso 50,000, iabėgusių iš Suvalku gubernijos. Bet viso ten gyventojų 600 tūkstančių.

Zemaičiai prabėgo pro Rygą. Čia-pat paliko apie 5,000. Pro šalį risčia, trimis cilėmis plaukė vežimai pusketvirtos valandos. Skaitoma, kad pro šalį buvo pabėgusių apie 25,000 žmonių. Nuo Radviliškio, Panevėžio traukės į Dinabarką ir toliau. Sakysime, tiek pat. Viso vėl apie penkias dešimtis tūkstančių. Bet pusėje vokiečių užpultos Kauno gubernijos bus apie visą milijoną gyventojų.

Iš tų, žinoma, netikrų, greičiau pamažintų, neg padidintų skaitmenų, mums aišku, kad iš vietos tepasikelia, apskritai imant, apie dešimtąją dalį visų gyventojų. Devynios gi dalys palieka ten, kur buvę.

Mes net įsivaizdinti negalime, kas būtų, kad visi, ik vieno, gyventojai pakiltų iš priešininko užimtų kraštų ir užtvintų kaimynus! Kas tesėtų priglausti bent penkias-septynius milijonus žmonių; kame rastųsi tiek geraširdžių aukotojų, kurie sumestų jiems nors sausa duona pramisti. Apleidę sunaikintą savo šalį, bėgliai, užplūdę savo kaimynus, ir patys išmirtų badu.

Bet taip nėra. Nelaimingieji, nemalonių svečių susilaukę, kenčia susispaudę, čia-pat vietoje. Ašarų kalnai. Esti ir kraujo. Priepuolių nesuskaitomai. Ale vis netiek, kad žmonės būtų išnovijami ar badu išmarinami. Vokiečiai išsiveža atsargą: grūdų, bulbių, pašaro, gyvulių. Bet tiesiog negalėtų taip viską iššluostyti, kad net pelėš imtų dvėsti. Vokiečiams praėjus, jei ne grūdų, tai bulbių kiek-tiek lieka. Lieka taip-pat blogosios karvės. Visai nelieka tiktai paukščių. Lieka ir arklių, tų, blogųjų. Kariuomenei ne bet-koks kuinas tinka; jai reikia stambių arba augalotų. Išvaryti į vokiečių žemę visa gyva vėl neužaimoka; nes vokiečiai darbui gyvulių ir patys nedinga, o pašaro smarkiai stinga. Taigi bet-koks kuinapalaikis jiems neverta šerti.

Mes gi ir blogais kuinais pratę esame žemei gyventi. Ką gi veiksi, jei kitaip negalima?

Vilniaus vyskupas-lenkas anuomet prikišęs žemaičių vyskupui Valančiui, kam jis visokius „asilus“ priiėmęs į kunigų seminariją.

— Gi kad būtų galima nors asilais Dievo vynas gyventi, kai pristigsime arklių...—atsakęs.

Ir žemaičius jis geriau išganė, neg lenkas—vilniečius.

Vokiečių imperatorius gražoja, kareivių pristięs, šunes apginkluosias! Nekitaip darykime ir mes. Neužleiskime savo tėviškėlių. Nebeliko ašvienio, kinkykime karves, šunis į plūgą, bet gyvenkime žemę; nors blogai, bet-tik ko nors gautume iš jos kitiems metams. Priešinininko dienos auskaitytos mūsų krašte, o mes čia amžinieji gyventojai. Jie pasitrauks, o mums reiks likti ir gyventi. Rūpinkimės gi, kad nereiktų rankos tiesti, nors juodos duonos prašant.

Jau rašėme, kad „pabėgėliais“ eina daugiausia žmonės, neturį nekilnojamųjų turtų. Jiems vis tiekpat, kur skursti. Dažnai bėga, net turėdami viltį kitur geriau rasti. Kas kita lietuviui-ūkininkui. Jam kur-kas skaudžiau virsti prašiku, ritinėtis po šiaudynus ar po plikas grindis, turėjus viso ko savo sočiai. Kad jau skursti, tai bent niekam svetimam nematant. Jei ištiesti ranką, tai tik į tą, kuriam perilga galima bus atsilyginti.

Mūsų nuomone, tik patrankų ugnis, tik šrapneliai ir granatos tegali žemaitį priversti, kad tam sykiui pasitrauktų iš apšaudomos vietos. Bet ligi tik nutilo armotų griausmas, grįžkime atgal ir gelbėkime tai, kas dar liko; ir taisykime tai, kas dar pataisoma. Neleiskime, kad nors-koks mūsų mažmožis žūtų savaime. Ką galime gelbėti, gelbėkime; ką galime vaduoti, vaduokime!

BŪKIME ATSARGŪS KALBOJE.

„Arm. Viest.“ išsitarė apie Kužių istoriją. „Dalis gyventojų, ypač žydai“ užspendę sląstus rusų pulkui. Šitie žodžiai leidžia spėti, kad drauge su žydais tame negražiam, nešlovingame ir baisiam atsitikime dalyvavo ir nežydai. Ko gi daugiau bus Kužiuose ties Amaliais, jei ne lietuvių? Tik mes bevelytume spėti, jog tai tik nesusipratimas—jokių lietuvių išdavikų Kužiuose negalėjo būti. Jų nėra ir visoje Lietuvoje. Lietuvių ištikimybė Rusijai yra aiški, niekuo nesuteršta. Tai buvo ir žodžiais aiškiai bent keliuose atsitikimuose pasakyta, tai buvo ir darbais parodoma.

Jei tačiau kalbame čia apie šią abejotiną istoriją, tai ne tiek dėl to atsitikimo, kiek dėl galimų kitokių. Sakome—galimų. Nes kas gi gali galvą dėti, kad tarpe dviejų-trijų milijonų ištikimų savo imperijai piliečių neatsiras vienas-antras parduovikas?

Žodžio „izmiennik“ mes savo žodyne neturime. Mums yra—pardavikas, ir jis tikriausiai nušviečia galimus tos rūšies atsitikimus.

Parduoti yra lengviau ir daugiau žmonių parduoda savo brangenybes.

Prostitutė parduodama savo kūną ir moterišką šlovę; karjeristas, pigiu būdu aukštyn lipėjas, parduoda savo tautą ir savo šventą Tikybę. Gali būti dorinių niekšų, kurie už pinigus galėtų ir Tėvynę parduoti. Gali būti, ir jų radus, reikia jie iš tos tėvynės išmesti. Tai pareiža kiekvieno dorio ir šlovingo piliečio, kaip ir kiekvieno vyresnybės, valdžios nario. Bet už savo išgamas tauta neatsako, kaip už paklydusį sūnų ar dukterį tėvai neatsako. Ir niekam nepareina į galvą reikalauti iš jų tos atsakomybės.

Lengviau aptikti tamsuolių parduovikų, kurie nepagerai apsiskaito su savo darbais ir žodžiais. Ne turčiui-prasčiokui pinigais didelis vylus. Net ir nepagodusiam prasčiokui.

— Klausyk, mano mielas ir mieloji! Sia tau keletas rublių, tik tu tylėk, kad aš čia esu. Arba: pasakyk man, ką tu žinai, ką esi matęs ir girdėjęs.

Ir prasčiokas, nekombinuodamas, kiek bloga ir nešlovinga daro, tyli, sulig savo tautinio priešodžio:

— Labai tai man! Pasikarkite sau!

Arba plepa, ką žino ir ko nežino, bet-tik atsigerinus už „gastinčių“, gautą iš „gero svečio“.

Buvęs toks atsitikimas apie Mažeikius. Užtikę bobą, vokiečiai davę 10 rb. ir teiravęsis. Mūsų kareiviai, tai matę, vokiečius nuveikė ir ėmė teirautis, ko vokiečiai tavęs klausė? Prasčiokė boba, nieko bloga nemaniusi, atvirai prisipažinusi.

— Davė daug pinigų (10 rb.) ir klausė, kur jūs esate.

— Ir tu pasakei?

— Tai kaip gi nepasakysi? Sakiau, kad čia. Ir nemelavau: štai jūs vokiečiams išpėrėte kailį.

Sako, bobos visai neteisę; paleidę liuosą, tik priprasdydami, kad nebūtų tokia kvaila.

Į tuos leidžiame savo balsą. Broliai-sodiečiai! atminkite, kad karo laiku labai brangus paslaptingas visų darbų, kaip mūsų kariuomenės, taip ir priešininkų. Nevalia niekam išduoti saviškių paslaptys, kad ir auksu tave apipiltų. Dėl vieno neatsargaus tavo žodžio gali kiek galvų žūti. Neduok, Dieve, kad mes savo ranką pridėtume prie žudynių saviškių! Kai pamąstysi, pats atsigosi ir rublio nepasigvieši.

Būkite atsargūs, atsargūs, atsargūs, kad ir patys į nelaimę neįkristumėte, ir kitiems nešlovės nepakeltumėte.

IŠVIRKŠČIOJI PUSĖ.

Rašydamas apie drumzles, kurias iš-pat dugno iš-plaka neramieji karo laikai, aš bet gi nemaniau, kad jų bus tiek daug ir visur. Maniau, išvysime smulkius apgavikėlius, žmonių tamsumo išnaudotojus. O išvydome... vagis, plėšikus, sako, net padegėjus, ir vogtų daiktų supirkinėtojus! Vieškniuose, Kuršėnuose, Šiauliuose, Joniškėje; taip-pat Žemaičiuose, Aukštaičiuose; kame pasidaro tik netvarka, vieniems, jos dabotojams, pasitraukiant, kitiems jų nepavaduojant; kame tik gaisrai ir savavaliavimai, visur ant tų pėdų iškyla drumzlės.

Lietuviai tiki, kad gaisrui kame kilus, tuoj pasirodą skaištūs, balti paukščiai; jie, žaibu per gaisrą perlėkdami, išnešioją ugnį po visą apylinkę.

Paukščiai, kaip paukščiai: jų gal ir neesti per gaisrus; o jei ir atsitinka, tai ugnies tikrai niekur nenunešioja. Užtat visi dabar mato, kad juodųjų paukščių tuojau atsiranda, kur tik deginama, kur tik griunama. Jaunų ir senų, vyriškų ir moteriškų išvysi, sako, aplink plėšiamus kromus, aplink vagišius kareivius. Nickas jų nepažįsta, arba retai kas tepažįsta. Kaž-kokių tamsių nuošalių gyventojai, lyg išpat pragaro dugno, iš tolimesnių kraštų paskui kariuomenę atsekę. Su pintinėmis, maišeliais, plačiai apsigaubę, tyko godžiomis akimis, bene pamatys kieno rankose brangesnio daiktelio, kuris galima būtų išvilioti už rublį ar net už dvi grivini. Kitur net artimieji kaimynai-ūkininkai einą pabaigti plėšti to, ko nebepaima vokiečiai. Vadinasi, vokiečių vardu ir jų atsakymu žmonės—eina vogti. Lyg, tarytum, vienas tėra atsakymas—žmonėms; o visaregio Aukščiausiojo Dievo tam sykiui nebėr, lyg ir jis nuo šūvių būtų pabėgęs, ir Jam jokios šio laiko savo darbų apyskaitos nereiks duoti.

Yra visokių pragumų žmonių būdai iširti. Ypač geras—suerzinimas jų dirksnių, nervų. Kai žmogus ima menčiau besivaldyti, tada ir pasirodo visi jo

blogumai. Juokuoja vyrai; kurie nejautrios esą sąžinės ir nesugebą jos apyskaitą padaryti, gauną prieš išpažintį suerzinti savo pačias: tuomet aiškiai patiria visus savo blogumus. Keletą valandų pakortavusi kompanija taip pat ima aiškiai rodyti išvirkščiąją savo pusę: vienas pasigodėjomą pinigų, kitas storžievystę, blogą išauklėjimą, kitas suterštą širdį ir sąžinę, apsireiškiančius biauorioje, keiksmingoje kalboje, kitas žulikišką pakrypimą sukti, pasalomis pastebėti, ką kaimynai turi ir t. t.

Geriausias padėjėjas mūsų būdui ištirti ligi paskutinių metų buvo—alkoholis. Norėjai pamatyti, koks iš tikrųjų yra rimtas ir šventas tavo kaimynas, pabūk ten, kur jis ilgesnį laiką geria. Ypač, kai mano, jog jo niekas pažįstamas nemato ir neseka. Reikėjo matyti „šventieji“ žemaičiai, reikalais išvažiavę į Prūsus, kur randa „atlaidų Dievą“. „Prūsų Dievas atlaidus“, sudarė patarlę tie, kurie ne tiek to Dievo bijo, kiek kaimynų akių ir jų liežuvių. Kas yra matęs, ko bepridirba užsienyje patys „gerieji“ šiapus sienos žmonės, tas tik ranka pamoja. Girdi, žemaičių visa dora dirbtinė, vien žmonių akims. Tariai (ir mėgina), gyvendami ir mirdami, apgausią ne tiktai žmones, bet ir patį Poną Dievą.

Nejaugi tatai „atlaidusis Prūsų Dievas“ drauge su jais ir į gilumą Lietuvos atkeliavo, ne šnapsu, tai karu mėgindamas mus, nebe vienus žemaičius, bet ir aukštaičius?

Nejaugi mūsų religinė dora, lyg moteriškės skaistybės, tevaržo šviesoje, patamsyje gi jau nebevaržo? Nejaugi bažnyčia, šs. Sakramentai, doros mokslas, per visą amžių skelbiamas, ligi šiol vis netesi nuskusti barbarybės, laukinumo žymių ir palinkimų, kad ištisi sodžiai, ištisi žmonių būriai, nuolankūs ir teisingi vakar, šiandie virstą šernais pasišiaušėliais ir apsiputoję, čiakšėdami, krauju užlietom akim eina-laužias, gražodami užmušią kiekvieną juos stabdantį, net ir vakarykščius savo ganytojus, kurie

su ašaromis akyse maldauja laikytis ramiai ir savo rankomis nedidinti ir be to baisių karo nelaimių...

Ak, kaip liūdna!... Ak, mokyklų, auklėtojų, laukinių žmonių kultūringais darytojų!

„Rygos Garsas“ 1915 metų, 60 nr.

KARO LAIKO NETVARKA.

Vokiečių linija susekti dabar labai keblu. Priešingai taktikos taisyklei, dabar niekur nesimato tiesios linijos arba kad ji eitų kurios upės pakraščiu.

(apie 40 eilučių cenzūros išbraukta.)

Kame tik bent kiek didesnė girėlė, tankesniai medžiai, visur pilnų pilna žmonių kibžda. Vieni pasistatė pastogėles iš šiaudų, kiti palapines, kiti po audeklais. O daugumas be niekur-nieko, atviroje padangėje, ant plikos žemės, drėgmėj ir šalty.

Puikniausios, labiausiai išlepintos bajorės kantiari apseina be lovų ir patalų. Lova be pagalvės ir viralas, kad ir nedarytas, bet-tik karštas, jau laikomas didele pramoga.

(apie 15 eilučių cenzūros išbraukta.)

Nevadinasi tavo arklys, jei tu jau įsikinkei jį: jei niekas jo negina, ateis kitas pabėgėlis, išsikinkys ir nusives. Vežimą kraunant, kai vieni viduj, kiti turi prie arklių stovėti; ganant taip-pat.

Mūsų kareiviai kai sustoja, nugano pievas, nugano dobilus; bet nors javų neliečia. Kur vokiečiai užaina, ten jau nieko nebelieka, kas tik buvo paaugę; nė stiebelio, tik juoda žemė.

Kaip patys pabėgėliai kits-kito turto nebrangi-na, tiesiog perniek laiko, apie tai mums su skausmu rašo ir korespondentai ir su ašaromis nusipasakoja pabėgėliai.

Neduok, Dieve, sako, priešininkų! Bet ant jų nors pykti negali. Saviškiai dar blogesni. Ant jų

pykti gali ir turi teisę, kai matai visą niekuo ne-
pridengiamą jų cinizmą; kai jis tau per akis daro
opiausias skriaudas ir įspėtas, šiaušiasi dėdamasis,
kad jam dar daugiau, girdi, skriaudų pridaryta. Jei
man nėra, tai kam ir tau? Tokia pabėgėlių etika,
dora su karu atėjo iš kažin-kokių laukinių kraštų ir
baigia nusmelkti bet-kurį gražų, švelnų jausmą, ku-
rį religija ir civilizacija buvo padariusi.

Nemandagumas ir svetimo turto nevertinimas,
tuodu dalyku arčiausia seka karą.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 56 nr.

DIEVO APLAIDŽIA.

Ištvirkę, pasileidę, gervės pieno įsigeidę, eida-
vome svetur, anleisdavome gražią ir turtingą Lietu-
vos šalele. Kame lietuvių neberasdavai? Pačiame
galelyje Afrikos, pačioje tolimoje Australijoje, pa-
čioje karščioje Argentinoje ir Brazilijoje. O jau
milžinėje, šeštą dalį viso pasaulio užvaldžiusioje Ru-
sijoje, tai tikrai nebuvo parapijos, kur nebūtų lietu-
vių. Tolimiausioje Sibirijoje begalėjo kunigauti
lietuviai, kaip moką kelių kalbų. Giliausioje Ru-
sijoje jei ir kunigauja kame lenkas, tai pilna skun-
dų, kad lietuviai bažnyčioje neaprūpinami.

Buvo tai liūdnas dalykas ir nesveikas. Iš Lie-
tuvos išeivybė-emigracija nutekino visą ketvirtą da-
lį sveikojo, jaunojo kraujo—vienos jaunuomenės.

Nebekalbėsiu apie tai. Kas pajdomautų plačiai
apie tai patirti, lai pasiskaito mano knygelės: Šv.
*Kazimiero Draugijos leidinys, Nr. 122: „Ten gera,
kur mūsų nėra arba neapleiskime Tėvynės! (Pasa-
kojimai, kaip mūsų išeiviams sekasi Amerikoje),
Kaunas. 1912 m. 224 p. Kaina 60 k.*

Buvo tai liūdnas dalykas ir nepersveikas mažai
tautelei. Ale buvo kuo ir nusimaldyti. Bent žmonių
akims. Sakydavomės: išeiviai stiprina Lietuvą gy-

vais pinigais, kurių Tėvynėje kaip-tik buvo sunkoka uždirbti. Yr mums duonos, mėsos, pieno, alaus, vilnų, linų. Viso, ko reikia sočiai ir net pasiturinčiai gyventi. Bet nedaug tėra to velnio kraujo—pinigų, kurių teuždirbsi fabrikuose pramone. Anoje-pat knygelėje įrodžiau, kad ir tai tik akims apvilkti, nieko daugiau. Vis dėlto buvo kuo maldytis.

Bet dabar kuo nusimaldysime, matydami bene ketvirtadalį iš Tėvynės išeinant, bet jau kuo nebe visus iš priešinininko užimtųjų vietų? Kas miestelis artimuosiuose Aukštaičiuose, tai tūkstantis ateivių iš žemaičių. Kas miestas tolimuosiuose Guduose ir Rusuose, tai šimtai ateivių iš visų „lietuviškųjų gubernijų“: Kauno, Suvalkų, Gardino, dabar jau iš Vilniaus ir iš Kuršo.

Miela, nemiola, tuos nekviestus ateivius priima ir juodos duonos gabalą pakiša kol-kas. Kaip gi toliau bus, kas gi žino? Bet patiems ateiviams tiesti ranką į tą juodos duonos gabalą ir liesos putros šaukštą yra taip sunku ir kenksminga, kad žalos, iš to kylančios, mes nei suskaiityti nebegalime. Karas, sakome, gimdąs karžygius-herojus; karas naikinąs egoizmą-savymylą, mokinąs paties savęs išsižadėti, savo naudos, savo pelno, savo laiko, savo ramybės, karas taisąs žmonių būdą. Bet tai geravalius. Šalia gi jų yra dar didesnė gurguolė žmonių, kuriuos karas pa-baigtinai sunaikina, sumenkina doriškai, sunaikindamas turtiškai, atimdamas nuo jų galvos paskutinę, kad ir kiaurą, pastogę, iš po galvos paskutinę, kad ir kietą, pagalvę, o nuo burnos paskutinę, kad ir kietą plutą. Ar begali būti kalbos apie dūšios kilnumą, kada tuščias vėdaras kaukia, žarna žarną ryja, o įsi-karščiavusios akys neramiai vien dairo, iš kur čia nutvėrus, ar bent iškaulijus bent-kokių pragumų gyventi, nenumirti? Neturtas žemina dūšią, dažnai ir visai niekais ją paverčia, nuodėmingą padaro.

Kame tos galybės, kuri visa tai atitaisytų? Bene bus tai visų didžiausioji lietuvių tautos pragaištis. Rūpestingasis mūsų atstovas Martynas Yčas, dieną

naktelę vien tedaras, kas pamažina lietuvių nelaimes, kaip sudegęs, ruošias, kad naujai susirenkanti Dūma jau dabar, nelaukiant karo galo, išleistų įstatymą apie atlyginimą Lenkams, Lietuviams ir Latviams, už ką jie kenčia už visą imperiją. Labai abejotina, ar yra pasaulyje tokia valstybė, kuriai būtų tiek daug pinigų, kad bent tais tesėtų atmokėti už visas keliolikai gubernijų karo padarytas žalas. Geriausiu noru tegalės atlyginti kokią dalį—materialės pragaišties. Bet dvasinės ir dorinės pragaišties, dailės ir doros, nič nieko neatlygins. Turtų ir be valstybės pagalbos greičiau prigyvensi, neg doros, šlovės, sielos kultūros.

Tai antra pragaištis—medžiaginiai nuostoliai, kuriuos suskaitys to paties atstovo Yčo steigiamą komisija.

Nepataisomų nuostolių turėsime mes, lietuviai, ir kaipo tauta. Kol esame viename būrelyje, kits-kitą palaikome, tarp mūsų lietuviškoji dvasia, tasai mūsų raugas, palieka. Gera, bloga; ale kai nėra savo dalykų ant ko kito mainyti, tai taip žmogus ir apsieini, savais ir verties. Išblaškyti gi po vieną po svetimus kraštus ištirpsime, it druskos kruopelės ežere, išblykšime, it dažyvės kruopos kubile. Kas mus išsiblaškiusius stiprins, guos? Kiek nuvargintiems ir išalkintiems išeiviams bebus brangi Lietuva, kuri juos iš savo globos išmetė? Jei dažnas „amerikontas“ dabar jau pasako: „Nusispiauti man ant tos „jūsų“ Lietuvos! Ko ji man davė?“ Tai dabar didesne teise galės taip pat manyti ir sakyti karo tremtiniai.

Palaiminti tie, kurie čia-pat, savo krašte, guodžia ir myluoja savo nelaiminguosius brolius ir seles. Jie daro ne tik gailęstingumą, bet ir labai patriotišką darbą. Bet to negana. Mūsų dalykas yra rūpintis, kad vokiečių nugalėtume: juk tai jis, savabaudis, akižada, priežastis karo ir visų mūsų iš to kylančių nelaimių ir nuostolių. Bet įveikdami tą priešininą, jau dabar rūpinkimės įveikti ir nelaimes.

Kame tik rasis keletas lietuvių išeivių, teatsirandie ir geraširdis inteligentas, kuris sudarytų iš jų angštą būrelį, kaip ir tautos šeimynėlę, kad kits-kitam bent pasiguosti galėtų, bent gerai suprantama kalba širdelę palengvintų, persipasakodami visus savo priepu lius.

Susilaukėme tikros Dievo aplaidžios. Mažinkime gi, kiek tik tesėdami, jos žiaurumą!

„Rygos Garsas“. 1915 m. 80 nr.

VISŲ KRAŠTŲ PABĖGĖLIAI, JUNKITĖS!

Sunku iš savo krašto išvažiuoti. Netenki duonos, netenki pastogės, netenki giminių ir pažįstamų. Duonos svečias kraštas gal ir nešykštės. Bet kas užva duos tau brolius ir dažnai dar geresnius—dūšios bro lius? Kits-kitam—patys išeiviai iš savo krašto. Vi si treminiai vienodai prisipažįsta, kad svetimame krašte išgirsti savo motinos kalba yra toks džiaugs mas, kaip kad susitikus mylimąjį ir geriausį draugą. Du-trys, susispietę į vieną krūvelę, kitam patarnau dami mažmoželiais, kits-kitam pasiguosdami sielvar tuose, kits-kitą slaugydami ligelėje, kits-kitam pa dėdami laidotuvių klapatus ir kančias perleisti,—taip susibičiulauja, susibrolauja, kad tai visam amžiui paskui lieka.

Vargu svetimame krašte. Vargu misti. Vis dėl to, norint, galima, visam pulkui susidėjus, surinkti rublis lietuviškam laikraščiui užsisakyti. Kas da bar nebežino „Rygos Garso“? Į kiekvieną tautos daly ką jis veikia ir visa savo širdžia karštai atsiliepia. Dabar naujai tautos nelaimei ištikus, tiekai jos sūnų ir dukterų svetur išklydus, „Rygos Garsas“ ims juos į ypatingą savo globą. Visų kraštų pabėgėliai lietu viai, vienykitės aplink „Rygos Garsą“! Kone kas dieną rašykite jam atvirutes, paduodami kad ir kuo trumpiausias žinias: kas, kame atsidūrė ir kaip jam

tenai vyksta. Paduokite pilnus sąrašus lietuvių pabėgėlių jų mieste ar miestelyje. Kas šelpia, kokie atskiri geraširdžiai ir kokios įstaigos; kas, kiek, kaip ir kame užsidirba ir bene yra ten daugiau darbo.

Vis tai karo laikui, vienykitės, laikykitės krūvelių, turėdami vis vieną mintį, giliai galvoje užsišlėpusią, ir vieną jausmą, giliai į širdį įstrigusį, kad tuojau grįšite atgal į savo pirmykštes vietas, kad gink, Dieve, svetimiems nebūtų jos paliuosuotos. Grįžkite atgal, kaip tik galėsite! Daugelis jūsų gal visai bereikalo pabėgo, nevaromi. Dabar būsite prietyrę, kad ir svetur ne pienu upės plaukia ir ne iš kieliaus ežerų krantai. . .

Laukime tos valandėlės, it pažadėtos laisvės, it tautos šventės. Laukime, nesiliaudami Dievą prašyti, kad kuogreičiausia ta valanda įvyktų. Ir vis atminkime, jogiai, kaip sako Lietuvos lenkai: „Bez Boga anei pro spragą“. Taigi ir kas jį buvo užmiršęs, lai dabar pasisieško šito Dievo, bažnyčias uoliai lankydami ir ten iš širdies „Dievas mūsų apgynėjas ir galybė“ giedodami. Išgirs jis mus, sugrąžins į mūsų tėviškėles. . .

Taigi štai kame trys susivienijimai visų vietų tremtinių:

- 1, šeimyninės kuopelės.
- 2, kuopelių—tos vietos bažnytelė,
- 3, visų vietų—„Rygos Garso“ redakcija,

„Rygos Garsas“. 1915 m. 82 nr.

TRUMPA APYSKAITA

apie veikimą Rygos Lietuvių Komiteto dėl karo nukentėjusiems šelpiti nuo balandžio 16 d.—rugpjūčio 5 d. 1915 m., paduota Pabėgėlių Globėjo Komiteto Nario kun J. Tumo:

- 1, Visos Rusijos Miestų Sąjungos Įgaliotiniui ir

2, Vyriausio Įgaliotinio vasaros vakarų fronte tvarkyti pabėgėliams Atstovui.

P. Vidžemio Gubernatoriaus 1914 m. rugpiūčio 27 d. Nr. 14,286 paskelbė Rygos miesto Policmeistriui, jog leista įsteigti Rygoje „Lietuvių Komitetas aukoms rinkti kareivių šeimynų naudai Rygoje“. Komitetas ir veikė, griežtai prisilaikydamas šitų ribų, vadinasi, šelpė tiktai kareivių šeimynas.

Bet 1915 m. balandžio m. 16 d. pasirodė didžiausias reikalas kitokios pašalpos: Rygon atvyko tūkstančiai pabėgėlių iš Lietuvos, nesuprantančių vietos kalbų. To dėl Komitetas balandžio 19 d. kreipėsi į Vidžemio gubernatorių, prašydamas praplėsti jo teises, pakeičiant jo vardą į Lietuvių Komitetą apskritai visiems dėl karo nukentėjusiems šelpti, kurie tik bus tos pašalpos reikalingi.

Lietuvių kareivių šeimynoms, gyvenančioms Rygoje, nuo 1914 m. spalio mėn. 5 d. ir ligi 1915 m. rugpiūčio m. 5 d., vadinasi, per 10 mėnesių išdalyta 2,227 rub. 61 kap.; po 222 rub. 76 kap. kas mėnuo.

Pabėgėliams Gubernatorius iš Komiteto kasos teileido išaikvoti vieną tūkstantį rublių, paskui du tūkstančius, o paskui kiek tik prireiks ir kasoje liks. Nuo balandžio 19 d. ligi 5 d. š. m. Komiteto Nariui ir viso Pabėgėlių Skyriaus Užvaizdai katalikų kunigui ir lietuvių lakraščio „Rygos Garso“ Sekretoriui Anūpro Juozui Tumui iš Komiteto kasos išduota 8,074 rub. 3 kap.; Komiteto Nariui ir Vyriausiam jo Intendantui Notaro Pavaduotojui Jurgiui Linartui 1,200 rub.; Komiteto Nariui rajono Užvaizdai Rygos Politechnikos studentui L. Skardinskiui 390 r.; Komiteto Nariui rajono Užveizdėtojai mokytojai Viktorijai Garbačiauskaitei 650 r.

Viso: 10,314 r. 3 k.

Šita suma susidarė iš šių stambesniųjų aukų:

Slavenų Komitetas aukoms rinkti sužeistiems kareiviams ir jų šeimynoms šelpti Rygoje iš rinkliavų dėžutėmis gavėse 1,000 r.

Rygos miesto Valdyba 1,000 r. (tame 300 r. arkliams šerti).

Ekonominė Latvių Ūkininkų Draugija 500 r.

Ekonominė Bendrovė namams statyti ir nejudinamajam turtui įgyti 500 r.

Bal. 19 d. Sopulingosios bažnyčioje surinkta 416 r.

Atstovas M. M. Yčas iš pinigų, duodamų iš Mikalojaus Tatjanos Komiteto Vilniaus Lietuvių Komitetui 300 r.

Mikalojaus Vladimiras ir Povilo Viera graipai Zubovai 200 r.

J. Tūbelis iš paskirtųjų Vyriausiajam Įgaliotiniui vasaros vakarų fronte pabėgėliams tvarkyti 200 r.

Genricho Adelaida ir Vladimiras Lackiai 150 r.

Po šimtą rublių: Klebonas Pr. Strakšas, Akcijinė Draugija b. „Starr ir K-o“, „Broliai Popovai“, Dviejų latvių laikraščių Leidėjų Draugija, Kunigaikštienė Lyvenienė, Skol-taup. Rygos-Orlo gelžkelio tarnautojų kasa, pirklys Dovydauskis, inžinierius Pr. Vanagas, Pabaltijo valdyba Valstybės turtų ir žemdirbystės iš rinkliavų geg. 29-31, Konsorcium „Karklin“, iš lietuvio kinematografo „Petrogradas“ 68 r.

Po 50 rub.: pirklys A. Biliūnas, Kretingos Katalikų Konventas, Ev.-Liut. pastoris Rozenbergis.

Bal. 19 šv. Alberto bažnyčioje surinkta 48 r.

Dr. Gotšalkas 35 r.

Vitžemio Gubernatorius iš pinigų atsiunčiamų iš Mikalojaus Tatjanos Komiteto (tame 400 r. ploviniams, 300 rub. avalynei ir 100 r. kelionei išvažiuojant) 3,100 rub.

Viso: 8.717 rub.

Ir iš smulkių aukų, nuo grivinos ligi 25 rub., viso 1,597 r. 3 k.

Penktajai dienai rugpiūčio mėn. pas Globėją (kasa dėl karo aplinkybių uždara) gyvais pinigais yra 869 r. 39 kap. To dėl Komiteto išleista: 9,444 r. 64 kap.

Komiteto alfabetinis sąrašas rodo 2,823 pavardes pabėgėlių, daugiausia iš Kauno gub. Telšių, Raseinių ir Šiaulių apskričių, o paskutiniaisiais laikais iš Liepojos ir Mintaujos miestų Kuršo gub. Per paskutinę paniką dėl nebuvimo laiko globojamieji nebuvo surašomi. Tokių bus į šimtą. Tad viso komiteto globoje bus buvę, sakysime, 2900 žmonių. Kurie tam sykiui komitetas kaip-nors patarnavo ar sušelpė, tų į sąrašą nesidėjo. Jų galėtų prisirinkti vėl į gerą tūkstantį. Viso tad Rygos Lietuvių Komitetas per pusketvirto mėnesio padėjo kone 4,000 žmonių be skirtumo tikėjimų ir tautų.

Kiekvienam iš 2.900 pabėgėlių tokiuo būdu išleista apskritai tik po 3 r. 60 k. Tai reiškia, kaip šykščiai buvo Rygos Lietuvių Komitetui duodama lėšų nors iš to paties Mikalojaus Tatjanos Komiteto. Šiaip-jau žmonės ir įstaigos, matėme, aukojo, sulyginamai, nemaža.

Visiems globojamiems buvo duodamas butas, valgis, plovinių, avalynės ir viršutinių drapanų sulig to, kaip buvo gaunama aukų daiktais. Iš Mikalojaus Tatjanos gauta penki ryšiai plovinių. Valgyti buvo duodama du kart per dieną virenos ir tai atsiėjo po 12 kap. kiekvienam, viso gi išlaidžių po 15 kap. dienai kiekvienam. Paskui buvo ieškoma jiems darbo, kurie pagalėjo dirbti, arba siunčiama į kitus miestus. Tam tikslui iš gubernatoriaus buvo parūpinama kiekvienam bilietas veltui važiuoti geležinkeliais. Taip, kad į šį laiką Lietuvių Komiteto globoje beliko tik 163 žmonės. Jie visai negali kur-nors išvažiuoti dėl ligų, senatvės ir daugelio kūdikių. Visi jie yra dviejose prieglaudose ir drauge maitinimo punktuose: 1, Sadovnikovskoje g., 41; užveizdėtoja

Marija Vetaitė; 2, Timofiejevskoje, 1-a; užveizdėtoja p. J. Balandienė.

Į vietą pasporto komiteto žymių išdalyta lygiai 1,500.

Lig liepos 1 d. pritrūkus pinigų (į tą laiką kasa atsirado visiškai tuščia, p. Gubernatorius griežtai atsisakė toliau kiek beduoti iš Mikalojaus Tatjanos pinigų) pakarčiui buvo uždaryta 19 punktų visose miesto vietose, o viso Lietuvių Komitetas turėjo 21 punktą šiose vietose:

Lietuvių švietimo Draugija „Žvaigždė“ davė 5 savo mokyklų butus (šeštoji pertoli), greituoju pa-baigus mokslą:

1) Sadovnikovskoje, 41. Užveizdėtoja: ponia Emilija Virkutienė, mokytoja.

2) Pernovskoje, 10. Užveizdėtojai: Politechnikos studentas Novickis, ponia Joana Linartienė. (Laiki-nai—mokytojos Dvariškaitė ir M. Misiūnaitė).

3) Prijutskoje, 24-a. Užveizdėtoja ponia Liu-dvika Skardinskienė, mokytoja.

4) Libavskoje, 7, ir 5) klebono Pelikso Poškos sandomame name;

6) Bauskoje, 6-8. Visose užveizdėtoja mokytoja Viktorija Garbačiauskaitė.

Lietuvių sušelpimo Draugija davė savo mokyklą.

7) Timofiejevskoje, 1-a. Užveizdėtojai: poni Julija Balandienė ir mokytojas Stanislovas Janu-šauskis.

Miestelėnai lietuviai davė:

8) Moskovskoje, 23; Darginavičius. Užveizdė-tojos: p. Klementina Rakauskaitė ir poni Linartienė.

9) Petrogrado šašiejuje, 24-26, p. Jokūbas Pie-balga. Užveizdėtojas Politechnikos studentas La-dislovas Skardinskas. Čia gi ir arkliams stovynė.

11) Bausko kelyje, 4, p. Antanas Šimoliūnas. Užveizdėtoja p. Elzbieta Šimoliūnienė. Čia-pat ir arklių stovynė ir ganykla.

12) Teringenskoje, 28, p. Mečišlovas Mackevičius. Užveizdėtojai: jis pats, ponia Mackevičienė ir p. Moniušienė.

13) Turgenevskoje, N. 11, p. Jurša. Užveizdėtoja p. Julija Balandienė.

Vice-klebonas Steponas Bertašius davė savo:

14) Katalikų gatvėje 21, klebonijoje ir

15) Katalikų gatvėje 23, parapijos mokyklą. Abiejų užveizdėtoja poni Emilija Virkutienė.

„Biegovoje“ Draugija davė savo:

16) Ippodromą. Užveizdėtoja mokytoja Noreikytė. Čia-pat arklių stovynė ir ganykla.

Miestelėnai rusai davė:

17) Maskovskoje, 69, p. Chmielevskis. Užveizdėtoja p. J. Linartienė. Čia-pat ir arklių stovynė.

18) Maž. Polisadnoje, 8, ponia Staršelskienė. Ji pati ir užveizdėtoja.

19) Pletenbergskoje, 1, p. N. arklių stovynė.

Latvis davė:

20) Kurmanovskoje, 18, Lercha progimnaziją. Užveizdėtojas mokytojas Gedvila.

„Rygos Garso“ laikraštis davė:

21) Elizavetinskoje, 22, didelę savo salę, ekspedicinę, virtuvę ir rūsius bendro susirinkimo punktui, raštinei ir bendram proviantavimui. Užveizdėtojai: Redakcijos sekretorius kun. J. Tumas, Jurgis Linartas, Gedvila ir savanoriai padėjėjai-dežuruotojai.

Virtuvių-valgyklų turėjo 12, kur dukart per dieną rinkosi ir iš kitų punktu.

Visi darbavosi veltui. Užmokėta tik apie 133 rub. Visi butai taip-pat buvo duota veltui. Tik p. Lerchas pareikalavo už vandenį ir vieną pataisymą 50 rub.

Pavilgą statė lietuviai pirkliai:

1) Antanas Biliūnas, Ricerskoje, 94, 2) Stan. Jokūbaitis, Dinaburgskoje, 76, 3) August. Vronievskis, Dinaburgskoje, 44, 4) V. Pupienis, Maž. Polisadnoje, 5) A. Šimoliūnas, Bauskoje dor., 4, ir kiti.

Daktarai veltui gydę:

1) Gotšalkas, iš Ariogalos, lietuvis, kar. gydytojas, 2) Zigmuntas Vendelis, Marijos g. Nr. 432. 3) ponis E. A. Taranikova, Marijos g. 28. 4) C. Blindreich, Parko g. Nr. 2 ir 5) Christiani nuo miesto sanitarinės komisijos, Andriejaus g. 6.

Nuolatinis užmokamas gydytojas Levensonas, D. Moskovskoje Nr. 100.

Vaistus statė Rubino Mariiņskoji aptieka, (Mariiņskoji, 3), nuleisdama 20%.

Miestas su savo Prezidentu von Bulmeringu, Ligoninių komisija ir Sanitarinė Komisija niekadęs neatsisakė padėti ligoniams.

Pabėgėlių Globėjas Kun. J. Tumas.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 87 ir 88 nr.

MŪSŲ PABĖGĖLIAI APLINK RYGĄ.

Į Komitetą kas priimta, tai mūsų akyse. Apsi-provojame ir vėl, riedamies, it katės maiše, angštai gyvename.

Ale yra kitokios rūšies pabėgėlių, laukuose už Rygos, kurie ilgai man buvo paslaptis. Nebeiškentęs, išvažiauvau apsidairyti po apylinkę.

Petrogrado šašiejus. Judėjimas didesnis, nei pačiame mieste. Priemiesčių gyventojai grįžta namo, reikalus atlikę. Kariuomenė pėsčia, važiuota ir raita plaukia į vieną ir į antrą galą. Po kairei ir po dešinei pilna jų pristoję su arkliais ir vežimais. Gyvybė! Ratai tarška, arkliai žvengia, žmonės šaukia, riejas, koliojas. Dulkių sukelta tiek, kad visa rodos, it rudens rytą rūke.

Dvejetą gerų mylių pavažiavus, kitokis reginys.

Jūros krašto, kurs tęsiasi gilyn bent keletą mylių, diūnuose (taip vadinasi jūros smėlio kalvos), gražiai, bet prarečiai apaugusiuose pušelėmis, sausoje ir švarioje, it viežlyho ūkininko kieme, vietoje,

stovi abazai. Kareivių ne kareivių, čigonų ne čigonų. Ilgiausi nuo dviejų ar pustrėčio sieksnio ratai kiaurai per visą ilgumą apdengti brezentais, kiti cirata, kiti net skūra. Būdos sustatytos į eilę, gretimai, bet gana atokiai nuo kita-kitos. Prieš jas, gerai toliau, dega ugnelės, kabo katilėliai, aplink siaučia kūdikiai margomis drapanėlėmis; atokiau po sena pušimi krūvelė mergaičių ir keletas kareivių lietuvių, atėjusių aplankyti iš abazo. Šen-ten tursinėja vyrai su pypkėmis.

Na, idilija ir tiek. Nors eik ir prisidėk prie jų.

— Kas jūs?

— Pabėgėliai tauragiškiai, skaudviliškiai, kelmiskiai...

Skamba iš visų pusių raseiniškių balsai.

— Seniai?

— Jau septyni mėnesiai.

— Kuomi mintate taip ilgai?

— Šį-tą pardavinėjame, ką buvome iš namų pasiėmę. Savo karvių pieną mainome su kareiviais ant duonos. Moterys kareiviams drapanas skalbia... Šiaip-taip...

— Be virtuvės? Norite, įtaisysime čia-pat virtuvę?

— Ne, pona. Geriau duokite pinigais. Virtuvė visiems vienoda. O mes ne vienodi. Vyrai duonos pavalgys; mūsų moterys kitko, o kūdikiams ir pieno reikia. Tai jau bevelytume katras sau virtis...

Kitur kits-kas.

Gurguolė dvaro kumečių iš Šiaulių apskrities. Jie atvyko, dvaro arklį nutvėrę; tik kai-kokį savo gyvuolėlį prisirišę. Turi po karvę. Karvės ganosi atole, duoda pieno. Ale visi neramūs. Vagoris varo toliau nuo priešininko, kumečiai visa širdžia traukias atgal į namus.

— Gi vokietis užeis ir paims...

— Tai kas? Blogiau nebebus. Bent greičiau namus pasieksime.

— Ar reikia virtuvės?

— Ne virtuvės, bet gydytojų ir pastogės duokite. Nusibodo pakrūmėmis ir tuščiose daržinėse, it vagims, ritinėtis...

Toliau vėl gurgulė. Bet jau turtingų žagariškių. Jiems tik namai rūpi.

Dar toliau pikeliškiai. Ateina visas būrys prašytis į Komiteto prieglaudą. Moteris žadu priimti; jaunų, ypač vyriškų, nei už ką, kad ištesėtų bent netikusius išmaitinti.

— Gi darbo dirbti. Ar ne gėda: tokie stumbrai-vyriški...

— Kad kasti liepia...

— Tai kas? Ar kaulai luš?

Kyla ginčai. Vadas moja ranka. Girdi:

— Apsiejome iki šiol be „komitetų“, apsieisime ir toliau.

Tai greičiau pasergimos, stambesnės žymės mūsų pabėgėlių šeimynų. Vienstypieji rado darbo čia ar kitur; jei neieškojo, tai verstinai juos privertė priimti darbą arba kur-kitur išvežė. Beliko su šeimynomis ir arkliais ir jie nemaža fanaberuoja. Kol taip šilta, tokia graži vasara; kol dar tebėra ramu aplink Rygą,— bepigą.

Ką gi jie pagiedos, kai ims lyti, būti šalta, kai atūš karo audra, kuri jau šniokščia nuo Naujarygės?...

„Rygos Garsas“. 1915 m. 90 nr.

KO GI BIJOTE!

Šiais neramybės laikais visi susinervinę. Tai nestebėtina, kai nežinai žmogus, kas tavęs laukia ir ko tu susilauksi. Bet kas-kita nerimti, vėl kas-kita bailintis. Gana vienam kam pasakyti, kad vokiečių ar net mūsų pačių kariuomenė šiurkščiai apsieina su ramiais gyventojais, ir tie „ramieji“, it akis išdege.

lekia nuo vienu ir kitu. Pasitaikys jiems, bebėgant, pasikalbėti su kuo-nors ramesniu, tai atšalsta, atsigosta ir dažnai net atgal ima grįžti. Tik kad pakilti iš vietų lengviau, neg sugrįžti ir vėl pradėti tas pats pertrauktas gyvenimas. Gi Dievo valia reiktų kaidkada kits-kitam atsiminti. Nuo jos niekur neišbėgsi. O jei ir išbėgsi, tai kuo tu geresnis už kitus, kurie negalėjo išbėgti? Niekuo neesi geresnis, už tai ir tampi, išbėgęs, kur kas nelaimingesnis. Būkite vietose! Žinokite, kad niekas neturi teisės per prievartą jusų iškelti. Apie tai daug buvo kalbama Dūmoje. Nebent kur ištiktų mūšis. Dideliuose miestuose nei mūšių nelabai pajusi dėl tų kliučių, kurias daro mūrai. Taigi dėl karo nereikia bailintis. Geriau bus drąsintis ir atsargumo mokytis.

Dar didesnė nelaimė, kai ir vietoje bebūdami, imame kits kitą neraminti. Čia mes patys, gera valia galime susitaisyti didelių nelaimių. Kas gi nežino, kiek žmonių be reikalo žūna iš išgąščio, kam nors netikėtai patramenus? Šaltas kraujas, apsidairymas ir nors per minutę pagalvojimas, kas čia darosi ir kas tau geriau bus padarius, gali ir tave ir dešimtį kitų išgelbėti.

Visa-tai gerokai išteisinama, kai kur atsitinka ūmai, netyčiomis; kai to niekas nelaukė. Ale kuo išteisinti bailinimąsi žmonių, kai yra laiko pagalvoti ir žmonių pasiteirauti, ar teisybė, kas yra sakoma? Imkime ligų laiką.

Kur susispiečia angštai į krūvą daug žmonių, ten visados atsiranda ir limpamųjų ligų: raupų, karštinių, cholery, kraujinių ir kitų kitokių. Aišku, kaip diena, jog nuo tų ligų gintis reikia. Tuogi tarp dažnai žmonės netik nesigina patys, bet ir kitų neprisileidžia, kad gintų. Netiek blogi, kiek kvaili žmonės, pasidaro iš savo burnos aulą ir pučia neįtikėtinus dalykus. Choleros metu dažnai užmušinėja savo geradarius-gelbėtojus: gydytojus, feldšerius ir sanitarus neva už tai, kad jie tyčia numariną ligo-

nus. Kaip tai turi skaudėti širdį gydytojams, kurie iš ramaus gyvenimo atsiskubino gelbėti į nelaimę krentančių, ir jaučia gausią į kaktą jei ne kirviu, tai skaudžiu žodžiu!

Neišsiturėjau, nesusikvatojęs, kai ir į mane atėjo iš Lietuvių Komiteto prieglaudos deputacijos, aimanodamos, kas būsią, kai tarp jų atsirasianti kraujinė??...

— Gi kas daugiau bus: ligonius paimsime į ligoninę ir skyrium nuo sveikųjų gydysime, kol pasveiks.

— Taip.. Ale kas gi eis į ligoninę?

— Kaip, kas? Ag tam jos ir statomos, ir brangiai išlaikomos, kad ligoniai jomis naudotųsi.

— ... ir būtų gyvi apipilti kalkiais... — Pertraukė kalbą „deputacija“.

— O Jėzau... Ar pablūdote?

— Dar blogiau, kad sako, ir visus gyvus, kurių tarpe rado susirgusį, apipilsią negesytais kalkiais. Antai, jau visi gatvių rinštokai baltai išmalevoti... — Traukė savąją gudruoliai.

Maniau, kad tai tik linksma kalba. Pasirodo, ištikrųjų bijoma „negesyčių“ kalkių ir slepiama ligoniai.

Pabėgėliai, dėl Dievo meilės, nebūkite tokie tamsūs! Nors kiek tikėkite tais, kurie jumis iš geros valios rūpinasi ir nors menkai šelpti stengiasi! Tėra naikinami ligų antkričiai ir jų nešiotojos žiurkės. Žmonės gi nėra *naikinami*, tik gelbiami. Jei miestas neatsisako duoti jums gydytojų ir gydymo vietų, tai naudokitės! Niekur kitur nerasite geresnės pagalbos. Nesislėpkite! Ligi tik susirgę, tuoj pasisakykite, kad nebūtų pervėlu tau ir pavojinga kitiems. Turėkite bent sąžinės: jei patys susirgote, tai kam jums ir kiti draugai susarginti? Rūpinkitės gera valia nuo jų atsiskirti į ligonines.

Kas pats nesusipranta, apie tą kiti turi užveizdėtojams pasakyti. „Liežuvis kišti, kur nereikia“, ne-

padoru. Bet tas pasakymas čia nepritinka. Ar gi bereikia didesnio reikalo, kaip tavo ir tavo artimo sveikata? Už tatau išmintingas žmogus netik nepyks, bet dar padėkos.

Taigi ko čia bijoti kareivių ar gydytojų? Vieno Dievo tereikia bijoti ir tai tik už šelmystes. O su žmonėmis galima susikalbėti...

„Rygos Garsas“. 1915 m. 91 nr.

Bendraisiais lietuvių reikalais.

LAUKIAMOJI DIENA.

Nėra tokio žmogaus, kuris nebūtų laukęs—Naujų Metų.

Kažin, ko dėl visiems matos, jog tai tokia diena, kada visų likimas keičias, persimeta būtinai gerojon pusėn.

Nebent tai senovės prietaras apie deivę Fortūną. Ji turėjusi žmonių laimėjimų ir pralaimėjimų ratą. Fortūnai pasukus į dešinę, žmogus laimėja; pasukus į kairę—nelaimėja.

Mes daugelyje dalykų tebesame pagonai. Bet itin tebestabmeldžiaujame į laimėjimų deivę.

Ir visiems rodos, būsią išklaudyti.

Ir visi—užsivilia.

Sulaukti, kada Fortūna į dešinę pasuks mūsų likimo ratą, taip-pat sunku, kaip laimėti du šimtu tūkstančių loterijoje.

Tačiau vis nesiliauja vylėsi ir Fortūną-deivę, jei ne lūpomis, tai širdimis garbinę ir meldę.

O ji—vis kurčia.

Pasiilgsta tų geran atamainų bėduliai.

Kuris jų per ištistus metus neprivargo?

Vieni, ant mažų gabalėlių žemės ūkininkaudami, maža telaimėjo.

Ilgai bet gi skurdo, kol nepakyrėjo, kol neįgriso.

Kitiems ir ant didesnių gabalų nekaip tevyko. Pelnas nebuvo lygus išlaidžiams ir trūsui.

Ir jam įgriso.

O ką gi besakyti apie bežemį?

Jis ne tik skurdo, bet ir belaisvis buvo, kitam tarnavo, kito užgaidus vykino.

Vieni, kiti ir tretį metę savo žemės amatą, nedėkingą, neužmokantį.

Ir bėgo—į miestus, į užmarius.

Ten svajoto rasią—aukso krūvų ir visai nesuvaržomos asmeninės laisvės.

Ten nuvykus, rodės, pasisuks Fortunos ratas į dešinę.

Nabagai!

Miestų amatai ir pramonės—ne geresni už žemės amatą! . .

Rublis dienai—tai ne „krūva“.

Keliolikos valandų darbas dirbtuvėse ar važmoje, argi tai—laisvė?

Bloga vienam.

O kai dviem?

O kai tiedviem dar penketas?

Ir iš visos laukiamos miestų laimės belieka—bent-kiek švaresnės, bent-kiek kitoniškai pasiūtos drapanėlės.

O viralas nėkiek ne riebesnis.

O krosnis nėkiek ne šiltesnė. . .

O duona nėkiek ne baltesnė. . .

Ak, Fortunapalaikė, kokia tu šykšti!

„Rygos Garsas“. 1915 m. 1 (436) nr.

TUŠČIA JOS!

Ateina į redakciją jaunas vyriukas, gana pasišvietęs ir prasišvietęs. Ant kepurės ir pečių gražūs valdininko ženklai, įstaigos vyresniojo. Ieško kažin-kokių žinių ir kalba dailiai lietuviškai.

Sekretorius džiaugiasi, išvydęs dar vieną inteligentą lietuvi, sudarysiantį grynai lietuvišką šeimyną.

— Laikai Tamsta lietuviškus laikraščius?—
klausia.

— Lietuviškus laikraščius??— Nusteba valdininkas.

— Lietuviškai aš temoku papoteriauti ir maldų knygą paskaityti. Pratintis į kitokį skaitymą—pervėlu...

— Tamstai pervėlu?? Tokiam jaunam? Imk štai bent numerį, pereik per jį, kaip per neakėtą dirvą, per kitą jau eisi lengvai...

— Pustiaki!.. — Moja ranka „lietuvis“ inteligentas:—Aš—rusų valdininkas...

Redakcijos sekretorius palieka, kaip per galvą duotas.

Tuščia jos, tos kalbos: aš—rusų valdininkas!

Tuščia jos, tos lietuvių kalbos: aš vedžiau sveimtąutę žmoną!

Tuščia jos, tos sodiečių kalbos: aš jau tiek ir tiek metų, kaip vartoju kultūringesnę rusų ar lenkų kalbą!

Tuščia jos, tos mano tėvučių kalbos: ar ji man duos duonos?!

Tuščia jos, tos pradedamos dailinti kalbos: man tuojau reikia gražių ar sąmoningų frazių!

Tuščio jos, tos litvomanybės! Aš ne toks: kai būtinai reiks, pavartosiu, o apaštalauti—ar mano dalykas?

Tuščia jos, tos motutės maldų kalbos: ar su ja viena dūšios išganymą laimi?

Tuščia jos, tuščia jos, tuščia jos.

Kam lietuviui lietuviai, kad ne jie tarnysčių duoda?

Kam lietuviui lietuvis, kad kitų tautų mergos veidu baltesnės, plaukais juodesnės?

Kam lietuviui lietuviai, kad jų vos keturiose gubernijose terasi, o svietas taip platus?

Kam lietuviui lietuviai, kad su jais tik apie ūkį ir virtuvę tepasikalbėsi?

Kam lietuviui lietuviai, svajotojai apie debesų migdolus—apie tautybės rūmo atstatymą, kad ir be to platu jau kitų pastatytuose rūmuose?

Kam lietuviui lietuviai, prasti žemės rausėjai, kailiniuoti bedaliai, kad dangus aukso yla teperveriamas?

Kam, kam, kam?

Valdininko laipsnis, aukštesnė jo vieta, gatava kultūra, baltesnė duona, inertiniai įpročiai, kaimynų didumas, ką jie pasakys, gink, Dieve, neįtikti; ir viso to syvas: duona ir ramybė; neliesk manęs—aš sotus, gerai virškinu, tunku, esu gerbiamas ir glostomas,—štai, kas dedama į vieną svarstyklių bliūdėlį, kai į antrą sauželė idealistų nedrąsiai padeda... nedaugelio, neišdalintą, bet—gimtą ir senovinę lietuvių kalbą.

Nabagėliai-svajotojai! Argi širdžia ir galva atsveriami pilvas ir taukai?!

Jausmai—pustiaki, protas—pustiaki!

Bet kad kas pasakytų:

— Pilvas—pustiaki, tai retai kas tegirdi.

Tada tegalima atsverti pilvas—širdimis, jei jų padedama—labai daug. Tad ir rūpestis svajotojėlių—kuodaugiausia surasti žmonių, kuriems niekas ne pustiaki. Nei Lietuva čielybėje, nei Lietuva kiekvienoje savo dalyje; nei tėveliai; nei bočiai, nei broleliai; nei jų tikyba, nei šneka, nei papročiai; nei jų malda, nei sielvartai, nei džiaugsmi; nei mergelės-lelijėlės, nei skurdės-nabagės; nei gryčia-seklyčia, nei laidarų kūtės; nei grynas auksas, nei mėslo trąša, iš kur betgi aukso prisunkiami. Nei didi, nei maži dalykai. Tik mūsų akims yra didžių ar mažų dalykų. Didelei čielybei padaryti—jų nėra. Štai, stovi kalnas, per kurį debesys skiriasi, lietus-pūgos šalim nususuka, užuvėjos gana visam kraštui. O jisai susikroves—taip iš milžinų uolų, taip iš smulkių smiltelių. Skirtumas tik vienas: šių daugiau reikia.

Gimalajui-aštuoniavarsčiui uolos rodos ne stambesnės už smilteles.

Didžiam daiktui sudėti nėra „mažų“ daiktelių—visi reikalingi, nepaniekintini; niekas ne—pustiaki, nes viskas iš tų tariamų „pustiakų“ susikrauna.

Mums „pustiaki“ ar lietuviškai adresuoti laiškai, iš redakcijų siunčiami laikraščiai, ar kitaip-kaip: juk vistiek nueis; pustiaki ar lietuviškai mušti telegrama, ar kitaip-kaip: juk vis tiek supras; ar lietuviškai kreiptis į miestasargį, į paštininką, ar kitaip-kaip: juk vis tiek susikalbėsime. O iš tų menkniekių susidaro—Lietuvos politika.

Kam centro vyresnybė rūpinsis duoti Lietuvai, o miestai miestelėnams mokačius vietos kalbų valdininkus, kad patys vietos gyventojai savo kalbos nevartoja, netrokšta, kad ir kiti vartotų? Kam telegrafistų lietuvių, kad visi lietuviai, kiek jų yra, per metus teišsiuonia... tris depešas lietuviškai. Kam? Bus geri valdininkai ir nemokantys!

Ir lietuvis savo „pustiakais“ pats save išsiplaka arba net užsimuša. Jo paties tėvynėje—nėr jam geresnės tarnystės, lengvesnės duonos, žmoniškesnės buities, nes jo, kaip lietuvio, niekas nereikalauja. Jam vieta—Sibirijos sniegai kasti. O ramioje Lietuvoje ir kits-kas pabus.

Kas dabar priims atsakymą, kad mums viskas sava—pustiaki? Mūsų inteligentija. Kam jai tas gražus vardas—protingųjų ir dar gražesnis, saviškas—šviesuolių, kad nevartoja tos savo pajėgos—proto, nesvarsto bėgamųjų dienos dalykų—šviesa? Jei bent kiek pasvarstytų, juk atsijokėtų, kad negali būti—man vis tiek-pat, ar šiaip ar taip kalbėti. Tau vis tiek-pat, tu žuvęs. Bet ne vis tiek-pat kitiems, kuriuos žudai.

Kunigas klebonijoje, zokristijoje, parapijoje; valdininkas savo raštinėje, savo šeimynėlėje; paprastas pilietis bažnyčioje, viešojoje vietoje, susirinkime jei

nekalbės tėvų kalba, sės papiktinmą; savo pavyzdžiu baigs kvailinti ir be to negudrų brolių.

Kas kalba keliomis kalbomis, tam gal ir niekai, šios ar kitos nusitvėrus. Bet kas tekalba dviem, reikia taikyti, kad būtų pirmenybė gimtajai, o ne inteligentų parodytajai svetimai, kuri tiek geresnė už gimtąją, kad ją kalba—šviesuoliais šaukiami, bet tamsuoliai—iš tikrųjų.

Bene mūsų inteligentija atsakys už mūsų prasčiokų „furmanską fanaberiją“, kaip teisingai patys lenkai vadina lietuvių pasistengimus kalbėti būtinai savo ponų kalba, savąją pamirštant, o savo vaikams jos ir visai nebeperodant.

Ne tame, sako, dūšios išganymas. Kam čia viską matuoti—tokiuo didžiu mastu? Reikia gi ir gyventi, kol dūšią išsigansime. Antra vertus, ar dūšios išganymą pagreitina—svetima kalba?

Tai gi, tautiečiai: tautos darbe nėra mažų dalykų, ir nevalia apie nieką tautos dalykų pasakyti:

— Tuščia jo.

— Pustiaki.

Nes tada ir tėvynė turės teisę apie tokį atlyžusį nuo jos išgamą-sūnų pamoti ranka ir tais pat žodžiais pasakyti:

— Tuščia jo!

„R. G.“, 9 nr.

DAR NE KARŽYGIAI.

Rusijos vyresnybė kariauja su Germanijos vokiečiais; kariauja ir su savo valdonais vokiečiais. Daugelyje atsitikimų tie mūsų piliečiai pasirodė negana ištikimi, juoba palinkę savo tautiečių pusėn. Tad pabaltijo krašte griežtai užginta viešose vietose vokiškai kalbėtis, vokiškai savo reikalus skelbti reklamomis ir iškabomis. Kitur ketinama vokiečiai nuo žemės valdymo atstatyti.

Dabar nelaikas svarstyti tie dalykai, gerai ar negerai, tiksliai daroma ar ne, ir kokių galima laukti iš to vaisių. Viena mums tuotarpu aišku: rusų vyriausybei ko griežtai pareikalavus, Rusijos piliečiai-vokiečiai pasirodė labai lengvai gali prie to prisitaikinti. Dar vakar „nemokėję“ rusiškai, šiandien ūmai kone visi „pramoko“.

Nekitaip darosi ir pačioje vokiečių žemėje. Vokiečiai ne mažesnio griežtumo ir atkaklybės žmonės. Jie taip pat nežiūrėjo nei lenko, nei lietuviu. Visiems liepė, griežtai reikalavo būti vokiečiais, ir daugumas jais virto. Skaudi tai operacija nutautinamai tautai. Bet taip yra. Galybė tuo ir baisi, kad ji pajėgia priversti.

Tai galybės, iš šalies veikiančios.

Bet yra nemažesnių galybių, iš vidaus veikiančių, dažnai pajėgiančių išoriniam veikimui atsisipirti, arba net jį nuveikti. Jei iš oro reikalaujama to, prieš ką purtosi mūsų vidus, tai jokia prievarta neveiks. Pasaulyje nėra tokio vieko, kurs sulaužytų dvasios vieką, jei ta dvasia sveika. Pasaulis turi daug grandinių, kuriais gali apkalti netinkamą žmogų; daug jis turi kalėjimų, kur juos pūdo. Bet ką laimėja? Užsispyrėlių dvasios nesulaužo, nors juos pačius sulaužo. Žmonės miršta, bet brangių savo įsitikinimų neatiduoda, kulvartomis nesidaro, jei jie ne šiaudai.

Krikščionybės pradžioje, per tris šimtus persekiojimo ir nelaisvės metų, ne mažiau, kaip trys milijonai Kristaus pasekėjų padėjo savo galvas ir krikščionybei laisvę laimėjo. Ar begalėjo būti stipresnių ir baisesnių prievartų, kurių griebėsi ir vartojo sensantai pagonija, o vienok naujos dvasios nenugalėjo...

Politikos ir visuomenės dalykuose atminke revoliucijas. Baisios jos, kruvinos, milijonus aukų praryjančios, tačiau laimėjančios, ko taip karštai užsimeta laimėti, ar ko nebepakenčia ir juo užsimeta nusikratyti. Šveicarija, Prancūzija, Portugalija. Ar

gerai tai, ar blogai, peiktinos, ar girtinos tos revoliucijos, tai visai kas-kita. Mums svarbu, kad taip yra.

Tautos dalykuose tas-pat. Balkanų slavus per 600 metų turkai smaugė, galvas jiems kapojo, gyvus ant miestų vėrė, kailius lupo. O Balkanai—tebėra slavų kraštas, nors mažoji dalis silpnavalių ir atkrito, kaip nuo tautos, taip ir nuo krikščionių tikėjimo. Vokiečiai Poznaniaus kunigaikštijos lenkus kaip norėjo išnaikinti; o jie—tebėra lenkai. Neleido jiems ant savo žemių begyventi, triobų besistatyti,—Grzemala pasidirbo gryčelę ant ratų, bet nuo savo žemės nenuėina.

Stiprios dvasios žmonės mes vadiname karžygiais, lyg jie su ugnimi ir plienu žygiuotų. Jie lūžta, bet nesusilenkia.

Ar turime tokių žmonių lietuvių tautoje? Neabejoju. Svetas matė, kaip lietuvių mokėta ginti Tėvynę, kai už jos čielybę jie patys atsakė. Išganingasai Katalikų Tikėjimas taip-pat mums davė dvasios galiūnų, nes jis—neatskiriama dalis mūsų sielos. Kronikos užrašo, bet maža tepasvarsto, pilkasermečius ūkininkus karžygius, kurie dažnai pasirodo nemažesni dvasios galiūnai, kai atsieina žemė ginti. Žemė neatskiriama dalis jo kūno dalykų. Ar mokėdamas, ar nemokėdamas gina, teisingai ar nuodėmingai; apgina ar pats katargoje atsiduria, vėl kitas dalykas. Tai mums tuo tarpu nerūpi. Gana, kad taip yra, kad pragai pasitaikius, iškyla iš lietuvių tūkstančio voltų elektros kibirkštys.

Gi tautos dalykuose? Ar tautystės idėja jau davė mums karžygių ir kentėtojų? Davė. Dėl lietuvių tautystės jau daug dirbta-vargta; už ją bent kiek jau ir kentėta, nors netaip daug, kiek dirbta.

Ir dirba, ir kenčia—žmonės rinktiniai, visuomenės dvasios žiedai, bent jos padarai. Prie jų šalies stovint, kaip prie karštos krosnies, negalima nesušilti. Ir daug sušyla. Rinktinių žmonių dvasios

spinduliai ima pasiekti vis tolesnes sritis; kyla, kaip mes sakome, žmonių klasinis ir tautinis susipratimas.

Jei ko helieka mums geisti, tai nebent kad tasai susipratimas eitų greičiau ir tvarkiau.

Reiktų, kad susipratimas kiltų greičiau. Bet vargu bau jis galima pagreitinti. Idėjos žmonės duoda impulsą, pastuma. Bet minia judėti nevienodai greitai pradeda; mažesnė minia veikia, didesnė netaip sparčiai.

Spartumas pridera ir nuo žmonių būdo. Karštakraujai žmonės, italai, ispanai; na, kad ir tikrieji lenkai, lengviau įraginami. Šaltakraujai ar per ilgą metą aptinge, kaip, štai, mes, lietuviai, netaip greit.

Tingiais mus padarė aplinkybės, visokeriopa globa, kurioje perilgai buvome. Bet tai mūsų dabar nebepateisina. Esame jau sau-žmonės, privalome jau nugalėti įgimtą savo tingumą—gera savo valia. Privalome nebesispirti, kai kas mus veda į susipratimą ir—dirbti. Dirbti, vienodai atsidėjus, didį ar mažą darbą.

Antai, Bažnyčios dalykuose jau mes išmokome ginti savo teises, taip Vilniuje, taip Kaune, taip Rygoje. Ir tai malonu, nors dar tiek daug pridarome paklaidų.

Bet šeimynų dalykuose dar tebesame tiesiog vėšelių nuolaidumo. Jokių sau teisių savo šeimynoje dažnai nebeprasiliename, lig tik į ją įėjo koks sveimtautis: vyras ar moteris. Visi ima iš mūsų tyčiotis už nemokėjimą sudaryti lietuvišką šeimyną.

Nepaslenkame dar, tiesiog, tinginiaudami: kitaip neišaiškinsi, nė tokių mažmožių pridaboti, kurie mišrose vietose skelbtų mus, lietuvius. Dėl žemiškos ir dangiškos laimės tai ne būtinai reikalinga; bet ką tai iš viso kenkia?

Sakysime, kad ir lietuviški parašai viešose vietose. Važiuk per Lietuvos vidurį, manysi, kad čia vieni rusai tegyvena. Važiuk pakurše, manysi, kad vieni latviai tegyvena. Pavaikščiok po Rygą, net ten,

kur lietuvių tirštai gyvenama: Maskvos dalyje, Šrembuše, Raudondaugovyje, manysi, kad ir čia visokių tautų gyvenama, tik ne lietuvių.

Maža jų žymės, maža iškabėlių, nors žinome, kad čia daugybė lietuvių sankrovų ir kitokių įstaigų.

O jei kame ir žybteli susipratimas, tai dažnai beveliji, kad jo nė nebūtų buvę, nes tai peranksti. Žmonės tik nustoja pusiausvyros. Vieni tampa tautystės ar socializmo fanatikai, kuriems kitokių žmonių, nė jų reikalų nebėra pasaulyje. Kiti ima tiesiog savavaliauti, tik gėdą ir nešlovę darydami. Kiti, jei ima raštu ginti savo naujai užvirusius jausmus ir mintis, tai plunksną dažo ne rašalinėje, bet palovio puode.

Kaip va: neva F. Šlaukas ir jo kompanija, apie kuriuos jau kalbėjome „Kovos būduose“.

Duos mums ir tautystės idėja karžygių, bet tik tuomet, kai ir tautystė pasidarys neatimama mūsų sielos dalis.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 16 nr.

„TAMSUOMENĖ“ IR „ŠVIESUOMENĖ“ LAIKRAŠČIŲ DARBE.

Keista ir pikta buvo anuo metu, kada vienas mūsų redaktorius, pats „čystai“ bemokslis ir tokią jau bendradarbių kompaniją susidaręs, mėgino garbės vainiką nutraukti nuo galvos mūsų „inteligentų“.

Dar keisčiau, bet jau nebe pikta, pasirodė pripažinimas vieno žymaus „pirmieivio“, jog jų laikraštis tai gyvas apkaltinimo aktas visiems pirmieviams „inteligentams“. Kai jie nerašo, turi laikraštį prirašyti pusinteligenciai, stebina pasaulį savo išdrįsimu visus kilniausius klausimus pabaigtinai išrišti.

Metai metus vijo, o dalykai vis nesimainė. Ir šiandieną, vėl sugrįžus prie plunksnos darbo, man

nė nebekeista, kad aplink mūsų laikraščius daugiausia spiečiasi ne aukštamoksliai žmonės, kuriems ir inteligento vardas vien tepritinka; bet daugiausia šiaip-jau mokslelio žmonės, savamoksliai arba ir visiškai bemoksliai, bet gyvo proto ir jausmų žmonės.

Štai, ateina į redakciją paštininkas, nešinas žiupsniu laiškų. Tu neklysdamas gali pasakyti, jog dešimtyje jų tebus vienas, parašytas gudusia ranka ir žmoniškai adresuotas. Kiti devyni bus išvedžioti netiesiomis eilutėmis, nelygiomis raidėmis, adrese bus paminėta: ir telefono numeris, ir spaustuvė su jos savininkais, ir iš kurios gatvės įeiti į tą spaustuvę. Kartais bus užmiršta net savo pavardė su adresu įdėti.

Kietos artojo rankos kartkartėmis imasi surūdijusios plunksnos; dažydamas pigiame rašale, ant prastoko popierio negudriai deda savo dienos vargus ir sielvartus, savo gyvenimo negerumus ir ko geresnio troškimus.

Parodyk mūsų sodiečiui ką gera, kilnu, suprantama, naudinga, ir pasipils dešimtimis, jei ne šimtais pritarimų tiems dalykams ir pykimų ant tų, kurie dar nepritaria dėl savo „neapsišvietimo“, ne dėl blogo noro. Supranti: rašytojas, pritaręs geram sumanymui, jau tuo pačiu tarias turįs teisę įeiti į šviesuomenę.

Jis neklysta—jis šviesuolis, nes šviesos dvasios atsigėręs, neapsivožia puodu, kad jam pačiam tepindėtų; bet šviečia aplink. Tegu sau ne toliau, kaip nušviečia šv. Jono kirminėlis, bet šviečia. Naujos minties neraminama jo siela dirba sunkiai, varo jį pirmyn straigio spartumu, bet—varo, nelaiiko sustingusio toje-pat vietoje.

Ir jis eina, nesispiria, daro, kiek pajėgia, savo darbelį: svajoja patsai vienas, šnekasi apie tai su kaimynais, ginasi su jais, susipyksta, išsikolioja, kartais susimuša ar keršyti mėgina per laikraštį. Ir nedirsk tu man iš jo nusišypsoti, kad visa tai—vaikiška! Iš tų tariamųjų „vaikiškumų“ darosi viešoji nuomonė,

viešoji nuomonė minių minias įragina dėtis į kope-
racijas, į nublaivintojus, į švietėjus, tėvynės dalykų
tvarkytojus, tikiybinės doros vykintojus.

Karoliukas mažutis. Bet kai jų milijonai ima į
vieną vietą mestis, jūres seklina, naujas sausumas pa-
daro, kur ima želti kone rojaus daržai. Šitie įjudinti
mūsų tamsuoliai stato tūkstantines šventyklas, su-
daro milijonines vartotojų draugijas, mėgindami
skaityti kad ir suktai rašomus mūsų laikraščius, plė-
toja juos, mokykloms stato rūmus-palocius.

Yra priešingų: tik juos šie tikrieji „šviesuoliai“
apžergia savo kelionėje ar koja paspiria šalim nuo
tako.

Ir visa tai jie pasisako viešai; pasiskundžia, pa-
aimanuoja; pasididžiuoja ir pasidžiaugia. Tad ir imi
kreivai prirašytus papiergalius iš paštininko rankų,
pilnas pagarbos, kaip imtumei į savo reškučias į ur-
nas įdėti gerų žmonių širdis.

Kur ne! Ar ne džiaugsmas turėt tiek daug savo
„korespondentų“. „Vilties“ pradžioje buvau suskai-
tęs, kiek skaitytojų yra kreipęsi į redakciją kokių
reikalų. Iš 800 buvo 147. Tai ne juokai: kas penk-
tas-šeštas laikraščio skaitytojas dar turėjo šiokius bei
tokius ryšius su jo vedėjais. Vargu bau yra taip ki-
tataučiuose. Tai mūsų pilkoji „tamsuomenė“, vadi-
namoji liaudis.

Na, o mūsų buržujinė, „šviesuomenė“, vadinamoji
inteligentija? Gėda ir rašyti, nes tenka bendrauti su
anuo viršiau minėtuoju „redaktorium“. Mūsų inteli-
gentija ragina liaudį skaityti ir šviestis, bet pati,
tikrai, mažiau skaito nei liaudis. Knygos „visai iš-
ėjo iš mados“. Kas jų pirksis? Nebent kokiam „tam-
suoliui“ pakišti, kad „apsišviestų“, pačiam dažnai
nežinant, ko ten prirašyta. Laikraščiai... lietuvių...
nu, ką gera gali duoti „lietuviškas“ laikraštis, suly-
ginus su turtingaisiais rusų laikraščiais? Tad jie dar
parsisiųsdinama, nes tai dar „tebėra madoje“; bet
pavartoma tik savo mėgiamosios krypties leidiniai.

Kitų nė nevartoma. Ir nežinoma, kas ten, „ne pas mus“ darosi, ko „tenai“ džiaugiasi ar pyksta.

Sakysime, ištisų tomų rašytojo Dėdės Atanazo, kataliko ir „klerikalo“, tėsama žinomo vien-tik „klerikalams“, ir tai toli gražu ne visiems.

O „Lietuvos Žinios“ paminėjo keliomis eilutėmis jo 25 metų darbo sukaktį—tik svetimais žodžiais. Tinka ar netinka, vistiek toks rašytojas yra ir mūsų literatūroje reiks su juo skaitytis.

Abejoju ir „saviškių“ ar daug jam davė gerą žodį už tai, kad jis nebent tik lietuvių „literatūroje“ užeinamas rašytojas, kurs už savo didžius darbus netik nelaimėjo nevieno supuvusio skatiko, bet dar ir pats dėjo. Tad nors garbės už tai praverstų truputis.

Tad kiek gi tikrai yra švietėjų toje mūsų „šviesuomenėje“? Švietėjais vadinsime visus dirbančius draugijose ir rašytojus. Draugijose dar-dar. Du-trys dirba, penki-šeši nors posėdžius retkarčiais lanko, kur ištikimai tyli, jokio sumanymėlio per ištisą eilę metų nesugalvodami.

Rašytojų... Knygelių retai pasirodo. Laikraščiuose—taip-pat nedaug. Dar kai mokama... Ale kai nieko nemokama... Ar velniams gaišinti „brangus“ laikas? Sakytis, ką sopa ir ko dėl? Kam? Vissuomenės rinkai? Atsiprašom—tai „perbrangūs“ jausmai, kad juos valkiotume po gatvės laikraščius...

Laimingas, kurs nors taip sugeba pasiteisinti. Daugumas mūsų inteligentų, dvasiškių ir pasauliškų, be jokių pasiteisinimų, tiesiog per savo ištižimą per metų metus tuo tesitenkina, kad, gerokai pasivėluodami, nusiunčia vienai-antrai redakcijai po verdingį. O pagirti už ką nors, pakelti jos energijai, ar papeikti, kad liautųsi dūkusi, ar padėti, jei ne didesniais raštais, tai nors mažmožiais iš savo apylinkės,—tepaslenka vienas iš dešimties. Ne iš viso iš rašančių raštus į redakciją: tai būtų nemaža; bet dešimtasis, jei nemažiau, iš pačių inteligentų.

Kitas sako, laiko neturįs. Kitas nemokąs. Ir viena ir kita—neteisybė. Laiko mums yra net per daug ir tai visa mūsų nelaimė: tai ištižina žmogų, aptvirkina, sustingina energiją ir jausmus. Siela pavirsta tokiuo-pat grybu, kaip kūnas be darbo.

Nemoka į redakciją laišką parašyti? Keista, kaip gi tad toks „inteligentas“ savo mažesnę ar didesnę mokslą išėjo? Ag ten buvo reikalaujama raštu išmislinėti, aprašinėti ir galvoti. Ne kiekvienas gali būti zodžio dailininkas. To niekas ir nereikalauja. Ale kad nesugebėtų nė šiaip-jau laišką parašyti, tai netiesa. Tingi, nenori nei vienai valandai savęs prisiversti. Dienos dalykai laiške į redakciją išdėti nė kiek nesunkiau, kaip apie tai savo draugui raštu „papletkavoti“.

Ne, ne tai! Tikroji priežastis, ko dėl mūsų inteligentijs taip mažai dalyvauja laikraštijoje, kad ji kažin-kur praranda dalį gerų savo jausmų, per kuriuos, kaip per gysleles iš širdies varomas kraujas, pulsuoja idėjos. Ir raginamas, ir prašomas toksai inteligentas nebeklauso; nebepasigviešia nė ubagiško onoraro,—vis dėl to, kad jam, kaip tam dekadentui-išsigimėliui, visa—labai čia man! Jei mokslai, inteligentingosios profesijos, karjera daro mummyse jausmų ir energijos atrofiją, o ne juos sukelia ir sustiprina—tai savo Tėvynės gerynciga neveikiai tepasigirsime.

Nepasiduokime, Vyrai, tinginiui, judėkime į tą ar kitą pusę, bet tik judėkime. Ir klydimas geresnis už ištižimą ir mirtį! Mokykimės... iš mūsų mokinamos liaudies bent atsiliepti... Jungtomis pajėgomis darykimės gerus laikraščius, nes ir čia be koperacijos nekils dalykas.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 19 nr.

VYRAI, DRĄSIAI!

Buvo tokių laikų, kada rašytojams reikėjo slėpti netik savo pavardę, bet ir savo ranka.

Neduok, Dieve, pateks ne tiems, kuriems buvo siūsta: pražuvai! Kaltins tave visokiais įstatymų punktais, darys tau gyvenimą. Ir nebusikratysi užsienių laikraščių bendradarbio dėmės, kaip nebusikrato katorgininkai savo nešlove.

Bet tie sunkūs laikai jau praūžė. Gyvename jau kur-kas didesnėje laisvėje. Nei savo ranka, nei savo pavardę nebėra ko beslėpti. O tačiau senuoju papratimu tebeslepiame. Slapstomės už savo pramanytųjų pravardžių, lyg ragindami, kad mus atspėtų, kad mūsų ieškotų. Kaip kūdikiai: užsiglaus už spintos ar teužkiš vieną galvą ir šaukia:

— Ku—ku—ū!

Suprask: tu turi iš karto jo nematyti; tik perilga teatrsti:

— Ėgi čia!

Amerikoje man teko pažinti vienas-antras vadinas „Kolumbo Karžygis“. Jie atvirai nešiojasi ant krūtinės gražų, didelį auksinį draugijos ženklą; tačiau dedasi—slapukais. Tai ištikimiausių katalikų draugija; kad sumanytų, dangaus katalikybei prilenktų. Kokių ten paslapčių bereikia? Ir kad reiktų, negalėtų turėti, kaip tikri katalikai, ištikimai klausą savo vyriausybės, o ne savu baudu dirbą. Tačiau:

— O, mes susirišę paslaptimis, kurių niekam, nė mirdami, negalime pasisakyti!!...

Tai prasimanymas airišių, kurie per du šimtų metų persekioti už katalikybę, taip įprato į kieto slaptumo draugijas, kad be to kone nebesupranta draugijų.

Nu, ir teryžtics!

Ale mes, netaip ilgai paslapčiomis dirbę, turėtume veikia tuo įpročiu nusikratyti. Tesižinai, kuriems ir vėl bene teks senoviniu būdu dirbti. Bet kiti...

Žiūrėkime, kas darosi laikraščiuose.

Retai kada užtiksi tikrą, aiškią pavardę. Dirbdamas pirmame visokių valdžių leistame dienraštyje „Vilniaus Žiniuose“, tai laikiau paprastu, nors nemėgiamu dalyku. Kiekai metų praėjus, maniau tą įprotį jau pamestiną esant. Ir pradėjęs dirbti „Viltyje“, svajojau bent tą laikraštį būsiant idealų savo atvirumu.

Ir šaukiu:

— Rašykimės tikrosiomis pavardėmis, o ne pavardėmis!

Ir čia balsas paliko bešaukiąs—giriuje.

Dar praėjo devyneri metai ir ta paslaptinumo manija vis tebeviešpatauja. Tad ir rūpi man dar syki šūktelėti:

— Laikraščių rašytojai! Kada gi išdrįsite be kaukių pradėti skaitytojams rodytis?

— Ar tai jau taip svarbu, kad už dėjimą tikrų savo parašų po raštu atakliai kovoti?

— Labai svarbu! —

Pasakysiu aš, patyręs laikraštinkas. Pasakys ir pedagogas.

Keleriopu tikslu nededama tikros pavardės į laikraštį. Sakysime, man pačiam nebūtų paranku, jei mano, kaipo „kunigo“, pavardę valkiotų po afišas, teatrų recenzijas, t. ir t.

Gerai, jei gerai. Bet peikiant—nepadoru. Kitas tebetarnauja ir yra verčiamas nesisakyti atviro žodžio savo vardu. Kai-kame neišvengiama pravardė. Bet tik kai-kame: dažniausia beletristikoje.

Bet mūsų inteligentai dažniausia be jokio tikslo nededa savo pavardės. Rašo mūsų laikraščiams iš karo lauko gydytojai-sanitarai. Bet kas jie? Ag ir rusų laikraščiams jie rašo. Tik visur pasirašo. Mums —ne. Rašo iš draugijų veikimo. Bet kas? Dievai juos žino, kas ten tais dalykais rūpinasi, jų domėjas.

Tokiuo būdu mes nežinome, kas kame yra veiklesnis, gyvesnis žmogus, idant kur reikalu galėtume

į jį kreiptis. Mūsų slapukas savo rašiniu tuo nusikrato, kaip kokia nešvarybe. Žinokitės, darykite, ką norite, tik susimildami, nesisakykite iš manęs tai gavę, nes man baisiai nesmagu...

Ir ko dėl gi tau nesmagu, kad laikraštyje stovės tavo pavardė? Ar tai tokia negraži ir negarbinga vieta? Ar tai neteisybė? Tau pačiam gražu, tu pats bent sau vienas pasidžiaugsi, radęs savo slapyvardę. Tai pakursto bent tavo tuštybę.

— Veizdėkite, juk ir aš jau esu spausdinamas autorius!...

Džiaugiasi ir nedrįsta. Ir elgiasi nelogiškai, ne kaip inteligentas. Daug yra gyvenime neišpainiojamų paslapčių; dalykų, į kuriuos netesime atsakyti. Tame tarpe ir šisai—mūsų inteligentų neišaiškinama, niekuo nepateisinama atvirumo baimė. Lietuvių „Molčalinai“. Ak, kad tik niekas nieko apie mane! Tegu niekas nežino, kad aš „rausiuos“, o ne plačia vaga teku...

Mūsų žurnalistų inteligentų-slapukų niekaip neišteisinsi. Slėptis 99 atsitikimuose iš 100—nėra jokio senso.

Ir mūsų sodiečiai-korespondentai seka šviesesnių pramintais takais. Ir jie—slapukai. Jie išteisinami, tik nepagiriami. Ir nepagirs jų visųpirma visuomenės auklėtojai, pedagogai, ar kaip juos pavadinsi.

Mūsų sodietis dar nesuprato, kad laikraštis žmones mokina, brendina ir taiso, netiktai bardamas. Ir jis visųpirma baras. Dažnai labai šiurkščiai, negražiai, užgaulingai. Dažniausia geru tikslu, kad pasitaisytų. Bet neretai ir labai negarbingu tikslu, kad tokio būdu įkandus nemėgiamas žmogus ir jam atkeršijus.

Aš pažinau vieną puskvailę Katrę, baisią nepraustaburnę. Ją dažnai parapijonyš samdosi už 5 kapeikas, norėdami ką iškernoti. Ir ji pusvalandį sekioja paskui parodytą žmogų, lodama ir išmislinėdama.

Mūsų sodiečiams laikraštis su jo naujienomis— tai ta nepraustaburnė Katrė. Nurašysiu, užsiundysiu, ant ko norėsiu, ir tegu išdeda jį, o aš, iš šalies žiūrėdamas, trinsiu rankas ir džiaugsiuos, pigiai atkeršyjęs.

Ne, vyrai! Susimildami, branginkite laikraščio skiltis! Laikraštis juk visuomenės sakykla. Jis mūsų gyvenimo nušvietėjas ir mūsų takų tvarkytojas. Ne jis pats, bet mes patys. Laikraštis vieša vieta, iš kur kiekvienam leidžiama prabilti į labai draugingus klausytojus, į kelius tūkstančius. Taigi prašykime balso tik tada, kada turime ką šlovinga pasakyti: kada mūsų širdis neleidžia mums tylėti, nepasakius, kas negera, kas taisytina.

Rašai į laikraštį apie kokį peiktiną dalyką. Rašyk skaudžiama širdimi ir didžiu noru, kad taip nebebūtų. Taigi rašyk taip, kaip kad gyvais žodžiais kalbėtumei taisomam žmogui. Sutikai, pasisveikinai ir sakai:

— Žinai, man tai ir tai rodos netinkama ir taisytina...

Tokiuo gi būdu tada tepakalbėsi, kai visą savo vardą ir pavardę padėsi. Doras žmogus niekuomet nenumyks, nenutylės, matydamas nedorumą ir paklydimą. Ir į akis ir už akių papeiks. Ir nedorėlis, tai žinodamas, kad jo nepakenčia, bent slėpsis su savo nedorybe; bent viešai nedrįs girtis ja ir gašavotis.

Dažnai mes negalime priėti to pakeikiamo žmogaus ar žmonių. Tai rašome. Vis viena taisome kokiame dalyke viešąją nuomonę.

Garbė ir šlovė bloga taisytojams. Žemiausis ačiū visuomenės veikėjams ir jos veikimų parodytojams! Tai ir kogi čia slapstytis? Veikime atvirai, drįsdami pasisakyti, kas esame. Nevartokime be tam tikro priverstino reikalo slapyvardžių. Bet po kiekvienu, didžiu ar mažu savo raštu dėkime —

Tikrą savo pavardę!

„Rygos Garsas“. 1915 m. 20 nr.

DĒL ŠVIETIMO DRAUGIJŲ MOKYKLOS.

Ne taio seniai sako man vienas mokyklų inspektorius:

— „Saulės“ mokyklos tедera į prirengiamąsias mokyklas, kad iš jų lengviau būtų pereiti į ministerijos pradedamąsias.

— Kaip tai: iš prirengiamųjų į pradedamąsias? Tai keliais gi laipsniais žemesnėmis už ministerines laikai tamsta „Saulės“ mokyklas? — Nustebau, visai nelaukęs tokio paliudijimo.

— Vienu, užtat pilnu. Privatinės mokyklos ne vien tik „Saulės“, labai geros mokyklėlės tos rūšies, kaip kitkart buvusios ar tik mėgintosios „Školy Gramoty“. Aukštesnės programos jos negali išeiti, kaip išeinama liaudies mokyklose.

— Ko dėl gi negali? Laiko turi tiek-pat; mokiinių nedaugiau, jei ne mažiau vienam mokytojui — „saulininkui“, kaip „skarbavikui“, ir pačių mokytojų mokslas ne mažesnis, kaip skarbavikų. . .

Inspektorius, žmogus labai sukalbamas, žinoma, išgiria pedagogikos sritis vyriausybės mokytojų seminarijose, didesnę jų nuoseklumą vyrų lavinime ir kitus dalykus, kurie padarą seminarijos auklėtinį kurkas labiau išsilavinusį, mokslingesnį, nei tai padaro privatinės mokyklos. Vis dėlto ne čia esąs pats svarumas.

— Vyriausybės mokyklų mokslo žiūrима, jis sekamas; darbštieji mokytojai pagiriami ir jiems atlyginama, o netikusieji atstatomi, ar kitam geresniam antrininkais duodami. Mūsų mokyklose eina „so-revnovanije“—varžytynės, lenktynės, kas daugiau išmokys ir pas inspektorių bus geriau užrašytas. O kitur to nėra. . .

Tokį pašalinių mokyklų padėjimą jautė ir pati „Saulė“. Ag gi ji pirmoji sumanė laikyti nuolatinį „savo“ inspektorių p. Tomą Žilinską. Tik valstybės vyriausybė pasipriešino. Girdi, pasidarys švietimo ministerijoje savo ministeriją.

Aš toli gražu neesu linkęs griežtai taip manyti, kaip mano anasai pažįstamasai apskrities inspektorius. Vis dėlto negaliu iki šiol nusikratyti ta antmesta mintimi, kad pašalinės mokyklos skursta, stigdamas inspekcijų.

Ką mes, ištikrųjų, žinome apie savo mokyklas? „Saulės“ mokyklas dažniausiai steigia klebonai. Tiesa, jie sudaro parapijos komitetą. Bet kada devynios dalys išlaidžių reikia išlyginti savo pinigais, tai klebonas ir yra alfa ir omega, pradžia ir galas, visos mokyklos. Jei jis ieškos ir ras tinkamų mokytojų, jei paskui netingės patsai įkišti nosį per lekcijas; jei pagaliau, ir tai svarbiausia, klebonas bus žmogus šviesus ir, kišdamasis į mokymą, bent nesikiš į tuos dalykus, kurie užgriebia pedagogikos sritį,—tai ta mokykla gyvuos ir sparčiai švies.

Kils, žinoma, šimtai keblumų. Netaip kantrus mokytojas ir mokytoja ims pykti, kam juo netiki, kam seka, „šnipinėja“, kam reikalavimus stato. Bet tai niekai. Inspekcijos reikia ir jos kiekviena mokykla, kiekvienas, kad ir sąžiningiausias mokytojas jos privalo.

Čia ne į vietą būtų minėti tokie nesusipratimai, kaip su Biržų ar Svėdasų mokyklomis dėl mokytojų mainymo.

Imkime dabar bent-kurią kitą lietuvių švietimo draugiją: „Rytą“, „Žvaigždę“, „Žiburį“, kurios laiko daugiau ar mažiau mokyklų. Iš tų, man matos, vienas „Žiburys“ telaiko savo inspekciją ir tai gal dėl to, kad didumas jo mokyklų čia-pat. Ar jos suskuba eiti tokią-pat programą, kaip ir valsčių mokyklos, to aš, pertoli gyvendamas, nesu patyręs.

Dar mažiau bežinau apie „Rytą“. Ir visai dar nesusukubau prisiziūrėti „Žvaigždei“. Mūsų mokyklos tikrai pilietiškai pasielgtų, per kvotimus pasikvietusios laikraščių atstovus.

Pagaliau, šiuo sykiu visai man nerūpėjo pagirti ar papeikti viena ar kita mūsų švietimo draugija. Ir

be tuščių žodžių kiekvienas tai numano, jog ir vienoje, ir kitoje yra mokytojų dideliu pasišventimu, yra tinginių ir apsileidėlių: yra tokių, apie kuriuos, neilgai trukus, reiks ilgai rašyti ir džiaugtis; yra ir tokių, kurie sulig šių metų turėtų kitur pasieškoti sau duonos.

Aš šią košę užviriau taip sau, dėl patvirtinimo mūsų mokytojų energijos.

Amerikoje mums rodė parapines mokyklas, prieš kurias dr. Graičiūnas kurį laiką vertė kalnus. Paklausti dėl tų priekaištų, mums atsakydavo:

— Parapinėse mokyklose daugiau vaikai mokosi ir daugiau išmoksta, neg publicschoolose. Čia mokosi utrakvistiškai, t. y. dviem kalbom ir vis dėlto į aukštuosius viešųjų mokyklų skyrius mūsiejį eina pirmaisiais.

Bepigu taip girdėti. Ale ten mokina... vienuolės, ir tos tegauna... juodą putrą ir šiurkštų drabužį; ir jokių būvio pagerinimų nei paaugstinimų jos nelaukia,—dirba ne už algą, bet kad tokia jų pareiga.

Ne vienuoliams ir vienuolėms reikia algos; ir algos geros, kad jie galėtų iš jos gražiai misti ir net savo šeimynėlę susidaryti. Toks tai paprastas daktas. Vis dėlto ir mūsiesiems pirmoje vietoje turėtų būti pareiga, o ne kelios dešimtys mėnesiui rublių.

Kol neturime dar jokių kontroliuojančių inspekcijų, ta pareiga ir reikia priminti.

Nėra inspekcijų, tai ir be jų apseisime. Paliudijimų žurnalą atstos mūsų širdžių paliudijimas, inspektorių atestaciją—mokytojų—žmonių garbė ir patriotų nuovoka.

Ir teisinga! Šimtą kartų teisinga! Jei žmogus nesusivaržęs apsiėmimais, gera valia padarytais; jei pasirinktas darbas nebus jam tikęs, nebus mielas,—tai statyk po keletą skarbavikų inspektorių—naudos nė kiek nebus.

Kas eis į privatinės švietimo draugijos mokyklą, pagerbdamas tuos žmones, kurie draugiją sudarė, ir

tuos, kurie prakaituotą skatiką sumetė mokytojui ir butui užmokėti,—tas ir be priežiūrų eis, kaip į kokią misiją: ne tik kultūrinę, valstybinę, bet ir tautinę, ir dorinimo misiją.

O, daug iš to naudos, kas supranta, kaip sunkiai sužvejotas privatinei mokyklai išteklius! Savo širdies turto jis tiek pridės prie mezliavų, kad materialų dalykų nė matyti nesimatys už jos storos sienos.

Taip yra nusprendęs Rygos miestas, sumanęs susirašyti.

Ir nepasikliaudamas pinigais, pasinaudojo jaunų žmonių sąžiningumu.

Gal ir gana palyginimų. . .

Kas turi ausis, gal ir išgirs.

„R. G.“ 21 nr.

KOPERACIJA—TEISINGUMO MOKYTOJA.

Pas lietuvius labai daug dalykų išaina atvirkščiai. Sakysime, kaip žmonės suprato naudą bendravimosi? Vis darydamies teisingesniais ir išmaningesniais. Laukiniai žmonės, ag ir jie mūsų broliai, visa, ko tiktai nėra kam apginti, kiekvienas velka unt save.

Kai jam pasiseka kas nutverti, tai jis džiaugias ir sakos laimėjęs. Nebevisai laukiniai pasako: ne mano, tai ir imti negaliu: bus nuodėmė. Dar labiau išsimiklinę pagalvoja, kada jam bus daugiau naudos: išsidraskius kurį dideli daiktą ar čielybėje jį naudojus? Ir negrobia kiekvienas sau ne tik dėl baimės nuodėmės, bet dar suprasdami kitaip didesnės gausią naudos. Pasistato iš vieno kokią trobą, šventyklai, bažnyčiai, magazinui, ir nebeplėšo jos kiekvienas po gabalą. Bado dienoms supila piliavą ir nebeišvagiliauja jos. Ar maža bendrų reikalų? Paskaityk bet-kurį mūsų laikraštį, ir tu pirmų-pirmiausia užeisi koope-

racijos, bendravimo reikalus ir prisiklausysi, kiek iš visa to išmaningiems žmonėms naudos.

Taigi, religija, kultūra, darydami žmones vis teisingesnius ir išmaningesnius, veda visus ne tik į brolybę-vienybę širdies dalykuose, bet ir į vienybę—kišenės reikaluose.

Ar šiuo keliu mes priėjome kooperacijos, prie bendravimo ūkyje ir vaizboje, ar mūsų „vartotojai“ ir „rateliai“ iš kokios mašinos išspruko, tiek to. Gana, kad mes jau mėginame bendrauti ir prie to darbo lavintis... teisingume ir išmonėje.

Štai, kame mūsų gyvenimo atvirkščiumas. Ir tai man rūpi, kaip savo dalykėlių, pridėti prie visos krūvos įrodymų, kiek yra žmonėms naudinga kooperacija.

Ką pridėti? Gi kad kooperacija pratina mus neraikyti viešojo pyrago; pratina mus būti teisingais net tada, kada niekas nemato, kada net pačių sąžinė nemato, neišmėtinėja. Ko nepasako sąžinė, pasako išmonė.

Kiekvienas mūsų, sakysime, per metus suvartoja visako už 100 rublių. Kad aš už visą šimtą iš karto nusipirkčiau, aš laimėčiau penkiarublę nuleistą. Bet man tiek pinigų nėra. Tai, aš susitaręs su kitais, susidarau šimtą iš dešimtų; tą šimtą apverčiu per metus dešimtį kartų ir taip-pat laimėju penkiarublę ar net dešimtinę, už kurią gaunu daugiau man reikalingų ar tik gardžių daiktų.

Bet aš sudėto kapitalo negaliu draskyti. Tam sykiui aš savavališkai pasiimsiu savo penkiarublę. Ale paskui nebetiek besivers, nebetiek beduos pelno. Ir aš, vieną sykį pasigobėjęs, daug sykių būsiu baudžiamas. Tai ne gešeftas. Didesnio gešefto esama—būti teisingam, ir svetimą auksą vartojant.

Sumanėme statyti valsčiaus namą ar mokyklą. Mes, valsčiaus rinktiniai-įgaliotiniai, sulygom su statytoju, padarėm kontraktą, užrašėm hausmę už neišpildymą. Bet statytojas davė mums visiems po pusantro rublio ir pastatė trobą daug menkesnę, neg

sukalbėta. Iš pradžių mes apsidžiaugėm, gavę papriky. Bet jau antrais metais gavome apsidėti po pusantro rublio netikusiems namams pataisyti. Ir mums nieko neliko. Neilgai trukus, ir vėl po kiek. Ir galo nesimato. O kad būtume buvę teisingi, tą bendrą reikalą-statymą būtume išpildę, kaip reikiant, ir tęviršt nebūtų reikėję „mirskųjų“ kasmet didinti.

Kiekvienas žmogus skyrium ir ypač draugėje galų gale vis pritaria teisingumui Mozės įstatymo: Nevogk. Tad ar bereikia apie tai kalbėti? Oi, kaip reikia! Mes, lietuviai, drįskime tai pasakyti, nesame pakaktinai teisingi, nors svietas mus laiko ir gerais krikščionimis ir nebe laukiniais žmonėmis. Skaudu prisipažinti, bet ką darysi, kad sopančiai reikia. Ir tas reikėjimas vis didėja, ne mažėja.

Paprastų vagių seniau būta mažiau. Tai parodo mums senoviniai menki užraktai. Arkliams geležinių niekas nedėjo. Žulikų-vagilių ir dabar gal neperdaug, nes įstatymai juos persmarkiai baudžia. Arkliavagiai gauna kone po ketverius metus sunkiųjų darbų ar kalėjimų. Tie žmonės pagedę, blogai išauklėti, sakoma, ne dorinti, ne šviesti—ar apsigimę nusidėjėliais. Jie, sakoma, reikią uždaryti skyrium nuo gerųjų žmonių.

Bet kai atverčiame antrą pusę ir tų gerųjų, ne ką geresnį pamatome. Jie, mūsų gerieji, taip-pat—vagys tik jiems kažin kodėl tas vardas nepridedamas, nei jie patys savęs vagimis nelaiko, o gal nei kuni-gui neišpažįsta. Tai visi tie, kurie nors kiek prisiderina prie visuomenės pyrago.

Lietuvių sąžinę tame dalyke apgadino valsčiai. Buvo laikų, tuoj po baudžiamųjų, kada valstybė neturėjo tinkamai prirengtų žmonių į valsčius. Siuntė tad, bet-ką nutverdama, bet-tik iš vidurinių gubernijų. Nei jiems čia brolių, nei giminių. Šiandien čia, rytoj grįš atgal į savuosius. Ir skubėjo kiekvienas „prisiplėšti“. Ir „ėmė“ už kiekvieną mažmožį: syki, kad

ką padirbo, kitą syk, kad nieko nedirbo; sykį, kad užtarė, kitą syk, kad kur nutylėjo ir nematė.

Ir pagedo lietuvių visuomenės sąžinė. Pradėjo ir patys lietuviai taip manyti, kad neimti tegali pats nuo savęs, kai savo darbą dirbi. Kai gi dirbi ką-nors visuomenei, tai būtina! reikia imti. Ir imti kuodau-giausia, kiek tik paimama kokiame atsitikime. Bet jei negalima daug, gerai yra nors keletą grivinių ga-vus, bet tik ką nors gavus iš kito į savo kišenę ar į pilvą. Ėmėm, gėrėm... Ir nė maž mums širdį ne-skaudėjo, kad mūsų visuomeniniai dalykai kreivai eina, nes juos tik samdinių rankos tedirba. Nėmąž neėmė nerimas, tad taip elgdamies, kits-kitą suėsim ir beliks iš mūsų, kaip iš tų Radvilos šunų, tik vie-nos uodegos.

Visuomeniniai vagys mums nebe vagys, tik lai-mingi ar gudrūs, kad prisiplakė prie tokių darbų, kur prie delnų prilimpa.

Be senovės valdininkų antrieji lietuvių visuomenės sąžinės gadintojai buvo ir tebėra vertelgos-žy-dai.

Aš dar tebeatmenu tuos laikus, kai linų ant klo-jimo drėgno pado neklojo, vandeniui jų nelaistė, pirmuoju sortu antrojo ir trečiojo nevyniojo, sudur-tinių pundelių nedarė; prie sėmenų tam tikro smul-kaus tamsiai geltono žvyrelio nepylė, prie superfos-fato pelenų ir žemių nemaišė. Visa tai ėmė daryti, prisižiūrėję žydams perpirkėjams. Žydai pirkto iš lietuvių geras prekes ir darė iš jų prastesnių, bet daugiau. Ir buvo jiems daugiau pelno. Lietuvis to-pat pasigviešė ir pačiam perpirkėjui ėmė davinėti ap-gadintas prekes. Ar daug laimėjom tam sykiui, neži-nau. Žinau tik, kad tuo savo nesąžiningumu vaiz-boje patys pasikorėm. Mūsų linai ir sėmenai atpigo. Buvo laikas, kada visai jų nebenorėta imti. Traukta iš Pskovo. Dabar cypte-cypiama, kad mums linai ne-beduoda pelno, o nežinom, kas kaltas. Gi mes patys. Mes buvome neteisingi ir esame skaudžiai nubaušti.

Štai, scena. Mažutė mergytė bėga oran autskario velėti, nes ateisiąs žydas jo pirkti. Močia suturi. Kam gi velėti, kad purvinas daugiau svers? Kūdikį įtikino. Jis paklausė, paklausė ir... išbėgęs autą dar labiau supurvino. Taip, jis laimės iš žydo dešimtą dalį skatiko. Bet visam amžiui bus pralaimėjęs savo teisingumą, sąžiningumą. Ar bus lamingesnis?

Blogai, ką ir besakysi. Tad auklėkime lietuvių visuomenę žodžiais namie ir bažnyčioje, o darbais— bendrume. Sąžiningumą mums tegali sugrąžinti mūsų kooperacija, kai visi bendrai paimsime savo dalykus patys vartoti, patys į pat galą statyti. Bendrai linus, bendrai javus. Tai regimas pelnas, jei ne sąžinė, pasakys mums: būk teisingas, nes už tai ne tik Dievas, bet ir žmonės geriau moka, neg už nesąžiningumą...

Dievo nebelabai bijom. Tai gal gešeftas ims mus mokyti.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 22 nr.

PATYS IEŠKOKITĖS RINKŲ.

„Prašom mums patarti laikraštyje, kaip galėtume savo linus atvežti stačiai į Rygą: į sankrovą ar verpyklą. „Garse“ stovi linams 70 rub., o mums žydai temoka po 44 rub. geresniems, o antriems tik po 30 r. Aš turiu trejų metų daugiau kaip 6 birkavus, visi bene pirmos rūšies. Mano kaimynas turi apie 8 birkavus ar gerų linų. Mes bijom, kad užėjus vokiečiams, galime sudegti ir likti be turto“.

Panašių prašymų, reikalavimų, įsakymų redakcija gauna nemaža. Kad galima būtų visa tai padaryti, reiktų prie redakcijos laikyti visus vadinamas „informacijų biuras“, arba patarimų rūmas, ir tai visų nepatenkintumei, nes į vieną vietą viso ko nesurinksi, šimtų reikalų viena burna neapžiosi.

Taigi mes ir į šį klausimą negalime atsakyti; dėl to vieno reikalo reiktų susikalbėti su bent-keliomis ne žydų sankrovomis (žydai iš žydų teima); reiktų apvažiuoti verpyklos, su visais padaryti sankalbos; paskui iširti, kaip galima pažinti linų rūšys, kaip linai sušukuojama ir supakuojama, kaip gelžkeliu siunčiamas. Ir dar ko daugiau.

Tai kam gi ir kalbą pradėjom, negalėdami patarnauti? Gi paaimanuoti, kaip mes tebesame nerangūs, nevikrūs; kaip dar negalime apseiti be tarpininkų-žydų. O paaimanojus, paraginti pačius savo nauda rūpintis.

Mes labai keisti žmonės. Padirbame daug-daug turto, už daug-daug milijonų, o naudą iš to susigriebia mūsų tarpininkai, tie, kurie nei vargo, nei prakaitą liejo. Mes tebesame panašūs sliiekams: jie žinda žemę, leidžia ją per savo vidurius ir padaro vaisinga. Bet pasisėja grūdus—žmogus ir pyragus valgo jis.

Supirkinėjimo kontorų yra netoli: Liepojoje, Rygoje, prie daugelio stočių. Bet mes tingime ten nuvažiuoti, susipažinti, išsiteirauti. Mes laukiame, kad koks driskis atvažiuotų į patį mūsų kiemą, duotų mums, kiek pats nori, lieptų savais arkliais nuvežti į kontorą ir ten pasižiūrėti, kaip negudrus tarpininkas paims krūvą pelno.

Ir kad gi mes būtume tokie jau lėkasiai. Bet ne! Kai labai ko norime, tai vikrumo ir drąsumo mums gana. Ag atrandame darbo Anglijoje, Amerikoje, Argentinoje, Transvalyje. Antai, raseiniškis įsigėdęs veislinio driganto. Nuvažiavęs patsai vienas į Belgiją, nusipirkęs už 1.500 rublių ir parsivežęs. Nenusiminęs žemaitis vėl nuvažiavęs į Belgiją, susieškojęs jau drigantą už 3000 rub. Įbridęs į skolą lig ausų. Bet po kelerių metų jau buvęs viską išmokėjęs, ir šiandien patsai parduodąs arklius po 1.500 rub.

Turint už tūkstantį rublių prekių, nejaugi nerverta pustretinė išleisti, nuvažiuoti į pat-galą, kur tos prekės priimamos? Apsiskaitykime. Du kaimynai turi 6—8 viso 14 birkavų gerų linų. Žydai ant

vietos jiems duos po 44 rub., viso: 616 rub. Rygoje po 70 rub—980 rub. Tegu sau Rygoje duos dešimčia rublių pigiau, kaip žmogui, su kuriuomi neturi kontrakto, ir tai duos 840 r. Tai bus 224 r. daugiau. Išleiskite dabar visą šimtą, bevažinėdami, turgų beieškodami, ir tai dar liks 124 r. daugiau.

Teiraukitės, pažinkite apylinkę, pasipažinkite su pirkliais! Jei patys netesite, tegu jūsų ūkio ratelis tuo užsiima, susipažįsta ir kontraktus padaro. Tik jau apsiėmę, duokite tokių gerų prekių, kad ir kitą kartą į jus šauktųsi, o nesispaudytų ir nekeiktų jūsų už nesąžiningumą. Gerai padaryta atsiliepia ir blogai padaryta atsirūgsta.

„R. G.“, 28 nr.

TONŲ DAILĖ IR BARBARYBĖ.

Klausiau kitą kartą simfoninio koncerto Liepojos kurhauze. Čekų kvartetą skripkavo Griego „Vestės šventyklą“, ir dar, nebeatmenu, ką tokį fantazinį, kokį tegali sugalvoti skandinavas. Smuikavo neapsakomai dailiai, neapsakomai dailius veikalus. O pabaigus, niekas artistams nepaplojo. Nustebęs šokau dairytis, kas čia darosi; bet ir pats nebepliaukšėjau. Keista buvo, bet drauge ir gera, kad niekas nepertraukė giliausios tylos, į kurią buvo nuskendę klausytojai. Tęviršt, kiek kartų gavau pamatyti Čiurlionies sonatos „Finale“, kaip, nuskambinus varpui, nuleidžia galvas karaliai, užtiesiami voratinkliu, tiek kartų man atsiminė anoji scena Liepojos kurhauze. Vaidinaus save patį sėdint karaliaus vietoje ir vis atminiau, kokiame paveiksle man tuomet prisistatė anoji Vestės šventykla. Tai buvo vienatijis kartas, kada aš supratau, bent gyviau pajutau, Griego muzikos turinį. Ir supratau dėl to, kad per simfoninius koncertus užginta katučių iš džiaugsmo ploti ir bestijališkai šaukti, lyg proto nustojus.

Girdėjau vėliau garsų čekų smuikininką Kubeliką didžiausioje New-Yorko salėje „Hypodrom“, kur 5.200 sėdynių. Visos vietos buvo užimtose. Ir man visai nebekeista buvo, kad iš tokios minios vos bent kiek papliaukšči ir tai kuotrumpiausiai. Artistas tuojau išeina. Dar pliaukšteli, dar išeina. Dar pliaukšteli ir pakartoja. Be mažiausių derybų. Tai turėjo reikšti artistui daromas ovacijas.

Girdėjau operą gražioje Paryžiaus „Grande Operoje“. Paprotys toks pat. Ir artistai patenkinti.

Sulyginu dabar tai su mūsų valstybės proščiais.

1881 m. bailiai šutau, pirmą kartą įsispraudęs į tarpą Dinabarko teatro galerijos svečių. Mokinių buvo daug, kone pusė galerijos. Žemosiose ložose sėdėjo kone visi mokytojai su savo šeimynomis. Vaidino tuomet labai madoje buvusi „Uriel Acosta“, bet labai menki artistai. Per pirmąjį antrakta iš kažin kur išdygo gudrus žydelis ir prieteliškai pajuokavo tarpe mokinių.

— Poniaičiai! Artistę N.—15 kartų! Nemažiau. Užtat visi jos dėkojimai—jums. Tik jūs žiūrėkite, kaip ji žvilksės aukštyn į dešinę... Sutirpsite! Graži, kaip princesė...

Per antrą antrakta ir prasidėjo perdėjimai. Mokiniai pablūdo. Artistė lingavo, iki ausų vaipės, akimis šaudė. Galerijai delnai puto. Tad nusisekdami plačius diržus ir dvilinkus sudėdami, už galų pliaukškėjo ir kriokė-kriokė:

— Bravo, bravo, bis, bis, biiiis!...

Teatras ėmė nerimti. Ir direktorius, išsikišęs iš apatinės ložos, sušuko aukštyn:

— Nurimkite!

Tai buvo žibalas į ugnį. Mokiniai „įsiziėidė“, kam taip paniokino mokinių garbę publikos akyse. Ir be žodžių sutarė atsimokėti direktoriui įžeidimu jo garbės: nepaklausyti. Ir toliau iššaukinėjo artistę, kol į visą tą dalyką įsikišo policija, o direktorius tokiems giriniams žmonėms visai užgynė vaikščioti į teatrą.

Buvo skandalas, daug kalbos ir pykos. Bet nukentėjo publika. Paskui girdėjome Dinabarke ir kituose miestuose prastų artistų paprotį samdytis „kliakerius“, kad darytų jiems garsą. Garsą darė, tai tiesa; bet sykiu gadino, žemino kultūrinius publikos jausmus. Publika ir pati paprato balsiai išreikšti savo patenkinimą, netik plojimais, bet ir šauksmais.

Tie trukšnavimai pradėjo reikšti perdidelį jausmą, kilusį iš perdidelio supratimo klausomojo dalyko. Ištikrųjų gi reiškė su visu ką-kitą, griežtai priešinga. Simfonijos ar Kubeliko smuikas žmogaus sieloje ne audrą kelia, tik audrą ramina; ne kraują virina, tik fantaziją kelia. Muzika nukelia jo sielą į visai kitas sritis, duoda visai kitokio darbo; verčia ją čirškintis jos pačios sunkoje, mirkti tame švelnume, tame delikatume, kurį tegali padaryti bene viena balsų (tonų) dailė. Net ir piešėjai stinga pabūklų tokiai sielos pervartai daryti.

Įsivaizdink dabar Čiurlionies Žmones-Karalius-Klausytojus. Štai jie ilgai rinko tonus į savo sielą; štai dabar tie tonai draikos, keldami pasakos vaizdus, vieną keisdami kitu, dar gražesniu; štai suminkštėjo siela; išnyko gyvenimo žiaurumai, kerštai, pyktis, godas; tai valandai žmogus žmogum virto ir iš jo akių ima trykšti sielą prausiančios ašaros. Ir... ir... griausmai ir perkūnai, plaštakom, it ližem, pliaukšni, kažką tuščiam balsui padaryti pramano, kojomis trypia ir paleidžia visą bestialę gerklę, it „Miškų Žmonės“, alias, Orang-Utangai, stengdamiesi nušaukti per dešimtį varstų miško...

Nabagai „Karaliai“ pašoka iš išgąščio ir griūva nuo sostų, ant kurių juos svajonė užkėlė. Užlūžo ašara po blakstiena ir nebenuplovė negerumų. Visi žmoniški žiaurumai sugrižo didesne dar galybe, nes juos padidino iritacija. Artisto-muziko ar dainininko talentas, mokslas, prisirengimas, rūpestis išpildyti taip, kad būtų laukiama įspūdžio,—viskas toje akimirkoje pražuvo; viską klakeriai vienu savo ližių balsu pagadino.

Argi iš „supratimo“ dainos ar muzikos gali kilti tokios barbarybės? Ne! To tegali reikalauti traktierinis garmoškininkas ar klarnietkininkas, rinkos trukšmadarys, kuriam reikia ištol sušaukti žmonės ne kad jo muzika pasigėrėtų, bet kad jam daugiau variokų į kepurę primestų. Tikram balsų dailininkui, išgirdus tokį jo pagyrimą, ištrykš ašaros, kaip artistui-lipdytojui padarius dailią figūrėlę, pastačius ją, kad pasigėrėtų, ir išvydus, kad kas tyčia dideliu čebatu ją užmynė.

Gerbiamieji išpūdžių darytojai ir jų ėmėjai, artistai ir klausytojai! pasvarstykime, bene reiktų mums įvesti paprotį kuomažiausiai ploti, ypač mažose salėse ir per koncertus. Per vaidinimus labiau pakenčiama. Kad sutartume, būtų didelis žingsnis į jausmų kultūrą.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 29 nr.

MŪSŲ ŠEIMYNŲ VĖZYS.

I.

Čia ne apie tą vėžį bus kalbama, kurs, nuo lietuvių pasakos betariant, akis iš Dievo ne į tą galą gavo. Ir ne apie aną baisiąją nebepagydomą ligą, kurią medikai vadina—cancer. Bet apie panašią lietuvių sielų ligą, kuri dažniausia pasirodo, lietuviams sudarant šeimynas; atseit, vedant žmonas.

Kūno vėžys, įsimetęs į kurią-bent dalį, ją pirma sukietina, sustabdo jos veikimą, daro nebegyvą; pas-kui ima pūdyti, užkrečia visą kraują, votimias verčia, iš tolo smirda; pagaliau, persimeta ant vėžiuotojo vaikų ir jo vaikų vaikų. Vadinas, sunaikina netiktai patį žmogų, bet ir visą jo sėklą, kad niekadės nebeatgytų.

Kūno vėžio pradžios, tų gyvių, kurie tiek jeibių pridaro, ieškoma Paryžiuje garsiaame gydytojo Pas-

téro institute. Lietuvių šeimynų vėžio antkričiams, bakterijas, lengvai susekė p. Jaroslavas R.*) ir tas bakterijas praminė „lenkėmis“. Ne iš patriotizmo, nors pats yra kilęs iš aršiausios lenkiškai-bajoriškos giminės; bet kad taip yra, kad daugumas lietuvių, nuklydusių svetur iš tėvynės, taip inteligentų, taip pusinteligentių ir net visai prasčiokų, veda svetimtautes, dažniausia—lenkes.

Visi lietuviai smarkiai palinkę į šeimyninį gyvenimą. Viestypių bernų veik nerasi. Arba veda, arba nevedę su moterimis sugyvena. Ir šiada ir tada jie pasirodo puikūs vyrai, švelnūs, nuolaidūs pačioms, begalo mylių vaikus, darbštūs duonos pelnytėjai, retai—uždirbtų turtų veltklaidžiai. Tokiais teigiamumais papuošti, jie visai lietuvių visuomeni sudaryti duotų tvirčiausios medžiagos—geras savo šeimynas. Ir jų duoda—sodiečiai. Bet neduoda jų mūsų šviesuomenė, mūsų amatininkai-pramonininkai turtuoliai, mūsų visokios kitos rūšies miestiečiai, nes juos gyvus suėda vėžys—svetimtautės pačios.

Kelintasis mūsų šviesuolis, kad ir aršiausias savo tautos mylėtojas, kad ir nusistatęs neperžengiamus programos punktus, į savo gyvenimo programą ar planą įsideda ši: vesiu tik šviesią, dorą lietuvaite? Gal tik vienas iš dešimties. Kiti visas savo „programas“, visus „planus“ lengvai, be jokio sąžinės išmetinėjimo parduoda pirmajai merginai, kuri meiliai į jį žvilgtelėjo. Ir ne už turtus lietuvis atsiduoda merginai: dažniausiai ir veda neturtes; ir ne už karjerą, kad padėtų greičiau aikštėn išsimušti: dažniausiai jie palieka antraeilėse vietose, savimi „nekupšauja“, anot žemaičių; ir ne už lyties skastybę, padarytą iš vandens putų ir nudažytą spinduliais: tokių rinktinių gražuolių nė nesimato. Ne, lietuvis negodus, savo garbę supranta; ir neperdidelis estetas jis,—visa jo nelaimė—silpnybė, kad netesi atsiturėti

*) Žiūrėk „Viltyj“ 1907—8 m.

paprastam „moteriškumui“. Už tą vieną lietuvis atiduoda savo partiją, savo tautą, savo visuomenę, savo kalbą, visą save dabar ir ateityje. Lietuvis, vesdamas sodžiuje, telaimėja kraitį. Svetur jis dažniausia pats moka už pačią ir taip brangiai, kaip nė vienas Sibirijos sarty ar burėtų turtuolis.

Senis Budrius tris sūnus išsiuntė į visokius kraštus visokiais reikalais. Ir visi trys sugrįžo, nieko kito nelaimėję, kaip tik po mergą—svetimtautę. Ir karaliauja jos, visu-kuo aprūpintos, duona ir meilė. Ir pajuokdamos savo „poczciwych durniłow“, bet ir atsisleisdamos už tą-pat. (Žiūr. Mickevičių, Orzeškiene: „Pokoilo się i dam nogę“). Jos vienos sudaro griežtai visą šeimyninį lietuvių gyvenimą. Su jomis į lietuvių butą įeina svetimta kalba, svetimta papročiai, svetimta tikyba. Visa svetimta. Ir viso to liurbis-lietuvis nebemato arba stengias nebematyti už vieną—moteriškumą. Daugiau už nieką, nes gavęs ir biedną, ir veidu biaurią, ir dušios raganiškos, vis dėlto palieka avino paklusnybėje, Fon Vizino bajoru, kurio akys, pačiai esant, nieko nebemato.

Neskundžia Dievas lietuviui ir vaikučių. Bet kiek jam iš jų džiaugsmo? Tiek, kiek vištai iš išpėrėtų ančiukų. Tėvas sau, vaikai su motina sau. Tai dar gerai. Aršiausia, kad į senatvę, kada jis, kaip patinas ir juodnugaris-darbininkas, nebereikalingas, vaikai su motina kyla prieš tėvą, ima jį nieku laikyti. Žeminti jį ir jo kiltį, ir jo tautą, ir visa tai, kas jam buvo kitados miela ir brangu. Nebeleidžia jam skatiko išleisti tiems dalykams, kuriems, jaučia, privalelėtų duoti. Taip sukietina širdį, apipūdo būdą, pavagia iš jo vaikus. O teduoda už tai vieną minėtą moteriškumą, kurs tačiau bene tik trumpam laikui jį tedaro laimingą.

Esti, tiesa, bent kiek išimčių. Bet, ak, kaip reta! Mes jau laikome kieto būdo, kone dvasios milžinai tuos vyrus, kurie melstinai išmeldė iš savo karalietnių, kad jos, nors retkarčiais, teiktų su jais ir jų

vaikais nors laužyta lietuviška kalba pakalbėti. Rolos jau, kad tai daug laimėta, o ištikrųjų tai tik stengimasis atsispirti ant plyno ledo. Vaikai vis tiek bus apgadinti; iš po jų kojų bus perpūs ištraukta tautiškoji atspirtis. Tad paaugę jie nebesirūpins nė tą truputį lietuviško tautiškumo palaikyti. Maža to, vyras—„goliatas“, privertęs savo kūno ir dūšios karalienę laužytai kalbėti, pats pramoksta tos laužytos kalbos, pats sudaro namie tokį žargoną, neinteligentišką, ir neestetiską kalbos kraipymą, kad net gaila ir gėda iš šalies žiūrint. Tatai, kiek laimėta! Tikriau, tatai, kiek ir šiame dalyke lietuviuo pralaimėta!..

Norint tada lietuvius nutautinti, visai nereikia jokių varžymų, jokių didelių priemonių: gana atsistūsti—mėrgų, ypač lenkių. Ir apie Lenkijos laimėjimus taip pat teisingai galės pasakyti, kaip kitą kartą buvo sakoma apie Austriją: tegu sau kiti kraštai kariuoja-vargsta, kraują lieja, tu gi, laimingoji Austrija, tik tekėk: daugiau svetimų kraštų laimėsi.

II.

Lietuviai linkę į šeimyninį gyvenimą; tik ne visi tesugeba jį tinkamai sudaryti.

Dalį jaunų vyriškių mes, kaip ir kitos tautos, numetame į paleistuvystės mėšlyną. Kokia tai dalis, sunku susekti, nors ir mėginta tai padaryti anketomis. Spėjame tik, kad ta dalis didelė. Spėjame sulig žuvusių mūsų akyse, gyvų sukirmijusių, proto netekusių ir kitokių, kurių aiškūs nesusiturėjimo ar tik paklydimo ženklai. Kokios neapsakomos vertės buvo tie žmonės, kiek jie savo gabumais ir talentais būtų nusvėrę neturtėje mūsų visuomenėje!.. Geriau tai užleiskime neperregiama uždanga; perlabai sopa širdį, perbrangi vis dėlto jų atmintis. O seniau, atmenu ir kiti sako, geriau buvę. Neturčiai lietuviai per daug mokyklose dirbdavę, kad beliktų laiko ištvir-

kauti. Ir buvę lietuviai jaunikaičiai garsūs savo nusiturėjimu ir skaistybe.

Neturtas vagia iš mūsų antrą dalį, gal dar didesnę, vyriškių. Išėję mokslus, mūsų jaunikaičiai turi tuojau griebtis darbo, duonos pelnytis. Ir paprastai sunkaus darbo, kurio teгаunama be užtarytojų, be protektorių. Nebėra laiko po svietą pasitrankyti, dažniau draugystėse pasimatyti, pasišnekėti, o tuo tarpu geriau su kitos lyties asmenimis pasižinti, viens antram patikti,—na, tinkamas poras sudaryti. Maža matęs mūsųškis, dažnai ir beveik nieko nematęs, lengvai pavergiamas pirmosios moteriškės. Jei senmerges pikta patarlė pašiepia: nors už jaučio, bet tik vyrą gaučiau; tai jauniems mūsų vyriškiams taikinama dar piktesnė patarlė, kurios, gailiuos, dėl jos perdidelio nepadorumo negalys čia įrašyti. Pirmoji lietuviui geroji, karalienė, už kurios jis nieko daugiau nehemato. Bent tam sykiui. O bent-kiek vėliau kad ir norėtų jau kai-ką daugiau pamatyti, tai jau paprastai esti pervėlu... Jau apipina vortinklis; menkas pažiūrėti, bet nebegalimas sudraskyti ir numesti, kaip kad yra man atvirai pasisakęs vienas toks nelaimingas.

Jam pačioje gyvenimo pradžioje pasipynė našlė, dvylika metų už jį vyresnė, jo nekenčiamos ir niekinamos tautos, neskaisti pažiūrėti, jau pradėjusi tižti. Bet gera buvo... Aršiausia, kad ji turėjo visiškai dailią, gimnaziją jau išėjusią dukterį; ji jam būtų buvusi pora, nes ir nuomonių buvo šviežesnių, ir lietuviškai kibo gera valia mokytis ir buvo išmokusi. Ir patiko jam. Bet... jau buvo pervėlu. Ir gyvena na bagas, nei pakartas, nei paleistas, nešliubuotas, bet surištas. Gyvena ir baigia senti globoje senos raganos, atsisakęs nuo tėvynės ir griežtai visų savo giminų.

Kitam pasipynė tarnaitė. Gera ir ta buvo. Svetimtautė, svetimo tikėjimo. Prigyveno vaikų. Reikty jie įteisinti. Bet kaip? Draugė tikėjimą mainyti ne-

sutinka, nors ištekėti už pono nori. Jis vėl nors tikėjimo menko, nuo jo mainymo purtos. Apleist moteriškę su tokiais priedais—dora jo širdis neužsiviežia. Ir smilksta, nežinia, kurio galo laukdamas. O tuo tarpu savo šeimynoje lyg be šeimynos jau mato sugaišintą neilgą gražųjį vyro amžių ir štai jau ateinančią senatvę...

Ak, „Garny“, „Garny“! Į kurią balą tu plačiai nužingsniavai, kad tavęs nebesimato? Ar tave vokiečiai pašovė ar „gramatika“ ėda plikas kojas, po vandenį braidžius? O, kad nors viena savo akele, galvelė pakreipdamas, nors pro langą pasižiūrėtumei į kiekvieno mūsų „šviesuolio“ butą,—kokių ten turtų atrastumei savo karikatūroms! Kam tiktai dailūs mūsų vyrai nevergauja! Ir kad gi būtų už ką, nebepiktai būtų. Pasakytumei: velnias rové jį iš mūsų visuomenės, ale nors gi jam pačiam davė laimės. Bet dažniausiai net tiek negalima pasakyti: tokia vergija né jam laimės neduoda.

Gera mūsiškiams sena, gera tarnaitė, gera kitatikė, gera kito luomo, gera pavargėlė, gera kartais ir abejotinos praeities. Visos geros, bet tik—moteriškos. Prevost kursto abejos lyties jaunuomenę neniekinti pirmosios simpatijos ir nežiūrėti jokių socialių skirtumų. Kad jis būtų mūsų santykius pažinęs, nujau, bene būtų atsigodęs—nepilną tiesą pasakęs, ne visiems gerą patarimą davęs...

Pagaliau, trečią dalį, visų didžiausią, išeivių iš mūsų tėvynės pavergia ir teisiškais (kanoniškais) pančiais supančioja kitatikės ir kitatautės, pasidarydamos tikromis jų moterimis, pilnateisėmis gyvenimo draugėmis, apie ką anuokart kalbėta. Kuo tai išaiškinti? Tą pačią teisę pirmosios nutvėrusios. Rymiečių teisėse tai vadinasi: jus primae occupantis. Norėtų nabagas lietuvis išsisukti; mėgina visaip teisintis. Bet veltui. Viena visiems pergerai žinoma: lietuviai—minkšta... širdžiai. Dar kaltos ir mūsiškės moteriškos. Bet apie tuodu dalyku kitą kart.

III.

Lietuviai pusinteligėčiai, miestų pramonininkai ir amatininkai, vesdami kitatikes ir kitatautes, mėgsta paveidmainiuoti ir neva pasiteisinti, kam nevedą mūsiškių.

— Kas iš mūsiškių, girdi. Sodžiuje dar šiaip-be taip. O mieste nei prie svečio, nei prie pečio. Viena gėda gero žmogaus. Laikyk ją vištos-perekšlės vietoje, tai tau priperės vaikų, kiek nereikia. Daugiau, turtų padauginti tau nepadės, darbe tavęs nepavadaus...

Skaudi neteisybė! Tiesa, mūsų sodietės, kol visų protų judėjimas buvo menkas, nebuvo prašmatnios. Bet vyrai tuo taip-pat negali pasigirti. Aš sakčiau, kad anais tamsiaisiais laikais lietuvaitės šeimninės kelis syk geriau atstovavo savo namus ir prie pečio ir prie svečio. Niekur nebuvo girdėti šlovingų ir garbingų namų, užu šeimninę. Namų prašmatnumą darė tik šeimninė, mokslų nėjusi, bet įgimto proto ir širdies meilumo tiek turėjusi, kad tai toli aplink švietė ir garsino. Vargo gi priverstos, sakysime, našlės taip vikriai ir sumaningai vedė ūkį, kad dažnai pralenkdavo savo kaimynus vyriškius.

Dabar, kaip iš vyrų, taip ir iš moterų kitoki reikalavimai. Ir aš niekur nematau, kad mūsų vyrai kame viršytų moteris, jei abudu atsiranda nevienokiose gyvenimo sąlygose. Taip tarp išeivių Amerikoje, taip namie miestuose.

Fabrikuose mūsų moteris ne prastesnės darbinės už vyrus, nors ir mažiau, kažin ko dėl, joms mokama. Rygoje, tas pats ir kitur. Pažįstame moteriškę kirpėją-skutėją. Tam naujam amatui reikėjo netik mokslo, bet ir gerokos drąsos. Ji labai gražiai ir turtingai veda savo įstaigą, padėjėjomis tepriimdama — vėl tik moteris. Pažįstame nemaža pirklių, kurios nepasiduos jokiai latvei savo vikrumu ir rūpestingumu. Pažįstame sankrovų vedėjas, kurios yra lyg antra ranka, skaitant vyrą pirma; jei ne priešin-

gai: ji pirma, o vyras tik antra. Pažįstame sava-rankes skalbimo, duonos kepimo pramonininkes, kur nė kvapo vyrų nėra, o įstaigos eina puikiai.

Ką ir besakyti! Padėkit lietuve į kokią-nori vietą: ji ir kalbų pramoks, ir amate išsilavins. Nes lietuvs, kad ir lėtos pasižiūrėti, ištižėlės nėra. Žinoma, kalbama apie daugumą. Tad taip pramonininkas, taip amatninkas, bet-tik gerai apsidairytų aplink savo kaimynus, kas kame darosi, pakaktinai susiieškotų sau žmonių, kurios: ir prie svečio ir prie pečio, ir uždirbti mokėtų ir visokiame užsiėmime jį užva-duotų. Miestuose jos sparčiai kultūrinasi, šviečiasi. Už kelerių metų nebepažinsi jų, kad ne mieste gimusios-augusios. Gal tik trūksta lietuvaitešms švarumo namų tvarkoje. Ypač sulyginus su vokiečiais.

Taigi lietuviai vyrai pilnai kalti, pasiduodami į vergiją pirmajai, ak, kaip dažnai visai ne už kokių jos praktiškumą gyvenime, bet tik už tai, kad ji—moteriška. Kalti, kad nesidairo; nes ko-ko, o jau „moteriškumo“, švelnumo, lipšnumo, veido dailumo, vaikams atsidėjimo, graudaus religiškumo, lietuvs nestinga.

Lietuviai inteligentai, šviesuoliai, išponėję buržujai, vesdami kitatautes, ypač lenkes, kitaip teisinai, jei jiems imi prikaišioti. Jie griežtai tvirtina, mūsų mergaitės, juo didesnį einą mokslą, juo labiau nustoją to naturalio, įgimto moteriškumo; jos „suvyrėją“, darąsi—virago, mažiau—femina.

Tame dalyke bene bus mūsų kaltos, kad daugumas lietuvių šviesuolių nesusidaro lietuviškų šeimynų. Bet kuo gi išaiškinsime šį pasireiškimą?

Pradžioje kilimo mūsų tautiškumo, mūsų ypatingos kultūros kiek buvo priaimanota, kad neturime vyriškiams lygių moteriškių lietuvių. Kiek jų ilgėtas, kiek sau žadėta, kada jau nebetrūko jų. Pavartyk, kad nori, „Varpo“ lapus. Inteligentų šaukimo paklausė visuomenė, ėmė leisti į mokslus ir mergaites, netik bernaičius. Tie patys inteligentai kėlė

aukštyn savo seseles. Praėjo dešimtis metų, ir jau nebe naujiena buvo mokyta lietuvaitė. Praėjo dar dešimtis ar pusantros dešimtys, ir lietuvaičių intelligenčių pasidarė virš-produkcija. Pulkus jų matome per dideančius susirinkimus. Šimtai jų darbuojasi pedagogikoje, amatuose, raštinėse. Ant pirštų nebesuskaitytumei vienu medicinios daktarų. Dantisčių, agitatorių... Gana, gana, ko mes nebeturime. Ir kiek jų tarpe senmergių, ak, kiek senmergių šalia mūsų vyru, vedusių ruses, lenkes, latves, vokietes; visokias, tik ne mūsų.

Ko dėl, jauniki?

— Lietuvės, kaipo moteriškos, nedaro įspūdžio, „na mężczyzn niedziałają“. Aš jas myliu, bet kaip savo seacris, artimas gimines, drauges. Net gerbiu ir branginu. Bet į moterystę su jomis nelinkstu. Jos besišviesdamos, nustojo ano natūralio lietuviško moteriškumo. Pasidarė sausos, sensatės, dažnai net šiurkščios, lyg kažin-ką savyje slepiančios, kaip konspirantės. Kur čia bebus vietos kam-kitam. Dažnai šokimą laiko jau žemiau moteriškos vertybės. O svetimitautės, kad ir mokinasi, kad ir dirba, dar neniekina ir pafliртуoti. Ot, ir pagauna vyriškį.—Aiškino vienas inteligentas.

Kiek aš patyręs esu, abuojausios merginos ir moterys—nusi pirmėivėjusios, nustojusios religiškumo ir tautiškumo. Tuodu dalyku kur-kas labiau daro žmogų ideališką, neg pirmėivybė, suprantant ją labai „kairiai“: tarptautybė, socializmas, ateizmas, nihilizmas. Pažangieji mūsų vyriškiai, pirmėivindami mergaites, patys jas pagadina, kaipo kandidates į šeimyninį gyvenimą. Tiesą pasakius, ne pagadina, tik priverčia lietuvaites apsigaubti nederančiu joms svetimu kailiu, kuriame joms pačioms negera, o numesti nedrąsu. Tasai kailis mechaniškai prie lietuvaičių prilimpa, iš šalies, o ne organiškai pasidaro iš jų pačių. Tai aišku, matant, kiek lietuvaitės tampa laimingesnės, kai gyvenimo aplinkybės per nevalią nu-

plėšia nuo jų svetimą žievę ir kiek nepatenkintos ir nelaimingos, nors neprisipažįsta, ją devėdamos ir sendamos.

Viena inteligencija į moterystę neveda. Pažįstame ištisas gimines, išėjusias aukštuosius mokslus ir likusias viestypėmis. Sakosi tai tyčia padariusios; bet, rodos, nei joms, nei kitiems iš to nėra geriau.

Čia negi peikiama aukštesnis moterų mokslas nei pažanga, pirmėivybė: be visa to veikia supūtume vietoje. Čia tik pažymima, kad lietuvaiteš nebent nėra dar pasiruošusios priimti aukštąjį kultūros laipsnį, nenustojus natūralių savumų.

Įdomu būtų, kad kas kitaip apie tai pagalvotų. Tik ne piktai. Ag ir aš norėčiau, kad būtų geriau, ne blogiau. Pagaliau, jokių receptų, nė patarimų čia neduodu. Žymiu tik, kad kitaip esant, mūsų šeimynų neėdant vėžiams, mūsų visuomenė būtų stipresnė.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 36, 37 38 nr.

DRUMZLĖS.

Seniai, seniai, atsitiko man būti giliai Guduose. Kraštas pušimis teturtingas. Kur aukščiau, smilčių kalvos, kur žemiau, rūdynės, pripuvusios pelkės. Per jas blizga upelių kaspina, bet vanduo beveik neteka—taip viskas žemyn nuslūgę.

Išėjom į tokią upelę žuvies gaudyti. Brendam šiaip, brenam taip—nieko nėra.

— Jei taip, grįžkim namo: gaila vargo.

— Palauk, palauk: reikia sudrumsti vanduo:

O dugnas vieno mauro, smunka lig pusiau blaudų. Juoda košė, kaip degutas, pilna supuvusių ir nesupuvusių šaknelių, žolės stiebelių, medžių skujelių.

Bent dešimtą kartą pertraukę bradinį, iškėlėm jį—pilną. Mirga tik mirga saulės spinduliuose.

— O, je-jem, kiek žuvies!

Bet kas čia? Mūsų žuvis ne šokinėja, vandeniui kvapo nebeatsigaudama, bet išlengvo, tingiai šliaužia...

Tritonai! Karčiuotieji gudų tritonai, vandeniai šliaužai...

Nežinau, ar ten buvo ir žuvis. Nes kaip nu krato pasibiaurėjimo šiurpas, taip daugiau né nebedirstelėjau į tą šoną. Praėjo trisdešimtys metų, ir vis toks pat šiurpas tebekrato, kiek kartų atmenu, kas pakilo iš sudrumsto vandens.

Žmonių gyvenimas, it tos gudų lygumų upelės; taip-pat kai-kada susidrumsčia ir iškyla dumblių gyventojai: žmonės-šliaužai, žmonės-tritonai, žmonės-siurbėlės, vabalai; kartais žmonės-nuodingosios gyvatės.

Iškyla, nes pasidaro dugne ir viršuj lygiai drumsta, lygiai juoda; taip dugnu, taip viršum šliaužiant, galima sočiai misti ir riebėti.

Gerai atmename, kiek tokių drumzlių pakilo, susidrumsčius mūsų valstybės gyvenimui 1905 metais. Kiek šliaužų ir dėlių prisisiurbę buvo prie gražiausių žmonių kilniausiais norais ir ketinimais.

Tai revoliucija drumstė ir putojos.

Dabar mūsų gyvenimą drumsčia karas.

Ypatingai šis, visai nepanašus į kitus karus nei savo didumu, nei savo išvaizda. Karui kilus, dešimtimis tūkstančių sumažėjo nusidėjimų; vogimų, muštynių. Bet kai visuomenės žiedai paskubėjo į karo auką muštų ar pasišventė mušantiems tarnauti, apaciós, gleivės, iššliaužia ir užlieja žiedų vietą.

Iš visų kraštų gauname žinių, netik iš sodžių, bet ir iš šviesių miestų, kad girtybė šiuo karo metu užleido vietą kortininkams, visokiems šiaip-jau grojikams ir spėjikams. Jiems tai geriausia Rygoje ir kitur dabar sekasi, kaip jau buvo rašyta ir kaip rašo p. Matas Gojelia.

Po visų tų paminėtųjų mūsų laiko šliaužų, miesto urvuose, tamsesniuose arba tolimesniuose užkam-

piuose priviso ir kitokių riebių tritonų. Ir visi jie minta—likusių vietose darbininkų nauda. Nedaug jos bėra: darbų sumažėjo ir tie patys atpigo; valgomieji, nešiojamieji ir visi kiti dalykai visu trečdaliu pabrango,—vis dėlto užtenka užsimokėti negudriems išnaudotojams.

Antai, einu paupiu ryto metą. Už muitinės, už sienos, šalia kelio krūvelė žmonių, apstojusių šunį ne šunį, beždžionę ne beždžionę; negaliu įžiūrėti. Priėjus pasirodė: vienas paprastai, bet gerai apsitaisęs, keliaklupsčias ir pasilenkęs ant patiesto guminio ritulio tik dėsto, tik dėsto keletą kortų. Čia-pat padėta rublis ir pusė rublio. Aplink būrelis darbininkų darbo bluzomis; neramūs, matyt, skubėję į savo užsiėmimą, bet, štai, sugaišę; neramūs ir dėl statomų pinigų. Aplink juos siuva, it kipšas-gundytojas, visiškai jau poniškos išvaizdos ir poniškai apsitaisęs žilafūsis senis. Darbininkai stato, laimėja sykį, pralaimėja du sykiu, kol kišenėje nieko nebelieka. O „ponas“ tik stebisi, tik rankomis pliaukši, laimėjus, ir ramina: pralaimėjus: „nekas, nekas: atsigrosi!“ Aiškus sėbras-dalininkas kortų metėjo.

Gaila pasidarė skurdžių-darbininkų. Ką turėjo kišenėje, pragrojo: liks nevalgę, gal nė tramvajum nevažiuavę; pralaimėjo dienos uždarbį, laimėjo gi—pabaudos už nestojimą į darbą arba bent už pavėlavimą keliomis valandomis; gal dar ir atstatymą laimėjo nuo darbo; badą ir vargą savo šeimynai laimėjo... Daugiau nieko.

— Nebestatykite, broliai!—sakau.—Argi jums pragrotų atėjo čia, patvorin, anksti rytą, tuodu „ponu“? Jei jie gaišta, tai iš to, ne iš ko kito turi misti, taigi iš jūsų išgroto, o ne jums pragroti atėjo...

— Tai kam gi čia kliudyti žmogaus užsiėmimui?—atkirto „ponas“ užtarytojas.

— Ar tai „užsiėmimas“? Palaukite, pasakysiu policistui, tai pamatysime, ar tai „amatas“!

Ir nuėjau savo keliu. Atsigręžęs nebemačiau patvorio „amatninku“: juodu nuo šviesos šmūktelėjo vėl į kokį tamsų dugną. Bet ir vėl iškils aukšty n kitoje vītoje.

Tik jūs, broliai-darbininkai, nesusidėkite su visokiais tokiais patamsių šliužais, pinigų viliūgais!

Jų, tų pinigų, šiuo laiku nedaug, o gali ir dar mažiau būti. Taupykite skurdo dienai, jei dar yra iš ko!

„Rygos Garsas“. 1915 m. 42 nr.

ŽIEDAI VILIOJA!

Kaip tik šiuo laiku patikriname teisingumą pasakymo mūsų šiaudų lietuvių:

— Ką čia jūs priversite mus į jus dėtis, kad patys nieko neveikiate? Ką čia griebisies lietuvių kalbos, kad ji dar niekuo nenušviečia. Išdygo jums Maironis, taigi mes jį pamatėm ir žinom. Atsiras kas dar panašus, ir tai pamatysime. Taip jūsų kultūros žiedai ir pavilios į save atlyžėlius...

Ak, kaip tai teisinga, nors liūdna, kad tie žiedai turi išdygti iš mūsų; seniau jie dygo—iš visų Lietuvos žmonių: bajorai taip-pat duodavo mums gražių mokslo ir žodžio dailės vardų.

Lietuvių Komitetas Rygoje smarkiai darbuojasi. Mūsų valdininkai, studentai, mokytojos, zitietės, „R. Garso“ redakcija su visa savo administracija ir ekspedicija nuo ankstyvo ryto iki vėlyvo vakaro apgulę „Garso“ salėje dideliausį stalą, aplink kurį eilii eilios pabėgėlių visokiausiais reikalais. Vieniems užrašyk, kitiems vietos duok, kitiems patarimų, kitiems darbo samdytojų, kitiems ženklelius duok, kitiems suieškok jų pažįstamus ar gimines, kiti paklydo ir nuo savųjų atsiskyrė, kitus pagydyk. Ir visus—pa-valgydink. O tų visų—tūkstantis.

Ir žiūrėk, kaip Ryga pamatė tą žmonišką lietuvių darbą! Kiek dovanų suneša, pinigų sumeta, darbu ima padėti.

— Pone Dieve!—stebisi pilietis.—Tiek metų gyvenu Rygoje, turiu čia namus ir pirklybą. Žinojau, kad yra čia lietuvių proletarų, mizerokų, dievotų. Bet niekadęs nemaniau, kad „Rygos Garsas“ toks populiarus. Kad lietuviai tokie vikrūs, apsukrūs, tiek galeistingi, taip savuosius užjaučią, taip rūpestingai ieško neglobojamųjų. Kad jie galėtų sudaryti tokią organizaciją, su tiekuo šviesių žmonių, kaip Lietuvių Komitetas...

Ateina daili ir turtingai pasitaisiusi mergaitė.

— Gal ponams kuo padėti?—klausia gryna lietuvių kalba.

— Prašom, prašom! Mes jau nebeapgalime.

Ir darbuojasi troškioje salėje, minioje prasčiokų, drauge su mūsų jaunuomene—baronaitė R.

Ir ne viena ji seniau niekadęs nematyta lietuvių draugijoje turtinga ponia ateina dabar į „Garsą“, šneka gražiai lietuviškai ir visu-kuo rodo, jog ji mus—savais laiko. Tikrai, pamatysime jas ir kitą kartą ir ramesniu laiku, per linksmesnes pramogas. Bendros nelaimės suartina žmones; bendra kultūra, dailė tai sustiprina.

Tik nebūkime amžinai tais pačiais „bendikais“, kaip literatūroje, taip ir dailėje. Kur galime, ženkiame sparčiai pirmyn, kur tesime, rodykime savo aukštesnį kultūros laipsnį vaidinimuose, koncertuose, žaidimuose, kad jau būtų jauku mūsų tarpe ir labiau kultūrintiems mūsų kaimynams.

Kai bus kuo mūsų tarpe pasidžiaugti, džiaugsis; kai kokiuose dalykuose fušeruosime, ant visados atlyš.

Žydėjimas ir į kartesnę sultį vabzdžius privilioja. Aukštyn kilimo negali nepamatyti; tikro darbo visuomenei, mokslui ir dailei palabinti—negali nepagirti ir nepritarti.

„RYGOS GARSO“ IŠKARPŲ SKYRIUS.

Šis karas—ypatingas karas. Jis persunkus, per-smarkus, perpavojingas. Dešimts mėnesių jau pra-ėjo, kaip kone visos Europos galybės tamosi, o vis dar jokio skirto-galo nesimato. Tokiuo laiku akys iš kaktos spanka, vien išžiūrėjus į pačius mūšius, katras-katrą tam sykiui nugalės. Apie pašalinius da-lykus nei noro, nei laiko nėra rūpintis, nei jais už-siimti. Užtat ir iš korespondentų, stovinčių arčiau visų frontų, nedaug įdomių dalykų tegauname.

Vis dėlto karo vaizduose pasitaiko bent kiek ži-notinesnių dalykų netiktai apie pačius mūšius, bet ir apie mūšių vietas ir tų vietų žmones: belgus-flaman-dus, francūzus, rusinus, lenkus. Paskutinais laikais buvo bent-kiek ir apie latvius, kurių tėvynės galelį nuo Palangos iki Ventos vokiečiai buvo paėmę.

Apie vienus lietuvius ir Lietuvą nėra jokios, ale tai jokios, griežtai nėjokios žinios. Kadai-kadžių priešininkas stumdosi su mūsų kariuomene po Su-vaikų guberniją, po lietuvių dalį: Naumiesčio, Vilka-viškio, Mariampolės, Kalvarijos, Seinų apskričius! Jau pusantrą mėnesio, kaip patvino vokiečiais visi žemaičiai, Telšių, Raseinių, Šiaulių apskričiai; persi-metė ir į Aukštaičius: Kauno, Panevėžio ir Ukmergės apskričius. Kokių čia mūšių nėsama, kiek čia kariuo-menės veikia palei Dubysos ir Ventos upes; kiek čia gaisrų ir priepuolių! Kasdieną tai skelbia telegramos.

Bet kokios tos upės Dubysa, Venta? Kur jos prasideda, kur įteka, kokie miestai ir miesteliai jas apsėdo, kokie jų krantai-gražybės, kokia aplink žemė-turtai; kas to krašto šeiminkai, kaip vadinasi, kuo pasižymi, kuo skiriasi nuo kitų imperijos tautų, ką turi ir ko neturi? Viso to veltui ieškotumei rusų laikraščiuose.

Buvo iš pradžių viena-antra korespondencija, ma-tyt, pačių lietuvių, ne karo korespondentų rašyta. Jos interesavo. Rygiečiai lietuviai net buvo ėmę

taisyti lyg iškarpų būrą apie Lietuvą ir lietuvius. Veikiai tačiau nuleidėme rankas. Apie Lietuvą ir lietuvius daugiau arba nieko nebebuvo; nebuvo nė jų vardai minimi; arba kad ir pasirodydavo kai-kas, tai pasigailėk, Viešpatie! Paduodamos žinios buvo ne tikresnės už tokias, kurias pirmaisiais amžiais stabmeldžiai skelbė apie krikščionis. Už tas, kokias yra surašę XIV—XVI amžiaus Europos keliauninkai, tematę Varšuvos-Gardino-Polotsko kelią. Už tas, kurias dar XVIII amžiuje jie skelbė apie pačią Rusiją, jos spanguolių medžius (kliukviennoje derevo), kurių ūksmėje ilsėjėsis, t. ir t.

Krito tad sumanymas išpešioti visas šio laiko žinias apie Lietuvą, surinkti į vieną krūvą, padaryti kokią čielybę ir taip patarnauti geografijos ir etnografijos mokslui.

Čia-pat gi ir atgijo tasai sumanymas, bet kitokiam tikslui: reikia mums kuobudriausiai, atsidėjus sekti rusų laikraščiai ir... taisyti-taisyti visas netikrai paduodamas apie mūsų gimtąją šalį ir tautos brolius.

Geografiškųjų Lietuvos vardų, sakysime, ir mes patys dar nemokame žmoniškai parašyti; bet kaip parašo rusų laikraščiai ir korespondentai, tai joks geografafas neatspės, ką reiškia ir ar Či-Fu tai yra, ar kitame kuriame pasaulio užkampyje.

Pasergėjus klaidą, reiktų tuojau imti atvirutę ir įrašius trumpą pataisymą, nusiųsti į skaityto laikraščio redakciją.

Koks nesąžiningumas įsivyravo šių laikų korespondentų tarpe, gali numanyti, jei toks doras, teisingas, talentingas ir visus Rusijos pakraščius išvažinęs korespondentas, kaip Grigalius Petrovas (buvęs šventikas), apie kariuomenės frontą Lietuvoje drįsta rašyti... čia pat nė būti nebuvęs, Lietuvos, lietuvių nė matyti nematęs. Maža to, nė į žemėlapi nepasiziūrėjęs! Anot jo, Kauno gubernija, tai ta-pati

Kurliandija. Aplink Šiaulius gyveną vieni latviai (jų čia tik vaistams, netyčia atklydusių). Šiauliai—Kuršo miestas už 37 varstų nuo Mintaujos. Venta ir Vindava ešą dvi upi; ir pirmoji įtekanti į antrą.

Juokai ir pikta!

Kitas korespondentas kartoja senovės pasakas apie Lietuvos nepereinamas girias, apie jų tankynes, ūksmes, kurios išauklėja tylius, slaptingus, paniūrusius žmones, vadinamus lietuviais. Niekas dar nežinaš, ką jie slepia savo širdyje. Korespondentas spėja, bene tik velnią-raguotį.

Kai apie mus nieko nerašoma tai mes suprantame, ko dėl: išbraukę mus iš žemėlapio, nori ir iš atminties išbraukti. Ir tai mums nedaug sielvarto tedaro: esame sau-žmonės. Bet kai ima niekus rašyti ir svietą klaidinti, tai kiekvieno doro, teisybę ir tėvynę mylinčio lietuvio pareiga tuos dūmus nuo svieto akių nuvaryti.

Antai, gerb. Gabrys, kaip budriai taiso kreivas apie lietuvius nuomones Francijoje, Anglijoje, Italiijoje. Sakome, gerai daro; dar padedama jam leisti „Annales des nationalités“, „Pro Lithuania“ ir kitką. Gerai. Bet dalykų eilė prasideda nuo mūsų pačių namų ir artimųjų kaimynų, kurie daugiau sveria mūsų gyvenime, nei tolimųjų: nuo čia pradėkime.

Tam dalykui paduodu lietuvių žiniai šį sumanymą.

1. Kiekvienas gerai mokas rusiškai rašyti, tegu taiso pasergėtas klaidas apie Lietuvą ir lietuvius.

2. Kiekvienas, paskaitęs bent-kokią žinutę, kad ir menką, būkite malonūs tą laikraščio numerį nenumesti, bet įdėti į vokelį, prilipyti markę už dvi kapeiki, užrašyti: piečatnoje ir atsiųsti „Rygos Garsan“—iškarpų skyriun. Arba į kitą kurią redakciją, kuri teiksis pritarti šiam sumanymui.

3. Siunčiant rastą klaidingą žinią apie Lietuvą ir lietuvius, reikia pažymėti, ar taisyta ir kaip.

Kam miela Lietuva, turi būti miela ir visos jos smulkmenos. Ir iš jų dažnai susikrauna daug nusverianti čielybė.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 63 nr.

RINKIME ŽINIAS KARO ISTORIJAI LIETUVOJE.

Kaip karas su japonais susirišo mus su Mandžurijos kraštu, taip paskutinis karas su germanais darosi nebeatskiriamas nuo Lenkijos, Lietuvos ir Latvijos. Visi priešų žygiai, kaip prasidėjo, taip ir tebeina vien tik tų trijų tautų tėvynėse.

Dabar mes, karo lauko žmonės, esame lyg apsvaigę; mums terūpi savo opas ir sielvartai. Bet ateis laikas, kad ir netaip greit, už pusės ar už visų metų, kada ims žmonės skaityti kiekvieną gerą ir blogą dalyką. Atmindami gerą, džiaugsis, dėkos, gerai dariusius mylės ir kitus lieps juos gerbti; už kiekvieną patirtą blogumą keršys, ir kitus ragins, kad paniekintų.

Mes visados atmename lotinų priežodį: ką tik darydamas, visa gerai daryk ir nepamiršk, koks bus galas.

Likimas mus surišė su Rusija, mes jos niekuomet neišdavėme; neišduosime užpuolikams ir dahar.

Bet yra žmonių, kurie iš keršto, pavydo ar tiesiog rankčiodamies su mumis, mielu noru mėgins ir jau mėgina paniekinti mūsų vardą. Jie kels aikštėn neteisingas paskalas, akleis net šmeižtus.

Vienatinis mūsų apsigynimas bus—teisybė, tikri atsitikimai, čia-pat parašyti, paminint ir liudininkus.

Laikraščiai skelbia daug žinių. Kas bus išspaudinta, tai jau liks amžių dienoms; jų, anot to, nė kirviu nebeiškaposi. Minėtini, pavyzdžiui, platesni aprašymai „Rygos Garsė“: Kriščiukaičio iš Suvalkų

gub., Žilevičiaus iš Plungės, kun. Būbio iš Joništkio, kun. Jaso nuo Dubysos. Visa tai aukso medžiaga karo istorijai. Sekite juos, mūsų bendradarbiai, ir šiaip-jau korespondentai! Bet...

„Karo istorija susidarys ne tiktai iš didelių ir žymių atsitikimų, bet ir smulkūs, tartum, niekam nerūpimi dalykai bus minimi, nes jie nekartą aiškiausiai nupieš daug karo aplinkybių. Gaila būtų, kad tie, nors smulkūs, bet dideli, gražūs darbai ir darbeliai liktų nesurašyti. Užslėpti darbai turėtų būti lyg gražios smulkios gėlelės puikiame karo vainike įpintos“.

Rašo apie tą-patį dalyką „Šaltinis“ Nr. 21-22.

Daugelio tų smulkmenų mes tuo tarpu negalime laikraščiuose paskelbti, nes to neleidžia karo paslaptys. Jei nebus jos laiku surašyta, tai ir žus amžinai.

„Šaltinis“, ragindamas rašyti net „karo istoriją“, žiūri į ją vienašališkai. Girdi: „Karo istorijoje mes būsime visuomet minimi. Svarbu tad, kad mūsų vardas būtų garbingas, kad ne paniekinimo, bet pagarbos ir pagyrimo būtumėm užsipelnę“.

Žinoma, svarbu ir malonu. Ir tuo turime pasirūpinti. Bet tuo-pat žygiu daryti ir tai, į ką visos imperijos piliečius kvietė Mokslų Akademija, ką p. Jablonskis atpasakojo pačioje pradžioje karo „Vilnyje“. Ji, Akademija, prašo bet-kurios medžiagos karo istorijai, bet-kokių užrašų, geresnių ir blogesnių, apie visus, kas tik bus tai padaręs, priešininkas ar saviškis. Ir netiktai užrašų apie atsitikimus, bet ir apie tai, kas ką yra manęs apie karo dalykus, ypač patys kare dalyvavę. Taigi labai branginami Akademijos—kareivių laiškai.

Užtat ir mes, atsiliepdami, pritariame visiems šaukėjams surašinėti žinias apie šį karą, praplatinama programą ir patariame surašinėti žinias:

1, tas pirmoje vietoje, kurios skelbs lietuvių garbę. Tiesa, lietuviai, žmonės tylūs, kad ir daug gero padarę, nemėgsta balsiai skelbti tai visai apylin-

kei, it višta padėjusi kiaušinį. Bet tai gi bus daroma ne kokiai tuštybei, tik teisybei ir reikalui; kitap mes galime būti nuskriausti, mums neduodama prideramos vietos toje karo istorijoje, gali arčiau mūsų nepažįstantys visokiais šmeižtais patikėti.

2, Visas žinias apie gerus ir negerus darbus, kuriuos bus mūsų krašte padarę taip priešininkai, taip saviškiai.

3, Visas žinias, gaunamas iš mūsų brolių, kovojančių tolimuose kraštuose, atsiunčiamas laiškais. Jei paties laiško negalima gauti, tai bent įdomesnes vietas nurašyti ir „Rygos Garsui“ ar kuriai kitai redakcijai nusiųsti.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 64 nr.

ŽEMĖS IR KALBOS.

Vienatinis galingas mūsų pabėgėlių užtarytojas ir šelpėjas Dūmos atstovas Martynas Yčas, Petrogrado laikraščių paklaustas, kiek gali būti tų pabėgėlių iš Lietuvos, nesvyruodamas, atsakęs: apie 700 tūkstančių.

Atstovas Yčas ir šiaip-jau žmogus ne aulaburnis: bet-ko nepataukš; pabėgėlių dalykus jis ypač gerai žino,—tai „Večernieje Vremia“ paskelbta žinia padarė didelį įspūdį. Kiekvienam Lietuvą mylinčiam žmogui perėjo šaltis gražiai per visą nugarą—nuo duobystėlės ligi pat sėdžiai. Smegenis gi suspaudė viena mintis: galas Lietuvai—finis Lithuaniae!

Perilga tačiau, atsipeikėjus, paaiškėjo, jog „Lietuva“—tai toli gražu ne „lietuviai“. Lietuvoje gyvena daug žmonių visokių tautų. Taigi ir tie 700 tūkstančių gali tesudaryti vos dešimtąją dalį visų gyventojų Kauno, Vilniaus, Gardino, Suvalkų, dalies Kuršo ir Vitebsko gubernijų.

Lietuviškosios genties žmonių pabėgėlių tame skaičiuje daug mažiau. Be galo būtų įdomu, suskai-

čius, kiek gi? Bet tai tegalima būtų padaryti, surašant visą imperiją, kaip tai buvo daroma 1897 metais. Lietuviais pabėgėliais patvino visa valstybė, nuo Baltijos jūros vakaruose ligi pat Ramiojo okeano rytuose: nuo juodųjų jūrių vasariuose ligi pat Baltųjų jūrių žiemuose.

Kol gi tai įvyks, tenkinkimės apskritais skaičiais. Koks gi ir jis, kad neperlabai apsirikus? Sumeskime. Baisiai ištuštėjo tik Suvalkų gubernija, padubysiai, pavėnčiai Raseinių ir Šiaulių apskričių, dar pusė šiaulių aps., visi Panevėžio, Ukmergės ir Zarasų apskričiai Kauno gub. ir lietuvių dalys švenčionių, Vilniaus, Trakų ir Lydos apskričių Vilniaus gub.

Paliekant vietose pusę milijono, gausime 300 tūkstančių iš Kauno gub., 350 t. iš Suvalkų gub. ir 250 t. iš Vilniaus gubernijos, pasidavusių panikai dėl karo baisenybių. Viso apie 900 tūkstančių.

Kokia dalis jų pabėgo svetur, kokia, paklaidžijusi, čia-pat paliko? Jei teimtume 10% išbėgusių svetur, turėtume bent 90 tūkstančių pabėgėlių. Taip iš pradžių ir manyta: iš Suvalkų gubernijos būsiant bent 50 t. ir iš aukštaičių Kauno gub. bent 50 tūkstančių. Dabar gi tasai skaičius žymiai išaugo. P. J. Tūbelis, būtinasis narys Kauno žemės tvarkomosios komisijos, buvęs Panemunėlyje, pirmą kartą vokiečiams į tą šoną pradėjus grūstis, sako iš ten tik pasitraukę 40 tūkstančių žmonių, dar karo nemačiusių, vien tik kazokų ir policijos genamų, ypač gi žydu bėgimu įbaugintų. Lig šiol, vadinasi, lig antrajam vokiečių brukimuisi į ukmergiškius ir zarasiškius, tas skaičius drąsiai padidėjo dvigubai, ligi 80 t.; pridėjus suvalkiečių 50 t. ir tiek pat vilniškių, gautume 180 tūkstančių pabėgėlių.

Čia skaičiau, viso ko labai šykščiai imdamas. Yra bet gi žmonių, kurie lieptinai liepia ir tą skaičių padvigubinti, vadinasi, Lietuvą apleidusių etnografiškųjų lietuvių skaiyti nemažiau pusketvirto šimto

tūkstančių. Dar didesnį pasimistai-nusiminėliai visus atstovo M. Yčo paduotus 700 tūkstančių liepia laikyti—vien tik lietuviškosios genties. Vadinas, pabėgėlių 20—40% visų etnografiškųjų lietuvių.

Rygoje stovint, viso to sumesti negalima, nes per Rygą bėgta tik iš raseiniškių ir šiaulyčių. Ir prabėgo jų niekaip nedaugiau 20—30 tūkstančių: per Lietuvių Komitetą 4000, per miesto Komitetą trigubai ir antra tiek pro šalį, Rygos nekliudę. Iš Vilniaus ir iš Dinabarko žiūrint vėl perbaisiai tai regis. Drašinkimės ir šiaip, ir taip, vis dėlto nenusimaldysime: šis karas per vienerius metus bus daugiau lietuvių nutekinęs, neg išcivystė į Ameriką per 30 metų!

Būsime dabar nebetekę geros pusės lietuvių!

Kieno gi naudai bus tai pasidarę? Seniau drašinomės, kad išciviviai į Ameriką, nors žuvę, vis dėlto nors dalimi atsilygins Tėvynei aukomis jai šviesti ar jos pavargėliams šelpti. Dabar gi vieni vokiečiai besidžiaugia, rasdami ištuštėjusius plotus žemės.

Jau prieš 700 metų yra vokiečiai įspėję pabaltijo kraštą, ypač dabartinės Kauno, Kuršo ir Vidžemio (Lyvų) gubernijas. Įspėjo ir per visus tuos ilgus amžius nebenuleido akių nuo lietuvių ir latvių krašto. Brukės ir brukės. Išpradžią nei savo kraujo nesigailėjo. Kai to neužteko, klastomis veikė, pinigais pirkos,—bet vis, neatlyždami, darė „Drang nach Osten“, kol dabar, štai, prie to savo „Drang“ nepridėjo „Sturm“, ir Lietuva ėmė traškėti.

Vokiečiai nuo-pat pradžios karo, nemirkčiodami, sakė, nuodėmė kultūrai esanti laikyti neišnaudojamą tokį neregėtą žemės turtą, kaip Lietuva. Didžioji dalis jos—geriausi žemė, molio ir net juodžemio, be kultūros duodančio po 10—30 grūdų pakulos. Daugelis valstiečių turi tos žemės po daug, po 25—60 dešimtinių; tie jos neapgali, daug tebelaiiko piktšeriais-alksnynais apžėlusias arba šilais-uogienojais apaugusius kelmynus. Nusink tuos alksnynus, išark kelmynus-ganyklas, nusausk visokias šimšes, Ve-

šetas, Kamanus,—gausi visu trečdaliu daugiau dirbamos žemės. Pakelk dar visame krašte kultūrą, gausi dar dvigubai naudos. Ir Lietuva su Latvija tesės išmaitinti visą Prūsiją.

Štai, dėl ko vokiečiai nemini jokių kontribucijų, arba atmokėjimų gyvais pinigais, jei karą laimėtų. Vokiečiai bevelija gauti žemės išsisa provinciją, kurios pinigais nenupirksi. Gavę žemės, jie išlies iš savo tėvynės bežemius, nes ten gyventojų pertiršta. O mes paliksime bevėpsą. Užleisti užleisime savo vietas, o kai reiks atgriebti, gal ir nebetesėsime to padaryti.

Taigi jos visai neužleiskime, kas dar gali, arba skubėkime kuoveikiausiai atsistoti savo žemės sargais, kas jau yra pasitraukęs, nes iš mūsų burnos imamas kšnys duonos.

Žemė palaiko mūsų kūno gyvybę. Bet ji Lietuvoje tėra viena-pati, kuri mums, lietuviams, vertybės teduoda. Lietuvoje mes tesame žemės priedas, gyvasai jos inventorius. Atimk iš mūsų žemę, ko mes bebūsime verti? Nė mes amatų mokame, nė mokslu nešviečiame, nei daile kitų nedžiuginame. Antai, tas pats vokietis, jei ko gera neišmano, bent katarinka suka ir beždžionę šonkina, kol bent-kiek pinigų pasigauna. Mes nei to-tiek nesugebam nusitverti; vadinasi, niekuo kitu savo visuomenei ir išviso žmonijai, kol kas, negalima būti naudingi, kaip tik savo žeme. Jei su mumis kas-nors skaitysis, tai tik kaippo su valdytojais žemės. Jei mums kokių teisių pripažins, tai tik kaippo žemininkams.

Visaip, visokeriopais atžvilgiais brangi yra mums mūsų žemelė, mūsų bočių krauju ir prakaitu nuo priešininkų apginta ir įtręšta. Negi kirskime tos vienatinės šakos, ant kurios sėdžiame: su ja drauge galvas sau nususuksime. . .

(Bus daugiau).

„Rygos Garsas“. 1915 m. 95 nr.

Nebaigtas straipsnis.

Dėl santykių su lenkais.

„SZKOLA POLSKA NA LITWIE“.

Vos tik Vyriausias Karo Vadas paskelbė nebebusianti niekinama Lenkų tikyba ir kalba, tuojau jie ėmė svajoti apie plačiausią autonomiją. Ėjo net paskalos apie Lenkų Karaliją. Dalį Lietuvių Napoleonas buvo pridėjęs prie Lenkų. Tai Suvalkija. mums labai pravartu ir geras laikas pradėti taip-pat galvas sukti, ką gi mes reikšime toje Lenkų autonomioie, savivaldybėje ar kitame kuriame valdžios pavidale.

„Lenkai“, kurie nepridera į buvusiąją Lenkų Karaliją, sulenkėję lietuviai ir gudai, rodos, bene vieną kartą tėra nedrąsiai išsitarę, atstatomoji Lenkų Karalija turinti būti senovinėse ribose, „nuo jūros lig jūros“. Suprask, turi apimti Lietuvą ir Gudiją. Daugiau nieko nesigirdi, nes tuotarpu tik stropiai ruošiasi į „Radą wszechpolską“, kurios nusprendimų gaus klausyti lenkai visų trijų kitkart pasidalijusių Lenkiją valstybių: Rusijos, Austrijos ir Germanijos.

Kol kas bus, stropiai tvarkosi namie. Šiuo sykiu pažymėkime, kaip lenkai sielojasi dėl savo mokyklų Lietuvoje. Vilniaus lenkų kunigų-endeukų laikraštis pradėjo kartkartėmis šaukti „O szkołę polską na Litwie“.

Valstybės Dūma ir Taryba nusprendė ir Imperatorius patvirtino naują įstatymą apie pašalines (privačias) mokyklas.

Šis įstatymas leidžia mokyklas steigti kiekvienam žmogui, kuris yra suėjęs 25 metus amžiaus, iš kurio nėra atimtos teisės ir nėra jis teisiamas. Be to, mokyklas gali steigti įstaigos ir draugijos, valsčiai ir miestų tarybos. Pasauliškieji kunigai turi kiekvieną kartą gauti leidimą iš savo dvasiškosios vyresnybės ir iš vidaus ministerijos svetimų tikėjimų departamento. Vienuoliai mokyklų steigti negali.

Steigias mokyklą neprivalo parodyti bent kokį mokslo laipsnį. To tereikalaujama, kaip ir seniau, iš mokyklos vedėjo.

Mokyklų programa paliekama steigėjų nuožiūrai. Tik parodoma, kaip reikia dėstyti rusų kalba, geografija, Rusijos istorija ir religija.

Tad galima steigti mokyklos: Froeblio, pradinės, liaudies, miesto; taip-pat gimnazijos, realinės, prekybos mokyklos ir visokios specialios: technikos, komercijos, ūkio, sodininkavimo, bendrai lavinantieji kursai, t. ir t.

Dėstomąją kalbą taip pat pasirenka steigėjas. Rusiškai tereikia dėstyti: rusų kalba, Rusijos geografija ir istorija.

Neabejojame, kad veikiai pamatysime regimus ženklus to įstatymo, leidžiančio visoje Rusijos valstybėje, tad ir Lietuvoje, steigti mokyklas visokių kalbų, tad ir lenkų kalba. Nepamirškite tik, jog netiktai didieji miestai reikalingi tokių mokyklų, bet ir miesteliai ir sodžiai.

Pradžioje, žinoma, stigs mokytojų. Bet reikalas padarys žmonių. Pradžiai jau buvo siūloma sunaudoti tuos lenkus mokytojus, kurie dėl karo laikinai neturi vietos.

Brangumą privačių mokyklų turės sumažinti visuomenės aukos...

Taip ir visai kitaip svarsto lenkiškųjų mokyklų dalyką Lietuvoje minėtasis laikraštėlis. Ir mes visiškai neabejojame, kad mūsų „lenkų“ žodžiai nepaliks vien žodžiai.

Kaip Lenkų Karaliją išardžius ir visas jų tautines įstaigas panaikinus, lenkybės šalininkai griebė vienatinio belikusio lenkybės paminklo—kalbos; taip ir dabar, Lietuvos ir Gudijos „lenkams“, neprileistiems prie Lenkų savivaldybės ar ko kita, nebeliks nieko, kaip tik stiprintis ta pačia kalba.

Kad gi vien stiprintis. Aršiausia, kad stiprindamies Lenkų kalba tie, kuriems ji yra įgimta bent per dvi-tris kartas, ims ir kitus stiprinti. Pasiturėk tada, lietuvi ir gude-katalike! Neilgai trukus, Gudijoje ir daugelyje vietų Lietuvoje sugrįš laikai Edukacinės Komisijos, mokėjusios lenkų kalbą užveisti net tamsiausiuose pašaliuose.

Kas didelis dvaras, tai bus didelė mokykla; kas mažas palivarkėlis, tai maža mokyklėlė. Aukų nestigs. Jų ne taip daug ir reiks. Dvare atliekama troba visados rasis. Išmaitinti vienas žmogus daugiau taip-pat ne dievai žino, kiek brangiau. Bereiks du, trys, keturi šimtai algos išdėti. Tai jau ir dabar daug kur buvo daroma.

Mūsų „lenkai“ buvo per visą šimtą metų bergždai, kai reikėjo duoti kuriems bendriems visuomenės reikalams,—paskutiniaisiais laikais, ypač lietuvių mokslo, dailės ir švietimo draugijoms ir dalykams. Ag dar neužmiršome, kaip iš kelių šimtų pakviestųjų prisidėti prie „Saulės“ išlaikymo nors mažiausia auka, teatsakė vos keli ir tai prisidėdami ne rubliu, tik išmėtinėjimais. Palankiuosius lengvai suskaitome. Jų rado, bet... tik genialis kaulikas kan. Olšauskis.

Bet jų širdžiai mieliems dalykams pinigų rasis. Atmename, kaip visi lenkai metė Ciešino gimnazijai, kur lenkai buvo stiprioje svetimtaučių globoje ir įtakoje. Tebematome Galicijoje „Towarzystwo Szkół Ludowych = T. S. L“. Pirma ji buvo pažangi ir priešinga valdžios mokykloms. Bet užvaldžius endekams, nukrypo į lenkų mažumos gelbėjimą pakraščiuose, kur susiduriama su svetimtaučiais: rusiniais, čekais, vokiečiais. Draugijos nariui reikia tik

surasti troba: tuojau taryba atsiunčia mokytoją; jam duoda pilną išlaikymą*).

Mokykloms steigti kaip tik ieškoma ten tokių vietų, kur yra rusinų mokyklų ir susiranda bent ke-liolika lenkiukų. Ten ir imama konkuruoti, rungtis. Arba kur visai nėra mokyklos, bet žmonės—rusinai, o tarp jų nors trys lenkiukai (paprastai dvaro oficia-listų vaikai). Kas gi nesinaudos artima mokykla? Ir eina rusiniukai į Draugijos mokyklas ir lenkinas rusinų nelaimėi ir pykčiui.

Naujai patvirtintas įstatymas, laimingai pasibai-gus karui, pašauks į naują tautinę kovą Lietuvos lie-tuvius prieš Lietuvos „lenkus“, rasiiančius, galų gale, laisvę lenkų kalbai bent pašalinėse mokyklose. Len-kų pusėje bus turtai ir jau geras būrys diplomuotų mokytojų. Mūsų gi pusėje tik švietimo draugija „Saulė“, kurios ir turėsime nusitverti abiem rankom. „Saulės“ kursams, ruošiantiems diplomuotus liau-dies mokytojus, atsidarys tokia dirva ir užduotis, kuriai patenkinti nebus gana nė milžiniškų namų, Žaliajame Kalne Kanauninko Olšauskio pastatytų, „Saulės“ kursų reikalingumas bene paaiškės dabar ir tiems, kurie juos ujo ir niekino.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 32 nr.

KĄ GI MES REIKŠIME LENKŲ AUTONOMI- JOJE?

Vyriausio Karo Vado 1914 metų rugpiūčio 1 d. atsišaukimas į lenkus aiškiai apribotų reformų jiems nepažada; užtat palieka laisvę svajoti be galo ir krašto. Ir lenkai, sakėme, svajoja. Šalia to rimtai kombinuoja, kiek būtų visai Europai naudos, atgai-

*) Tai draugijai lenkų visuomenė yra vienu sykiu su-metusi visą milijoną kronų. Neminint šimtų tūkstančių ki-tais kartais (Grunwald).

vinus atskirą nepriklausomą Lenkų Karaliją. Rimčiausi lenkų vyrai, prašmatniausi publicistai: Marijonas Zdiechowski, Aleksandras Świętochowski, Stanislovas Grabskis, A. Lednickis ir didelė daugybė kitų, vienan balsan šaukia apie tai. Ir šaukia tokiu balsu, koku kitkart šauktas paties Mesijo.

Įsiklausykime, ką sako kad ir minėtas garsus Świętochowski.

„Nuo karo aptemo ir tuščia paliko. Šioje naktėje užgeso pačios stipriosios ugnys. Paliko tik viena žvaigždė, kurią aš visados matau. Šitame tuštume nutilo patys stiprieji balsai. Beskamba tik vienas balsas, kurį aš visados girdžiu. Akys įsižiūrėjo į vieną vietą, ausys įsiklausė į vieną garsą—Lenkų susivienijimą. To nuo manęs neuždengia nei kruvinas rūkas, nei karo gaisrų dūmai, nes visas aukas darome tėvynei sugrąžinti...“*).

Na, ir duok Dieve, kad įvyktų tie karšti lenkų troškimai, kad neveltui būtų jų aukos ir pasišventimas! Nepavydime niekam to, ką jie laiko savo laime. Tik jei ta laime panorėtų kas ir mus palaiminti, mes turėtume pasikrapštyti pakaušį ir sumesti, ar pritiks? Gal mus kitokesnė laimė tepalaimina? Lenkijai prisprendžiant šiokį ar tokį valdimosi būdą, gautų, be abejo, mūsų, kaipo dalies Karalijos, kairę pasiklausti. Ką gi mes tada atsakytume? Dalykas labai vertas to, kad labai rimtai pradėtume dėl jo savo galvas sukti.

Čia visai ne dalybos kailio dar neužmuštos meškės. Tai, kad mes dar negalime atspėti, kuo pasibaigs karas, anaipol dar nepaliuosuoja mus nuo pasimokymo bent atskirti „autonomiją“ nuo „antimoniijos“ ar suprasti, kas aukštesnis: staršina ar servitutas.

Kokie jūsų, lietuviai, politikos idealai; ar jūs paliecate savo Suvalkiją dalyvauti lenkų laimėje ir

*) „Russkija Wiedomosti“ Nr. 62, p. 7.

nelaimėje; kokiomis aplinkybėmis tebūtų verta Suvalkijai prisiglausti prie didumo lietuvių; iš kokių politikos formų tas didumas jau išaugo ir lig kokių jau priaugo? Kad galėtume vyriškai atsakyti, jei kas taip mus paklaustų, reikia mums dikčiai pasimokyti, akylai aplink apsidairyti ir tartis, labai daug tarties. Pasimokyti valstybinio, politinio mokslo, padėstyti visokeriopos statistikos skaitmenis, atrasti mūsų krašto dalykų žinovus.

Šiais laikais tad reikalingiausi esama politikos mokslų. Buvo laikų, kada trakta, viską užmirštant, dėl filosofijos; buvo laikų, kad tiesiog deivinta materializmas, į padanges kelta pozitivizmas, tikriausiais mokslais telaikyta gamtos mokslai; buvo laikų ir jie tebėra, kada kraštutiniai visuomenininkai į visus valdymo būdo klausimus teturėjo vieną atsaką—demokratingoji respublika. Šiandie, rodos, atėjo laikas, kad inteligentija, ypač kuriai priderės, neilgai trukus, pasiimti visuomenės našta, pradėtų ypatingu būdu studijuoti—valstybių tvarkymo mokslus, visokeriopus, ne vien respublikinius.

Ta dirva visai apleista. Ir ne tik pas mus, bet lygiai lenkuose ir rusuose. Aš kitkart įtikėti nenorėjau, kai lenkai į įstatymų leidimo įstaigas pirmuoju kandidatu pažymėjo Hippolitą Korwin-Milewskį dėl to, kad tai esą vienatinis visame Šiaurės-Vakarų krašte žmogus, politikos mokslu išsilavinęs. Man buvo keista, kad tokioje madoje pas studentus ir pažangiąją jaunuomenę buvusi „politikos ekonomija“ per tiek laiko nedavė gana prisitaiausių žmonių politikos darbui dirbti.

Ir tenka krašto atstovais rinkti artojai ar konduktoriai, nes ir „politikos ekonomistai“ pritaikinamoje dienos politikoje nekiek gudresni pasirodo; nes jų ne tiek to mokslo semtas, kiek juo grožėtas ir puoštats.

Kas ta autonomija, kas savivaldybė (valdymasis)? Kaip smulkiai reiktų valdymą decentralizuoti? Kuo

apriboti atskiros daly: kokiais geografijos savumais, kokiais ekonomijos veiksniais, gamtos ir pramonės turtais? Kokią rolę skirti luomams ir profesijoms? Kokie visuomenės reikalai neatidėtinai turi būti vietose patenkinami? Kokia dalimi bendro valstybės turto naudotis, ką į jos išdyną įdėti?

Kol į tuos ir jiems panašius klausimus nemokėsime atsakyti, neatsakysime nė į aukščiau įvardytus apie valdymosi būdą. Taigi mokykimės ir ko pramokdami, su kitais laikraščiuose ar paskaitose dalykimės.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 33 nr.

LENKŲ TALMUDIZMAS.

Talmude esą parašyta, visas pasaulis priderąsint žydus; visą pasaulį Viešpats pavedęs paskirtajai savo giminei, idant jai tarnautų.

Kiekvienas žydėdra pasakys, žydai vykiną tą, nelyginant, antrą sandorą, tiktai nebe su Jehova, bet su Getės velniu Mefistofeliu iš „Fauato“. Kas nežino jo giesmės? „Visos pasaulio žmonių giminės tegarbina vieną šventą dievaitį; jis viešpatauja griežtai visame pasaulyje; tai—Aukso Dievaitis. Jam patikaudamos, valstybės karu ant kitų eina, ir žmonių kraujas upeliais teka per kalaviją: žmonės žūna dėl metalo—pinigo“. Žydus Mefistofelis vis didesniais kunigais daro šio Dievaičio—Pinigo; ir tasai ypatingas pinigiškas „klerikalizmas“ vergia ir vergijoje palaiko viso pasaulio žmonių giminės.

Lenkai lygiai su kitais žydams vergauja. Bet tarp lenkų ir žydų yra didesnia panašumas. Ir lenkai turi savo „talmudą“, kurio nesipriešindami klauso. Seniau tai buvo bajorų laisvės testamentas; (wolności azlacheckie); vėliau mesionizmas, neva paskyrimas atkentėti už viso pasaulio nuodėmes. Šiais laikais—lenkų neva kultūra, kuria, kaip žydus

pinigu, paverę sau, išlaikytų visus tolimiausius senovės respublikos pakraščius („Kresy polskie“).

Tie pakraščiai, paskutiniu šimtu metų, ištrūkę iš lenkų nagų, ėmė saviškai gyventi: Galicijos ruskai sau, Voluiniaus ir Podoliaus ukrainai sau, gudai-baltarusiai sau, Infliantų latgaliai sau ir lietuviai sau. Vis tai lenkų „kresy“—pakraščiai, kame kitados slogutis—lenkiškoji bajorija su savo asmenine laisve slėgė, o dabar norima, kad „lenkų kultūra“ slėgtų. Ir kaip tų lenkų tikima ta neva jų kultūra! Tik dvyvai, ko dėl tik dabar imta tikėti. Ko dėl seniau jai netarnauta ir ja žmonių prie savęs nerišta? Ekonomistas Majevskis (žiūrėk „Viltyje“) atsako aiškia tiesa: menka buvo mūsų kultūra, o bendros visiems piliečiams ir turėti neturėjome; bent-kiek kultūringi buvo tik bajorai, bet jų kultūra nedaug tetvyskė į šalis, į liaudį.

Ir dabar kas stveriasi tos neva lenkų kultūros, tas ištikrųjų stveriasi tos pačios senovinės bajorijos—dvarininkų. Tik liaudies įsigalėjimas, demokratija, nebepavelija tai aiškiai pasakyti; ta demokratija jau verčia kaukę dėliotis, kaip patį bajorą-dvarininką, taip klierikalą, ir net tariamąjį demokratą, net kraštutinį.

Bereikėjo „kairesnio“ demokrato, kaip Andriejus Niemojevskis? Ale tai būta kaukės, kurią 1905 metai nusiplėšė. Dabar štai savo leidžiamame laikraštyje „Myśl Npodległa“ jis jau dėliojasi nebe demokratizmo, tik „kultūros“ kauke, kurią taip-pat laikas nuplėšti.

Jam tai naudinga: kur reikia, padaro jį iš aršiausio klierikalų priešinininko jų vadu. Vilniaus lenkai-kunigai, seniai nebeturėdami savo tikrojo vyskupo, apsirinko Niemojevskį savo ganytoju ir jo „ganytojiškas gromatas“ savo laikraštėliu „Gazeta Codzienna“ skelbė visai endekų brolijai.

Paklauskime, kaip pabažnai Vilniaus lenkai-kunigai kartoja savo buvusiojo priešinininko „gromatas“.

nors ne taip seniai ji teismu persekiojo už bedievybę kitose „gromatose“ („Legendy o Chrystusie“). Ak, lietuvi kun. Maliauski: koks tai pavyzdys, kaip kun. gali bendrą darbą dirbti net su Niemojevskiais!!

Atpasakokime tai savais žadžiais, nes paties Niemojevskio = vilniečių labai sunkūs.

Buvo sakoma, sunku kalbėti apie lenkystės tvirtumą, kur liaudis—ne lenkai. Ale gi visos tautos turėdavo ir turi kolonijas, įtakos sritis ir t. t. Brangi yra liaudis, nes ji duoda kraštui būdą. Bet nepakartina branginta aukštosios žmonių sritys (bajorija, kunigija ir kt.), kurių kultūra ir tradicijos taip pat daug sveria ir daugelyje atsitikimų net nusveria. Lenkiškoji kultūra „pakraščiuose“ nuolat tebevadovauja. Taigi, nežiūrint, kas rytoj atsitiks, nepriderėtų patiems save atskirti nuo tų pakraščių, kai kas daroma ant popierio, svarstoma ar projektuojama. Už visas politikines vertybes (tai ir už demokratizmą, socializmą, antiklerikalizmą?) aukščiau statykime kultūros vertybę: politikos vėjai visaip pučia, o kultūra palieka ir ne vieną dalyką pergyvena. Politika netol tesiekia, o kultūra kyla, auga ir peržydi ilgą laiką. Kam gi ji savom rankom rašyti? Lai istorija tai padaro; o ji savyje slepia ne vieną neatspėjamą netikėtą dalyką. Pakraščiuose ginčijamasi; nusileidžiant, tik padidiname užsigrūdinimą ir ne numalšiname ginčą, tik stipriau jį įdeginame. Niekados neprivalome nusiginkluoti patys; ypač, kai tiek yra, kurie siekia mus nuginkluoti. Išsižadėjimas yra dalykas, kuriuo joks tikrai vikrus ir gilus protas nepagirs. Juk né ligoniui nevalia atimti pasakutinę viltis; o kai imsime ir sveiką kamuoti, jis tikrai susirgs. Juk peikiame nusižudymus. Būkime tvirti visur, kur mus istorija pastatė. Tik ji mus paliuosuos. Dar nepasibaigė pasaulio istorija; tad yra mums rytojus, kaip ir kiekvienam kitam, o pasaulis visados priderės į vikrius ir gyvus...

Tiek yra žodžių naujo Zorotustro gromatos.

Trumpai sakant, nėra Lietuvos, nėra Žiemgalos, nėra Gudų, Ukrainų,—yra tik—„kresy polskie“, lenkų įtakos sritis, kur dvarininkų, nes lenkai tuose kraštuose tėra dvarininkai, kultūra gali daug dalykų pabaigtinai nusverti lenkų pusėn.

Nėra vietos reikalų, nėra liaudies, nėra dar istorijos reikalavimų, kurie šalin nustumtų bajoriją su visa jų asmenine „kultūra“. Viskas vėjas, tik ta bajoriškoji kultūra pakraščiuose ne vėjai: ji padės sulaukti tokių atsitikimų, kada vėl tie „pakraščiai“ ims vadintis—Lenkų Karalija.

Laukime to talmudinio mesijos, nenusileisdami jokiai liaudžiai: nei ukrainų, nei gudų, nei latgalių, nei lietuvių. Kas jos mums? Mums vienas tėra dievaitis—lenkybė, kuriai garbinti Jehova paskyrė visas tautas, gyvenančias tarp Baltijos ir Juodųjų jūrių.

Kaip tarp žydų nebėra partijų nė kitokių skirtumų, kai paliečiama žydystė; taip ir tarp lenkų nėra kairumo nei dešinumų, kai reikia saugoti lenkystė-bajorystė—lenkų kultūra; tada Niemojevskis = kun. Maciejevičiui ar Maciejevičiai-Niemojevskiems. Abeji moka sustverti ir šokti gyvenimo keliu, dainuodami.

„Alboż to my jacy-tacy, jacy-tacy“... (Wyśpianskiego „Wesele“).

„Rygos Garsas“. 1915 m. 44 nr.

„KORONA I LITWA“.

Tokiuo vardu esanti išleista nauja knyga. Tos dar vienos lenkų knygų knygos mes patys dar neesame skaitę nei regėję: ją mums primygtinai įgiria „Gazeta Codzienna“. Jos autorius esąs J. Żerbillo-Labunski, parašęs ir antrą veikalą „Unja Litwy z Polską 1385—1569 r.“

Politikoje mūsų lenkams netaip labai sekas. Bet moksle—tai kas mėnuo vis naujas genijus. Antai, neseniai lenkų mokslavysis dr. Dybowski „Kurjere Litewskiamie”, kaip ant delno, ir pabaigtinai moksliskai išrišo klausimą, kokia tai kalba „lietuviška”? Lietuviškos kalbos nėra visai; esą tik tarmių: lenkiškos, gudiškos, ukrainiškos ir žemaitiškos. Nemaža stebėjomės, iš kurio kelmo tapo išspirtas šisai dviejų amatų, tur būt, lygiai genialių: gydymo ir kalbininkystės, žmogus. Dabar vėl užvydas ima, kam Dievas lenkams duoda Dybowskių ir dar dribtefi Žerbillo.

Žerbillo taip-pat esąs mokslo autoritetas. Jis, tiesa, nebe pirmas, bet gal šimtas, labai stačiais žodžiais, nors be jokių įrodymų įrodė, jog be Lenkijos Lietuva būtų žuvusi. Jau ir buvusi pražuvusi. Pavergta liaudis su savo kunigaikščiu vien tik besuke galvas, kaip čia, nusispiovus ant savo tėvynės, pavirsti valkatų orda (nawzór hord koczowniczych) ir pasiieškoti naujos tėvynės, kuriose plynėse (gdzieś śród niezamieszkałych pustkowi).

Visa laimė, kad čia-pat pašonėje radosi išgelbėtoja Lenkija, kurioje: „šlėktelė naudojosi tokia pilnybe politikos teisių, kokiomis tesinaudoja XX amžiuje anglas ir francūzas.

I gdyby z postępem czasu ta pełnia praw rozlewała się na inne stany—mieszczan i włościan—milibyśmy w środku despotycznej Europy zjawisko niemal cudowne”.

Mokytas autorius, o drauge su juo ir Vilniaus lenkai-kunigai iš „codziennowkos“ atsirado šišo pagauti, atsivėrus pereitų laikų lenkų dangui ir pasirodžius jų „stebuklui”—bajorų savavalei... ak, ne! teisėms. Bet perlabai akis aukštyn užvertę, nebemato, koks humoristiškas daiktas tasai „gdyby”.

Gdyby ciocia miela wąsy, to būtų nie ciocia, a wujaszek. Visa gi nelaimė, kad tetulėms ūsai neželia. Lenkų bajorai daug šimtų metų turėjo savo plėčias

beribes teises; o „rozlewali” - ne teises, tiktai vyną. Za króla Sasa jedz, pij, popuszczaj pasa. „Despotiškoje Europoje” savitarpinėse kovose bent riteriškuomas augo. Lenkuose pilvai teaugo. Į tuos pilvus bajorai-valdovai ir susikrovė visą valstybinį ir visuomeninį Lenkijos ir Lietuvos turta: laisvę, nepriklausomybę, ekonomiją ir apšvietimą. Ilgą pirštą ištiesti į Kriokuvo mokyklą, garsiai vadinamą universitetu, nieko ne pridės, nes tasai „universitetas”, sulyginus su tikraisiais: Paryžiaus, Bolonjos ir kitų, buvo tik kiek aukštesnis už Elementarschulę ir tiek Lenkijai tešvietė, kiek šv. Jono vabalėlis savo pakrūmėje. Patys lenkai lenkės to „universiteto” ir bevelijo sveturi eiti mokslus. Lenkų tamsybė gal buvo gera, jei suvalkiečiai lietuviai ir dabar tebesako: „mozūras tebegema aklas”.

Į savo pilvą bajorai krovė visą liaudies gerovę. Buvo galima girtis, būk lenkų liaudies padėjimas anuomet buvęs „o cale niebo wyższe od tego, w jakim żył lud litewski”. Bet to laiko Europos žmonės, tos „despotiškosios Europos”, gąščiodami ir biauředamiesi sukės šalin nuo tų visuomeninių santykių Lenkuose. Juk jie įrašė, o ne kas išmislijo trumpą lenkų apibūdinimą: „Lenkuose bajorai lepinasi, kaip rojuje, o liaudis kankinasi, kaip pragare”. Jei tasai „pragaras” pp. Žerbillams ir jo sėbrams rodos „niebė”, tai tik belieka mums krikščioniškai palinkėti jiems kuoveikiausiai ten patekti. Žinoma, be mūsų, dar nepadarius ūnijos drauge keliauti į tą „niebą”, mūsųkai—pragarą.

Visa ta lenkų kultūra buvo ne kas kita, kaip tas-pas bajoro pilvas-idealas, kuris ir mūsų privilegijuotiems buvo lengvai pasiekiamas. Turtai gi, apšvietimas, asmeniška laisvė, kaip pas mus, taip ir pas pačius lenkus, buvo tiek žemi, kad ir amžiams praėjus, vis dar nepalaiko. Ir kame kyla, tai kur-kas sparčiau lietuviuose, tolimesniuose nuo lenkų; artimesniuose gi guduose ir lietuviuose yra lygus paliesiečių, mozūrų etc.; tik gėdą daro XX amžiui.

Tik pačiais pastaraisiais laikais lenkas ėmė kultūrintis. Ir tai ne pats, ne savo tėvynės širdyje, tik tai pakraštyje, vokiečių verčiamas.

Kam čia akis beapdumsi, kad tie dalykai darosi mūsų akyse, mūsų laikais? Ir mada lenkams dabar nebeatogi: visi nori juoba žiūrėti, ne klausyti.

Bet tegu sau lenkų kultūra bus buvusi viduramžiuose kuoaukščiausia, jų politikos ir visuomenės teisės kuoplačiausios, apšvietimas kuoaukščiausias, tegu į tas aukštybes vienu tik politikos ryšiu susirišimas (kitokių nežinome) būtų ir lietuvius pakėlęs,—vis dėlto jiems trūbyti be vieno galo apie tas „geradėjis-tes“, o mums bepradėm to klausyti yra...

Ale pavelykite tai paaiškinti palyginimu, Doroševičiaus pasaka.

Susitinka gydytojas kalvį. Eina kalvis aprišta ranka ir verkia.

— Ko tu verki?—klausia gydytojas.

— Ką aš neverksiu, kad piaus man ranką...—atsako kalvis. — Ką aš tada, darbo žmogus, be rankos veiksiu?

Pagailo gydytojui kalvio.

— Neverk, sako. Duokš, aš mėginsiu šiaip-jau gydyti: bene nereikės nupiauti.

Ėmė gydyti ir išgydė.

Kalvis kala ir linksmai dainuoja. Gydytojas tai mato ir džiaugias.

— Matai, kalvi, kaip gerai.

— Gerai, ką ir besakyti!

Susitinka kitą sykį.

— Matai, kalvi, tu sveikas. O juk aš tave išgydžiau.

— Jau nebežinau, kaip ponui ir bedėkoti!...

Vėl susitikęs gydytojas sako:

— Dabar tu sveikas. O kas būtų buvę, kad būtų ranką atėmę? O juk aš išgelbėjau.

— Ką ir besakyti! Nebežinau, nė kaip ir bedėkoti.

Ir susibičiuliavo gydytojas su kalviu. Ėmė gydytojas liuosomis valandomis vaikščioti į kalvę. Ateis, atsisės, užrūkys cigarą, žiūri, kaip kalvis kala, ir vis primena:

— Regi, koki gerumą aš tau padariau. Kad ne aš...

Kalvis dėkojo, dėkojo, kol neatėjo į gydytoją atsilankyti. Atėjo ir numetė jam savo ranką.

— Atsiimk, sako, pats nusipioviau, tik, susimildamas, nebekalbėk man apie savo geradėjį...

„Rygos Garsas“. 1915 m. 66 nr.

NEBĖR KO BEPASAKYTI!

I.

Lenkų vagonų laikraštukas „Swiat“, labai gyvai gaudas dienos dalykus ir visa tai paaikškinas fotografijomis, jau nebevieną sykį yra įsikišęs į Lietuvos lenkų santykius su lietuviais. Mano laikais varšavietis p. Vaitiekus Baranovskis, kol dar nebuvo vilniečių išmokytas gotentotiškai spręsti apie tuos dalykus, gana palankiai lietuviams rašė. Paskui „wyprobowany katolik“ p. Vincentas Kosiakiewicz kvotė lietuvius ir lenkus. Ir taip parašė, kad esu visam amžiui apsižadėjęs lenkams į jų „interview“ ar „ankietą“ nebeatsakinėti. Neminint p. Juozapo Wejssenhofa, tariamosios „Ūnijos“ autoriaus.

Dabar štai vėl p. J. Jastrzębiec net per du syk, bent keliuose „Swiato“ numeriuose atpasakoja, ką lenkai ir lietuviai maną apie jų savitarpius santykius.

Visų šitų kvotimų po svetimas sąžines ir galvas, širdis ir kabinetus vertybė lygi yra labai apskritam ir dideliam okuliui-nuliui.

Visųpirma tai daroma žmonių, kurie tam sykiui nesugeba nieko prasimanyti iš savęs, o parašyti kai-

kas reikia. Taigi ir klausiamo, ką tu manai. Antra, kai visa tai daroma vien iš tuštybės, tai niekados niekam nebuvo į naudą; niekas iš to nesimokė, niekas priešingajai partijai nepripažino teisybės, o nėvienos nė per nago juodymą nepagerėjo santykiai.

Buvome kitą kartą lengvatikiai. Kvietė vyskupi-jos administratorius jo akyse išsikalbėti,—ėjome. Mums rodės, kad lenkus prispirdavome prie sienos. Ir čia-pat gi administratorius paslaptinai spaudė ranką pp. Hlaskoms, o ne mums. Kvietė Varšuvos „Przyjaciele pokoju“, „Biūro pracy społecznej”,—va-žiavome. Mums rodės žiškiai išdėjome minimumą savo reikalavimų ir nešlovingumą tų pragumų, ku-riuos prieš mus pavartoja netik paprasti gatviniai anarchistai, bet ir pats administratorius. Ir tuojau lenkų visuomenė viešai reiškė ne mums simpatiją, bet mūsų priešininkams savo pasitikėjimą. P. Jonas Vileišis, p. Jonas Kriaučiūnas, atminę, galėtų tai patvirtinti. Net toks blavus lenkų politikas,—„ugodo-wiec“, kaip Liudviko Straszewicziaus nabašninkas, tiek dailiai kalbėjęs Varšuvoje apie trečią valandą nakties; tyčia mane sulaikęs Varšuvoje, kad galėtu-me toliau tai pasvarstyti,—apie 2 val. popiet sutiko mane savo namuose su šliurėmis, atsekta apikakle, neva dar nesuskubęs iš nakties apsitaisyti. Tai man, tyčia pasikviestam. Lietuviams temokėjo duoti pa-tarimą:

— Parašykite ką nors malonaus apie lenkus; tai padarys gerą įspūdį.

— O tamsta ką parašysi apie lietuvius?

Jis nieko neparašė, nė to, ką buvo uždaramė su-sirinkime iš kalbyklos šnekėjęs. P. Piltzas, b. „Kra-jaus“ redaktorius, galėtų tai patvirtinti, atminęs.

Visos tos ankietos, išsiteiravimai tai, nelyginant, dabartinis vokiečių špijonažas. Tardoma, klausoma ne dėl tavo išminties, gyvenimo santykių žinojimo, kruvinų tavo susigraužimų išklausymo ir nuramini-mo, bet tau pažinti, tavo silpnųjų vietų nusitvėrus, savo naudai visa tai suvartoti.

Kaip negailestingai karčiai pašiepiu dabar pats save, atminęs, kaip vaikiškai atvirai mojavau šoblele, pradėdamas leisti „Žinyčia“ ir šaukdamas: eiksenkit, atvirai: mes nieko neslepiam! Ag ėjo. Ėjo Liutimirai Boleslavskiai, ėjo Wejssenhofai ir simukai. Bet ne su šoblele, ne priveikti ar pasinaudoti, tik pasiklausius tavęs, kam reikia, pasakyti:

„Niebebezpieczny, manjak, litvoman: odgrodzić się od niego“ (pavojingas, pamišėlis—reikia atitolinti jis). Kiek tai metų jie man sugaišino, paintriguodami pas kunigaikščius Oginskius ir vyskupo Paliulionio nabašninką! To neužmiršiu; ne iš savymylos, bet kad viešas darbas nesustotų.

Dabar man visai aišku, jog lenkas lygus Jono Lemanskio pasakos moteriškei. Apysenis filosofas įrodinėjo mergaitėms, jog du syk po du bus keturi. Mergaitės nesutiko. Ko dėl? Gi to dėl, kad niekuomet neįtikinsi moteriškės, jei jai neesi mielas.

Mes lenkams nebegalime būti malonūs, kaip bus, nebeilgai betrukus, nemalonūs Lietuvos gudai. Nes visi mes jau esame ar bent sumanėme būti sau-žmonėmis ir nebebūti medžiaga lenkų skaičiui padidinti, nuo Jono Bau-douin de Curtenay betariant.

Taigi tik gaili man tų, kurie dar nesupranta tos teisybės, kad mums išpažinti vienas-kitam nebėra ko, ir vis dar tebeatsakinėja špijonuojantiems... atsi-prašau: intervjuojantiems mus.

II.

Lietuviai lenkišųjų laikraščių arba visai nebeskaito, arba visai mažai beskaito. Tad jų nervai ilsis ir jie greitai yra papeikti tuos saviškius, kurie ginasi su lenkais. Bet kad skaitytų Vilniaus ar Petrogrado lenkų laikraščius, kažin, ar ne kitaip galvotų: gal dar aršiau gintų.

To aš nepagirčiau. O jei pats paskutinėmis dienomis įsimaišiau į tarptautinį ginčą, labai kantriai iš-

tylėjęs ištikus ketverius metus, tai tik dėl įrodymo, kad mes patys į save turime bekalbėti, nes lenkams „nebėr ko besakyti“.

(Žiūr. Szkoła polska na Litwie, Lenkų talmudizmas, Korona i Litwa, Nebėr ko besakyti, Dėl praeities mūsų kultūros, ir kitus).

Tam mano obalsiui patvirtinti kone kas savaitė duoda medžiagos minėtieji laikraščiai.

Buvo vienas laiko tarpelis pačioje mūsų tautinio susipratimo pradžioje, pradžioje mūsų literatūros kilimo, kada Lietuvos lenkai pristodami kaulijo: „Sakykite, rašykite, ko jūs noritel Žinosime—klausy-me, derėsimės“. Bet juo mes aiškinomės, juo įrodinėjome, tuo „neaiškiau“ mūsų „lenkams“ darėsi, kol, galų gale, ėmė visiškai mūsų „nebesuprasti“, visiškai nieko apie mūsų postulatus nebežinoti. Grįžo mūsų kaimynams anieji laikai, prieš visą ketvirtį amžiaus, kada lietuviai dar nebuvo išreiškę savo siekių. Visa, kas mūsų buvo ikišiol pasakyta, kokia vieta mūsų pačių tėvynėje mums pridera, nuo artimiausių mūsų kaimynų lietuvenkių atsimušė kaip tik priešingu aidu.

Visųpirma, kas, ką ir kaip nė kalbėjo, vis buvo negerai pakalbėta. O juk buvo ir yra mūsų tarpe labai įvairių krypsnių ir partijųėlių. Savotiškai kalbėjo Basanavičiai, sekdami Nrbutus, Kraszewskius ir kitus to krypsnio rašytojus—nepatiko, nes jie buvę megalomanai ar bent egzaltantai. Kalbėjo šliūpai, Ambraziejai, Silvestravičiai, Žemkalniai ir jiems lygūs—nepatiko, neįtikino, nes tai esą manijakai, litvomanai. Kalbėjo Jakštai ir jo krypsnio žmonės—nepatiko, neįtikino, nes... Kas iš to, kad jų raštų logika reiškia jau pilną jų proto, sielos sveikatą, jei jie—„maskolių“ vyriausybės papirkti; tos vyriausybės, kuri taip nepatiko vakar ir kuriai taip labai gerinasi šiandie.

Kiek buvo išlieta visiems pasisakymams rašalo, būtų pilnas Rygos miesto kanalas. Kiek laimėta koronos teismų, būtų geras tomas. Visais pakraščiais melsta įsileisti lietuvių kalbą greta lenkiškos ir ne-

leista. Melsta, kad bent prieš ar po lenkų kalbai—ir to nepavelyta.

Į visą tai kiek seniau Petrogradas atsakė „Litvomanais“, Vilniaus—„Przenigdytais“. O šiais laikais piliečiai atsakinėja ištisa jūra visokių visokiausių melagysčių ir iškraipymų, skelbiamų taip begėdiškai, kad tik „suadente diablo“—velniui patariant, tegalima taip padaryti.

Įrodymų toli neieškokime: užteks dvejeta-trejeta numerių Vilniaus lenkų laikraščių. Tik dviejuose „Kur. Lit.“ numeriuose (150, 156) randame typinę draugiją:

„Cichecki, Pachucki, Szukiewicz i K-o“.

Lai jie patys pakalba:

1. „Vienas lietuvis privalo to, ką gali turėti devyni lenkai“—Szukiewicziaus, „Codziennówkos“ pakaliko, aritmetika. O mes sakėme būsią mums gana, jei mūsų iš bet-kokios bažnyčios neištums.

2. „Lietuviai, kalbėdami apie Lietuvą, per tą patį laiko žemės plotą ir jos žmones“. „Šukevičiaus, Dybovskio pakaliko, mokslas“. Vadina tai nonsensu. Ir yra tai nonsensas, bet ne mūsų, tik jų. Mes sakėme būsią mums gana kaip tik etnografiškosios Lietuvos.

3. „Gudai ir lenkai sulietuvinti nesiduos... Kad ir lietuviai turėtų visus Prūsų valdžios privertimo įrankius“. O mes einame su gudais drauge ir gretimais, nieko kits-kitam nepavydėdami.

4. „Lietuviai reikalauja pirmenybės tarp tautų, apsigyvenusių Lietuvoje, teritoriališkai ją suprantant“. Atkartoja Šukevičius, Vilniaus administratoriaus... nežinau, kaip ir besakyti, parašytą į ministeriją. O mes niekad ir niekur neišreiškėme pretenzijų į pirmenybę Prūžanuose, Sokolkoje, Ukrainoje ar Minske.

Juk tai—pačių lenkų ideologija. Bet ką Dybowski vakar išreiškė apie lenkus, tą Šukevičius šandie tame-pat laikrašty primeta lietuviams ir mo-

ralizuoja, ir tyčiojasi, ir mokina. Ką? ar mus, lietuvius? P. Šukevičius—ne kūdikis: jis žino, jog lietuviai gerai atmena, ką yra kuomet pasakę. Jeigu gi tokia drąsa šaukia: tu dixisti—tu pasakei, tai tuos žodžius siunčia Lietuvos sodžių pilkasermėgiams „szaraczks“, kurie neturi laiko sekti abiejų pusių literatūrą, o reikia jiems įkalbėti, kokie lietuviai kvaili ir nedori ir kiek Šukevičiai ir K-o protingi, išmintingi ir dori.

Ar tokiems lenkų mokytojams bėra kas pasisakyti?

Tai Vilniuje.

Petrograde mokina lenkų visuomenę p. p. Cicheckiai.

5. „Lietuviai, lygiai kaip ir gudai, kreivai suprasdami Lietuvos ir Rusės piliečių pareigas, negali iš mūsų reikalauti, kad remtume jų tautinius siekius. Lietuvoje ir Rusėje mums yra tokių pareigų link savo tautiečių, tiek uždavinių prieš mus, jog negalime sau pavyti kažin-kokios filantropijos kitoms tautoms. Kad remtume tokius siekius, skriaustume save, skriaustume vėlasny stan posiadania, nes duotume svetimiesiems (mano pabraukta) tai, kas turi tarnauti mūsų tautiečiams“. Žinome, kaip smarkiai nagais įsikibę mūsų „lenkai“ laiko stan posiadania. Ag tik naivus nenumanė, kad tiems, kurie save lenkais laiko, net tiems, kurie išaugo lenkiškai kalbančioje šeimynoje—kiti, ne lenkiškai kalbą ir jų širdžiai mieli dalykai—svetimi. Ag, kokių mūsų naivų būta, kada svajota Jakšto būdu, jog bajorai padės mums visokeriopai sustiprėti: žmonių kultūrą, tautinį susipratimą kelti, net literatūrą plėtoti!! Mes jų neįėjome. O kuriuos ir įgijome, tai tik daugiau bėdos. Ir šiandie jau meldžiamės, ne kad Dievas duotų mums talkininkų—sulenkėjusių mūsų bajorų, bet kad jų neduotų. Nes jie į mus įeina ne plėtoti, tik stabdyti mūsų, kaipo „lietuvių“, kilimą. Išimtytys—retos. Bus laiko, kada tai vardais įrodysime.

6. Ir tas išimtis ponai Cicheckiai vadina: oryginalne pojnowanie „krajowości” ir: dziwnego nabożenstwa „demokratyzmem”). Dėl Dievo meilės neprivalo mūsų „demokraci krajowi” užmiršti tai, jog mes savo tarpe turime daug visokių „kwestijų”, kad galėtume dar pavelyti sau darbu remti kultūrinį judėjimą šalia mūsų!”

Ar beturime ką pasakyti tiems, kurie tokia malda baigia savo pamokslą?

7. Varšuvoje lygiai taip-pat mokina lenkų visuomenę p. p. Pachuckiai.

„Lenkai negali išsižadėti savo placówkos ir bažnyčios dalykuose. Nykstant lenkiškoms giesmėms ir pamokslams, jie mato baisų pavojumą kalbai, kuri ir taip viešame Lietuvos gyvenime vaidina daug mažesnę rolę, neg karalijoje. Jie supranta, jog nevar-tojant kalbos, silpsta lenkystės supratimas, ypač „mažutėlių”. Ir dėl ko kito lenkai nenusileidžia lietuvių šovinistų užmačioms (!?). Lenkų kalba bažnyčioje—tai jungė tarp šviesuomenės ir liaudies: tos jungės sutraukymas vėl būtų lenkystės susilpninimas.”²⁾

Gal pavelyti, kad dar pakalbėtų stanu posiadania dóm: „Cichecki, Pachucki i K-o”? Gana? Kad gana, tai gana. Bet tegu bus ir mums gana—lenkams išsipasakoti. Pradėkime patys sau kalbėti, savo ideologiją šviesti nesusipratėliams saviškiams, kurių dar taip daug yra. Dirbkime dėl dabarties, mūsų kultūros, užmiršę tuos, kurie mus svetimais laiko.

„Rygos Garsas”. 1915 m. 69 nr.

*) Apie tai skyrium pakalbėsime.

**) Ir apie tai žiūrėk straipsny apie demokratizmą.

DĖL PRAEITIES MŪSŲ KULTŪROS.

P. Glogeris, archeologas, embriologiškai įrodė, jog grynos veislės lietuvių nebėsa. P. Dybowski, gydytojas, filologiškai įrodė, jog lietuvių kalbos nebėsa. Dabar štai p. Wandalin Szukewicz, Nočios „lenkas“, neva taip-pat archeologas, etnografiškai ir istoriškai įrodinėja, jog lietuviai neturėję nei praeities, nei kultūros (litvini musieliby zarówno przeszłość swojā, jak kulturę stworzyć); buvusi tik pasyvě tauta, nepadariusi jokios įtakos to krašto istorijai; davę jam savo vardą—tai ir visa. Ir tą vardą galį visi dabar Lietuvoj gyvenā vartoti, kaip Prūsų vardu vadinasi visi Prūsijos gyventojai.”

Žiūr. „Kur. Lit.” Nr. 156.

Kaip tai laikai mainos! Taip dar nesenai Narbutai, Kraševskiai ir visi jų laikų istorininkai buvo šišo pagauti, išžiūrėję į lietuvos praeitį. Tiesa, jie nebuvo gydytojai, nei archeologai, bet taip-sau—paprasti istorijos tyrinėjimo specialistai.

Dabar specialistai, tik iš antro galo, viso to nebe-mato. Ar tai praeitis išnyko, ar mūsų šukiams ir nešukiams akelės apsidūmė? Bene šis pastarasis atsitiko.

Jei p. Šukys-Šukevičius pavelytų, tai primintume jam, jog Lietuvos valstybės lopšiai buvo ariogaloje, Utenoje, Kernavėje, Trakuose, Vilniuje, etnografiškai lietuviškuose kraštuose, kur svetimtaučių jokia įtaka nesiekė. Iš čia lietuvių viešpačiai parodė ne pasyviškumą, bet tokį aktyviškumą, kad per X-XIV amžius sudarė valstybę, dešimts sykių didesnę už etnografiškąją dalį. Tiesa, tada prisireikė ir remtis didumu, gudais, nebe mažumu, lietuviais. Bet ir tada Žemaičiai ir Trakai vis tebebuvo fundum, gimtinė, kurios, kaip gvardijos, griebėsi visuose sunkiuosiuose priepuoliuose. Čia Lietuvos valdovai gimdavo, čia ir mirdavo. Gudų didelį kraštą valdydami, Lietuvos kunigaikščiai tebebuvo lietuviai su visu jų ne gudiš-

ku būdu, papročiais, paviršutine išvaizda. Net ir kalba; ja negalėjo kalbėti Guduose; bet kalbėjo Lietuvoje, ta kalba mus patys, ne kunigai, ir poterių išmokė.

Lietuviai, etnografiškieji lietuviai, ne dabar pramanytieji „litvinai“, buvo žmonės aktyvūs, veiklūs, sudarė ir tokią istoriją, kuri skaisčiausiais lapais šviečia visasvietinėje pradžios viduramžių istorijoje. Mokytam archeologui Šukevičiui ir kitiems lygiai šviesiems mūsų „lenkams“ praverstų prieš rašant pasiskaityti istorijos vadovėlio, nors gi vaikams skiriamam.

Ar tai kultūra ar nekultūrumas padarė? Mums rodos, tai aukštas kultūros ženklas. Siauras archeologas-specialistas Šukevičius lietuvių kultūros ženklo tyješko kapinėse. Randa jų, bet mena tai esą liūvų ir kitų Skandinavijos tautų, ne lietuvių.

Mums tų iškasenų permaža spręsti apie kieno kultūrą. Jokių ypatingų lenkiškumo žymių nėra ir iškasenose didžiosios ir mažosios Lenkijos. O dėlto pasakyk lenkui, kad jų tėvynė neturėjo ir nesudarė savo kultūros! Priešingai, eik į Lvovo Džiedušiškių muziejų. Išvysi ne priešistorinius bronzus ir diržus, bet šių dienų, kuriuos primityviai tebedirba lenkai kalniečiai. Nustebsi. O vis dėlto ta lenkų tautos šaka yra—pačios žemosios kultūros.

Mokėti iš metalo nusilieti sagutę—kultūros ženklas. Sudaryti gi doros sistemą, platų tikėjimą yra nebe ženklas kultūros, tik jos žiedas. Religija, nors su tieka dievų, kiek mums teikėsi bepalikti Mierzynskiai ir Brückneriai, tiek sveria, kiek ir įstatymdavystė Muharabijų, graikų, romėnų. Kai žmonės pradeda mokėti formuluoti savo mintis ne tik reikalui, bet menui (poezija) ir savitarpiai tvarkai (doros kodeksai), tai ta tauta jau kultūrinė. Šitai mūsų tauta parodė po Graikų ir Romėnų skaisčiausį pavyzdį visoje Europoje. Tokios mitologijos, kaip lietuvių, kad ir naujųjų kritikų persijotos, nėra sudarę

nei vokiečiai, nei skandinavai, nei viena slavėnų tauta: lenkai, gudai, rusai ir k.

Ar skandinavai kalviai duodavo lietuviams papuošalų, tesprendie, kas tai išmano; tik ne Šukevičiai: jų autoritetas permenkas. Bet mes dabar žinom kur-kas geresnį dalyką. Šifneriai, Mikkola ir kiti tyrinėtojai yra gana parodę, kad lietuviai, jei ir yra ką iš skandinavų, suomių skolinęsi, tai už tą materialę kultūrą gausiai yra atsimokėję dvasine kultūra. Suomiams lietuviai yra davę daugiau kaip 3-4 tūkstančius techniškųjų terminų: dura, degla, kepurė, kirvis, jėras, šienas ir k.

Dėl praeities kultūros lietuviams nėra ko gėdėtis. Kas kita, dėl dabarties.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 70 nr.

DĖL DABARTIES MŪSŲ KULTŪROS.

I.

Lenkiškumas graso—demokratiškumas atsispirs.

Ištisoje eilėje straipsnių matėme, kaip skaudžiai mums, lietuviams, kerta tariamieji mūsų bičiuliai, kaimynai, net broliai lenkai. Atsiprašau, kad šiurkščiai ir taip-pat skaudžiai atsikirtome. Juk tai gamtos įstatymas: kaip nervus užgausi, taip jie truktelės.

Nervams pabaigus savo veikimą, laikas ir kitaip pasižiūrėti į visus spragilus, kuriais taip gausiai pradėjo lenkai mus kulti paskutiniaisiais laikais. Kūlė suinteresuotas Vilnius, nes Lietuvos dalykai—jo namų dalykai. Kūlė suinteresuota Varšuva, nes lenkystės ribų plėtimas—jos galybės didinimas. Kūlė iš šalies žiūrintis Petrogradas, stiprindamas saviškius, nes gražiai išsiplėtojęs, aiškiai suprastas, širdžia pamėgtas patriotizmas panaikina pasaulio sienas.

Ar prieš dorą ar nebe prieš dorą visa tai daryta ir daroma? Gal taip, gal ne; viena aiškiai tegalima pasakyti: niekas nesidaro be priežasties. Politikos sąlygoms pradėjus keistis ir pintis į netikėtas kilpas, iš Varšuvos ėmė kilti toks-pat rūkas, kaip visados pirmiau tokiuose atsitikimuose. Kaip reikalas, tai į liaudį. Bimbalų metais sumanė bajorai ir ėjo vyžoti šokti su „bydla“. Be liaudies ir dabar ne ką teįveiksi, tad ir dabar kokia ten dalis Varšuvos ėmusi tiesti, žinoma, tam sykiui, kaip ir visados, kol bus reikalas, savo hičiuolišką ranką į liaudies tautą, lietuvius. Buvo kilę balsai: gana su visais peštis, laikas ir talkininkų pasidaryti.

Kita dalis lenkų visuomenės, be skirtumo gyvenamųjų vietų, matyt, nepritarė tam laikinam, veidmainiškam prietelingam rankos kaišiojimui. Atvirai, nebeapvyniojant švelniu lakatėliu, išstatė obalsį, aiškų, kaip saulė: *kiekviena tauta pati viena tegali būti kūrėja ir statytoja nuosavios dvasinės šventyklos, o ne su kitų tautų talka.* Ir tiesiog bajoriškai šlovingai ir ryškiai pašaukė išimtinai daboti tik savo dalykų ar Lenkuose, ar kame-kitur.

Lietuvoje pinas po kojų lietuviai? Didelio čia daikto! Jiems teisių Lietuvoje nėra ir būti negali, kaipo tautai bejęgei, pasyvei, nebeturinčiai nė grynos veislės, nei kalbos, nei praeities, nei kultūros. Davė kraštui vardą, ir eik sau gulti! Išnyk iš kelio, kaip prūsai išnyko vokiečiams iš kelio „Drang nach Osten“! Čia lenkams tėra viešpatauti! Ir kvailas būtų tas, kas tai nabagei lietuvių tautai padėtų pakilti. Jų demokratizmas būtų nepaprastas, keistas — dziwnego nabożeństwa, keistas—oryginalne—būtų jų atsidėjimas vietos dalykams. Dievo vardu užkeikia nebūti „vietos demokratais“, tik lenkais. Nėra ir būti negali lietuviams vietos šalia lenkų bažnyčioje, nes „Pollentum über Alles“, o Lietuvoje lenkybė ir be to kur-kas silpnesnė, neg Lenkuose; liaudis tegalima prie lenkų sulaikyti tik jų kultūra ar bent kalba;

netik sulaikyti, bet ir klasinius skirtumus ta kalba užtinkuoti: lenkų kalba vienatinė jungė tarp mužiko ir dvarininko; minkščiau pasakius: tarp „mažutėlio“ ir inteligento.

Laikyk prie savęs, ką tik galėdamas. O visa tai, ko nepajėgsi išlaikyti, tebūnie tau—svetima!

Žinoma, lengva bus pasakyti—negerai suformulavai dabartinę lenkų ideologiją. Aš ir nesiginsiu. Padariau, kaip mokėjau, kokį įspūdį gavau, beskaitydamas laikraščius nuo-pat Naujų Metų. Bet tai ir nesvarbu, mokėjau ar ne. Pamatinis lenkų dalykas visiems aiškus: eikiva katras sau, savais keliais, pasiduodami nesulaužomiems prigimties įstatymams—varžytynėms dėl duonos, dėl teisių, dėl vietos.

Kas gi dabar mums bedaryti, išvydus šalia savęs kaimyną nebe bičiuolį ir nebe brolių, bet savo konkurentą? Jis galingas; ligi šiol vis mus įveikė, bent niekur nepasidavė. Bene išmintingiau būtų mums, kaip silpniesiems, ėmus ir pasidavus, negaišinant pajėgų, kovai, kuri laimėti nėra vilties? Taip mums seniai įkalbinėja patys lenkai. Vis-tiek, girdi, išnyksite; tai ką rusų jūroje. bene geriau lenkų... pelkelėje? Taip-pat girdėjau kalbant Rusijos mokinius ukrainus ir net rusų mokinius estus.

Mums tačiau tas patarimas rodos tiek teprotingas, kaip ir ano kūmo mažarusio, kurs, išvydęs kitą kūmą įkritus į vandenį ir veltui besistengiant išplaukti, pataria negaišinti hereikalo vieko ir grimsti dugnan. Juokiamasi čia iš to, kad patariama daboti savo vieko, kurs niekam nebėra reikalingas, būtent, skęstant. Bet mūsų padėjimas toli gražu ne ano skęstančio. Mums yra tiek vieko, kad dar galime iš dabartinės sietuvos išplaukti. Tasai viekas slepiasi—mūsų liaudyje. Žiūrėkime, ką čia gyvenimo kovoje stato prieš kits-kitą Lietuvos lenkai ir lietuviai.

Lenkai, betrokšdami politikos laisvės, stipriai susicementavo—kalba. Jos varžymai, tautos laisvės siaurinimai dar labiau padėjo kalbai būti cementu

net tokių daiktų, kaip luomai: proletaro beturčio, valstiečio mažaturčio ir dvarininko didžiaturčio; darbininko ir kapitalisto; sodiečio ir miestiečio; šiaudinę pastogę ir rūmus, nužemintą maitintoją ir išdidusį veltėdį.

To cemento—tautystės, kalbos, tačiau yr gana, kol jos varžomos ir kankinių vainiką dėvi. Bet atgavus tautos laisvę, kalba tuoj pavirs pašaliniu, antriniu gyvenimo reikalu. Pirmutiniu taps asmeninė laisvė ir materialė gerovė. Siaurarežis sodietis kibs į plačią vietą dvarininką, nuskurdęs producentas į nutukusį, bet nieko neveikiantį už kapitalo nugaros, buržujų. Ir veltui tada šauksies tos giriamosios „jungės“—lenkybės, nes už ją darysis didesnė—žmogystė su visais jos savumais. Dirbtinis tinkas nubirės, ir pasirodys plikas ir aržus antagonizmas. Savame krašte, patiems valdantis, tai prives prie reformų; svetur esant—prie susilpnėjimo.

Lietuvoje, tarp lietuvių nebaisi lenkystė, nes jų luomų santykiuose ji tiek tereikš, kiek kūmystės tarp fabrikanto ir jo darbininko: streikų ir priešingybių neatitolins.

Mums tų visų skirtumų kaip ir nėra. Mes esame vientisa tauta, muzikų, sodiečių, žemdirbių tauta. Nei miestelėnų-buržujų, nei kapitalistų, nei plačiažemių dvarininkų. Didžiausi mūsų didikai, kuriuos bet gi retkarčiais svetimų kraštų papročiu apšaukiame kalbai pagražinti: skriaudikais, išnaudotojais, kailių lupikais, kraujo čiulpikais, t. ir t., tai liuosųjų amatų žmonės su kunigais priešaky, kraujas iš kraujo, kaulas iš kaulo sodiečio, ryšių su jais nesutraukę dėl kelių šimtų viršaus pelno. Bežemis proletaras trauksis į miestą, į fabriką, jei nebus patenkintas vietoje. Liks sodžiaus didumas—sočių, vidutiniškų ūkininkų, sugėbančių ir gerokai ištesiančių prisiimti kultūrą. Visiems jiems greit prisireiks krašto teisių, dalyvavimo valdymosi, savo rankomis suskirstymo valstybinių ir visuomeninių naštų. Sodžiui kilus, dvarų

privilegijos ir jų galybė kris, nebeatgydamos, su visa savo lenkyste ir ponyste. Kris, o į jų vietą atsiras asmeniškai lygūs žmonės, tad ir teisėmis lygiomis. Masė, daugumas jei neužgniauš, tai bent nehepasergiamus padarys atskirus didikus, didelius tik savo sodne ir kambary, mažus—bendrame, viešame gyvenime.

Demokratizacija tėvynės tiesų ir teisių tai pirmutinis mūsų išsigelbėjimas nuo lenko dvarininko ir jo subalamutyčių pakalikų iš liaudies. O kad ateitis—liaudies, didumo, o ne privilegijų—mažumo, tad ir dėl lietuvių Lietuvoje galime būti ramūs, jei demokratiškai bendrinsime, kultūrinsime savo liaudį. Latvis-kalpas jau kone įveikė baroną-vokietį.

Tai bent-kiek atsiduoda klasių kova. Bet ką tu padarysi, kad ji, ar šiaip vertus, ar taip, neišvengiama? Ir nebešandie pasergėta, kad be klasių kovos Vilniaus gubernijos lietuviams—grabas. Šiaip ar taip lietuvis valstietis reikia atskirti nuo lenko dvarininko, kad šis nebeturėtų pražūtingos mums įtakos.

II.

Benė užtektinai jau būsiu išaiškinęs, jogiai mes, lietuviai valstiečiai ir gavę mokslo jų vaikai, tautinės kultūros darbe vis toliau atsirandame nuo Lietuvos dvarininkų, tikrų lenkų ar tik lenkais apsimetančių. Ir taip nuo kits kito nutolome, kad nei benorime, nei negalime susiartinti. Kieno tai kaltybė ir ar tai bus kaltybė, visai tuščias klausimas. Gadinė tai padarė. Sako kitkart rišusi mus „Jagelonų idėja“; šandie ji mums nieko nebesako. Rišęs romantizmas, kad mūsų dvarininkai, rašytojai ir mokslaviriaai, kone deivino visa, kas tik turėjo senovės lietuviškumo žymę; nyko romantizmas, nyko ir dvarininkų-lenkų noras giedoti mums garbės giesmes. Patys atšalę, dvarininkai ilgai vertė atsakomybę nuo nesveikų savo galvų ant mūsų sveikų; girdi, tai mes, lietuviai, ski-

rišais nuo jų, lenkų, ir esą separatistai. Mes, priešingai, juos vadinome atsiskyrėliais nuo savo tautos, iš kurios jie visos savo šaknis išsirovė. Tęvirāt mūsų darbininkai pradėjo ir visai nebesiginti, jog nieko bendra nebeturi su ta tauta, kurios graimas, smetona jie kitkart buvo ir paskui ilgai dar norėjo būti. Kas vakar jiems buvo nuodėmė (separatizmas), tai šian die yra pareiga; nuodėmė gi būtų—padėti lietuvių tautai kultūriškai kilti, nes to darbo iš jų lenkai dabar sau reikalauja. Visam tam gana buvo ištraukų iš Lietuvos lenkų ir Varšuvos lenkų laikraščių.

Beliko bailė demosos keršto, bailė sodžiaus darbininkų boikoto; užtai gražoja iš savo pusės jų žemių pirkėjų lietuvių boikotu. Beliko bendras materialis pelnas iš Lietuvos žemės; tikriau, kasimasis bulbių lietuvių rankomis į lenkų maišą. Ir dar vienas bendras—visuomenės pyragas, kaip kairieji vadina, ar dalyvavimas valdymosi; t. y. tokiame, kad autonominį kraštą pavaldytume taip, kaip mums tinkama ir naudinga. Už tą „pyragą“ ar visuomeninę, pilietiškąją pareigą bus didesnių kovų, socialių kovų, neg dabar už jokių vertą, o taip smarkiai varomą kovą, ar leisti lietuviams bažnyčioje poteriauti ar neleisti.

Vokietis laiku ruošs į dabartinę kovą; už tai mes jį gudriu vadiname. Jei mes laiku neimsime ruoštis į socialę kovą, kas gi mus kvailiais nepavadina? Šviesti, brendinti, lig inteligentiškumo kelti Lietuvos liaudį, demokratinti jos visuomenę.—štai pamatai mūsų darbo dėl dabarties mūsų kultūros, pamato būsimajai gadynei! Atauti teatsiaudie kiekviena partija savaip, bet tik negadintų žielybės. Man rodos, kad šitame darbe apsiriks ir mūsų pirmeivių sėbravimasis su lenkais ir dvarininkais, kad ir dar daugiau atsirasų talkininkų, kurie į tą pusę už skverną tampytų ar bent vietoje, nėkatraip laikytis stabdytų. Man dėl to rodos, kad lenkai smarkiai apsilvs, tikėdamiesi Lietuvoje sustiprėti, vadinas, lietuvius tautininkus nugalėt, padedant galybę įgijusiems grzeci-

nym progresystam. Netvirtas tai aliansas pažangos su inertiniu „stanu posiadania“.

Pagalios ir tai tuščia vien svajoti, kas ir kaip bus, kai gerai numanome, kas dabar yra mums darytina. Darytinas gi daugiausiai pozityvus kultūros darbas. Tai ne nauja. Apie tai kalbėta ir atsikalbėta. O vis dėlto reikia kalbėti. Ag ir higiena, sakysime, nebe naujas mokslas. O dėl to visur ir visada jį aiškinama ir įkalbinėjama, kad... kad ir suprasdami, jos neprisilaiko. Negi be šiandien visi kaimynų žvirbliai čiaukia, kad Lietuvos lietuviai ir Letuvos lenkai perdaug energijos išaikvoja, besiriedami dėl visokių „principų“, kurie nei paaiškėja, nei paaiškėjus patinka. Gyvenimas eina ne taip, kaip knygoje parašyta. Tai knygos rašoma taip, kaip gyvenimas eina, kaip praktika rodo. Tarptautiniais ginčiais mūsų liaudis nesišviečia, nei susipratime nekyla. Liaudis nedalyvauja tuose ginčiuose. Tai savanorių vadų istoriškai blaškymos ir žvygčiojimai, manant, kad kas balsiau ir tankiau šauks, tas ir karalius ir nugalėtojas. Tikras liaudies vadas tas, kurs ją tiesiai į paskirtą tikslą veda, veda dirbtų, kovotų, o ne kalbėtųs. Mūsų lenkai turi daugiau tų vadų. Jie laikraščiuose nedirba; bet atsistoję kokiąje parapijoje, sako savo liaudžiai:

— Mušk lietuvi, šalin pagonus su jų kalba iš bažnyčių, iš dvarų, iš gryčių!

Dabartinioji laikraščių polemika tik įsiutina galinčius liaudies vadais būti; tik priverčia jų dvasią sudegt savo paties pykčio karštyje. Didžiausį darbo žmogų įsiutina tokie „kurjeriai“ ar „glosai“. Laimingas esi, kad jų negauni į rankas! Gavęs, nė nepajunti, kaip pavirati žmogėdra, neapvėžėtoju ne žmonių klaidų ir paklydimų, bet pačių klystančių. Iš to neseka, kad klaidadarbių ir klaidakalbių nereikia sekti ir žymėti. Reikia. Bet-tik pozityviai, kaipo faktai, kurie užtektinai ir kur-kas iškalbingiau reikia, neg komentarų daugkalbystė. Zarasų „lenkai“

vyskupų neklauso, kurie netaip parėdo, kaip jiems tinkama, iš tų tyčiojasi. Lietuvių į bažnyčią neįsileidžia, nei baudžiami bažnytinėmis bausmėmis. Grapas Plioteris dėl lenkystės užmiršo savo namų šventumą ir aristokratiškąjį mandagumą.

Sviete tu mano! Ką čia hepadėsi? Vilniuje šv. Jonas, šv. Jokūbas, Rodunė, Joniškis, Zajaczkowskiai, Czerniawskiai, Jasienskiai. Tik pastatyk juos gyvus—gana. Įsius lietuvius, kam jie tokie ir taip daro.

Vis dėlto tai antrinis dalykas. Pirminis gi—tai savo literatūros ir mokslų—švietimo kėlimas. Tų laukų darbininkų vardai švies Lietuvai ir jos liaudžiai. O polemistai, disputantai—tik krentančios žvaigždės: sugriaus, nors ausis užsikišk; nušvies, nors akis užsimerk, jei nenori apkursti ir apakti. Bet tik tam sykiui: atsimerkei, jau ir nieko nebėra. Jų raštai—vienai dienai. Liks elementorius, mokslas, poezija, dailė.

III.

Jei koksai psychologas dalimis išdėstytų lietuvių būdą, rastų jame labai daug gražių suvumų, gražioje santarvėje glūdinčių šaltia taip-pat labai negražių. Daug, ištisaš sankrovą rastų vaisingos energijos; bet šalia jos tek pat įgimtos tinginystės, kurios nesigėdėtų ir Oblomovas. Lenkas-dainius Vicentas Pol yra pasergėjęs gilų kerštą (ale kiedy go zahaczy, to i w grobie nie przebaczy i na końcu swego dopnie); Henrykas gi Sienkiewiczzius priešingai—neišsemiamą Podbipiėtos ramybę ir nuolaidumą. Netaikumą sugyvenime net su pačiais artimaisiais žmonėmis: vaikų su tėvais, brolių su broliais, priešingą rusų būdai, kurių vienoje gryčioje gyvena sau ramiai po keletą porų. Šalia to nuo kiek amžių žinomą, per visą Lietuvos teritoriją einantį mielą pakentimą kaimynų svetimtaučių. Su rusais-senatikiais, su totoriais lietuviai tesivaidydavo, tik įtarę, kad vagia.

Paskutiniais laikais Lietuvos dvarininkai vis dažniau kaišioja rodomąjį savo pirštą į šviesiuosius lietuvius, vis žvilgsėdami į rusų vyriausybę: suimk juos, netikėk jais—tai demagogai, socialistai ir kits kas, bet visviena—esamosios visuomenės ir valstybės tvarkos nepakentėjai. Tam patvirtinti gana rasi įrodymų mūsų kultūros istorijoje: 1905 metų revoliucijoje, ypač gi prieš ją buvusioje „kairiojoje“ literatūroje. Kovoje gi už lietuviškai-lotiniškųjų rašmenų laisvę nemažiau priešingavo vyriausybei ir vadinamoji kuniginė, atseit, konservatyvė laikraštija. „Nekalčiausi valdžios įsakymai pikčiausiai kritikuojami“, rašė patys valdžios atstovai.

Tai teisybė. Bet patys tie buvusieji revoliucijos kėlėjai, luomų siundytojai dažnai prisipažindavo dirbę ne dėl pačios revoliucijos, ne kad ištikro pasidarytų darbininkų valstybė, bet—dėl kultūros, nors savotiškai suprastos: kiek reiškianti bendroje ekonomijoje, kad įgytų drąsos nesiduoti žeminama.

Ir Vaižgantas „Tėvynės Sarge“ yra daug tulžies išliejęs. Bet visados jautęs lyg širdies skausmą, kai tenka bartis, keiktis, pykti, neapkęsti ir kitus vesti į neapykantą, kai širdyje nėra tiek karčios pykos; kad širdis juoba linksta mylėti. Ag ir rašęs yra čia pat: leiskite, susimildami, ramiai kultūros darbą dirbti: mielu noru liausimės keršiję!

Ir aš, lietuvis, principe pripažindamas neišvengiamą luomų kovą, vis dėlto manau, kad tikrieji lietuviai patenkinti labai pigą. Truputis žmoniškumo, bent-kiek teisybės savitarpiuose santykiuose, bent-kiek laisvės plėtotis turtams ir sielai,—ir jie nebe matys valdžių, kalbų, luomų, ir turtų skirtumo. Kol nėra nei pradinės, elementarinės teisybės, nei šešėlio lygybės, kol žmogaus teises mindžioja, kas tik gali,—žinoma, dirbtinai priešingybė palaikytina; ir jos palaikytojai neprivalo būti taip ujami: jie laikinai atidirbs antrinį darbą, kada tu dirbsi pirminį—tikrai pamatinį kultūros darbą: plėtosi mokslą ir dailę.

Kaip lingė vandens iš debesų, trokštu, kad kas paliuosuotų ir mane nuo kasdienio darbo publicistikoje, nuo to perleidimo per protą ir širdį visų dienos mažmožių. Tame darbe gimdai tu daug, o apgėlų niekas neatneša; tavo darbai, ištisomis dienomis ir naktimis atsidėjus, mažai ar bent-kiek didesnei daliai visuomenės—tik vienas kvapo patraukimas į vystančius plaučius. Gerai, žinoma, ir tai, kad yra nors syki atsidvesti kuo geru; blogiau būtų, kad visuomenei visados reiktų vien troškiu ir slopinančiu oru alsuoti: visgi gyvybė stiprėja, ne silpsta.

Bet kiek labiau gaivina visuomenės dvasią dailė ir mokslas! Vincas Kudirka buvo puikus publicistas ir intaką darė. Bet tik anomis dienomis. Paskui tačiau beatmenamas syki per kelerius metus. Juozas Gabrys, Sofija Čiurlionienė, A. Sugintas (žiūr. „Aušrinės keliais“); gal dar vienas antras paminėja, bet jau—kaipo istorijos, archeologijos dalyką. Geras, girdi, buvo, bet mokyti dabar nebe iš jo reikia; ir gyvenimo obalsius kiti ir kitaip paduoda. Dainius gi jis buvo menkokas, muzikas ir visai nekoks. O tačiau tais dalykais tebekalba į mus ir dar ilgai ilgai kalbės. Jo palikti dramų vertimai ir dabar tebėra pirmoje eilėje mūsų repertuaro; jo himnas „Lietuva, tėvyne mūsų“ ir dabar šimtus žmonių šimte vietų stačius sustato.

Kaip balsiai ir karštai rašė apie varguolius demokratiškieji „Skardai“ ir „Žarijos“. Bet kur jos šiandieną? Nutilo ir užgeso. O bajoro Dionizo Poškos „Lietuvos muziką“ Lietuva tebeatmena, ir daugdaug amžių dėsis į savo chrestomatijas.

Puikus dorintojas pamokslininkas ir nuodėmklausys buvo vyskupas Motiejus. O kas iš to jo darbo būtų ateičiai palikę, kad ne jo paaugusių, vaikų ir kitokios knygelės?

It griausmo bildesiai, išnyks Kapsai ir Kapsukai, Zanavykai ir Zanavykučiai, Druskiai ir Nedruskiai. Bet paliks Duonelaičiai, Poškos, Valan-

čiai, Daukantai, Jablonskiai, Mačiuliai-Maironiai, Dambrauskai-Jakštai, Rimšos ir Žmuidzinai, Naujeliai ir Sasnauskai.

Ak, kaip mielai pasirinkčiau ir aš vietą šiame paskutinyje būryje, ne pirmame, kad nuo manęs priderėtų!.. Bet yra nemaža tokių, nuo kurių tai pridera. Laikraščiuose blyksi mokslo ir dailės talentų kibirkštelės, o darbų nesimato. Kada ne kada pasibars ir jau—karžygis! Gaila tų chalifų vienai valandai... Ko dėl nesirūpina daile?

„Rygos Garsas“ 1915 m. 72, 75, 76 nr.

Varia.

ZIGMUNTAS MILKOVSKIS-MILKAITIS.

(Teodor-Tomasz Jeż.).

Šveicarijoje pasimirė amžinas lenkų tremtinys Zigmuntas Milkovskis, 92 metų amžiaus.

Kijevo universiteto mokinys, jis visur dalyvauja, kur tik buvo liaudis kilusi, ieškodama savo teisių. Mušėsi Vengrijoje 1848 m. už tautų laisvę. Pabėgęs nuo persekiojimų, pėsčias, be skatiko išvaikščioja visą Balkanų pusiasalį. Už Balkanų tautų laisvę muštis jam neteko; užtat gerai pažinęs ėmė jas ginti talentinga savo plunksna. O ji dažnai buvo smailesnė už kalaviją. Jo romanai iš bulgarų ir serbų buities kitą kart darė didelį įspūdį. Pavergtųjų tautų patvarumas, jų laisvės ilgėjimasis, jų jaunuomenės drąsa ir nepasidavimas nelaisvei, jų „uskoki“, tai yra tie nenuoramos, kurie pakyrėjus priespaudoje, drąsiai bėgo į užsienius ir ten darbavosi prieš spaudikus-turkus.—kitą kart buvo man padarę daug didesnį įspūdį, neg vėlyvesnės knygos. Drąsiai galėčiau pasisakyti, jog dabartinės mano nuomonės, kaip tautiškosios, taip ir laisviškos, aiškiai ėmė kristalizuotis, veikiant Ježui. Ježas dabar užmirštas tarp pačių lenkų. Bet jo veikalai savo idėjomis ir karštu demokratizmu yra daug kart vertesni už veikalus Veisenhofų ir kitų tokių-pat dvasios pigmėjų-rašytojų, kuriuos tačiau lenkų spauda reklamuoja, it pasamdyta, tai už stilių, tai už gamtos vaizdelius, ar už kitką panašų, tik ne už idėjas.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 5 nr.

Kun. Tautkevičius rašo mums iš Šakių: A. a. Zigmunto Milkovskio tėvas Karolis vadinosi Milkaitis; metrikoje: „on-že Milkovski“. Jis gyveno už trijų varstų nuo Šakių, Papartynų kaime, Šilgalių valsčiuje. Toje apylinkėje beveik kiekvienas kolonistas turi dvi pavardi; antroji Milkaičių pavardė buvo Šliarvonai.

Mes labai prašytume gerbiamąjį kunigą Tautkevičių surinkti visas, kurios bus galima tuo laiku žinias, apie šaunų rašytoją, jo gimtinę ir giminę. Argi tai neįdomu?

„Rygos Garsas“. 1915 m. 10 nr.

PAS JO MYLISTĄ V. VYSKUPĄ BARONĄ EDU- ARDA VON DER ROPPA.

Kelinti štai jau metai nuo Vilniaus vyskupijos valdymo ir valdžios atstatytas vyskupas Eduardas palieka nieko neveikiąs. Tragiškas padėjimas. Didis mokslas. Didi išmintis ir prityrimas; didis noras ir mokėjimas visuomenei tarnauti,—ir nustumimas nuo visako šalin! Bepiga pačiam pasišalinus; aitru—pašalintam.

Jo Ekscelencija, turėdamas gana laiko, kuo gali, Bažnyčiai tarnauja. Šiomis štai dienomis Rygoje Sopulingosios bažnyčioje veda francūzų rekolekcijas. Rekolektuoja, žinoma, kas tik moka francūziškai. 15 d. sakė vokiečiams pamokslą.

Buvau nuėjęs Jo aplankyti Įpėdinio bulvare.

Metai jau padėjo aiškia žymę ant vyskupo veido ir galvos. Bet nepadėjo ant jo dvasios. Jo Mylista vis tebesidomėja visuomenės dalyku. Pirmais žodžiais jau tarė, bene laikas esą pagalvoti apie taiką? Žinoma, lietuvių su lenkais. Aš paaiškinau, kad tai taikai nebedaug kliūčių. Teoretiškai tautų santykiai jau išaiškinti. Bereikia geros valios, ypač pakraščių tautoms.

— Taip! Pakraščių padėjimas tikrai keblus. Skaudu matant, kaip tėvai tebekalba lietuviškai, o vaikai jau nebemoka jų kalbos. Juo skaudžiau, kad to dalyko nebegalima bepataisyti. Kas žuvo, nebeatgriebsi.

— Mes ir nebenorime atgriebti to, kas tikrai yra žuvę, sakau. Mes besirūpiname sudaryti tokias sąlygas, kuriomis galėtų nebenutausti bent tie, kurie nėra dar žuvę.

— Taigi, kad visa jūsų partija taip kalbėtų, galima būtų susitarti. Bet jūsų kraštiniai tautininkai...

— Mūsų kraštinių tautininkų nedaug. Didumas taip mano, kaip sakau. Ir ne mūsų kraštiniai atvaidino p. p. Hlaskas, bet Varšava atsiuntė.

— Teisybė. Tu pats žinai, kaip aš objektyviai žiūrėjau į tautų santykius. Su p. Hlaska ir jo „indykais“ kovojau. Ir kad aš būčiau Vilniuje palikęs, lenkų tautininkai demokratai nebūtų viršaus gavę. Aš visados jiems sakydavau: gera yra narodova demokratija Lenkuose; bet Lietuvoje ji—lenkybės laidotoja. O jūs, lietuviai, mane iš Vilniaus išėdėte ir sunaikinote...

Bent-kiek pasigynėme, dėl ko buvo nustota valdžios malonės. Jo Malonybė nepripažino rolės tame dalyke ano Rymo praloto išdavimui, kurį skelbė „Rieč“. Tai buvę vėlesnis dalykas, įvykęs jau po išstrėmimo.

Kažin gi?

Apie tolimesnį likimą nėra nieko tikra. Iš pradžią valdžia siūlijusi kitą vyskupiją. Tada Rymas buvęs kitokios nuomonės. Dabar tylo. O pačiam prašytis garbė neleidžia...

Jo Mylista buvo labai mandagus ir malonus. Man Jo gaili. Ir aš labai abejoju, ar ką lietuviai laimėjo, netekę Vilniuje vyskupo Eduardo Roppo.

„Rygos Garsas“. 1915 m. 32 nr.

A. † A.

JO IMPERATORIŠKOJI AUKŠTENYBĖ DIDIS KUNIGAIKŠTIS

Kastantino Kastantinas

mirė birželio mėn. 2 d. 7 val. vakarą.

Gimė 10 d. rugpiūčio mėn. 1858 m., jau kare su turkais dalyvavo, kaip laivyno mičmanas. Paskui komandavo visokius kareivių pulkus, buvo viršininkas daugelio kariškųjų mokslo įstaigų, garbės narys kelių akademijų ir dar daugiau visokių mokslo įstaigų pirmininkas.

Per 25 metus buvo Mokslų Akademijos Prezidentas. Buvo žmogus ne tik mokytas, bet ir labai talentingas: poetas, pianistas, vaidintojas. Jo poezijų yra daug. Paskutinė eilėmis parašyta drama: „Car Judeiski“ labai garsi. Pasirašydavo: K. R.=Konstantin Romanov.

(penkios eilutės cenzūros išbrauktos).

Prieš Jį galvą lenkė šviesuomenė; tai nedyvai—ji skaitė Jo veikalus, žinojo Jo darbus. Bet mylėjo liaudis. Tai stebėtiniau.

1905 metais, prieš-pat didžiuosius atsitikimus, teko man būti Petrograde. Kas tuomet nepolitikavo? O labiausia—vežėjai. Jie balsiai, tiesiog begėdiškai atvirai kritikavo visa. Kliuvo ir tiems, kurių visi bijojo. Mano vežėjas staigiai pertraukia savo piktą plepesį ir grįžteli į mane, bent-kiek sutempdamas savo arklį. Jo veidas nušvitęs, dideli dantys taip plačiai blizga, lyg jų būtų burnoje perdaug. Kur dingo rūstybė ir inirtimas?

— Didysis Kunigaikštis Kastantino Kastantinas...

Tarė paslaptinai ir meilingai kriptelejęs galvą į šalį: dvejetu didelių gražių arklių važiuo ponas,

vienas pats įsisėdęs, be jokių palydovų. Tik su vežėju sėdėjo pasekėjas raudona palerina.

— Jis vienas bevažinėja po miestą...

— Nebijo?

— Oho! Kas jam ką bloga drįstų padaryti? Suplėšytume į skutus... Jis nepolitikuoja, jis darbą dirba—moko, knygas rašo...

Ir taip mane tas prastas žmogus pripildė pagarbos Kunigaikščio Kastantino, kad nė nepajutau, kaip siekiau kepurės. Bet kunigaikštis jau buvo pravažiavęs lengva ristele.

Gražus Romanovų giminės žiedas pasimirė. Jam prezidentaujant, daug paminklų ir lietuviams išspausdino Imperatoriškoji Mokslų Akademija.

Liūdnai lietuviai lydi Kunigaikštį-mokslavyrį ir dainių į kapą...

„Rygos Garsas“. 1915 m. 64 nr.

A. † A.

JAMES EDWARD QUIGLEY,

Chikagos Arkivyskupas.

Pradžioje liepos mėnesio Chikagoje palaidotas griežtai visų mylimas ir nepasakomai gerbiamas arkivyskupas Jeronimas.

Laimingas esu pas Jį bent reikalu buvęs. Visai neišdidęs, kaip ir dera dvasiškiam, nors vis dėlto majestotiškas, arkivyskupas Quigley iškart pavergė mus, Lietuvos švietimo „Saulės“ Draugijos atstovus-kalėdotojus. Savo išvaizda labai panešėjo į taip-pat garbingą ir mylimą dvasiškį—unitų metropolitą gra-pą Šeptyckį Lvove.

Natūraliai, bet šaltai išpradžių priėmęs, ligi tik patyrė, kad mes vargstame po svetimą kraštą dėl krikščioniškų mokyklų, tuoj ūmai atsivainė; pasida-

ré šviesus, kalbus, lipšnus; tuoj, nedaug teprašomas, griebė plunksną ir pabrėžė mudum su kun. Olšauskiu leidimą bažnyčiose daryti rinkliavas.

Girdi, kaip galima atsakyti Bažnyčios dalykams? Ar gi krikščioniška mokykla ne ta-pati „Bažnyčia“? Tad Jisai buvo pirmoji ir tikroji pradžia mūsų kolektos pasisekime... Paskaitomis nė pusės nebūtumėme surinkę, kiek dabar esame surinkę ir bažnyčiose.

Dabar, skaitant Amerikos laikraščiuose atminimus apie Ji, darosi aišku, ko dėl jam taip patiko mūsų darbas dėl mokyklų: jo paties vyriausiu savo vyskupavimo darbu laikyta kūrimas krikščioniškųjų mokyklų.

Gimęs Kanadoje 1855 m., augęs, kunigavęs ir penkelius metus vyskupavęs Buffalo N. Y., jis buvo jau užtektinai parodęs ir savo uolumą ir savo gabumus visuomenės ir Bažnyčios darbuose. Neveltui tad buvo pakviestas į tą didžiulę Chicagos vyskupiją, kur darbo buvo be galo, be krašto.

Atsikėlė paklusniai ir pasinėrė darbuosen. Galėjo girtis milžino sveikata; bet darbo čia rasta didesnio ir už gerą sveikatą. Tas darbas galop įveikė jį, susilpnino ir į pat grabą įvarė, vos tik 60 metų susilaukus.

Chikagoje a. a. Jeronimas praarkivyskupavo 12 metų. Anot vieno pamokslininko, Jo darbai jo paties ranka išrašyti naujų bažnyčių, ligoninių, mokyklų, prieglaudų marmuruose. Našlaičių prieglaudoms ir mokykloms Jo esą išleista apie du milijonu dolerių. Sunku išsakyti visos jų rūšys. Parapijų vaikai, našlaičiai, pavargėliai, savo namų nebetekę, nebyliai, jokios prieglaudos neturį, ligoniai, 4 katalikų kolegijos, du universitetu, nesuskaitoma daugybė naujų katalikiškų draugijų.—vis tai a. a. arkivyskupo Džemso darbo sritys.

Darbuotasi nevien Chikagoje. Meksikoje kilus revoliucijai ir su ja drauge iš dugno iškilus viršun

visokioms drumzlėms—tikėjimo naikintojams,—šimtai pabėgėlių nuo visų sukeltų baisenybių rado ištiestą Chicagos arkivyskupo ranką. Tad ir laidoti Jo atvažiavo tolimos Meksikos arkivyskupai.

Lietuvių bažnyčių Illinoiso štate statytojai, šv. Kazimiero vienuolyno fundatoriai ir šiaip-jau mūsų išbėgėliai į tą valstybę daug skalni dvasiškajam savo Viršininkui. Tad iš tikros širdies sakome Jam Amžiną atilsį!

„Rygos Garsas. 1915 m. 89 nr.

Lietuvių kultūros centras Petrapilyje karo metu.

MŪSŲ LIAUDIS IR JOS ŠVIESUOMENĖ VIL-
NIAUS SEIMO LAIKU.

Dažnai atsieina girdėti, būk 1905 metai pasidarę dėl nelaimingojo karo su japonais. Tame manyme ir tvirtinime tiek tėra teisybės, kad po ano karo, pagaliau, pratrūko ta votis, kuri seniai-seniai tvinko. 1905 metus padarė karštas, taip karštas, kad net nebesuvaldomas visuomenės troškimas reformų. Karas tik nudengė skraistę nuo senosios dvasios valdininkų ir plikai parodė, kaip jų būta sudūlėtu, kokio betvarkio būta jų valdymo, kaip jų pačių nebetikėta, jog jų darbas tvirtas, galįs ateičiai duoti geidžiamų jų vaisių.

Karas to laiko valdžios ištikimybę buvo pakiręs pačiame pamate. Apie ką seniau tebuvo rašoma, ir tai daugiausia užsieniuose; apie ką tebuvo pašnibždomis kalbama, tai dabar gyvais faktais buvo įrodoma. Per gerą dešimtį metų prieš tai lietuvių užsienių spauda ujo vyresnybę. Taip ujo, kad vyresnybė buvo pradėjusi skūstis, jog ir nekalčiausi jos įsakymai „podvergajutsia samoj ozloblionnoj kritike“. Tuo atžvilgiu nebuvo skirtumo tarp įvairių krypsnių laikraščių: visų nebemanyta, kad dabartiniai valdžios atstovai begalėtų ką nors išmoningo sugalvoti ir išmintingai tai įvykinti. Griežtai nebetikėta nė gera valia. Tačiau visai neteisingai už tą

aržią kritiką pyksta ant lietuvių spaudos: visa tai žėrėjo ir iš kiekvieno beveik pačių rusų laikraščio.

Spaudos agitacija ir visoko „pasakymai“, kas darosi, pagaliao, sujudino tas minias, kurios, rodės, viskas buvo ir visados bus: labai tai man, žinokitės! Pasirodė, kad minios dedasi į žirdis visa tai, kas ją paliečia ir užgauna.

Kaip žydas su žydu neprasilenks kelyje, nepasizakę, ką nauja žino, taip dabar darė visi piliečiai. Nebesisakytą, susitikus, paprastas, įkyrėjęs, nieko nereikškęs: kas girdėti? Bet daug reišķiantis: ar girdėjai, kaip kilo karas, kam jis buvo reikalingas, kaip į tą karą nesiruošta ir vis dėlto pradėta, kaip neišmanoma kariauti ir elgiamasi nesąžiningai. Faktus tikrus ir kažin-kieno pramanomus skelbė, platino visi, neišskiriant nei pačių valdininkų, net nei pačios policijos atstovų, susiėjus su jais už butelio ar kortų. Nei tai būdavo darbas partijų žmonių, nei jų siunčiamųjų kuratytojų. Skelbikai nedarė jokių išvadų iš savo nupasakojimų; nežinojo, kas gi reikia daryti, kad taip nebebūtų, kad geriau būtų; niekas nieko nedarė, laiku susigalvojęs planą, neišskiriant nei pačių socialdemokratų, kurie daryta ar kurių pačių darytasi to laiko politikos tėvais ir šeiminkais. Norėta tik išpliopti, kas sopina žirdį, kas nei vienam nebeduoda ramybės. Minia išėjo iš inertinio padėjimo.

Tik dabar, visa tai pergyvenus, darosi aiški ir teisinga kai-kurių Europos valstybių praktika: tokiais dvasių sujudimo laikais padaromų veikalų nelaikyti nuodėmingais, t. y. bloga valia, geru apgalvojimu padaromais; rūgimui atalūgu, tuoj duoti pilninteliausi amnestija, tuoj sugrąžint visiems piliečiams per maištą prarastos teisės. Mūsų vyriausybė taip nepadare, tur būt, tik dėl to, kad, žiauriai užgniaužusi revoliucinį judėjimą, vis dar nebuvo tikra, kad ir jo šaknis išrovė. Bet ne tai mums tuo tarpu rūpi.

Muma atseina pažymėti, jog visų imperijos kraštų: nuo Baltijos ir lig Ramiojo okeano skersai ir nuo Juodųjų lig Baltųjų marių išilgos, piliečiai ėmė kanintis tuo pačiu klausimu: tai kas gi dabar daryti, kad palengvėtų ant širdies, kad galėtų pasisakyti: štai, padariau, ko iš manęs, apirusios valstybės piliečio, pareiga reikalavo, kad ta valstybė atgytų ir sustiprėtų. Anarchistiškieji pasikėsinimai ant aukštesniųjų administratorių, kurių buvo griebusis ekspansyvioji jaunuomenė, nieko nepatenkino: negi nuo atskirų asmenų priderėjo valstybės pagerėjimas. Nuo kruvinojo teroro, įbailinimo purtėsi širdys. Imta tat svajoti apie nekruvinąją revoliuciją, apie tylią, per stiprią visų santarvę, valstybės tvarkos pervertimą. Visiems galvoje buvo vilingas Suomų pavyzdys, neseniai ataitkęs ir labai padidinamas; ir senėliau įvykęs Norvegijoje, atsiskiriant jai nuo Švedijos. Išgirata milijonų Rusijos piliečių visai negirdėtas, milijonų labai retai tegirdėtas iš svetur atkeliavęs žodis „streikas“ ir tos vietos, naujai nukaltas, bet tuojau pamėgtas — „zabastovka“. Bet kaip visa-tai padarytina?

Sielvartų ir be karo buvo gana. Kur jų nėra? Paklausinėk bet-kurį žmogelį, ir jis tau dešimtį jų išskaitys. Norėta ir jie visi panaikinti. Lyg būtų atėjęs laikas pramanyti visuotinis pragumas visoms nelaimėms, visiems kivirčams padaryti galą. Kaip ir tai padaryti? Ko pasiklausti, kas žino tą didžią paslaptį? Ir virto 1905 metai mitingų, tarybų, suvažiavimų, seimų laiku. Imta bėgti į kiekvieną, kurs tik viešai išsižioja, ant rinkų, bažnyčiose, salėse.

Taip klausytojai, taip kalbėtojai, taip susirinkimų sušaukėjai nei nuo ko neisilėpė, nes niekas nemanė nusidedęs, bevykindamas visuomenės troškimą. „Visuomenės valia“ visų nuomonėje išaugo į kažinokią galybę, tiesiog materialę didybę, kurios niekas pasaulyje nebegali sulaužyti, kuri pilnai garantuoja atskirų žmonių laisvę ir nepaliečiamybę: „visuomenė“ juk apibendrina visus žmones; ir pačios valdžios

atstovai juk dalys tos visuomenės, tad jos valios vykintojai, o ne tramdytojai. Tarp to laiko viešų kalbų, oracijų, pamokslų, ar kaip kitaip pavadinsi, ir pirmykščių šnekų tebuvo vienas skirtumas: nebesivaldyta, sakyta visa, kas ir kaip toje valandoje sukėsi ant liežuvio. Ir niekas niekam nieko už tai nesakė, niekas nekliudė, nestabdė, nebaidė hausmėmis. Lyg ir ištikrųjų visuomenės valia buvo kuriam laikui tapusi aukščiausiu įstatymu: *suprema lex*; lyg buvo pripažintas jos autoritetas.

Štai, kokiomis laiko sąlygomis prasidėjo visoje imperijoje didieji susirinkimai ir suvažiavimai. Eita ir važiuota nebesuturimomis miniomis visur, kur tik išgirsta šaukiant susirinkimą, mitingą. Nesidomėta ir neklausta, kas šaukia. Taip buvo Petrapilyj, Maskvoje, Varšuvoje; taip atsitiko ir Vilniuje.

— Visi dirba revoliuciją—dirbkime, pons, ir mes!

Kurstęs vienas viekšniškis Kaunan dekano Zaleskio nabaštiką. Zaleskis vis stabdęs ir patarinėjęs—palaukti.

Taip gal buvo ir tarpe Vilniaus lietuvių. Basanavičius su kompanija nenorėjo atsilikti nuo visos imperijos praktikos. Social-demokratai aršiai jam prieštaravo, nepripažindami suvažiavimo reikalo. Pagalios, taip susikivirčyta, kad pakvietimą į seimą pasirašė vos trys žmonės. Pirmas—Basanavičius; tai dera. Bet šalia jo du, nors žinomu, bet be jokio visuomenės užsitikėjimo, asmeniu. Ta trijulė normaliu laiku jokių būdu nebūtų turėjusi teisės padaryti tokį rimtą žingsnį. Bet anuočės... Išgirsta tik pašaukimas, visai nematant šaukėjų, ir pakilta.

Valsčiai, parapijos, sodžiai rinko savo atstovus, dėjo jiems kapeikas kelionei ir siuntė. Atstovai, drobinės terbeles pasiėmę, ėjo į Vilnių. Nebuvo iš ko pasirinkti: visi šviesesnieji lietuviai buvo miestuose ar svetur. Rinko tad, ką turėjo mandresnio, vikresnio, iškalbingesnio ar tiesiog neramesnio. Rinkosi kuopoms ir bepradėm svarstė, ko gi dabar čia reikauti, kad iš karto užgytų visos žaizdos, būtų išrau-

tos visos gyvenimo rakštys. Sukta galvos, ko gi čia dar ir dar „reikalauti“ ir visa tai, ar daug, ar maža, protinga ar ne, išpildoma ar ne, dėta greta kits kito, kad nueitų į bendrą krūvą Lietuvos reikalavimų.

Stebūklingu bendru visoms socialėms ligoms vaistu taip tvirtai tikėta, kad jau vienas tų ligų nupasakojimas, lyg sąžiniška išpažintis, žymiai palengvino visų sielas. Nuotaika susidarė dar geresnė, dar pakilesnė; visi pradėjo, pakėlė galvas. Lyg nebe tie žmonės, lyg labiau sueuropėję. Niekas nežinojo, iš ko gi viso to, visais tais 38 punktais, kaip žagariškių, ar dar daugesnių, reikalauti; kas turi įvykinti. Negi vyriausybė: jos lyg nebebuvo tuo laiku. Savo pačių visuomenė? Bet ji dar neturėjo iš ko duoti, dar nebuvo savo dalykų į savo rankas nusitvėrusi. Bet tai jau buvo antrinis dalykas. Lyg pažadėtasis dangus: kažin-kada, kažin-kur bus, bet tvirtai tikima, kad bus.

Ir plaukė terbeliotos minios į tą žavėtinąją Vilnių, kur turės progos viešai „visam svietui“ girdint, pritariant ir užjaučiant, sočiai pasiguosti visu tuo, kas ant širdies: ir kad laisvieji žmonės dar nesulyginti su išsipirkusiais, ir kad servitutai varžo, ir kad dvarininkai netaikūs, ir kad valdžios atstovai nemandagūs ir kad visokeriopų tikėjimo, kalbos ir asmens laisvių nebuvo.

Dabar... iš tų „deputatų su terbelėmis“ juokiamasi. Tuomet nieko juokas neėmė: daryta kuogeriausia valia, kuogiliausiu įsitikinimu, jog taip reikia padaryti. Daryta naiviai, vaikiškai. Bet kad ir tebebuvo nebevaržomi politikos ir visuomenės darbe—tik-tik išvystyti kūdikiai. Svarbu, ne kaip daryta, sumaningai, tiksliai ar ne; svarbu, kad bent nuvokta, į katrą pusę krypti, kad buvo instiktyviai uodžiama laisvas visuomenės valdymasis ir rimtas piliečių—,tamsuolių“ rūpinimasis asmeniškaisiais savo krašto reikalais. Abejotina, ar rimčiau prieš dvejetą šimtų metų Anglijoje daryta pirmieji žingsniai į valdymąsi; tėviršt, nebematant ir nebejaučiant globoto-

jų, palengvo įprantama ir tvirčiau pradedama vaikščioti.

Mums dar svarbiau ir įdomiau, kad Lietuvos žmonės, kaip sugebėjo, išreiškė savo valią ir norą, beveik niekeno nekurstomi, neraginami. Ne balsiarėksniai jaunikliai, karštaširdžiai, bet ir žaliagalviai, vedė Lietuvos minias į Vilniaus Seimą, o paskui į jo rezoliucijų vykinimą, bet amžium brendę, nors tamsokomis galvomis vyrai. Tai parodė paskui teisme kilusios bylos. Iš visų tautų, įkliuvusių į 1905-6 metų sukurį, seniausius „kaltininkus“ davė lietuvių tauta: jų amžius apamai buvo lygus 34 metams, tuo tarpu kad kitų tautų kaltininkų amžius lygus 21 metams, o žydų bundiečių siekė net 17 m.

Liaudies buvo naivūs laukimai, naivūs darbai, bet pati taktika rimta. Ji ne tik mums, bet visai valstybei parodė, ko galima laisvėje laukti iš piliečių, kad ir neapsišvietusių ir politikoje neišmanėlių. Dabar norisi tikėti, kad Lietuvoje būtų galima net plebiscitas padaryti, prireikus pasiklausti, kur jos sūnų ir dukrų širdys linksta. Vilniaus Seimas parodė, jog Lietuvos liaudies nebesama netvarkios laukinių minios.

Griežtai priešinga jai pasirodė tos liaudies šviesuomenė. Ji nebuvo naivi siekimuose, tik neapsakomai nerimta ir net nedora taktikoje; ji neišlaiko nė mažiausios kritikos.

Nuo-pat sumanymo sušaukti visuotinį Lietuvos seimą mūsų šviesuomenė suskilo į dvi dalis: nepartiniai šaukė seimą, kraštiniai kairieji priešinos ir griežtai nuo to darbo atsimetė. Kai tačiau seimas buvo vis dėlto sušauktas, tie patys kairieji subruzdavo „paimti seimą į savo rankas“; nepartiniai demokratams nesidavė. Ir du tūkstančiai liaudies atstovų, pradedant nuo išvakarių prieš seimą ir per ilgąją pusę dienos, buvo liudytojai skandalinių imtynių mažytėje, sulyginti, dalyje susirinkusių.

Tvarkiai nustatyta seimo darbą jau iš vakaro surdė teatro salėj tuoj, pasibaigus geram vaidinimui, dr. And. Domaševičius minėtinai betakčiu ir negudriu išsiokimu. Nė kieno neįgaliotas, ūmai striktelėjo ant kėdės, visas išblyškęs, pasišiaušęs; rankas, it Mozė, aukštyn kilodamas, kažin-kokiu nervingai-mistikiniu balsu ėmė tiesiog šaukti:

Aš toks ir toks! Aš įsteigėjas Vilniuje social-demokratijos! Aš ten ir ten už tai buvęs! Aš jus kviečiu dabar jau tartis... Kas nori kalbėti, prašome ant scenos!!!

Vieni, beūšiai pusberneliai, nė durų neieškodami, lyg per tvorą, ritos tiesiai ant estrados ir ten prieš publiką mulino nusmukusias kelines aukštyn. Kiti, tai matydami, ėmė šaipytis ir pykti. Širdies liga sergąs kun. Stakelė tuo tarpu tokiu-pat nervingumu, tik nebe mistiškumu, greičiau jerikonišku balsu ėmė gauti iš viškų:

— Neklausykite! Ko reiks, rytoj seime pasakysite tokioje tvarkoje, kaip bus nustatyta seimo sumanytojų!!! Neklausykite, eikite laukan iš salės!!!

Kilo lermiai. Vieni skubotai brukos iš salės, kiti atgal į salę. O visiems šiuro kailiai; ėmė baimė, kad priešininkai neimtų ryti kits kito, o minios nenuvestų ko dar blogesnio daryti. Taip viskas iš karto tragingai pasirodė, kad per visą naktį nebemiegota. Skaudėjo galvą nuo minties:

— Jei dar neįžengus į seimą taip, tai kas gi bus per patį seimą?

Neužsivilta. Liaudis, iš visų tolimiausių kraštų subėgusi čia savo širdies, savo minties varginimų išdėstyti, savo sielvartų pasisakyti, išgirdo ir tuo pradėjimu klausė, kaip draskėsi, pešėsi nesupaistomi, nesuprantamo skirtumo socialiniai demokratai, krikščionys-demokratai ir tiesiog demokratai. Visi šaukė: mes, mes, mes; mūsų, mūsų, mūsų; mums, mums, mums, per visus linksnius, idant galėtų „paimti“ visą seimą, lyg kokių avinų būrį, į savo gardą. Liaudis, vadinas, 90% susirinkusiųjų turėjo taip-pat savo:

mes, mūsų, mums. Bet taip akiplėšiškai nedrįso lįsti visiems į akis: jį savo nedrąsumu buvo kultūringesnė už savo žiedus-šviesuomenę. Niekas nesiklausė tos minios, kur jį prisiskiria ir ar supranta, kur galima linkti: socialas, krikščionis ir demokratas, kiekvienas sau nutarė, jog ta minia—jo, nes pati dar neturi politikoje nuovokos. Buvo tat taip „nedemokratinga“, kad tik užgauti tegalėjo liaudį. Ir jį užsigavo; ėmė nerimti; kai-kurie ėmė tartis grįžti namo be nieko, kiti stabdė: dar gi palaukime... O daugumo akyse matės pykčio ir kartaus užvylio ašaros.

Socialai įsivaizdino dar vieną griežtai nedemokratingą, tiesiog neinteligentingą dalyką, būk viso seimo rezultatai priderėsią nuo to, koks susidarys prezidiumas. Vadinas, jis sudarys rezoliucijas, ne patys susirinkusieji jas priims, primes jas, lyg kokį mechanikos dalyką: šekit jums padargas; vartokite jį, nes jus tik mechanikos pajėga, o ne sau-žmonės... Visas beveik seimas matė natūralųjį, taip sakant, jo pi-mininką, sumanytoją ir sušaukėją dr. Basanavičių, žmogų, kurs tiek-daug nusvėrė Lietuvos likime. Ant pirštų suskaitomieji socialai sumanė nuversti jį ir patys atsistoti jo vieton. Bet visi surinktieji jų nuopelnai Lietuvos visuomenei nebūtų galėję atsverti nė vienos uncijos Basanavičiaus nuopelnų; tad ir miniai jie visai nebuvo žinomi. Seimas vesti—Lietuva vesti. Pagalvojo ir tarė:

— Ką Basanavičius išmano! Ot, mes tai išmanome!

Ir pasipylė ant to garbaus vyro paniekos žodžiai. Dėl tų nepelnytai iškentėtų dyglių Basanavičiui reiktų gražųjį žiedą įpinti į garbės vainiką.

Basanavičiui atstatė inžinierių Kairį, Lietuvos istorijoje ne daugiau, kaip skaisčiai blykstelėjusį meteorą.

Pyksta Jablonskiai, kad nesimato etikos. Trypia, it ant žarijų, ligūstas, ir be to susinervinęs, a. a. Povilas Viršinskis:

— Vėl, vėl išlindo su savo kromeliu...

Bėgo iš kairės į vidurį Andrius Bulota.

— Ne nuo principų—nuo taktikos.

Bėga nuo scenos į prezidijumą mano vieton pašauktasis prof. Pranas Būčys, dėl netesėjimo žmoniškai susikalbėti:

Stiprinasi demokratai, įsitraukdami Antaną Smetoną.

— Nepasiduokim, neapsileiskim!

Socialai nebeklauso skambučio, neduodami ima balsą. Advokatas Vileišis, literatė Lazdynų Pelėda (tuomet ano „tikėjimo“) blaškos histerijose, kol gauna iš kaimynės bobos kumsčiu į pašonę. Riksmas, šauksmas, skandalas—tai rinkimai prezidijumo ligpat vėlyvų pietų, kol, pagaliau, sutikta pasodinti greta Basanavičiaus—socialas ir kunigas su jų visų draugais. Minia, jau-jau pakėlusį sparnus iš salės išeiti ir pasiieškoti kito buto susirinkimui, paliekant vieną prezidiumą su socialais piautis, palieka vietoje. Dar pusvalandis tų garbingų varžytynių ir seimo nebūt buvę.

Ir pratrūko mitinginės kalbos. Latakais-latakais tekėjo-ūžė žodžiai-vandenėlis, dažniausiai be prasmės ir turinio, nieko niekuo nepamainydami, nieko iš sopamųjų dalykų neapšviesdami, beveik nieko nepalytėdami, kas tikrai skaudėjo lietuviams. Liaudies atstovams leista maloningai išdėti jų „reikalavimus“, plotą, bet jų visai nesvarstyta, nieko neformuluota. Inteligentų vandenyje liaudiečių trumpi, brendę pasakymai buvo tikri tirštimai; jiems plojo patys vandens tekintojai, bet ir toliau, nesusigėdę, vis dėlto tekino.

Kalbėta, kalbėta be saiko ir galo, kas ką tik atsiminė iš paskaitytųjų knygų. Nei į temą, nei į sukeliamą klausimą, bet taip-sau: jeden do sasu, drugi do lasu; vienas bet-realinį dalyką, kitas fantaziją. Vienas apie luomus, kitas tuoj apie paukščių pieną.

Gražus ir simpatiškas studentukas Myk Sliaževičius, ne be pretensinio kuklumo išpasakojo ištisą brošiūrėlę, kurios turinys nieko bendra neturėjo su to laiko reikalavimais. Kun. Aleksandravičius per tris-

kart ilgai malo apie tą patį, atsiprašydamas, kad jis valdo šešius margus; pagalios pamodamas:

— Jūs kalbėkite.

Ir taip lig vakaro vienos dienos ir lig vakaro antros. Kol visi pradėjo lėpti nuo nuovargio ir į galą iš nuobodžio. Reikėjo gi, pagalios, kai-kas užrašyti, malus-malus ir per visą laiką nič nieko neprotokolavus.

Kokios buvo tarybos, tokios ir rezoliucijos. Tarybos ėjo šian, rezoliucijos nuėjo ten. Viena tebuvo tarp tarybų ir rezoliucijų bendra: abidvi buvo bevaršės, bekraujės, nors per tarybas daugiausiai trukšmavo socialai ir rezoliucijas rašė taip-pat jie. Suvargę kūnais, nusilpę nervais, baigiantis dienai, nebebalsavo rezoliucijų, nei bepriėmė pataisų iš dešinės, nes rezoliucijoms perbalsuoti, matės, būtų reikėję antrą-tiek laiko.

Ir būtų visa minia išsisklaidžiusi gėrę-valgę, burnoj nieko neturėję, vienu trukšmo užėsiu galvose, kad padėjimo nebūtų išgelbėjusi nieko bendra nei su socialais, nei šiočia ar tokia rezoliucija neturėjusi Valstiečių Sąjunga, būtent, keletas grynų realistų liaudininkų, kaip Galvanauskas, Paršaitis ir kiti. Jie, skyrium vedę tarybas, netikėtai karštas, stačias, kas daryti pasakančias rezoliucijas pridėjo prie neva seimo rezoliucijų, drauge jas išspausdino, drauge išplatino ir padarė tai, kas buvo atsitikę 1905 ir 6 metais Lietuvoje.

Ir šviesuolis, ir sodietis taip-pat jautė, išeidamas iš seimo, jog tai ne tai, ko tikėtasi, kas bus, spėta. Tačiau visų piliečių buvo toks didis troškimas, kad kas stačiai, teisingai ar ne, vis viena, atsakytų į praiektąjį klausimą:

— Tai kas gi dabar daryti?—

kad šuktelėjus:

— Kol išeisite iš šios salės, pasižadėkite visa tai padaryti!

Tokiuo širdies pagavimu sušukta:

— Pildysime!—

taip energingai aukštyn kelta rankos,—kad visi Didžiojo Lietuvos Seimo negerumai nubluko ir kažin kur iš atminčių išnyko.

Ir skirstėsi seimininkai, parsiveždami glėbius rezoliucijų įvykinti, kaip brangiausio Vilniaus pyrago.

Ir priėmė savo atstovus lietuviai gera širdimi. Iš tolo Seimas imponavo savo didumu, savo laisve kalbose. Jo nusprendimus nevisai tesuprato, bet pilnai tikėjo, jog tie, kurie tai surašė, visiškai gerai supranta, žino, ko nori, kas gali būti ir kas ne, kas galima daryti ir kas ne, kad būtų nueita ten, kur žemės rojus, kur visuomenės laimė. Ir visą laiką paskui lietuviai nebesvyravo, įtikėję in verbo magistrū. Ir veikė Galvanauskiai, Mickai, Smalsčiai; veikiau aš ir kiti tokie; veikė Kunickai su Siūleliais. Kaip kas tesėjo, kaip kieno dora ir temperamentas vertė.

Nė kieno tuolaik dar nebūta brendusio politikoje; nei ištirto savo partijų miklybėje. Dažnas net farsu pavadina tą pirmąjį lietuvių liuosą seimą. Vis dėlto minėtinas tai ir įdomus buvo darbas. Tai buvo lietuvių auka laikui. Savo auka, ne dėdės pakišta:

— Štai, vaikelai, kapeikėlė: paduok ją naba-gėliui.

Auka brangi, nelaisvėje paskui pamirkyta.

Lietuviai Vilniaus Seimu į bendrą anų metų istoriją įrašė vieną gyviausių lapų.

Ir jei šiandien mane paklaustų, ar tu, dabar, gyvenimą atgyvendamas, visoko prityręs, daug ką pasvarstęs ir supratęs tikrą vertybę, benorėtumei antro „tokio-pat“ seimo su visais jo nedorumais, negražumais, paklydimais,—aš, nesvyruodamas, atsakyčiau:

— Visa širdimi!

Dygliuotais, žeidžiančiais takais, klupčiojant, apsibarant eita; ale vis dėlto—pirmyn; klysta, bet vis gi tai beieškant teisybės.

Kas iš to gera, kad ir neklysti, jei nė neklaidžioji, niekur iš vietos neidamas?—

„Lietuvių Balsas“. 1915 m. lapkričio 22 d. 20 nr.

TAUTOS PAŽANGA.

Mūsieji ir svetimieji laikraščiai kupini keistų keisčiausių žinių apie Lietuvos likimą. Tremtinių lietuvių širdys kupinos nerimo, kuriais gi keliais privalu tautai žengti, kad ji nebūtų nuo kitų atsilikusi, sumaningai ir santarmingai plėtotų savo pajėgas.

Tan klausiman, tan rūpestin mėginama visaip atsakinėti. Kas kokios krypties pats yra, tai ir kitiems pataria. Taip susidaro ištisos srovės ir net partijos. Jų šiandien tarp tremtinių lietuvių jau priskaitoma iki šešių.

Tariuos tad būsiant įdomu visuomenei, kaip gi seniau tan klausiman atsakinėta tų šviesesniųjų Lietuvos žmonių, kurie nuo 1906 metų buvo susispietę, pirma aplink „Vilniaus Žinias“ prieš-pat joms sustojant, paskui aplink „Viltį“ ir, pagaliau, aplink „Vairą“.

Aštuonerių metų darbo, skaitant iki šio karo, gana buvo tų žmonių nuomonėms išdėstyti. Ir jie atskirais straipsniais tai išdėstė, nors jokių principų, programų, platformų, kaip tai suprantama, nebuvo skyrium paleidę. Išdėstė tiek aiškiai, kad Lietuvos visuomenė jau galėjo visai įsivaizdinti, kas tokie tie populiarūs „viltininkai“ ar „vairininkai“ ir kuo jie skiriasi, kaip nuo kairiųjų kryptiųjų, taip ir nuo dešiniųjų, patys palikdami—„centrininkais“, „tautinininkais-demokratais“ ar net „lietuvių tautos demokratais“.

Faktas, kad srovė tuo pačiu žygiu įgijo bent keletą vardų, reiškia, jog nė vienas jų, kaip reikiant, neišreiškia visos tos krypties esmės. Matome, kad ir patys tos krypties žmonės nesispyrė prie bet-kurio vardo, bevėlydami vadintis savo spaudos organų vardais. Ir mes, nesileisdami į visus plonumus, kuriais jie skyrėsi nuo kitų srovių, tikriausiai juos apibūdintume, pavadindami—„tautos kultūrininkais“ arba rečiau „tautos pažangos“ žmonėmis.

Įdomu atsiminti „tautos pažangos“ svajonės žmonių, kurie lietuvių visuomenėje yra išvarę tokią gilią vagą. Ag jų nuopelnas, kad susidarė tokio platumo organizacija, kaip Lietuvių Draugija dėl karo nukentėjusiems šelpti su jos Centraliniais Komitetais Vilniuje ir Petrapilyje. Organizacija, į kurią pasirodė galima esant prisidėti kaip iš dešinės, taip ir iš kairės.

Maž-daug tais-pat dėsniais gyvuoja jau ištrėmimo įsisteigęs, labiausiai šiandien prasiplatinęs „Lietuvių Balsas“. Tai reiškia, jog ir naujoms aplinkybėms atsiradus, „viltininkų-vairininkų“ principai ir taktika daugumo tebėra laikomi išmintingais ir tautos pažangai tiksliais.

Atsiminkime juos, pirma pasidarę mažą bendrą pastabą.

Anarkizmas, komunizmas, socializmas, materializmas, marksizmas, demokratizmas, klerikalizmas, ultramontanizmas, modernizmas,—kas juos ir besuskaitys visus tuos „izmus“! Kas juos ir skaitytų, kad nebūtų jų garbintojų. Tikrai sakant, šiandien nebėra gerai šviesaus žmogaus, kurs nebūtų išsirikęs vieno tų ar kitų „izmų“, nebūtų iš jo pasidaręs stabo ar fetišo, ir negarbintų jo fanatingai, išimtinai jam vienam atsidėjęs, nieko šalimais nebematydamas.

Vieni aukas degina tikybai ar net klerikalizmui, kiti tautai ar net nacionalizmui, kiti liaudžiai—demokratizmui, kiti fabriky darbininkams—socializmui su visokiomis jų atmainomis. Vienam, vienam „izmeliui“! Susiaurėjo žmonės, ką vieną belaikydami, jų nuomone, „tikrosios“ pažangos simboliu ar obalsiu.

Dalykas aiškiai nenormalus. Jį ir tegalėjo padaryti nenormalios gyvenimo sąlygos. Bet nejaugi tai turėjo likti amžinas dienas? Ne, ne ir ne! Jei ne prieš kurį kitą, tai bent prieš lietuvių „siaurizmą“ turėjo, galų gale, kilti reakcija ir prasiplėsti, kad neužtrokštume, lyg grabo voku užsivožę.

To drąsaus darbo—įsirėžti priešpriešiais labiausiai įsivyravusiems mokslo ar tamsybės prietarams

ëmėsi anądien senieji viltininkai. Jaugi nė vienam „siaurizmui“ nejtiko, nors dauguomenei—patiko. Jie pasakė:

Visuose „izmuose“ turi būti tiesos, jei gauna šalininkų, gynėjų ir platintojų. Bet tik dalį tiesos; visa gi jo visuma—netiesa, kaip yra: summum jus—summa iniuria. Imk taikinti, nieko nežiūrėdamas, grynų gryniausią teisę—ir nuskausi žmones arba pats tapsi apjuokiamas. Tai visus „izmus“ košk dar per vieno „izmo“, būtent, kriticizmo koštuvą ir kas liks dora, išmintinga, tikslaus, iš visur imk,—tai ir sudarys—Tautos Pažangą, kuriai vienai teverta nusilenkti, jai vienai tarnauti.

Tuo savo nusistatytuoju principu vaduodamies, tautos pažangos žmonės nuvokia, jog natūrali daiktų evoliucija eina savaime, maitindamosi visu kuo geru ir tiksliau gyvybei tuo laiku ir tomis aplinkybėmis; jog išmintingiausia—nekaišioti tai evoliucijai lazdu į tekinį, o tai dažniausiai padaro kambarių doktrinieriai.

Taip suprantant Tautos Pažangą, jos politikos, tautybės, religijos, socialiniai ir ekonominiai, švietimo ir kultūros dėsniai būtų šitokie:

Tautos Pažangos tikslas — laisva Lietuva su pačių lietuvių apsisprendimo teise.

Demokratinė respublika—tobuliausia valstybinės organizacijos forma; tačiau valstybės tipas Tautos Pažangai ne pirmos eilės svarbumas: laisvo žmogaus nepavergia konstitutinė monarchija, vergų dvasios piliečių nepadaro laisvais nė demokratinė respublika.

Ar šio ar tokio tipo būtų valstybinė organizacija, pirmą pirmiausia privalo būti apsaugotos įgimtosios žmogaus teisės: tikybos, sąžinės, žodžio, susirinkimų, organizacijų, sąjungų laisvė, asmens, buto, korespondencijos neliečiamybė.

Visiems pripažįstama lygi žmogaus vertybė ir teisių lygybė, be skirtumo tautos, tikybos, lyties ir luomo.

Pripažįstant ir ginant kiekvieno atskiro žmogaus individualinę lygybę ir laisvę, lygiai pripažįstama ir ginama visų ir kiekvienos tautos lygybė ir laisvė.

Tautų santykiams normuoti ir tautų teisėms ginti tinkamiausia norma—tautų federacija.

Tautą apsprendžia etnografinės žymės: gyvoji kalba, sielos ir kūno ypatybės, kultūros, ekonomijos ir istorijos veiksniai ir ilgas gyvenimas vienoje žemėje.

Oficiali laisvos Lietuvos kalba—Seime, administracijoje ir teisme—lietuvių kalba. Etnografinėje Lietuvoje—visiška visų tautų, joje gyvenančių, kultūrinė autonomija.

Religija žmonijos gyvenime—pozityvus veiksnys.

Krikščionybės etikos principai—visų darbų doros mastas.

Politikos ir visuomenės gyvenime veikiama ne kaipo Katalikų Bažnyčios ar kitos kurios bažnytinės organizacijos narių ypačiai, bet kaipo krašto piliečių, vaduojantis apskritai visais krašto reikalais.

Veikiant politikos ir visuomenės gyvenimo srityje, nesivaduojama nė viena konfesija: 1) kad partijos darbai ir paklaidos nebūtų primetamos pačioms Bažnyčioms, 2) kad pati tikyba nebūtų naudojama politikos tikslams.

Neteikiama iš anksto galutinai nustatytos tam tikros visuomenės tvarkos, paliekant tai nuolatinei visuomenės pažangos evoliucijai, bet žengiant prie turtų visuomeninimo.

Ar šiokia, ar tokia susidarytų socialinė tvarka, joje turi būti apsaugota, kad vieni visuomenės sluogsniai nenaudotų kitų.

Dabartinėje tvarkoje, kada kapitalas naudoja darbą, darbininkų reikalus gina valstybės įstatymai.

Kovai su kapitalizmu dabartinėje tvarkoje prieš privatinį kapitalą statoma organizuotas visuomenės kapitalas, visokeriopos kooperacijos pavidalu.

Žemė su jos turtais—ekonominis Lietuvos pamatas. Žemė—mitybų šaltinis, ne spekuliacijos: jos valdyti negali tas, kas iš jos negyvena.

Bežemiams ir mažžemiams žeme aprūpinti ir kitokiems reikalams tenkinti pripažįstama privalomasis latifundijų išpirkimas.

Kaip bendrojo lavinimo, taip ir specialinės pradedamosios, vidurinės ir aukštosios mokyklos laikomos valstybės lėšomis. Mokslas veltui. Pradedamasis mokslas visiems privalomas.

Privatinės mokyklos, kurių programos yra ne mažesnės, kaip lygaus tipo valstybinių, turi lygias teises su valstybinėmis.

Tai, kas teikiama Tautos Pažangai. Daugiau atsiminęs ar iš senovinių spausdinių paskaitęs, daugiau parašysiu. Bet pasvarstyti ir to bus šiam kartui gana. O svarstyti tokie dalykai reikia ir naudingiau, neg tarp savęs rietis be galo.

„Lietuvių Balsas“; Nr. 17 (146).
Petrapilis, 1917 m. vasario 26 d.

AUTONOMISTŲ-FEDERALISTŲ TARYBOS KIJEVE.

(Raportas Vykdomajai Rusijos Lietuvių Seimo
Komisijai).

Neįvykęs susirinkimas.

Ukrainos Centralinė Rada (mūsiškai—Taryba) jau pradžioje šių metų liepos mėnesio yra nusprendusi sušaukti į kuopą atstovus tų tautų ar kraštų, kurie siekia laisvo valdymosi, autonomijos, ir mano, kad sąjunginė, federacinė respublika yra tinkamiausias sudarymo būdas Rusijos valstybei. Sumaniusi šį didelį suvažiavimą ir apsprendžiusi vyriausius jo pamatus, U. C. Rada pavedė U. Visuotinajam Generaliniam Sekretoriatui tai kuoveikiausiai įvykinti jau į

galą to pat liepos mėnesio. Bet G. Sekretoriatas su-truko; turėdamas kitą didelį susirinkimą, į federalistų susirinkimą nesuskubo prisiruošti ir gavo jį atidėti į rugpiūčio 15 dieną; nesuskubo nei susitarti su tautų organizacijomis, kurių yra Kijeve: skyrium kiekvienos tautos atstovų netesėjo surasti, o per laikraščius pakviestieji tų organizacijų atstovai savaime neatėjo. Be visų tų kliūčių, dar tuo-pat laiku baigęs U. C. Rados tarimasis su Laikinaja Vyriausybe, kuri, nors nusileido ir C. Radą pripažino, vis dėlto užmezgė jai tokių mazgų, nustatant savarankės Ukrainos sienas ir sudarant Generalųjį Sekretoriatą, jog Rada iki šiol dar negali išnarplioti, nors dirba dieną-naktį ir pašalinis žmogus vargu gali bent-kurį Rados ar Sekretoriato narį pagauti. Nėra tad ko stebėtis ir pykti, kad ir Komisija sąjungininkams, federalistams sušaukti, kaipo R. ir S. dalis, nepajėgė tvarkiai padirbėti; ir sušaukimo dieną, antrą kart atidedama, dabar jau į rugsėjo 8 dieną, vos tik kai-kuriuose laikraščiuose tai paskelbė.

Maskviečiai ir anas šonas tai gavo laiku patirti; petrapiliečiai ir šisai šonas negavo ir visai rimtai ruošės važiuoti į Kijevą kaip tik rugpiūčio 15 d.: lietuviai, latviai ir igauniai. Lietuviai santarininkai ir socialistai rengėsi per Maskvą, amerikiečių atstovas dr. J. Šliūpas per Voronežą, karininkai nuo fronto, Rusijos Lietuvių Seimo Vykdomosios Komisijos pažymėtieji atstovai—tiesiai iš Petrapilio. Šių pastarųjų tarpe kilus abejojimams, ar ant tikro bus važiuotė be pakvietimų, sutarta pasitenkinti vienu atstovu: bus susirinkimas—daugiau iš kitur atvažiuos; nebus—ir tasai vienas apreikš, jog lietuviams vis dėlto rūpi sąjunginis Rusijos sudarymas ir jie neatsisako nuo dalyvavimo tame darbe.

Štai, kaip aš atsiradau pats vienas Vykdomosios K-jos pasiūstasis į Kijevą. Federalistų kuopai aš tebūčiau galėjęs atpasakoti, kaip lietuviams senai jau rūpi gauti autonominis jų valdymasis, o pastaraisiais metais net Lietuvos nepriklausomybė, idant visai lais-

vai galėtų federuotis su bet-kuriais savo kaimynais. Tam tikslui geri man buvo keli lietuvių nusprendimai, turį dokumentų reikšmę. Aš ir pasidariau po keletą nuorašų:

1. Didžiojo Vilniaus Seimo rezoliucijų,
2. Lietuvių Tautos Tarybos nusprendimų kovo 13 dieną,
3. Jos pranešimo gegužio 2 d. Laikinajai Vyriausybei kun. G. Lvovo vardu apie įsisteigusį Lietuvos Valdomąjį Komitetą,
4. Pataisos paskalų, būk lietuviai bendrai veikią Stokholme su lenkais,
5. Deklaracijos L. Vyr. apie Lietuvių apsisprendimą savajame Steigiamajame Susirinkime,
6. Rusijos Lietuvių Seimo rezoliucijų ir
7. skyrium trijų jo frakcijų rezoliucijų.

Kitų buvusios Tautos Tarybos darbų neskaitant, gana buvo ir šių vienu kvalifikacijų lietuvių tautai įvesti į eilį trokštančių mažiausia sąjunginio valstybės sudarymo. Tokį įspūdį tęviršt ir padarė šie dokumentai, mano įteikti Kijeve ukrainiečiams, latviams ir moldavams; be to, ukrainiečiai dar gavo iš manęs projektą Lietuvos autonomijos ir P. Leono laišką į Kadetus autonomijos tikslu. Taigi šitų žygių pakartoti nebereiks.

Važiuoti dabar visur sunku, o fronto link—ką ir besakyti. Bilietą man davė ne tiesiu keliu per Vitebską ir Mogiliavą, bet per Maskvą, Tulą, Kurską, Arlą. Važiuojame sausakimšai geruoju ir apsibardami, dvi dieni ir tris naktis, kad galima buvo nuvažiuoti per vieną dieną ir dvi nakti. Gražino mus per Korostenį. Taip žymiai padidino kelionės išlaidžius.

Kijeve kareivių kareiviai; daugiau, kaip reikia. Stotyje per keturias valandas negavau kur atsisėsti. Buvo ankstyvas laikas; pralaukęs kėlimosi laiką, suradau saviškių ir nuėjau į Ukrainos Centralinę Radą. Ji puikiuose rūmuose b. karalaičio Aleksiejaus mu-

ziejuje, D. Vladimirskoje gatvėje. Salių salės. Čia-pat „Pressbureau“, spaudos stalas. Daug visokių laik-raščių ir visi ukrainiečių, jų, rusų ir prancūzų kalbo-mis. Čia skaito. Čia kažin-kam karo sargyba stovi. Čia ir visokių žinių duodama.

Čia-pat ir aš pirmą kartą gavau patirti veltui va-žiavęs, atidėjus susirinkimą į kitą dieną. Nusimi-niau, pasidarė pikta. Bet paklausęs viršiau išdėtųjų pasiteisinimų, bent kiek atlyžau ir ėmiau rengtis vi-zituoti atskirus Ukrainos veikėjus, kad netuščiom rankom į Jus sugrįžčiau, nieko nemokėdamas papa-sakoti. Į tą žygį besiruošiant, atsirado keletas latvių, karininkų ir šiaip-jau, kurie taip-pat buvo apsvylę. Pulku gužėti nuo vieno prie kito nebepadoru, ir mums pažadėta keletas posėdžių, kur patys mūsų no-rimieji veikėjai ateis ir duos informacijų, kaip apie save, taip ir apie šaukiamąjį susirinkimą.

Posėdžiams paskirta gražus ir erdvus autonomis-tų-federalistų klubas toje pat gatvėje Nr. 42. Posėdį pradėjo Tautų Dalykų generalusis Sekretorius (mi-nisteris) Šulginas. Pasirodė, bet ir išnyko, lenkas; paliko galicietis, gudas (baltarusis) karininkas, kuo-pa latvių, mes trys lietuviai (aš, santarinin. ir s.-d.); moldavas, estonas; baškyrai, jakutai, kirgyzai ir k. atsiuntė depešas. Ukrainiečių atsilankė partijų atsto-vai, karininkų generalusis konsulis, tautos „batjko“ žilutis profesorius Hruševskis, kurį susirinkimas di-džiausia pagarba sutiko atsistodamas. Posėdžiai ta-po įdomūs jau vienu savo įvairumu. Pradėjome nuo pasiinformavimo apie kits-kitą.

Apie Lietuvius. Aš pasitenkinau charakteristika paminėtųjų dokumentų ir darbų, kuriuos jie patvir-tina, nes ukrainiečiai ir be to daug žino apie lietuvius ir juos brangina, kone į pirmąją visų tautų vietą sta-to; gal daugiau juos vertina, neg iš tikrųjų jie to yra vėrti.

Aš, parodęs lietuvių politikos idealą, siekiantį li-gi pat nepriklausomybės, paprašiau, kad ir kitų tau-tų, čia susirinkusių, atstovai atpasakotų, kokie gi ir

jų galutinieji politikos siekimai, nes to nežinant, to atvirai neišsipasakojus, negalima bus tvirtai koordinuoti bendras visų veiksmas, vieny su kitais susiderinimas. Tai ir buvo lig ašis, aplink kurią sukės visas ištisas pirmasai posėdis.

Apie latvius. Latvius mes žinome. Jų socialistai, maksimalistai ir minimalistai; jų santykiai su socialistinėmis tautos partijomis tokie-pat, kaip ir mūsų. Tik visur griežčiau ir kur-kas šiurkščiau pabrėžiama. Toks jau šurkštus ir griežtas mūsų būdas, prisipažino jie patys. Einanti dabar smarkiausi kova savo tarpe: socialistų internacionalistų, kuriems nėr tėvynės, su nacionalistais realistais, kuriems yra tėvynė, kurie mato, kokių eksperimentų galima daryti, kokių ne. Sakysime, sumanius Latvijoje padaryti tokias agrarines „reformas“, kokias socialistai bando padaryti Rusijoje, kilsiąs civilinis karas, nes latvis nė už ką neatsisakysiąs nuo iniciatyvos ir nuo suvartojimo savo asmeninės energijos žemės produkcijoje.

Mums teidomi nauja latvių nacional-demokratų partija, dabar griežtai atsisakanti nuo nacionalistų, Veinbergo ir Grossvaldo tipo. Jų, girdi, šiandieną niekas nebeklauso, su jais nebesiskaito. Bet tarp dabartiniųjų latvių endekų, tautininkų-demokratų, ir pirmykščių tautininkų vienas tesimato skirtumas: Veinbergas ir K-o buvo monarchistai oportunistai, šalininkai vienavaldžio valstybės monarcho. Jie niekino žmonių atstovybę parlamente, kurią buvo užgulę rusai nacionalistai, nes per parlamentą dar mažiau bebuvę galima laimėti, neg per carą. Apie tai žiūrėk knygą: „Antrosios Mariampolės paskaitos“ 1910 m. mano straipsnį „Apie šių dienų latvius“, 53—56 p. Dabartinieji endekai—revoliucionieriai, bet tokie-pat oportunistai; tiek revoliucionieriai, kiek galima tautai laimėti: programa palieka ta pati tautinė.

Kaip nė spaudžiau, negalėjau iš latvių endekų išspausti prisipažinimo, kokia gi galutinai jų nustatytoji politikos programa, ko galų gale siekia savo tė-

vynei? Į visą tai jie teturi vieną atsaką: „Tuo tarpu apie nieką nenorime nei svajoti, kol Latvijos, dabar į tris dalis išskaidytos: Kuršo, Vidžemio ir Latgalos, nesuliesime į vieną. Bepigu jums, lietuviams, kai jus visus užgulė tie patys vokiečiai: aukštaičius, žemaičius ir prūsus! Katros gi dalies vardu mes, latviai, galime kalbėti apie politikos žygi?“ Vis dėlto tautų sąjunga latviams endekams be galo rūpi, ir jie uoliai ruošiasi į suvažiavimą.

Kad ir Lietuva negalinti nieko siekti, „kol nebus sumuštas Berlynas ir Viena“, buvo tos nuomonės ir lietuvis s.-d.

Latviai laukia. Bus stipra Rusija, niekas jos nestabdysiąs nuo lindimo pro Latvijos ir Estijos langą į Europą; sugrius—tai kitas klausimas. Kiekvienas, susidedamas su kuo-kitu, žiūri tik savo naudos. Taigi ir latvius nauda nuves arba į rusus, arba į lietuvius, kaip dr. Šliūpas svajoja, arba niekur; dėstis, kur tomis sąlygomis ir aplinkybėmis bus naudingiau. Dr. J. Šliūpo sumanymu Lietuvių-Latvių respublikos—jie netiki.

Apie moldavus. Apie Besarabijos moldavus aš tiek težinojau, kad jie pravoslavni, lotinų genties ir minta koše „mamalyga“, kurios „i“ tokia pat kieta, kaip ir pati košė: kone molis.

Šviesus moldavų atstovas Teofilus Jonko parodė mums „Besarabijos“ žemėlapi, išspausdinta Rumunijoje, taip dailliai, artistišškai ir smulkiai mokslingai sustatyta, kokios niekur kitur aš neesu matęs. Kiekviena moldavų gyvenamoji vieta Besarabijoje pažymėta veiksliau raudonu skrituliu; kame jie mišrai gyvena, skritulys dviem varsom. Kitų tautų gyventojai parodyti kitų varšų skrituliais. Taip, kad vienu žvilgsniu matai, kur, kaip tankiai gyvena moldavai, kaip kreivuliuoja etnografinė jų siena, kur ir su kuo jie ribojasi.

Rusijos Besarabijoje esama trijų milijonų gyventojų: graikų, bulgarų, žydų, rusų, ukrainiečių; jų gi tarpe net dviejų milijonų moldavų, neskaitant ke-

tvirtalio miliono už Dniestro. Taigi moldavų esama Rusijoje tokios-pat tautos, kaip ir lietuvių, latvių, estų. Jie—rumunai; moldavanais vadinami nuo Moldavos upės; nuo jos visa pusė Rumunijos vadinasi Moldavija, šalia antrosios pusės—Valachijos.

Moldavija tad perskirta per pusę tarp Rumunijos ir Rusijos. Reiktų tikėtis, kad moldavams taip-pat skauda, kaip dabar latviams, esant tarp vokiečių ir rusų. Tačiau ne. Per šimtą metų valdymo rusai taip užspaudė moldavus, išspausdami iš cerkvių ir mokyklų jų kalbą ir lotiniškąjį raštą, kad dabar moldavai juoba svyra į rusus, ypač į kaimynus ukrainiečius, neg į brolius anopus Rumunijos sienos. Ir inteligentija nenorinti to pakreipti rumunų link. Man tai buvo keista. Juk vis-tasia, tauta susipras ir pasivirs į saviškius; tai kam gi nepagreitinti to proceso, neįstatyti iškart į normalias vėžes?

Paaiškinta įdomiai. Moldavai esą taip tamsūs ir tautiškai nesusipratę, jog nė nežina apie savo brolius už sienos. Taigi ir inteligentams tenką tenkintis vienu darbu—kėlimu visųpirma kultūros ir tautinės sąmonės, o ne kuo-kitu. Dėl to ir įvykęs niekur kitur nerandamas faktas, kad visos kitos tautos partijos atsisakiusios veikti tarp moldavų, palikdamos tą darbą tautininkų partijai. Nukračiusios nuo darbo rankas, moldavų partijos susiliejusios su rusų partijomis. Taigi moldavus beatstovaują tautininkai, kurių valdyba ir esanti tikrasis ir vienatinis bendras visų moldavų centras.

Moldavai tad, kaip ir latviai, nežino, už kokią ateitį galvas guldyti; jie tetrokšta laisvai valdytis, saviškai lavintis ir atsipeikėti, išėjus iš carizmo jungo į autonominį rėdą. Po revoliucijai žemietija veikianti visai žmoniškai: moldavams ir bulgarams duodanti pinigų mokykloms steigti, mokytojams rengti, net savomis kalbomis vadovėliams išspausdinti. Kitokių lėšų jie neturį.

Su moldavais ukrainiečiai tesusidurią dviejuose apskrčiuose: Cholmo ir Tiraspolio.

Apie žydus. Patys ukrainiečiai žydams nieko neprikiša; jie, žydai, gynę ukrainiečių sumanymus. Taigi jiems, žydams, davę vieną generalųjį finansų sekretorį (Rafkes).

Iš kitų dalyvautojų tačiau paaiškėjo, jog žydai—joki autonomistai; ypač jie ne teritorialistai, neturėdami savos tėvynės. Vieni sionistai tesą pilni autonomijos idėjos; tad jie vieni tesą kviestini j autonomistų suvažiavimą. Kitos žydų partijos iškeikusios sionistus; net ir tariamieji nepartiniai esą tos pat žydiškosios orientacijos valstybės sutvarkymo dalyke.

Latviai sako griežtai—žydai nestosią už autonomistus-federalistus, nes jiems patiems užtenką eksteritorialės tautinės autonomijos. O kad jie visą politiką dabar saviškai pakreipė, tai autonomistams-federalistams bus riestai (tugo). Nuomonės žydų kadetų, kareivių ir darbininkų tarybos vykdomojo komiteto, maksimalistų; visų tų; Liber-Goldmanų, Danų, Gocų, Cederbaumų-Martovų, Trockių, Bunakovų, pergerai esą žinomos, kad žydų nelaikytume didžiausiais plačių teritorialių autonomijų priešais. Latgaloje žydai s.-r. ir s.-d. sutaisę „soviet krestjanskich deputatov“, kurį tekę praminti tikruoju vardu: „soviet jevreiskich deputatov“ už jo veikimą prieš latgalių susiliejimą su latviais.

Dabar žydų „Bundas“ su soc.-dem. susilaikęs nuo balsavimo ukrainiečių valstybiškumo dalykų; t. y. neveikęs prieš. Bet kol Laikinoji Vyriausybė nepripažino ukrainiečių judėjimo, tai žydai smarkiai veikę prieš ukrainiečius „Kijevskoje Mislyje“ ir kitur spaudoje.

Žydų taktikos esama tos-pat, kokią matėme ir lietuvių Valdomajame Komite: jie nebrangina teritorijos ir nevertina pamatinės jų tautos.

Apie Gudus. Ką gudas (baltarusis) kalbėjo, mes tai jau senai žinome. Įdomu tik, kad Minsko gudų komitetą jis dabar pavadino susidariusia Centraline

Rada, kuri visomis galėmis stversis autonomistų-federalistų. Su žydais jie niekur dar nesusidūrę.

Apie kazokus. Kazokai toli gražu nebetie ir nebetokie, kokiais juos Maskvos taryboje nupiešė generalas Kaledinas. Esama vienuolikos ar dvylikos kazokijų. Jos į bendrą suvažiavimą Novočerkaske atsiuntusios 300 atstovų, kurie kazokus paskelbė... atskira tauta, svajojančia apie atskiras mažas respublikas. O kubaniečiai ir terkiečiai pasisakę esą ukrainiečiai ir eisią drauge su jais. Oružėnikovui stojus prieš, tarybos taip nukrypusios, jog Kornilovas gavęs suvažiavimą nelaiku išskirstyti.

Autonomistų-federalistų suvažiavimui kazokai pritaria.

Apie ukrainiečius. Jie įdomiausi. Į juos visos kitos tautos žiūri, kaip į galingus iniciatorius. Jų daugiau ne trys dešimtys milijonų; jie vieni galėtų sudaryti tokią valstybę, kaip Franciją ar Italiją. Ukrainos sostapilis Kijevas vis dėlto neturi aiškių ukrainiškumo žymių. Visur tesigirdi rusų ir lenkų kalbos. Visi mažarusiai surusėję; sumaskolėję, kaip patys išsitaria. Kijevas toks-pat, kaip ir rytų Galicijos sostapilis Lvovas (Lembergas): aplink gyveniausi ukrainiečiai, o mieste—lenkai ir žydai. Neki-toks ir mūsų Vilnius. Miestų būdas veikia pasikeis, įvykus reformoms: nutautėliai jau dabar ima atsigriebti ir atsijokėti.

Ukrainiečiai šviesuoliai labai simpatingi. 1910 m. Lvove aš maniau, jog tai europiškai apsitrynę; 1917 metais aš taip-pat matau Kijeve, toli gražu, ne Europoje. Kaž-koks minkštas būdas, mandagumas, lipšnumas. Paklausysi mūsų ar rusų esdeko, tai než šiurpas ima: tai jis ir duonos kąsnio nenuryja, užmiršęs, jog „kovoje telaimėjamos teisės“; ir kovoje dažniausia, šiurkščiu, kaip karvės, liežuviu. Kai ukrainietis ar galicietis kalba, tai rodos, lengva būtų ir tau pasirašyti s.-d. ir s.-r. programa.

Ukrainiečiai ir galiciečiai, jų broliai, kad ir kraštutiniausieji, baigiant moksliškuoju anarchistu, ne

kliedėtojai, ne utopistai, bet realaus darbo žmonės, sveikapročiai. Lvovo didžiausį politikos laikraštį „Dylo“ jie bendrai vedė, susidėję penkiese iš įvairių partijų. Kiekvienas skyrium saviškai veikė gyvu ir rašytu žodžiu; bet kovoje už atskyrimą Rytų Galicijos (ukrainų) nuo Vakarų Galicijos (lenkų), už įsteigimą atskiro ukrainų universiteto arba ukrainizavimą Lvovo universiteto—jie veikė bendrai ir su-tartinai.

Kijeve regime taip-pat. Pilnu bendrumu (jedi-nieniėje) iš-pat pradžios, sakosi, mes gavome tai, ką jau turime. Meluoja tie, kurie kai-kurius mūsų skir-tumus rusų laikraščiuose mėgina išpūsti į skaldy-mąsi. Mūsų esdekai ir bundistai dar nenusistovėję C. Rados idealuose (Ukrainų valstybiškume). Bet Radoje svarbiausią rolę vaidina eserai, su kuriais sutinka ir kitos partijos. Bet ir su esdekais nesun-ku, kad tėra vienodi, nesuskilę į maksimalistus ir mi-nimalistus. Ir žydų mums nebaisu, turint tokį žy-mų ukrainiečių daugumą. Centralinės Rados prie-šininkai tėra konservatoriai: kam ji socialistinė. Net ir Ukrainos kadetai, pritardami Radai, gavo atsikilti nuo Petrapičio kadetų. Ir kazokai, kaip matėte, ne-priešingi.

Man pasakius, jog lietuvių jau kone visai nusi-stovėjusi siekimo formula: „į viso pasaulio tautų vie-nybę broliškoje demokratinėje laisvų tautų-valsty-bių sąjungoje“, ukrainietis eseras karštai atsakė, jog ir C. Rados idealas esąs sufederavimas suvereninių tautų. To dėl ir siekimas, kad kiekviena tauta sky-rium susišauktų savus įsteigiamuosius susirinkimus dar prieš bendrąjį visos Rusijos steigiamąjį su-sirinkimą, kurs turi būti ne kas kitas, kaip tik „tautų kongresas“.

Į mano klausimą atsakyti, koks gi vis dėlto ga-lutinas Ukrainos politikos idealas: plati autonomija Rusijoje ar pilna nepriklausomybė „samostijnost“, gimusi Galicijoje, ir ar tiesa, už ką rusai pyksta, kad viskas yra daroma, kas tik Ukrainą labiau atskiria

nuo Rusijos, net religijos dalyke, man šitaip atsakyta.

„Samostijnost“ tebėra gyva. Bet tokių žmonių, kurių politikos grįžkelis yra pilna Ukrainos nepriklausomybė, yra labai maža. Radai ir tas valdymosi būdas nėra biauirus; vis dėlto ji pripažįsta, jog nepriklausomybės idėja—imperialistinė tendencija. Mes visi tebekovojame su mūsų maskolinimu, kaip sunkiai kovojome ir pirma. Bet tai toli gražu nėra griežtas skyrimasis nuo Rusijos. Mums terūpi laisvė. O keliai į tai gali būti visoki: dalyvaujant Rusijos įst. susirinkime ar nedalyvaujant. Mes dalyvausime, pirmą savąjį sušaukę; jei nesuskubsime, paskui sušausime; o ką ten nuspręsime, priderės jau nuo to, kaip bus su mumis apsieita. . . „Samostijninkai“ tiek yra nedaugingi, jog C. Radoje tebuvo gavę vieną vietą ir tos dabar nebeteko; Radoje teturi vietas kairesnieji už kadetus.

Ukrainos Centralinės Rados sąstatas:

- 1) 17 socialistų-revoliucionierių,
- 2) 15 socialistų-demokratų,
- 3) 4 socialistai-federalistai,
- 5) 1 socialistas nepartinis,
- 6) 1 nacional-revoliucionierius,
- 7) 0 samostijninkų.

Tematydamas rusų ir aklių jų pasekėjų lietuvių socialistų darbus, aš buvau įgijęs gana tvirtą nuomonę, jog socialistai temoka griauti ir visai bergždi yra kūrimo darbe. Žiūr. „L. B.“ Nr. 57. Sviete pabuvojęs tačiau, matau, jog ir socialistai, jei tik nėra užsikeikę internacionalistai, gali padaryti didelį kūrimo darbą. Ukrainos C. Rada—pavyzdys.

Religijos dalyke U. C. Rada stovėsianti už pilną atskyrimą Bažnyčios nuo valstybės, kovosianti su jos užsimetimais, jei tai atsitiksia. Bet Rada visai nesikišanti į Bažnyčios vidaus dalykus: ar ji paliks ištikima pravoslavijai, ar pakryps į rytų katalikybę

paskui savo brolius galiciečius. Galicijos metropolitą grafą Šeptickį Ukraina mokėjusi pagerbti, kaip tautos kančių simbolą, kaip kovotoją už tautos idealus, kaip mokslo ir kultūros veikėją. O kad jis — kunigas, tai ką tai kenkia?

Ta savo deklaracija Ukrainos eserai pabaigė pavergti mano širdį. O, kokių jų netokių esama, kaip nenatūralieji mūsų odioznikai! Taigi ir visai sustiprėjau savo nuomonėje, jog su tokiais žmonėmis netik galima ir verta, bet ir malonu bus padirbėti. Taigi dalyvaukime rugsėjo 8 dieną kuopoje!

U. C. Rados nusprendimai apie sušaukimą atstovų tų tautų ir kraštų, kurie kovoja už federacinį valstybės susstatymą.

I.

Suvažiuoti tekviečiama atstovai tų tautų arba kraštų, kurie kovoja už tautos ir vietos (nacionalno-territorialnuju) arba tik vietos (territorialnuju) autonomiją ir federacinį visos valstybės susstatymą. Tautos, kurios dar nėra apimtos tuo bendru troškimu, atstovauja tos partijos ir grupės, kurios laikosi viršiau pasakytojo pamato.

Pastaba. Komisijos nuomone, suvažiavime dalyvaus: suomia, lenkai, lietuviai, latviai, gudai, estai, gruzinai, žydai, maldavai, kirgyzai, armėnai, kalmukai, baškyrai, sarta, Kaukazo kalniečiai, Sibirijos tautos, rusų kraštai ir partinės grupės, kazokai ir kitos tautos.

II.

Pripažindama didelį svarbumą kiekvienos tautos balsui, visai nežiūrint jos žemės, skaičiaus ir tautinio bei kultūrinio išsiplėtojimo, U. C. Rada kviečia visas atsiųsti po tiek-pat atstovų, tik nedaugiau, kaip po dešimtį žmonių.

Pastaba. Kraštai, kurie kovoja už savo autonomiją ir federacinį valstybės sudarymą, turi atsiųsti taip-pat ne daugiau, kaip dešimtį žmonių.

III.

Suvažiavimo iniciatyva pridera Ukrainos Centralinei Rada; ji nustato būsimo suvažiavimo pradus ir savo nusprendimų įvykinimą įteikia Generaliniam sekretoriui, kuris turi susitarti šiame dalyke su kaimynėmis tautomis, o pirmiausia su tomis tautų organizacijomis, kurių yra Kijeve.

IV.

Suvažiavimo dienotvarkę nustato Generalinis Sekretoriatas sulig U. C. Rados pageidavimų; bet galutinai dienotvarkę nustato patys suvažiavimo dalininkai.

Pastaba. Komisijos nuomone, dienotvarkėje reikia padėti klausimai:

- 1, Būsimasis federacinis valstybės sudarymas.
- 2, Kiek siekia federacijos centralinių organų kompetencija.
- 3, Valstybinė kalba ir kalba kaimynų, federacijos dalių.
- 4, Principas ir projektas autonominių vienačių išskirstymo (razmiežuvanė).
- 5, Tautinių mažumų teisės.
- 6, Tautų-federalisčių sąjungos organizacija.
- 7, Keliai, kuriais gaunama federacinis sudarymas.
- 8, Einamoji federalistų politika ir taktika.

V.

Atmenant didelį būsimojo suvažiavimo autoretingumą ir nebeatidėtiną reikalą susitarti apylinkių tautomis, cinančioms į vieną tikslą, Ukrainos Centralinė Rada paveda Generaliajam Sekretoriatui sušaukti suvažiavimą į Kijevo miestą.

Pakvietimas.

Lietuviams, latviams ir estams telegrama, rugpiūčio 18 dieną pasiųsta.

„Suvažiavimas atstovų tų tautų ir kraštų, kurie kovoja už federacinį valstybės sudarymą, Ukrainos Centralinės Rados šaukiamas, galutinai paskirtas į rugsėjo 8 dieną Kijeve. Kiekviena tauta ir kraštas gali atsiųsti po dešimtį atstovų. Prašome dalyvauti, atsiųsti atstovų, atsivežti referatų, atvažiuoti dviem trimis dienomis prieš tai. Suvažiavimas tęsis savaitę. Telegrafuokite, susitikę paskelbkite kitiems.

Komisijos Sekretorius Liubinski“.

Lietuvius, nebekusius centralinio organo, tegali atstovauti partijos, kurių idealai—autonomija, federacija. Niekai, jei kurios tautos atsirasų ir daugiau atstovų, ne dešimts mandatų: komisija nuspręs, kokį jiems ir kam duoti balsą, ką svečiu palaikyti. Tik reikia prirengti referatų. Ruoškimės—momentas be galo svarbus.

R. L. Seimo Vykd. atstovas: Kun. J. Tumas.

„Lietuvių Balsas“. Nr. 62. 1917 m.

Petrapilis, rugpiūčio 27 d.

KURIO „KARALIAUS“ NAUDAI?

Kūnui ėmus skursti-nykti, tiriame, beg ne page-do ta jo dalis, kuri visą jį gaivina: maisto perdirbėjas pilvas. Patyrę taip esant, alkinamės, kuriam laikui nebeduodame jam paprasto darbo, leidžiame pasilsėti, idant pamažu savomis paėgomis atitaisytų, kas buvo pasidarę nebe taip, kaip reikiant. Bet jei kūne atsi-randa tokių dalykų, kurių jis nebeįveikia ir dėl to nyksta, tai pavartojame ricininės alyvos, idant kūną varginančius dalykus pirma šian ar tan galan ūmai iš-verstų ir tik paskui imtų saviškai šeiminkauti, be-taisydamas reikiamąjį padargą.

Politikos kūnas—tauta ar provincija. Ji taip-pat turi savo pilvą-malūną—valdymosi prietaisą, kurį perilga užkrečia laikui nebetinkama valdžia. Jai iš politikos kūno išversti vartojame—revoliuciją. Kasgi nežino, kaip bauriai ir skaudžiai veikia ta ricina-revoliucija? Tačiau imame jos, akis užsimerkę, nosis užsikimšę ir kantriai kankinamės, vis atmindami, jog tai tik trumpam laikui. Ir kažin-kaip bepavaldintume žmogų, kurs viena tenorėtų, kad verstų, verstų ir daugiau nieko. Tokių žmonių lyg ir įsivaizdinti negalima. O dėlto jų esama. Tai tie, kurie pasiryžę kęsti nuolatinę, permanentinę revoliuciją, tą per ilgą laiką vėmimą ir paleidimą, užtai, kad tokiu būdu drumsčiasi visuomenės vanduo ir esti lengva šiokių ar tokių „žuvyčių“ pasigaudyti.

Ko gaudosi Rusijos maksimalistai-socialistai ir kiti kraštutiniai kairieji, neprileisdami sudaryti tvirtą valdžią, palikime šaly. Tai pačių rusų dalykas; o mes nei jų sustabdysime, nei pataisysime. Bet nevalia mums tyčia užsimerkus nematyti ir susičiaupus tylėti, kai mūsų pačių mikro-maksimalistai, tie mažutyčiai milžinai apetito dalykuose, neleidžia lietuvių tautos kūnui palengva, užtat saviškai veikti ir stiprėti. Argi tokių būtų mūsų tarpe? Ai man, esama tokių, kurie gerą karą ir gerą netvarką daugiau vertina, neg menką taiką ir negudrią, vis dėl to taiką. Taikoje ir tvarkoje, mat, reikia dirbti ir visa tai tobulinti, idant būtų dar taikiau ir tvarkiau, idant Lietuvos kūnas vis stiprėtų; o netvarkoje, suirime galima tas kūnas panaudoti kitiems tikslams, partiniams ar net asmeniniams.

Apsiginti jie turi lengvą, bet baisų ginklą: šauksmą, kas prieš mus, tas kontrrevoliucionierius! Bet tautos mylėtojų tai neturi nubaidyti nuo išsiaiškini-mo sau-patiems ir nuo viešo atsakymo tautos visuomenei, kuriam galui ji drumsčiama, jos politinis darbas ardomas, kokių „žuvelių“ tokiuo būdu gaudoma sau? Tautiečiai! Aš nieko neturiu apčiuopia-

ma, kuo galėčiau šį bei tą įrodyti. Bet negaliu ir tylėti, nemaldavęs teisybės, šviesos, kai dieną-naktį ėda visokių abejonių žalčiai. Taigi meldžiamieji, nebūkite nakties paukščiai ir vilkite viešumon, kam ir ko žvejojama...

Gabrys, sakysime. Ilgai-ilgai dirbo dorų prancūzų idealistų tarpe; užsipelnė jų pasitikėjimo, jam padeda kovoti už mažųjų tautų teises. Dirba garbingu, visam pasauliui bendru tikslu, dirba vaisingai. Bet karas nupučia visa tai, ir Gabrys virsta politiku—vokiškosios orientacijos, tų žmonių šalininku, kurie pasaulinių idealų nėra žmonijai davę. Savo rankomis sudraikydamas didelį ir švarų savo darbą, ko Gabrys gaudosi?

Europai supažindinti su Lietuva ir lietuviais kun. Antanas Viskantas prancūzų kalba išspausdino knygą. Jai diskredituoti Gabrys taip-pat prancūzų kalba išspausdino antrą knygą. Raišydamas skaitytojus, nejaugi čia vienu chamizmu vadovavosi?

Šveicarijos Friburge susidarė didžiausi visoje Europoje lietuvių šviesuolių kolonija ir sutartinai varė bendrą kruvinojo karo politiką. Bet kerta juos kažin-kokia gyvatė, ir jie ūmai atsimeta kits nuo kito. Rodos, išminties ir proto vyras kun. Purickis su kitais kunigais: Steponavičium, Dzimidavičium, vėliau Bartuška, kan. Olšauskiu ir nekunigu Gabriu randasi viename būryje. O tokios doros sielos ir diplomatinės švarybės vyras, kaip Stanislovas Šalkauskas su kunigais: Viskantu, vėliau Vilimavičium, Tamošaičiu, Česaičiu, viso 7, su nekunigais dvarininkais antrame būryje. Ir ligi šiolai abudu būriu rūpestingai niekur nesuleidžiama bendro darbo dirbtų nei studentų draugijoje, nei labdarybėje imtiniams, nei lietuvių dienoje, nei Lietuvos Atstatymo Komitete. Kurio karaliaus naudai tai daroma?

Vilniuje vargų negalais susimezgė didžiulė „Lietuvių draugija dėl karo nukentėjusiems šelpti“. Tuoj šalia jos atsirado mažutė „Lietuvos“ žmonių draugija

tiems šelpiti, kurie ir be jos apščiai sušelpiami; o žmonėms nuo pirmosios raišyti pasiunčia į Ameriką net tris žymius Lietuvos žmones. (A. Bulota, J. Žemaitė). Koks gi karalius ir iš to laimėjo, ko ir kam ta proga prižvejota?

Vargų negalais ir Petrapilyje supinta Tautos Taryba ir Valdomasis Lietuvos Komitetas, kurs neveltui ir vylėsi paimsiąs Lietuvos įstaigas. Socialistai-maksimalistai tol neprileido jam veikti, kol nepalaimins žydų „Bundas“. Laukėme, kiti keikdamies, kiti kantriai dantį sukandę, bent pusantrą mėnesio, kol „Bundas“ atėjęs... nepalaimino, ir mes nebeatgriebtinai pralaimėjome visas savo viltis, nes politikos sąlygos į tą laiką suskubo atsimainyti. Tada maksimalistai išėjo iš tų organizacijų. Kas ir kam čia iš Lietuvių dalykų pagauta?

Liko socialistai-minimalistai mielai priimti. Dirbo-dirbo, kol jiems nedilktelėjo, jog su buržujais nekošer dirbti netik politikoje, bet nei labdarybėje. Ir atsitraukė, besižadėdami grįžti, kai jiems vieniems bebūs leista pasaulyje ir visose jo įstaigose švilpauti. Tegu sau ir būtų, jei garantuotų, kad sugebės kurti, ne tik griauti, kaip ligi šiol kad buvo. Bet jei griaus, kas jau padaryta, tai kurio karaliaus naudai ir kas čia bus pagauta?

Susirinko tautos atstovai bendro žodžio apie Lietuvos likimą tarti. Ir neištarė. Vieni kitų neprileido. Kone taip-pat ir—karininkai. Kurio karaliaus naudai?

Vieni internacionalistai, kiti Rusijos darbininkų bernai, kiti Rusijos demokratijos vergai, kiti lenkiškos orientacijos, rusiškos, vokiškos, žydiškos, pragaliau, nėjokios, bet-tik ne lietuviškos. Lietuviškumo tiek tėra, kiek, Lietuvos nelaimėi, lietuviškai pakalba. Rusai, lenkai, puslenkiai, skerslietuviai, lyg susitarę, visa daro, kad tik Lietuva nebūtų Lietuva, nesustiprėtų, savo valios nepasigautų ir taip be savo

veido pakliūtų arba svajojamajai bendrai viso pasaulio demokratijai ar „laisvajai Lenkijai“, ar...

Atsakykite, susimildami, kur gi visi tie žmonės mus veda, kad bent neužrištom akim galėtume žūti?

„Lietuvių Balsas“ 1917 m. 55(184) nr.

Petrapilis, liepos 30 d.

MŪSŲ „DIPLOMATIJOS“ TUŠČIAPŪSLIAI.

Pasaulio diplomatijos, gudriós lapės dora vadinamos, per daugelį amžių kita kitai galvas beapsukdamos, susidarė savotiškus principų ir elgimosi katekizmas, kurie toli šaukia nuo paprastosios krikščioniškosios dorybės. Diplomatinės kalba—pasakėči kalba, alegorinė; ji dažnai reikia kitaip suprasti. Bet vyriausis diplomatijos pradas—geriau permaža pasakyk, neg perdaug. Anot pašaipininko A. Vienuolio, kurio „Triumfą“ kiek vėliau dedame, diplomatas, kad perdaug nepasakius, burną savo barzda užsikemša. Užtat jei diplomatija perlabai paleidžia savo liežuvį ir ima į visas puses ką nors triūbyti, tai pasaulis arba visiškai tuo nebetiki, arba visai adverniškaiai stengiasi suprasti. Tuomet sako: diplomatija leidžia „antis“ į seklos nuomonių vandenį, begu kam neįkalbės tūgilu esant; arba aukštyn leidžia tuščias mėginamąsias „pūsles“, idant bet-kurie vėplos, manydami tai orlavį esant, pasisakytų ką hemaną. Visa to pasiklausęs diplomatas jau aiškiai supranta, kas jam tinka daryti, ko nedaryti; ir jei daryti, tai kaip, kad būtų kuovaisingiausia.

Visoki spartieji pažangininkai, ypač socialdemokratų, pasiekę aukščiausias visų tobulybių viršūnes ir nuo jų nebenutraukiami; tad: visokios išminties, išmonės, doros ir prideramo pasielgimo (apie tai vėliau pakalbėsime) sakos diplomatijos griežtai nepripažįstą ir jos neva nenorį naudoti. Ar be jos apseina

net kraštutiniausieji didžiuniečiai-maksimalistai, ir jie niekad neapsimeta kitu kuo, neg kas tikrai yra; ar visados tiesiai kalba paslaptiingiausias savo mintis ir aiškiai atvirai išdeda giliausiai siekiančius savo troškimus,—šandieną jau labai didelis klausimas. Daugumas net ir visai yra jau įsitikinę, jie dirbą ne tiesioginį savo darbą ir kalbą ne savo širdies kalba. Tad ir mes drįstame netikėti, kad socialistai diplomatijos nepripažįsta vien-tik dėl to, kad ji nedora, netiesi; tuo begalėtume pasidžiaugti, už tai tepagirtume. Nel socialistai ir nesocialistai diplomatijos tada tik nepripažįsta, kai tiek esti galingi, jog jiems nebereikia burnos aušyti: taria žodį ir pasižada tai—pagaliu ar kitokiu chamizmo įrankiu patvirtinti. Kas gi tokių „argumentų“ stinga, nori ar nenori, tinka ar netinka, bylinėjasi diplomatijos būdu. Tai neišvengiama. Tik dorų žmonių yra dalykas tą ypatingąją diplomatijos „katekizmą“, kiek tik galima, žmoniškint ir dorint. Puiki tam darbui pradžia jau padaryta; tai Korneščio ir kitų bandymas visam pasauliui įsteigti nuolatinę taikos kongresą Haagoje. Čia valstybių ir tautų diplomatijos netiek akis kita-kitai dumtų, kiek eitų su tikrais, faktiniais savo teisių įrodymais; su tais dalykais, kurių tolimieji pasaulio atstovai nė žinoti nežino. Tvirtai įsitikinę, kame teisybė, kongreso žmonės jau grynai sąžiniškai gintų ją ir verste verstų neteisingai darančius atlyžti.

Tai mes diplomatijos, kad ir taip netobulos, kaip ji dabar kad yra, griežtai neatmetame; mums nėra tiek kūninės chaminės pajėgos ir mes ja mažiau pasikliaujame, neg dvasine pajėga. Tačiau, šiuo kartu gerai sutikdami su socialistais, griežtai protestuojame prieš dirbtinuosius, nemokėlių ir nedorėlių rąkomis paleistų, nekieno neįgaliotų neva tautos diplomatų, kurie su diplomatijos pabūklais tiek temoka apsieiti, kiek bezdžionė su akiniais. Girdėjo ji, akiniai padeda skaityti, tik akinius prieš skaitydama de-

das ant uodegos, ne ant nosies. Arba dar blogiau: sutinka būti kitų pašalinių diplomatijų įrankiu. Protestuojame ir net tautos tieson šaukiame anuos anoniminius bevardžius Šveicarijos komitetus, kurie neva dėl tėvynės gerovės jau bent dveji metai meluoja pasauliui ir patiems tautiečiams.

Klausiamo, kas tie „nepriklausomieji“ komitetai, kurie vokiečiams pataikauja, skelbdami neva lietuvių tautos imperialistiškus užgaidus Gudų žemėmis praplėsti sapnuojamąją Lietuvos Karaliją?

Kas tie „lietuviai“, kurie neišsižada mozūrų netik Augustavo ir Suvalkų apskrityse, bet nei visoje Iomžos gubernijoje, didindami chimerinę savo valstybę jau kitų kaimynų, lenkų, žemėmis. (Žiūrėk apie tai mano „Lietuvos Karaliją, Ateities Spindulių“ nr. 2 ir skyrium: „Tiesiant kelią Lietuvos nepriklausomybei“, 1919). Kurio karaliaus naudai tai daroma? Pour le roi Prusse ou Lituaniae? Prūsų ar Lietuvos?

Kas tie „diplomatai“, kurie kartkarčiais per telegrafo agentūras paskelbia pasauliui tai vienus, tai kitus neva vokiečių sumanymus įsteigti nepriklausomą Lietuvos Karaliją. Netik sumanymus, bet net ir Berlyno tame dalyke darbus, kurie einą žaibo greitumu ir tik užkliūvą... už tos tariamosios „Karalijos“ sienų ir tos „valstybės“ tarybos. Šiaip viskas jau esą gatava: ir Lietuvių Tautos Tarybos Vilniuje pasiklausta ir net du kandidatų karalium paskirta: tai Pričkaus Viliaus II sūnu: Oskaras ir Jokymas.

Kam tie pigūs tuščiapūsliai į Europos padangę leidinėjami? Rusijos ar kitų valstybių diplomatišioms apgauti, kad imtų citi lenktynių su vokiečiais, kas daugiau „duoda“, arba kad bent išsipasakotų, ką bemaņą? Čiupk! Jos gudresnės už „lietuvių“ diplomatiją; jos lengvai skaito telegramos šifrą, ko ver-ta pažadėjimai Karalijos be sienų ir tarybos. Jie te-mačija patiems negudriems tautiečiams, sulig Valančiaus gydytojo recepto; mums patiems jie teap-

suka galvas, o vokiečiams padeda artimuosius mūsų kaimynus mumis paerzinti. Nusikankinę, privargę lietuviai, it tie kvailiai, ir viena raudona kepuraitė pasidžiaugia, o vokiečių diplomatija turi progos pakaišioti panosėn rusams: jūsų buvusioji Gudija nebe jūsų; ar lenkams: jūsų buvusioji Mozūrija nebe jūsų, tik lietuvių. Ir mes, mažųjų tautų užtarytojai, jų teisių atitaisytojai, skaldysime jus, galingieji, mažajėgių naudai... jei mūsų nenulenksite kitu kuo.

Kieno rankose tie klaidingų žinių šaltiniai? Žinoma, kam tai naudinga. Ne lietuvių tad, nes tai jiems nenaudinga, nes verčia padaryti tokių žingsnių, kurie nebebus galima atitaisyti įrodžius iš šalies, kad visa tai buvo statoma ant smilčių pamato. Negalima pateisinti ir tuo, kad tie tuščiapūsliai buvo leidžiami ne pačių lietuvių žiniai, nes kai tą gudrybę kitos diplomatijos pavartoja, tai moka taip padaryti, kad saviškiai nė atidos neatkreipia į tą provokaciją.

Mes, kurie per Seimą tokia atkaklybe gynėme Lietuvos nepriklausomybę, gerai žinome, jog ypač vokiečiai, jei ne kas kitas, turi tokią, ne kitokią lietuvių valią žinoti, nes jie, vokiečiai, gera valia nieko Lietuvai nedaro ir politikos atžvilgiu dar nieko jai nėra padarę. Teisių mums tenka išreikalauti, o ne jau gatavų pasiimti. Koks gi skaudus neva mūsų diplomatijos pasityčiojimas: nurimkite, lietuviai, nebesisielokite savo valstybiniais idealais! Kam to bereikia, kad jum jų yra jau pridarę geraširdžiai jūsų tėvynės grobuonys vokiečiai?... Tai reiškia: kam jums, lietuviai, bedirbti tas darbas, kurį seniau dirbo rusų urėdininkai, o dabar dirba germanų žandarai ar jų junkeriai?

Kad nebūtų skaudu, būtų juokų, girdint ar mantant, kaip kiti mūsų tėvyne verčiasi: tai ją iš mūsų atima, tai vėl be mūsų žinios atiduoda. Juk visa tai teestį sapny, o ne germanų valstybėje, kurie Lietuvos Bauervolkui tada tepripažins pilną politikos laisvę, kai... kitaip nebegalės pasielgti.

Tautiečiai, ar aš klystu? Jei neklystu, tai šalin aną anoniminę Šveicarijos „diplomatiją“! Tiek teturėsime, kiek iškovosime!

Petrapilis, rugpiūčio 3 d.
„Lietuvių Balsas“. 1917 m. 56(185) nr.

MŪSŲ DIPLOMATIJA BEVEIKSMĖ TEN, KUR BŪTINAI REIKIA.

Pasiųsdamas šalin „aną anoniminę“, bevarde Šveicarijos lietuvių diplomatiją, aš nė manyti nemaniau, jog kai-kurie straipsnio neįskaitę žmonės supras tai, kaip atsižadėjimą bet-kokios diplomatijos. Juk viršiau aiškiai buvau pasakęs: „Tai mes diplomatijos, kad ir taip netobulos, kaip ji dabar kad yra, griežtai neatsisakome“. O žodžius: „Tiek teturėsime, kiek iškovosime“, taip-pat reikia suprasti sąryšyje su viršiau padėtais žodžiais: „Mums nėra tiek kūninės pajėgos“, kad galėtume vien tik ja pasikliauti. Diplomatinės derybos to dėl pripažįstame vienu „kovos“ būdu, dažnai dar smarkesnių už kovą lazdomis ar kalavijomis.

Taip, diplomatijos mums reikia laikytis. Mes nežinome dar, kiek pasisekė Lietuvių Diena pasaulyje. Jei ji ne tiek pasisekė, kiek reikėjo, tai vien dėl to, kad visai Europai teturėjome viena-vieną atstovą kun. Olšauskį, kurs blaškėsi tarp Italijos, Šveicarijos, Ispanijos ir Prancūzijos, o mūsų Šveicarijos „diplomatai“ temokėjo kits-kitam akis draskyti, arba tenkinosi, leidinėdami diplomatines „antis“ ir „pūsles“. O juk būtų galėję tam laikui pasiskleisti plačiau po Europą. Pietinėje Amerikoje mes vėl teturime nė vieno atstovo, o ji perdėm—katalikiška, lengva būtų gauti pasiklausius vyskupų, išaiškinus jiems dalyką ir juos sau palenkus.

Taip dalykams stovint su visomis pasaulio šalimis, su kuriomis Lietuva pamažu eina susidurti, visur reikiant diplomatijos darbo,—ką jau besakyti apie viso pasaulio katalikybės širdį—Romą, iš kur gaivinantį dvasia eina į visas tautas!

Romos Papa—visų tikinčiųjų katalikų tėvas; jam privalu visomis tautomis lygiai rūpintis, nes dvasių dalykais visi žmonės Dievui lygūs. Bet kad tos „dvasios“ surištos su kūnais ir patsai dūšių ganytojas, Šventasis Tėvas, žmogus, tai ir sielų dalykai dažnai susipina su politikos dalykais, į kuriuos noromis-ne-noromis turi įsikišti ir visų katalikų Tėvas—Papa. Turime ir mes tai atminti. Tą pačią Lietuvį Dieną argi mes būtume turėję, kad nebūtų į Vatikaną landžioję L. Dr. Centro Komiteto siunčiamieji: Dūmos atstovas M. Yčas, prof. Pr. Būčys, kan. K. Olšauskis ir amerikiečių sunčiamas kun. Bartuška, kurie, nelyginant, to vandens lašai, tol į vieną vietą lašėjo, kol akmenį prakiurdė. Belskite, klabinkite visur, jei norite, kad būtų jums atidaryta.

Diplomatija veikia dvejopai: tai gerindama, tai baidydama; bet tikslą terodo vieną: „tau“ pačiam bus geriau; tai kuo geriausia įtikina. Taip man atrodo ir C. K. atstovo reliacija, kaip jis veikė, eidamas jam pavestas pareigas.

„Vatikane aš turėjau pergreit pajudinti lietuvių klausimą Monsignorui E. Pacelli'ui (jis dabar nuncijus Bavarijoje)—Lietuvos stovį Bažnyčioje; pažymėjau, kad kova su galingesniais lenkais kartais lietuvius verčia nusiminti, nebetekus vilties; kad pačiai katalikybei yra be galo pavojinga ta jos politika, kuri lietuviams neparodo jokio šventojo Tėvo lietuviams palankumo. Pacellis mane paklausė, kokio gi „palankumo“ mes norį. Aš atsakiau neatvažiavęs šventojo Tėvo mokyti, tik dalykų padėjimo išaiškinti; bet klausiamas, galiu pridėti: geriausia tam kartui savo palankumą lietuviams šventasis Tėvas parodys—paskelbdamas pasauliui Lietuvį Dieną—rinkliavą

dėl karo nukentėjusiems lietuviams sušelpiti. Čia, sakiau, nesvarbu pinigai; svarbu parodymas, kad Šv. Tėvas neužmiršta ir lietuvių. Dar pridėjau, kad Šv. Tėvo pasakymas Bartuškai, idant Lietuvos vyskupai kreiptųsi į jį laišku, visuomenė laiko ženklu, rodančiu Šv. Tėvo norą atsiimti žodį, duotą p. Yčui. Mgr. Pacelli atsakė, p. Yčas Šv. Tėvo nesupratęs... T. ir t.

Man rodos, šitoji mūsų atstovo diplomatijos taktika buvo tinkama: Šv. Tėvas paklausė savo artimosios Tarybos ir palaikė reikalinga—parodyti savo palankumą lietuviams, vadinasi, netik padaryti gailėtingumo žingsnį, per duryk pridėdant po nemažą dovaną ir iš savo pinigyno; bet ir politikos žingsnį, lietuvių, kaip lietuvių išskiriant iš bendrojo lenkų „katalikų“ būrio.

Tokiuo būdu laimėta lietuviams nepriklausoma pozicija nors vienoje vietoje, kuri kai-ką reiškia bendroje pasaulio politikoje. Laimėta ir nebūta kam palaikyti jos prideramoje aukštybėje. Klausimas, ką gi veikia nuolatinis lyg ir lietuvių kunigų atstovas kan. K. Prapuolenis ir kokia jo rolė buvo Lietuvių Dienos iškovojime? Ko dėl apie tą rolę nė vienas mūsų atstovas nė žiobt, o jei ir žiobt, tai dvejaip suprantamai. Nejaugi viešuma ir to nepasieks, kaip dar nepasiekė Šveicarijos „diplomatų“? Klausimas, ar ant šių paskutiniųjų nevirš atsakymas tautai, kam ištižę neveiksme ir nesantarmėje, nepridabojo lietuvių tautos reikalų, kad jie ir vėl nesusilietų su lenkų reikalais.

Lenkai turi savo diplomatus visur, o Vatikano daboja, kaip savo akies. Tad ne tik sau laimėja, bet ir iš po lietuvių nuolat išmušinėja spundas. Lenkai pažangininkai sakosi veliją Lietuvai nepriklausomybės; ištikro gi jų visų be skirtumo troškimai, kad Lietuva tebutų nepriklausoma nuo kurio tik nori kaimyno, tik ne nuo lenko, nes be Lietuvos Lenkija negalinti plėtotis. Dėl tos Lietuvos ir kvaršina galvą Berlynui, kol kas telaimėdama vienus tuščius pa-

žadėjimus; o Kyme, štai, jų laimėta ir idėjinis darykas. Atsiverskime antrąją Šv. Tėvo taikos notą š. m. rugpiūčio 1 d.; štai, kokį ten rasime žiedelį! (Ištisą tos notos vertimą paduodu žemiau).

„Toje pat neįtarimo ir teisybės dvasioje privalu peržiūrėti ir kiti vietų ir politikos klausimai, kaip va, kurie paliečia Armeniją, Balkanų valstybes ir žemes, dalis buvusios Lenkų Karalijos, prie kurios, be ko kita, garbingoji istorijos tradicija ir pergyventi šiame kare kentėjimai turi patraukti visų tautų simpatijas“.

Ką gi reiškia tos dalys buvusios Lenkų Karalijos? Anaiptol, ne Galiciją ir ne Poznanių, tuos kaimynų užgrobumus prieš šimtą metų. „Papos nota rūpinasi lenkais, bet maža tesirūpina atstatymu išskirstytos Lenkijos“, sako rusų laikraščiai. Jei tos „dalys“ nereiškia Lenkijos atstatymo Austrijos ir Germanų valdomomis dalimis, tai jos tegali reikšti viena: Lietuvą ir Gudiją (Bielorusiją): Litwa, Ruś—części Rzeczypospolitej Polskiej.

Šią notos vietą paskaičius, buvo net apmaudas pašokęs; tik dar nežinojau, ant ko. Pirma ant varikano. Argi jam dar maža, tariau, buvo informacijų, kad Lietuviai nesideda su lenkais? Juk tik-ką buvo paskelbęs ir rinkliavas skyrium Lenkams, skyrium Lietuviams... Bet pagalvojęs, apmaudą perkėliau ant savosios diplomatijos ir jos savanorių, bet neveiklių tuose dalykuose, kuriuose būtinai reikia veikti, atstovų. Tautos nuo tautos skyrimasis dar nereiškia santykių tarp dviejų „valstybių“. Lenkų valstybė jau yra, o apie Lietuvos valstybę, dar tebešvajojamąją, tepranešė amerikiečių memorandumas ir rusijos Lietuvos Seimo vykdomasis Komitetas. Ir tai, kažin, ar tai pasiekė patį Papą, neužkliuvę jo raštinėje. Diplomatinis dalykas netik įteikti memorandumus ar rezoliucijas, bet juos motyvuoti ir gyvai išaiškinti. O kas tai padarys, kad tie mūsiškiai, kurie arčiau susirišę su jų tikėjimo centru, su Roma,

arba nieko plačiojoje politikoje neveikia (Krikščionys-Demokratai, Liaudies Sąjunga) arba kai veikia, tai tik aplink savo „brolių tautiečių“ ausis apsigrai-bydami...

Petrapilis, 1917 m. rugp. 10 d. „Liet. Balsas“, 58(187) nr.

KAIP VOKIEČIAI ĮSIVAIZDINA TAUTŲ IŠSI-SKAIDYMĄ RUSIJOS VAKARŲ ŠONE.

(Imame tik skaičius apie Lietuvos šoną. Žiūrėk: „Völker-Verteilung in West-Russland. 2 Auflage. Hamburg, 1917).

Kauno gub.

Buv. apskr.	Lietuvių.	Lenkų.	Latv.	Žydų.	Gudų.	Rusų.	Vok.
1. Telšių	81,2%	1,5	2,3	12,4	0,3	1,3	0,9
2. Raseinių	76,4	5,5	0,1	11,2	0,4	2,0	4,4
3. Šiaulių	70,7	6,3	4,9	14,4	0,4	2,2	1,0
4. Panevėžio	71,6	6,5	6,8	12,1	0,1	4,1	0,6
5. Ukmergės	72,4	10,0	0	13,1	0,1	9,9	0,2
6. Zarasų	49,8	8,9	1,8	12,7	16,8	11,6	0,1
7. Kauno	41,5	23,2	0	19,9	0,5	—	2,3
Viso gub.	66,2	8,8					

Savalkų gub.

Buv. apskr.	Lietuvių.	Lenkų.	Žydų.	Gudų.	Rusų.	Vok.
1. Naumiest.	82,8	1,3	7,4	0,9	(0,4)	7,1
2. Mariampol.	77,0	2,9	10,3	0,1	4,0	5,0
3. Kalvarijos	72,6	10,1	9,3	0,4	3,6	3,6
4. Vilkaviškio	68,7	3,9	8,5	0	2,1	15,9
5. Seinų	59,7	22,9	11,8	0,1	4,3	1,2
Viso 5 apskr.	72,2	8,2				
6. Savalkų	8,5	68,8	11,8	0,2	7,9	4,3
7. Augustavo	0,2	49,1	11,6	32,5	5,4	0,2
Visoje gub.	52,7	22,7	9,5			

Vilniaus gub.

Buv. apskr.	Lietuvių.	Lenkų.	Žydų.	Gudų.	Rusų.	Vok.
1. Trakų	58,1	11,2	9,5	15,8	4,6	0,2
2. Vilniaus	35,2	12,1	7,4	42	33	0,2
		(31,9)	(40,3)	(4,2)	(20,2)	(1,1)
3. Švenčionių	33,8	6,0	7,1	47,6	5,4	
Viso 3 apskr.	32,2	15,3	12,2	37,3	1,2	
4. Lydos	8,7	4,6	12,1	43,6		
5. Ašmenos	3,8	1,7	10,1	80,1	2,3	
				(14,8)		
6. Dysnos	0,3	2,4	9,5	81,2	5,9	0,5
7. Vileikos		2,5				
Visoje gub.		7,2		87	0,9	

Vitebsko gub.

Apskr.	Lat.	Lenkų.	Žydų.	Gudų.	Rusų.	Vok.
1. Dinabarko	39,0	9,1	20,1	13,8	15,3	1,8
2. Rezeknės	57,9	4,8	7,4	5,4	23,9	0,4
3. Liucino	64,2	2,2	4,9	20,5	7,2	0,2
Viso 3 apskr.		5,4		28,7		0,2

Gardino gub.

Apskr.	Liet.	Lenkų.	Žydų.	Gudų.	Rusų.	Vok.
1. Gardino	1,4	5,6	19,8	68,8	6,3	0,3
2. Slanimo	00,1	1,6	15,2	80,6	2,1	0,1
Visoje gub.		7,9				

Kuršo gub.

Apskr.	Liet.
1. Aluntos	10,5
2. Gruobino	4,3
3. Aisputės	2,5

Tautų principą sekdami, šitame plote mes teturėtume skaitytis su gudais (baltarusiais), jei teimtume: 1. visus Kauno gub. apskričius, kur lietuvių būtų 66,2%, o lenkų tebūtų 8,8%, kitų dar mažiau. (Žydai, stengiantys gauti sau asmeninę autonomiją, reikia tad išskirti iš bendrųjų sumetimų, 2. Vilniaus gub. penkis apskričius, kur trijose apskrityse lietuviškai kalbančių 32,2%, kitur mažiau; užtat gana turime įrodymų, kad čia gudiškai kalba tikrieji etnografiniai lietuviai. 3. Gardino gub. penkiuos apskričiuos grynai gudiškas elementas; Bielasoko ir Bielsko ap. viešpatuoja lenkai ir vokiečiai, turį didelių pretensijų į tą gabalą žemės, tai mums jo nėra ko nė pavydėti. O likusiose dviejose apskrityse Lietuviškosios Brastos ir Kobrino gryniausiu ukrainiečiai ir jie to gabalo žemės niekam neužleis. 4. Suvalkų gub. penkiose apskrityse lietuvių turime 72,2%, lenkų tik 8,2. Penkiolikoje apskričių mes turėtume didumą lietuviškai kalbančių, 62,3%, lenkiškai—tik 9,5%.

Lenkų elementas šiose gubernijose menkas: Kauno gub. 8,8%, Vilniaus gub. 7,2%, Suvalkų gub. 22,7%, Gardino g. 7,9, Vitebsko g. 4,3%. Visose penkiose gubernijose teturi 10,2% ir vidaus dalyke turėtų tenkintis dešimtąją dalimi balsų, ką Vilniaus Tautos Taryba, paskirdama jiems dvi vieti, ir pripažino. Gudų krašto administracijoje kitaip reiktų skaitytis.

Už visus skaitmenis atsako minėtasis vokiečių leidinys.

Mažmožių iš Alukštos, Gruobino, Suvalkų apskričių čia tuo tarpu nepaskaitome.

Gudų 22 apskrityse tebūtų 31%.

Stokholmas.

„Lietuvių Balsas“ 1917 m. 65(194) nr.

GERBIAMAJAM PETRUI LEONUI MASKVOJE.

Reiškiamo Tamstai giliausią užuojautą dėl nuostabaus „Naujosios Lietuvos“ š. m. nr. 3 pasielgimo. Esame užgauti mūsų žmogaus ir lietuvių nusijautimu.

Gerai žinome Tamstos ištirtą teisingumą ir statumą ir sakome: daromieji Tamstai priekaištai—tai asmenų neapykantos apsiraiškimas, elementariausio padarumo nustojęs. Neleistini „Naujosios Lietuvos“ vartojami kovos būdai, kuriuos ji šiuo atveju pritaikė Tamstai, stebina mus ir dėl to, kad mūsų Tautos kilimo istorijoje buvo daug ginčų, susikirtimų, bet šmeižimas ir asmens koneveikimas nebuvo kovos priemonė.

„Naujoji Lietuva“ ima eiti visiškai netinkamu mūsų tautos būdai keliu, paskolintu iš svetimo šaltinio—rusų juodašimčių spaudos.

Tardami Tamstai užuojautą, neabejojame, kad Tamsta pakelsi šitą nuoskaudą, ir tvirtai tikime, jog tasai nešvarus „Naujosios Lietuvos“ tonas, neteisybe besiremiąs, turės prasmę.

P. Glemža, K. Šalkauskis, P. Narutavičius, Čeika, R. Skipitis, kun. P. Jokūbėnas, J. Galinis, A. Varnas, J. Januševičius, A. Sruoga, St. Myliauskis, St. Šilingis, J. Linartas, St. Naginskis, K. Puida, K. Ciemolonskis, B. Pečkauskis, S. Marcinkus, J. Pakalka, J. Liutkus, J. Charžauskis, Kl. Kimontas, S. Glemžienė, M. Grigaliūnas, K. Gudaitis, B. Bulka, B. Masiulis, J. Murka, L. Noreika, A. Dundzila, Č. Petraškevičius, A. Purėnas, J. Glemža, J. Zubrickis, A. Spurga, J. Tumas.

Telegrama P. Leonui,

pasiųsta jam Centro Komiteto vardu.

Didžiai Gerbiamas Pone Petrai! Tariame Tamstai karštą mūsų užuojautos žodį dėl nedoro „Naujosios Lietuvos“ priekaišto Tamstai.

Yčas, Šilingas, Petraškevičius, Kubilius, Tumas, Purėnas.

„Lietuvių Balsas“. 1917 m. 91(138) nr.

ŠVENTOJO TĖVO TAIKOS NOTA.

Kare dalyvaujančiųjų tautų viršininkams.

Iš-pat pradžios, ligi tik užžengėme ant Papų sos-to, valandoje ištikusio Europoje karo baisenybių, mes nusprendėme tris dalykus: visiškai bešališkai žiūrėti į visus kariaujančius, kaip pridera tam, kurs yra visų tėvas ir kurs vienoda meile myli visus savo vaikus; nesiliauti besistengti visiems, kiek tiktai begalima daugiau, gera padaryti, neapsimetant, ne-skiriant nei tautų, nei religijų, kaip tai mums liepia gailestingumo įstatymas ir aukštasis dvasininko pa-dėjimas, į kurį mus pašaukė Kristus; pagaliau, kaip to pat-pat reikalauja mūsų, taikintojo, pasiuntinystė, nepraleisti nieko, kas yra mūsų valdžioje, kas tiktai gali prisidėti prie pagreitinimo pabaigos karo prie-puolių, o tautas ir jų vadus palenksti, kad tenkintųsi vidutiniškais reikalavimais ir ramiai tartųsi apie tai-ką, taiką „teisingą ir pastovią“.

Kas sekė mūsų veikimą per šiuos neseniai suėju-sius trejus liūdnius metus, tas lengvai gali įsitikinti, jog mes, nors ir buvome ištikimi savo apsiėmimams nei vieno neskirti, nors visas savo pajėgas dėjome, bedirbdami lahdarybės darbus, vis dėlto nesiliovėme šaukę kariaujančias tautas ir jų vyriausybes vėl tapti broliais, nors ne visa, ką esame darę tuo aukštu tikslu, yra tapę viešai žinoma. Gale pirmųjų karo metų kreipėmės į kariaujančias tautas, primygtinai šaukdami, be to, rodydami kelią, kuriuo dera eiti, siekiant tvirtos ir visiems šlovingos taikos. Deja, mūsų šaukimo tuomet neišgirdo, ir karas su visomis jo baisenybėmis tęsėsi pirmykščiu įnirtimu dar dvejus metus. Jis tapo dar nuožmesnis, išsiplėtė žemėje, vandenyje ir ore, ir žmonija išvydo, kaip ant he-ginklių miestų, ant ramių sodžių ir nekaltų žmonių užgriuvo gedulys, mirtis ir pražūtis. Dar ir dabar niekas negali įsivaizdinti, kiek padidės ir sustiprės visų kančios, kai prie kruvinosios trijenės prisidės

keletas naujų mėnesių ar net metų. Nejaugi civilizotajam pasauliui lemta pavirsti lauku, nuklotu lavonais; nejaugi Europa, tiek garsi, tiek žydingi, lyg užsikrėtusi bendru padūkimu, ir toliau riedės į bedugnę, pati padėdama sau pražūti? Matydami tokią baisiai pavojingą būklę, nesiekdami jokių politikos tikslų, nekurius kariaujančios šalies prašymų ar reikalų žiūrėdami, tik jausdami raginimą aukščiausios visų tikinčiųjų tėvo pareigos, teklausydami mūsų vaikų prašymo, kad išikištume ir tartume taikinantį žodį, žmoniškumo jausmų ir proto testumiami,—vėl šaukiame į taiką, vėl kreipiamės į tuos, kurie savo rankose laiko tautų likimą.

Tačiau, nebenorėdami tenkintis bendrais sakiniais, į ką mus pirmiau vertė aplinkybės, dabar mes norime pasiūlyti kai-ką tikra, praktinga ir pakviesti kariaujančiųjų tautų valdžias, kad susitartų dėl šių klausimų, kurie, berods, turi tapti pamatu teisingos ir tvirtos taikos, paliekant šioms valdžioms spręsti ir išplėsti šiuos klausimus. Pirmiausia, pamatiniu dėsniu turi tapti, kad vietą medžiaginės ginklų pajėgos turi užimti dorinė teisės pajėga. Iš to išplaukia, kad reikia, bendrai susitarus, tuo-pat laiku nusiginkluoti ligi tiek, kiek būtinai tereikia ir pakanka tvarkai kiekviename rašte palaikyti. Toliau, kariuomenės vietą turi užimti (trečiųjų teismas. T), pildąs aukštas taikinimo funkcijas tokiuo būdu, kurį visi susitarę nustatys sulig turimųjų pragumų, pakankamų priversti toms valstybėms, kurios atsisakytų pasiduoti arbitrų nusprendimams tarptautiniuose klausimuose.

Įvykus tokiuo būdu teisės viešpatavimui, bus panaikintos visos kliūtys žmonėms keliais susisiekti; taip-pat įvestinos taisyklės apsergstančios jurių laisvę ir neutralumą. Iš vienos pusės, tai tuojau pašalins daugybę priežasčių, galinčių iššaukti kivirčius; iš antros pusės, visoms tautoms atvers naujus šaltinius laimės ir pažangos.

Išrišti klausimui atstatymo, kas buvo karo sugriauta, ir atlyginimo jo padarytųjų nuostolių mes nematome kitokio būdo, kaip tik visuotinį vieny su kitais bendradarbiavimą, kaipo bendrąjį principą. Tai pateisins ir neišmatuojamos visuotinio nusiginklavimo geradarybės, ypač kad nebegali būti nei minties toliau tęsti tą kruviną skerdyne išimtinai dėl ekonominių dalykų. Jei atskiruose atsitikimuose gana pamatuotas būtų atsitraukimas nuo šio principo, reikia labai atsargiai ir teisingai tai apsverti.

Tačiau šitie neapsakomos vertybės sutarimai neįvykinami, neatidavus kits kitam užimtųjų žemių. To dėl Germanija privalo visiškai atleisti Belgiją, garantuodama jai pilną politinę, karinę ir ekonominę nepriklausomybę santykiuose su visomis valstybėmis; taip-pat atleisti ir prancūzų žemes. Antrasis būrys kariaujančiųjų valstybių turi atleisti germanų kolonijas.

Kitų žemių klausimus, dėl kurių yra susigynę Italija su Austrija ir Germanija su Prancūzija, reikia tikėtis, jog, supratusios neišmatuojamą tvirtos, su nusiginklavimu surištos taikos gerumą, kariaujančios šalys pasirūpins išrišti, kiek bus reikalinga, taikos dvasioje, atmindamos taip teisybės principą, taip ir kas faktinai yra galima, sulig to, ką jau aukščiau esame kalbėję apie tautų troškimą; būtent, sutaikindamos asmeninius reikalus su visuotinę didžios žmonių bendrovės gerybe.

Toje pat teisybės ir be pašalinių tikslų dvasioje privalomas yra dalykas peržiūrėti ir kiti žemių ir politikos klausimai, būtent, kurie paliečia Armeniją, Balkanų valstybes ir dalis, sudarančias pirmykščią Lenkų valstybę, kuriai, be ko kita, jos garbinga istorijos tradicija ir iškentėti per šį karą prieuoliai turi patraukti visų tautų simpatiją.

Štai, vyriausieji pamatai, ant kurių, tikimės, turės stovėti būsimoji tarptautinių santykių reorganizacija. Jie padarys tai, kad ateityje nebegalės be-

pasikartoti panašūs konfliktai, ir prirengs tokį ekonominio klausimo išrišimą, per kurį laimės ateitis, o medžiagiškai—visos kariaujančios valstybės.

Paduodami šituos pasiūlymus Jums, šią tragingą valandą sprendžiantiems tautų likimą, mes apimti esame džiaugsmingos vilties, jog išvysime juos Jūsų priimtus, ir neilgai betrukus, susilauksime pabaigos šios baisios kovos, kuri juo toliau, juo labiau virsta beprotiška skerdyne. Be to, visas pasaulis pripažįsta nuo to nė vienos pusės ginklų garbė nenukentėsianti. Taigi nepasilikite kurti į mūsų prašymą, priimkite tėvišką pakvietimą, kuriuo mes į jus kreipiamės vardan Dieviškojo Atpirkėjo, pasaulio Valdytojo. Atminkite Jūsų sunkų atsakymą Dievui ir žmonėms. Nuo jūsų nusprendimo priklauso laimė ir džiaugsmas nesuskaitomų šeimynų ir jaunų karininkų. Padarykite gerai tautoms, kurias Jūs neabejotinai privalote aprūpinti gerybe. Teįkvėpie Jums Viešpats nusprendimą, sutinkantį su Jo šventa valia. Tepadariai Dangus, kad Jūs, pelnę šio laiko žmonių pagyrimą, parūpintumėte sau ir ateityje gražų būsimųjų kartų—taikintojų vardą.

Palikdami angštoje maldos ir atgailos vienybėje su visomis tikinčiomis, taikos pasiūgusiomis sielomis, meldžiame, kad Jūsų protą apšviestų savo Dieviškąja šviesa ir patarimu.

Vatikane, 1917 m. rugpiūčio 1 d. n. k.

P. S. Jei kame vertimas bus netikras, bus bent kiek kaltas ir netikęs rusų laikraščių tekstas. J. T.

„Lietuvių Balsas“. 59(188), nr. 1917 m.

GALIA-SPEKTAKLIAI.

Teatrininko recenzijos.

(*Dar vienas skyrius mūsų tautos kildūšiškos epopėjos „Į Valstybės Ragaiši“**)).

„Rūgščios Minos“, nieko nesumanydamos padaryti, kad „Tamsios Minios“ paskui jas pasektų, pačios paskui minias pasekė. Jas ten ir palikome liudytojais, kai visoki Žyniai Ragaišio Kepėjams įsiperša Raikytojais.

Rūgščios Minos matė Ragaišio raikymą ir kentė Tantalo kančias: taip arti, o joms nekliūva. Saikas persipildė, pamačius minią „sub specie aeternitatis“.

— Kurių monų!

Ar tik klierikalai ir jų pakalikai.

Tėra Ragaišio ēdikai?

O mes kas?

Taip-pat mokėsime riekti ir atsiriekti... Ir mišioms pagauti sumanė spektaklių daryti. Rūgščioms Minoms sekės: pats Vaižgas tapo teatrininkas. Štai, jo recenzija.

Paryžiaus liaudis kitkart ėmė ir sugriovė Bastilijos kalėjimą. Skaitant ar girdint tą senovinę istoriją, vis aš gailėjau, kam pervėlai gimiau ir nesuskubiau į tą „pramonelką“. Nuo mūsų Liaudės (ne — liaudies) betariant. Sako, buvę gražu ir neapsakomai iškilminga; taip iškilminga, kad ir dabar nuo vienu tų aprašymų viso pasaulio revoliucininkams sąla širdys.

Lenkai į daugelį dalykų taip-pat pavėluoja ateiti, kaip aš gimti; pasivėlavo net savo tėvynės vaduotų. Visa jų laimė, kad moka nusiraminti. Sako: „co się przewlecze, nie uciecze“. Ir tai esama teisinga; len-

*) Pati epopėja (groteskinė) yra palikta Voroneže.

kų kai-kada gana toli matoma. Girių juos, prityręs: nebūta ko gailėtis, nemačius Bastilijos griovimo; net ir giliausioje senovėje buvusių atsitikimų pasikartojimą.

Tiesa, pačios Bastilijos griovimo niekas nebepamatys, nes ji tebuvo viena, ir kai ta-pati sugriuvo, tai sugriuvo visiems laikams ir visoms vietoms. Nebepamatys, kaip pykčiu pasiutusi minia plikais nagais drasko tvirtą senovinį mūrą ir atdrėkstus molius ėda. Bet kam gi būtų kartonas ir scena? Inscenuoti gali, kame tik nori. Tragikų ir ypač komedinių mes nestingame: pasidaryk, kad ir iš Bastilijos sugriovimo ką tik tinkamas: tragediją, komedią ar abidvi kartu—tragikomediją.

Mes stigome tik dramaturgų-sumanytojų, ne vykintojų. Bet kam gi būtų gamta? Ji pati juk moka papildyti tai, ko žmogus savo sumislu netesi padaryti. Ir lietuvių gyvenimo teatro reikalams gamta patiekė—Rūgščių Minų-dramaturgų.

Imta vaidinti tuo pradėjimu dviejose scenose Amerikoje ir Petrapilyje.

Kokių katučių Lietuvos visuomenė paplos, sugrįžus vyriausiems Amerikos scenos vaidintojams, p. p. Bulotai ir Žimantienei, pamatysime, karui pasibaigus. Tuo tarpu tėra jiems-dviem gatavas virkščių vainikas, kurį nupynė Leonai, Jurkūnai, Šimkai ir kiti žiūrėtojai iš tolo.

Petrapilyje dar tebevaidinama, tai ir katučių ploti dar peranksti. Dar tebežiūrima.

Petrapilio vaidinimas susidarys iš keleto aktų. Ne reta kam, tad ir man, jau teko dviejų aktų pasižiūrėti. Ir to man tiek jau gana, kad kitiems aktams vietą, veltui gavęs, bevelysiu veltui užleisti: tepasimokinie ir kiti gyventi. Pirmas aktas: „Kaip Petrapilio Lietuvių Draugijos dėl karo nukentėjusiems šelpti Avinai davėsi papiaunami“. (Sako, toks-pat spektaklis Rūgščių Minų taisomas ir Lietuvių Drau-

gijos Centraliniam Komitetui. Red.). Tai tik prologas į antrą aktą, pačią tragikomediją: „Bastilijos Griovimas“.

Pirmas aktas.

Jį Rūgščios Minos inscenizavo gana senai, rug-sėjo mėnesio 18 dieną Teniševo salėje. Salė amfite-atrui reiškė senovinį Rymo Koloziejų, cirka-milžiną, kur šimtai žmonių susirinkę staugė: „Circenses, circenses“! (vaidinimų), o išėję: „Panem, panem“! Mūsiškiai: Ragaišio, Ragaišio!

Benefis šiuo kartu buvo paskirtas patiems kai-riesiems pramuštgalviams Rymo piliečiams. Pats sau nebūsi priešininkas. Tad Koloziejun prisirinko dau-giausia

jų pačių,

jų svečių:

crudelis barbara (suprask: nerymiečių) gens Lotta-vorum, nefaria barbara gens Judaeorum, pedisequa gens Gottorum, alias Gudorum, et ingens multitudo aliorum plurimorum barbarorum, virorum, mulierum, nec non infantium. Tokių, kurių pirmiau tarpe lie-tuvių, atseit, rymiečių, kaip tai sakant, nec oculus vidit, nec auris audivit; mūsiškiai: nei akys nebuvo mačiusios, nei ausys girdėjusios.

Pradžiai parinkta tie Avinai, kurie turi klierikalų ragus.

Matadorais buvo apsiėmę būti pirmieji Rymo pir-meivybės Katonai: Požela, Lūkauskis, Bielskis, Ja-nuškevičius ir kiti konsulai, pretorai, senatoriai ir didelių vardų patricijai.

Reginys buvo „klasikinis“ ir taip graudus, kad visus nervus išstapė.

Pirmąjį išvedė Aviną-vadą, senatorių Laukaitį, kad jis raštinės nežiūrėjęs, netvarkias apyskaitas da-vinėjęs, kai-kurias sumas ne toje vietoje įrašęs, jį ko-

neveikiančio laiško pasiskaitęs ir supykęs, prieš penkerius metus kai-ką pralenkęs.

Catonas-oratores:

— Griūkite ant jo nedorybių kalnai ir kalneliai!
Prislėkite jį savo daugumu, kad nė nebecyptelėtų!

Auka.

— Vyručiai, štilkite! (Dainuoja ariją):
Aš nieko nekaltas:
Buvo šuva baltas,
Nelojo, nelojo.

Spectatores judices, choru:

— Kas jis toks? Kas jis toks?

Sacrificatores-matadores, taip-pat choru:

— Klie-ri-ka-las!!!

Visas Koloziejus, žemyn nuleisdamas pirštus, fortissime:

— Macte, macte! Galas jam!
Nebegyvas.

Paskum pareikalavo antros aukos.

Išvedė du nekaltu fratres-revisores, Žilinskį,
Dubinskį.

Aukos.

— Vyručiai, štilkite! (Dainuoja duetą):
Nesenai atkakę,
Akelės apakę,—
Nematėm, nematėm!

Spectatores-judices, choru:

— Kas jie tokie?

Matadores, taip-pat choru:

— Klierikalų pakalikai,
Jų darbų slėpikai!

Visas Koloziejus, žemyn nuleisdamas pirštus, fortissime:

— Macte, macte! Galas jiems!

Nebegyvi.

Paskum tebuvo girdėti... „kus, kus“.

Kato Bielscius.

— *Canonicus, Sen-cus!* Jis prieš trejetą metų Labdarių Draugijoje sudrumstė vandenį ir sugavo pirmininkystės žuvį! Jis ir paskui prigaudydavo „nesugriaunamųjų argumentų“, nes tai lengviau padaryti, neg gera apyskaita duoti.

Auka.

— Vyručiai, štilkite! Ką darote?

Grieką ant savo sumnenės imatės! (Dainuoja ariją):

Argi aš teisėms nusidėjęs,

Kad katalikams geradėjis, —

Jiems tedirbu, jiems tedirbu?

Spectatores-judices, choru:

— Kas jis toks?

Matadores, taip-pat choru:

— Klic-ri-ka-las!

Visas Koloziejus, žemyn pirštus nuleisdamas, fortissime:

— Macte, macte! Galas jam!

Nebegyvas.

Paskum tebuvo girdėti duslus urzgimas piktai įnirtusių žiūrėtojų:

— Purrr... Petrrr... didžioji pusė Komiteto, tų pačių pažangiųjų, kurių šiandien benefis, vie-naminčiai: ar šitaip jūs žiūrėjote? Kalti nestabdė!

Bet kaltinamųjų nei galvų iš sėdynių nebesimatė. Negarbingai pasuolin palindę, visai nešvankiai drebėjo, kad neimtų ir jiems kailį kaišti.

Tik nebuvo reikalo. Klierikalų-nebegyvėlių garais apsvaiginta minia sušuko:

— Matadores! Visus kartu!

Advocatus Tunénus.

Vyručiai, susipraskite! Visus kartu paskerdę, ką gi kitą kartą beskersite? Juk šauksite ir vėl: „Circenses, circenses“. Koloziejus gi bus tuščias.

Spectatores, choru:

— Kas jis toks?

Matadores, taip pat choru:

— Klieri-ka-las!

Judices, turba mixta:

— Argi tad gali prabilti teisybė? —

Fortissime, su kojų bugnais, delnų torielėmis, putralakių trompetais ir kitais pučiamais ir daugomais muzikos instrumentais:

— Macte, macte! Galas jiems visiems!

Visi nebegyvi.

Beliko vieni pirmieiviai ir ėmė nerimti.

— Klausyk, o ką mes vieni bedarysime, kad mūsų taip maža, ir tie patys ne mūsų tautos ir dar neužaugos? Juk ten esama daug darbo ir dirbama dykai...

— Klausyk, ar tik ne tyčiomis tie klierikalai dėjosi aviniais? Jei savo netvarką mums mielu noru atiduoda ir kovoti nebereikia? Jei, vis mažiau Valstybės Ragaišio begaunant, dar menčiau Tamsioms Minioms patarnausime? Ji prieš mus pačius atsigriš...

Bet tuojau nusiraminę, išeidami, dainuoja ariją:

Kas mums nukentėję,

Kas mums nukentėję,

Bet tik mūsų viršus,

Arčiau prie Ragaišio!

Finis—galas dar ne paskutinis.

Uždangą pati policija nuleidžia.

Pastaba. Publikai visiškai nebuvo keista, kad Lietuvių tragikomedija darosi Rymo Koloziejuje: lietuviai pirmieji visados buvo didžiausi pasaulyje ultramontanai. Nuo pat a. a. Atakario laikų IV amžiuje ir ligi pat grapo Zubovo gadynės XX amžiuje, vis jie kaisioja savo nosis į Rymo-Katalikų dalykus ir vien jais, dvasiniais dalykais, tesirūpino, net valstybinius pamiršdami. „Naujoji Lietuva“ nuo-pat pradžių buvo klierikališka, atseit, taip, kaip pačių klierikalų, savo dalykų, gerų ar negerų, vis viena, organas. „Ziemščina“ taip-pat pataria savo N skaitytis su Rymo Papa ir jo ganomaisiais. Tai kur čia ir beišskirsi, kur Rymas, kur Krymas, kur pirmievių karčiama, o kur tikrieji Lietuvos reikalai, kurie šiandien už vis labiau turi rūpėti.

Antras aktas.

Jį Rūgščios Minos inscenizavo daug vėliau, bet taip-pat senokai: lapkričio mėnesio 6 dieną Apskri-ties Teismo oficinios salėje. Salė siaura ir ilga, lyg koridorius, reišė Bastilijos gatvę.

Šiuo kart nežinia, kieno benefis buvo, nes ir Nesugriaunamieji Argumentai, per pirmąjį spektaklį išvydę, kad Rūgščių Minų rengiamasi nuosekliai iš-skardyti visi klierikalai, kurių kai-kada yra reikalini-gi, taip-pat pretendavo į pelną ir Ragaišį.

Gerai, kad oficina buvo kieme, toliau nuo Li-teino: būtų pusė Petrogrado suvirtę į šį lietuvių ga-lia-spektaklį.

Paprastai, kad lietuviai savo spektaklius paskel-bia šeštoje, tai pradeda vaidinti devintoje. Šiuo gi kart pradėjo vaidinti kone penktoje ir jau publikos buvo sausakimšai: toks žadėjo būti įdomus spek-taklis.

Kas atėjo bertainiu vėliau, tas jau iš kiemo gir-
dėjo į viena susiliejančią lyg paskučiausio teismo
šauksmą: angelų tūkstančius trimitų ir sudaromųjų
būrių į pragarą ginti—milionus žviegimų:

... (Bal) e i i i i (šis)...

... (Ner) e i i i i (kia)...

a a a a a a a a a a...

o o o o o o o o o o...

u u u u u u u u u u...

— Bastilija, Bastilija!

Tapau sužavėtas dar kieme ir priemenėje, kur
daugybė atėjusių žiūrėtojų ramiai sau rūkė pypkes.

— Bastilija... ne kas kita. Tokia „uvertiūra“
tepagrota vieną sykį per visus amžių amžius ir dabar
mano džiaugsmui pakartojama... Dėkui gi tau, Per-
kūne, dėkui ir tau Patrimpe, dėkui ir tau Pykuoli,
dėkui jums, visai Lietuvių „deivan trejetan“: nieka-
dos nebegailėsiu, pats nematęs ir negirdėjęs Bastili-
jos sugriovimo...

Iškėliau rankas aukštyn tautinėje maldoje ir
džiaugsmas mane stabu ištiko, kad lietuviai, ne kuri
kita tauta iš šimto Petrapilyje esančių, reiškė pasau-
liui iškilmingąją Prancūzų revoliucijos valandą.

— Klysti Tamsta!—Pertraukė mane pypkinin-
kas. — Tai dar ne vaidinimas lietuvių tragikomedijos
prancūzų siužetu: tai tik intermedijos vaidinama. Jei
nori dalyvauti, eik: bene gausi ir pats kėde per
galvą.

— O molius ar jau ėda?

— Tuo tarpu tik vyriškieji savo kepures, moteriš-
kosios savo prikaiščius, o visi iš beviečio pykčio sie-
kia sau į alkūnę įsikąst ar taiko savo ausį pamatyti,
kaip ji paraudus.

Kaip gi nedalyvavęs tame epokiniame vaidinime,
kad ir intermedijose? Einu. Bastilijos gatvėje, at-
seit, salėje šimtai vaidintojų, it pragaruose, dūli pui-
kiame mėlyname prakaito dūme ir visi krato rankom.

- Ko jūs norite?—Klausiu artimųjų?
— Kad Baleišis pirmininkautų.
— O jūs ko norite?—Klausiu tolimesniųjų.
— Kad Baleišis nepirmininkautų.
— Tai tarkitės.
— Ag ir tariamės. Klausyk!
... (Bal)eišiii(šis) ...
... (Ner)eišiii(kia) ...
... (Bal)eišiii(šio) ...
... (Ner)eišiii(kia) ...

Net kukseti pradėjau susigraudinęs. Argi begali būti puikesnių tarybų?

Imame, nebeklausydami šauksmo, vaidinti savo intermedijas.

— Pradėkite jūs, Argumentai.

— Jūs, bedieviai! Vaikų žadate išpažinties nebeleisti, kunigų prie jų nebeprileisti,—nesulaukimas! Geriau mes jūsų prie Ragaišio raikymo neprileisime. (Ner)eišiii(kia).

— Jūs, kunigų panelės! Jūs jų tebeklausote, ne-susipratėlės! Tarstelės žodį, jūs ir puolate vykinti! Gana jau to! Šalin, nežviek, bo kad duosiu kumščiu į pašoną, tai net viauktelėsi... (Bal) eišiii(šis) ...

— Tik pamėgink—pats gausi per kvailią buvusią ir dar labiau cicilikų išdurnintą makaulę... (Ner) eišiii(kia) ...

Galas.

Einu toliau.

Baleišis sako:

— Pavaidinkiva ir mudu kokią intermediją. Tu pasilipk ant stalo ir imk raminti: bene paklausys ir nutils.

Aš lipu, šaukiu, kėtojuos, kaip scenoje. Argumentai klauso, cicilikai ne.

— Dabar ir tu pasilipk ant stalo ir abudu vaidinkiva: manęs paklausys Argumentai, tavęs cicilikai, ir nurims.

Pasilipome abudu.

Poželai iškrypo veidas, išvydus jų amžinąjį pirmininką šalia—amžinojo klierikalo. Sužaliavo pirmievių akyse, išbalo ir pamėlynavo veidai. Vienas pienburnis puolo iš minios, it ožys ragais, man į kelius; aš kebėkšt aukštinelkas nuo stalo žemėn. Gerai, kad užpakaliniai suskubo pagauti ant rankų: būčiau užsimušęs. Balaiešis į minkštą kėdę nuvirto. Spurga mušeiką teismu pabaidė.

Galas ir tai intermedijai.

Šalia stovi žydė ar rusė, ir su lietuviu vaidina savo intermediją rusiškai.

— Ak, nuraminkite jūs, kunigai, savo moteris: juk jos nieko nežino, ko nori!!

— Žino, ko jos nori, ir turi su jomis skaitytis: jos turi teisėtą balsą, kad ir moterys, kad ir liaudies atstovės.

— Ne, jos papirktos, jos dovanomis nulenktos!...

— O tie, kurie taip-pat šaukia, geriau žino, ko jiems reikia? Ar taip pat kuo nors nulenkti?

— Ak, jūs, kunigai, kunigai! Visiems jums padaryti galas, tai ir būtų ramybė...

Įsikiša du pienburniu beūsiu, ir tokia žerė iš jų veidų sukelta neapykanta, net, iš tikro, baisu, kad nepadarytų kriminalaus darbo.

Finis, galas toli gražu ne paskutinis.

Uždangą nuleido p. Petraškevičius, nelaukdamas, kol prasidės tikras vaidinimas lietuvių tragi-komedijos.

Trečias aktas to galia-spektaklio gruodžio mėnesio 4 dieną.

„Lietuvių Balsas“ 1916 m. gr. 1 d. nr. 92 (121).

Trečias aktas.

„Ašarų Šluostytojai arba Anglų Parlamento Posėdis“, sensacinis spektaklis, pirmą kartą mūsų mieste, inscenuotas gruodžio mėnesio 4 d. Teniše-

vo salėje amfiteatru, kuri pirmame akte reiškė Rymo Koliziejų; tinka ir kinematografe vaidinti.

Veikintieji asmens. 1, Ašarų šluostytojų roles vaidins lietuvių tautos p. p. Ūpininkai. 2, Širdžių šluostytojų roles—lietuvių tautos p. p. Sąžininkai. 3, Visoko šluostytojų, prastai kalbant, Darbo Jaučių roles—lietuvių tautos p. p. Smegeninkai. Parlamento spikeriai trys: lord Balskus, lord-prist Chesnys, lord Shylling. Parlamento sekretoriai penki; ko gi čia gailėti priedo? Ko dėl lietuvių tragikomedija vaidinama visokiais siužetais: tai rymišku, tai prancūzišku, tai dabar anglišku? Labai svarbus klausimas. Į tą klausimą turime atsakyti pirma, neg pradėdami rašyti recenziją. O atsakymas trumpas ir aiškus: tokia jau raiba lietuvių prigimtis: visur, visados, visais sekti. Nieko nemačys; iš savo kailio neiššoksi: nori-ne-nori, turi pats save visur nešiotis. Kokių gi čia dyvų, kad, visokių svetimų vėjų begaudydami, vienais pasekame krikščionių skerdime, kitais anarchijos kėlime; pagaliau, išigeidžiame pasekti pačiais anglais parlamentarume, mandagume, džentelmeniškume? Prieš vėją nepapūsi, prieš savo prigimtį nepaeisi. Kai paseksime dar vokiečiais tvarkume, žydais solidarume, t. ir t., bene ateis ir tokių laikų, kada jau galėsime ir pačiais savimi pavirsti.

Visa tai gali atsitikti. Vis dėlto neužbėkime už akių būsimiesiems atsitikimams. Rašykime, kas yra ar kas buvo. O kas paskui atsitiks, ta ir parašysime paskui. Tik dar viena maža pastabėlė: kodėl taip, o ne kaip lietuvių tragikomedijoje suskydo rolės?

Ar aš žinau, kam lietuvių visuomenėje monopoliuojama atskiri dalykai? Kam kairieji sakos vieni patys temoką pasotinti, dešinieji—vieni patys temoką nuraminti, vidurinieji gi—vieni patys darbą dirbti ir galvoti? Kam vieni temato daugiau materialių, kiti temato daugiau moralių dalykų?

Per visą mielą mėnesėlį visi treji repetavo savo roles, tai kiekvienas skyrium, tai visi drauge, tai po

du. Jie repetavo, o visuomenė barė, spauda ant jų nabagių užsidedusių galvų šalto vandens kibirais liejo. Ir vis dėlto griežtai nei vienoje scenoje nepavaidinta sutartinai. Petrapilio policijai lietuvių galia-spektakliai taip patikę, kad trečiojo akto paklaudyti ir vaidintojams „paplotų“ į kiemą atsiuntė net trisdešimtis savo atstovų-žiūrėtojų-klakerių.

Šiaip ar taip buvo, tegu sau istorija žinos. Mums gana, kad Petrapilis, o gal ir visas pasaulis, dar nebuvo matęs tokios ūmai, pačiomis paskutinėmis valandomis pasidariusios lietuvių čiučnybės. Susirinko 664 žmonės, įeinant revizorių patikrinti; kitų nė į vidų nebeįleido (manęs taip-pat). Vis dėlto tiek ir tebuvo girdėt:

— Jes, Sir, Mister, Miss, Lord, Lady...

— No, no, Gentleman, Missis, Milord, Milady...

Spektaklis prasidėjo senovės Graikų teatro būdu — paaiškinimais, kas toliau eis. Spikeriai tikrų anglių flegmatingumu laikė tradicines medines minas. Lord, Shylling net užsidėjęs tradicinę ilgą peruką. Majestotingu rankos mostelėjimu pavelijo lordams užėiti „ant ambonijos“.

Lord Yanushkevitch, apžiūrėjęs iš visų pusių sakyklą, pakratęs ją ir su nepasitikėjimu pakraipęs galvą.

— Džentlmenai ir Misiukės!

Senų senovinė demokratijos monopolistų tradicija, siekianti pačių amžių glūdumų, dabok, bene tik paties pirmojo lietuvių galia-spektaklio rugsėjo mėnesio 18 d. šių ilgų metų, liepia man šiandieną viešai pripažinti visuomeninių nuopelnų gerbiamųjų žmonių nevid... tfu! mūsų partijos priešininkų; tų gausingų atžagar... tfu! konservatorių. Mes matėme jų pastangas, neabejotinai kilusias iš storų pilv... tfu! grynos sąžinės motyvų. Negi be jų kaltybė, kad visi jų darbo rezultatai, nors buvo taikinama rykš... tfu! tvirtas režimas ir vienmarškinių mergų šald... tfu! stabilizacija,—nič niekam ašarų nenušluostė...

(Saldžiai, graudingai, melankolingai mąsto vandėlę, pilnas ilgesio akis pakėles į dangų).

Ak, kas? Kas-gi tremtiniams nabagėliams nutrins graudžias ašaras nuo mėlynų akelių, nuo raudonų skruostelių? Kas juos priglaus prie tikrai demokratingų širdelių?... Aplink aš nematau tokių...

(Ūmai duoda kumščiu į amboniją—ambonijos lenta skyla per pusę).

Čort vozmi! Gi mes, patys tikrieji demokratai, vienatiniai „darbo žmonės“—darbiečiai ir dar tikresniai už mus socialdemokratai! Jie, tiesa, nebe darbo žmonės (pats sau: tik trukšmingų kalbų); ale vis viena, moka tikrai suprasti proletariato sielą ir ją užjausti.

(Išsitraukia iš ambonijos didžiausią maršką, rodos, gana senai bevelėtą, nes visą išmargintą. Grausmingu balsu).

Gerbiamasis susirinkime, Lordai, Milordai etc! Nei tu akių beturėtumei pažiūrėti, nei gėdos bepasirodyti, sugrįžus į mūsų, pirmievių, bevaldomą Lietuvą, jei tu tremtinių ašaroms nušluostyti imtumei maršką iš bet-kurių kitų nešvarių rankų!

Mes esame tikrieji Ašarų Šluostytojai—už mus vienus tebusuokite!

Lord-primas Vayllokaytys, pasižvairavęs į perskilusią amboniją, su nepasitikėjimu paspardęs ją koja.

— Miledės ir Milordai!

Senų senovinė doros ir krikščionybės monopolistų garbė ir šlovė, skambanti skersai ir pailgai visą pasaulį, kiek tik petrapiliečių akys ir atmintys siekia, bene ligi pat-antrojo lietuvių galia-spektaklio, lapkričio mėnesio 6 d. šių ilgų metų liepia mums šiandieną viešai pasirodyti vertais savo pirmtakūnų, kuriems, kai tėvynės reikalai iškilo, nebebuvo nei Romėnų, nei Helenų; nei atgaleivių, nei pirmievių, nei niekurneivių,—visi buvo artimą mylintys krikščionys katalikai. Ir mums jų nėra. Mums tėra,

štai, (nusilenkia į kairę) gerbiamieji džentlmenai, tuštybės pūsl... tfu! mūsų partijos priešininkai, mentutė saujelė, ale tokių barškintojų trukšmin... tfu! pažangybės žmonių, kad su jais kartu niekaip nesuskubsi paeiti. Ir ko mums su jais eiti, kad abejiems nepakeliui? Ar mes matėme bet-kokių realių jų darbų, kilusių ne iš egoiz... tfu! bendrųjų žmonių meilės motyvų? Jiems tai nerūpi. Tai ne gi be jų kaltybė, kad iš jų, lyg iš tų ožių, nei pieno, nei vilnos... tfu! kad jie tik sutrukdys darbą, jei paims šluostymo monopoliją.

(Dievotai, melankolingai, lyg angelus danguje matydamas).

Ak, ne jie, ne pirmiečiai nubrauks tremtiniams nabagėliams gaudžias ašaras... O kad ir nubrauktų ašaras, tai dar lieka širdys, taip-pat apdujusios... Bene jie pasieks taip giliai? Kas juos priglaus prieš tikrai krikščioniškai gailėstingų dūšelių ir savo paties širdžia ištirs, kaip kita širdis plaka?

(Ūmai daužia kumščiu į amboniją—ambonija dar sykį skyla pailgai). Vae vobis, hypocritae, jei nenorite matyti, kad mes, krikščionys, esame tikrieji ne tikrai akių, bet ir širdžių šluostytojai!

(Išsitraukia iš ambonijos dar didesnę maršką, taip-pat, rodos, senokai beskalbtą, nes išmargintą).

Gerbiamasis susirinkime, Lordai Milordai! Nei tu sąžinės neturėtumei, jei su kita drobule eitumei tremtinių ašarų ir širdžių šluostyti, ne su šita, štai, drobule!

Mes esame tikrieji širdžių šluostytojai—už mus vienus tebalsuokite,—ne misceantur sacra profanis!

Lord Shyelling, visai nebelipdamas į nebetvirtą amboniją.

Milordai ir Milėdės!

Kadangi jūs visi esate džentlmenai; kadangi pilni esate ūpo (nusilenkia į kairę), kuris tiek daug energijos jums duoda; kadangi esate pilni jautrumo ir artimo užjautimo (nusilenkia į dešinę), kurs taip

jus priartino prie tremtinių,—tai jūs suprasite, jogiai skyrium vis dėlto mažiau bus padaroma, nei paėmus ir to ir kito, da pridėjus smegenų, kurių nei jūs, nei jūs neturite, nes mes, Lietuvių Kuopa, tautininkai, paėmėm jų monopoliją. Tai viena.

Aš neesmi iškalbingas, ir man nerūpi kalbos pažiūros, kurios praktikingame žmogaus gyvenime tiek tėra vertos, kiek šimtavarsės dangiškosios deivės Laumės Juostos nudažytas purvas. Tai viena.

Mums visai nerūpi atminti kažin-kokios tradicijos, kuriomis giriasi neva vienatiniai drisk... tfu! proletarų užtarytojai arba ilgais skvern... tfu! togomis dangstantys liaudies pakal... tfu! sąžininkai. Vieni siekia akių, kiti užančių, atseit, ašarų ir sąžinių. Bet argi ilgam bus tų pastangų tepašluostyti viena-antra nabagų vieta? Ar tiek žmogaus ir tėra, kiek akių ir širdies? O jei teks dar kai-kas pašluostyti, tai kas beimsis?

(Melankolingai).

Bene tu, pirmievi? Ne, ne tu—tau viena terūpi. Bene tu, klierikale? Ne, ir ne tu—ir tau viena terūpi. Tai kas gi, kas?

(Trenkia ambonijai į šoną—ambonija visai sukrypsta).

Tik mes, Tautos Smegenys! Nieko nelaimės nabagai tremtiniai, jei juos tetemps į vieną kairę! Nieko jie nelaimės, jei tebus tempiami į vieną dešinę! Reikia, kad abeji tuo pačiu žygiu tampytūsi į save kailinius, kuriais bendrai apsikloję, tada tretiesiems tarp jų gera, nors ir pareigų daugiau krenta. Kraštutiniams vien tampymosi užsiėmus, viduriniams belieka virsti Darbo Jaučiais ir visa nudirbti. O į tą vidurį susvirs bent-kiek iš kairės, bent-kiek iš dešinės ir bus talka, kokios jūs, Milordai, dar neesate matę!

Mano receptas gatavas:

Rp. Tautos ūpo—9,00,

Tautos sąžinės—9,00,

Tautos smegenų—9,00.

Misce. Detur. Trintis ir gerti kasdieną.
(Ištarukia iš ambonijos dar didesnę maršką).

Gerbiamasis susirinkime, Lordai, Milordai! Nė tu smegenų beturėtumei, jei su kairiųjų ar dešiniųjų drobule eitumei, tremtinių tik ašarų ir nuodėmių šluostyti, o ne su mūsų drobule, kuri tinka visam kam pašluostyti!

Mes ne kareiviai, kurie temoka: kairėn, dešinėn; kairėn, dešinėn! Mes esame tikrieji visuotinieji Visoko šluostytojai—už mus vienus tebusuokite!

Spikeriai duoda balsą dėl balsavimo motyvų.

Pirmeiviai, karčiai:

Vėjo papešk,
Debesio paskusk,
Uodo taukais ištepk,
Ekėčiomis užsiklok,—
Kai gerai išsprakaituos,
Tremtinys bus sveikas...

Klierikalai, pranašingai aukštyn pirštą iškeldami:

Ne misceatur sacra profanis...

Kordebalietas. Lord Balskus kankanuoja su lady Rakshtiene. Lord Zubov—su Zytiete, t. ir t. Lord Shylling ir visi kiti Sirai, Misteriai, Mistrys ir Misiukės, apstoję aplink, džiaugsmingai ploja rankomis, šūkaudami:

— Tai čiutnumas lietuvių! Niekas nieko neapvagina, niekas nieko neiškeikė, niekas niekam su kėde per galvą nedavė... Niekas nieko niekam... A-ak, kad tave devynios! Nei patys anglai nebeatskirtų, ar čia lietuvių Parlamento Posėdis, ar pačių anglų! Belieka suskaityti balsai. Laimėjusiems—laimingos kelionės Valstybės Rag... tfu! tremtinių ašarų šluostytų. Kitiems visiems—demission iš rūpinimos visuomenės dalykais!

O, kad patys iš visų pusių šluostomieji žinotu, kiek jais visokių visaip rūpinamasi: tai būtų ašarų tvanas iš džiaugsmo! Ale kad nežino...

Visiems nusibodo.

— A-a-aušt!

P. S. Paduotąsias balsavimo korteles suskaičius, pasirodė jų... 815. Stebuklingai padaugėta jų 151, nes dalyvautojų teturėjo būti 664. Tik ant to anglai pažino, jog tai ne jų būta posėdžio: Anglų Parlamento Posėdžiuose, net ir bulvaruose vaidinamuose, nėra 23% chuliganų balsuotojų.

Finis dar toli gražu galas ne paskutinis.

„Lietuvių Balsas“, 1916 m., gruodž. 15 d., 96 nr.

Ketvirtas aktas.

„Lietuvių Parlamentas“, ramus spektaklis, inscenuotas 1917 m. vasario 19 d. Kalašnikovo Ragaišio Biržoje, ilgoje, lygioje ir plačioje salėje, kaip Lietuvos lanka.

Petrapilio lietuviai veikia virto patys savimi, neg to tikėtasi trečiame akte. Bidz-bidz-bidz paskui rymiečius, krikščionis skerdžiant; liuokt-liuokt paskui prancūzus, anarchiją keliant; luinai-luinai paskui anglus, parlamente tariantis,—ir pakilo apetitas, anot to, bevalgant. Taip ūmai pakilo, kad nebeteko pasekti vokiečius, žydėlius ir kitus „iš už jūrių-marių barzdotus vyrus“. Nors lietuviškasis protas kentė, cypė-cypė laužomas: bent tam sykiui reikėjo nebesidairyti, ko čia dar radus svetima, dėl viena to—gudru ir lietuviams sektina.

Aplinkybės—ne tetulės: jų neatsiprašysi; kai ima ką versti, tai ir paverčia ton pusėn, kurion visai nebuvai ketinęs krypti. Rūgščias Minas jau nuo pirmojo akto ėdė abejonės nuodai, ar beverta vaidinti jų pradėtieji galia-spektakliai dėl Valstybės Ragaišio,

kad jo vis mažiau begaunama?? Iš antros pusės, pro visus, griežtai pro visus plyšius sunkės i lietuvių sielą Lietuvos autonomija, nepriklausomybė, karalija, panlituanizmas, imperializmas, kurie galvosukčio progresija augo-augo be galo, megalomanijai, kol uždegė visus „ragaišius“.

Visiems tiems dalykams būtinas yra savas seimas, savas parlamentas; tos demokratinės politikos formos, kur daugumas visados nuskriaudžia mažumą, bet tas mažumas dar labiau pasigardžiuoja, neg laimėjusi, turėdama teisės išsiklykti iki gana ir visiems į akis pakaišioti išvertus sau padarytąsias žaizdas-nuoskaudas.

Kurių monų, tarė lietuviai: vien sekti, tik sekti kitais, vien tik seilės varvinti dėl visa to, kas gražu ir gudru, atseit, svetima, kad mumis pačiais kiti iš senų senovės grožėjas, džiaugias ir net sau pavyzdžiu mus statosi? Kas gi pasaulyje nežino: „žemaičių šventumo“, „lietuvių kytrumo“, abejų atsargumo, rimtumo, rūpestingumo, ką rytoj valgys, išmanumo, taktumo, vyrų svetimtautėms pačioms nuolaidumo, t. ir t.?

Visa tai daug kartų pagarbinta, kaip paprasta žmonių kalba, proza, taip ir išeigine, dievų kalba, poezija. Atsiversk nors gi lenkus romantininkus. Be ne išminties būtų visam tam nepritarti, tikru nepalaisyti, kai giriama, neimti, kai duodama! Griežtai jokio pamato.

Kad gi bent tai būtų tušti egzaltantų pagyrimai, nuo kurių puodai neesti taukuoti! Atsiversk lietuvių senovės lapus, tikėk Narbutu, Daukantu, Basanavičium ir kitais tokiais.—mokykis ir pūskis, didėk. Lietuvių senovėje šunimis vandeniui važiuota; visame pasaulyje ilgiausias tiltas iš žabų nusipinta; miškai taip taupyta, kad net durys sau iš žabapalaikių pinta (paskui žydeliams dykai atiduota); karnų vyžos pakulomis adyta, o galvijų odos vilkams atidavinėta. O gyvenimo gudrybe lietuvių mokėta apeiti

visi kaimynai, sektasi visi apgaudinėti: ir čigonai, ir meškininkai, ir žydai, ir patys velniūkščiai vokiečiukai.

Atsisakyk gi, kad geras, visų tų gerų savo bočių savumų—pats save paniekinsi! Ne, sakai? Jei tau ne, tai ir man ne: imkime tad bendrai lavinti tuos tautinius savumus, jau ramiai vaidindami Lietuvių Parlamentą, idant visoje pilnybėje pasireikštų kardinaliosios lietuvių parlamentumo dorybės. Paskui, kai šarka ant uodegos atneš mums tėvynės laisvę ir nepriklausomybę, kaip padėję rasime.

Pirmutinioji dorybė—kits kitu nepasitikėjimas.

Galvos, žinoma, nededu, jog petrapiliečiai lietuviai taip, o ne kitaip galvojo, rinkdamies į ketvirtąjį savo galia-spektaklį Ragaišio Biržoje, inscenizuodami pavyzdinį lietuvių parlamentą. Tai dalyko nekeičia, nes jie vistiek visoje pilnybėje pareiškė iš pradiedų paveldėtas parlamentarumo dorybes, visųpirma—kits kitu nepasitikėjimą. Tai buvo ir tebėra didžiausi lietuvių (ne)-dorybė, kuri lygiai kaip ir atsarga, gėdos nedaro.

— Broliai, broliai—tie lietuviai, anot žinomo lietuvių ideologo Katkaus: vis dėlto, sugyvendamas su jais, pagalio iš rankos nepaleisk: jis nuolat pravartu.

Ar šis aforizmas padarytų gėdą pačiam Kuzmai Prutkovui, jei mes tokį turėtume? Gerai dar, kad neturime.

Tad į Ragaišio Biržą, atseit, į ketvirtąjį savo spektaklį lietuviai tegalėjo patekti, kaip į rojų—perėję ilgus šveistyklos nemalonumus, anot stačiatikių, mitarstva.

— Gerai tau, icliau: kam visą amžių apgaudinėjai dorus brolius lietuvius!—Tariau sau ir visai nurimęs pasidaviau pilietiškojo šveitimo operacijai. Visųpirma, peranksti atėjęs, susigriebiau užmiršęs namie pakvietimą. Sugrįžau pasiimti, nors tai du varstu ke-

lio, dėlto suskubau atgal paskirtu laiku. Esu tautininkas nebegrynas: nebetesiu išlaikyti senų senovini lietuvių paprotį—ateiti dviem valandom vėliau po paskirto laiko. Na, ir atsimokėjau užtat 2¼ valandas laukdamas pradžios spektaklio.

Platūs ir statūs laiptai į Ragaišio Biržą man dabar rodės Jokūbo liesvomis į dangų, kur minių minios dangaus kandidatų, aukštyn galvas atmetę, laukia savo eilės įeiti. Stabo ištiktas, it vilkas, vieno kaulo tapęs, nebenujėgiau laikotarpio, ar jis buvo ilgas, ar trumpas, tie 2¼ valandų. Atminčiai šito įsižiūrėjimo į dangaus vartus ir dabar tebeturiu sustingusį sprandą ir nebenulenkiama galvą. Džiaugiuos, nes kiti sako, tai derą: kas laiptuose buvo aukštyn žiūrėjimas, lygioje vietoje virsta žiūrėjimu iš aukšto ir teikia majestoto.

Prie staliuko aukštybėje buvo Charonai-tikrintojai. Gavęs du liudytoju, jog mano nosis tikrai mano nosis, o ne prilipdyta kitų akims apdumti, jog mano pakvietimas—tikrai mano pakvietimas: man spektaklio rengėjų pasiūstas ir mano gautas, o ne pasidirbtas—vėl geriems žmonėms apgauti,—pagaliau, buvau pervežtas per Stiksą į „anapus grabo“, anot Geručio betariant.

Antroji nemažesnė dorybė—atsargumas.

Žmonių Ragaišio Biržoje, kaip vapsvų kulyje, 738, laikant „žmonėmis“ kairiųjų pramuštgalvius ir dešiniųjų argumentus. Tik binn, tik zirzz, bet-tik kas įgėlus. Nebežinai, kame dešinė, kame kairė,—visi atėjo lygiai pasiryžę, kaip ir pradiedai darė—nieko neklausyti, kas įsigeistų šventą mano laukinį norą varžyti, palaikant tvarką ir leidžiant kitų nuomonės paklausyti.

Tad spektakliui vesti griebtasi tos-pat priemonės, kuri jau buvo pavartota, vaidinant „Anglų Parlamentą“: išrinkta ne vienas, ne du, bet visi trys spikeriai-pirmininkai.

Jau gilioje senovėje, dar prieš „laisvės metus“ dainius-pranašas Adomas Jakštas kūjeliu, anot S. Kymantaitės, yra ištaukšėjęs tokios tvarkos tikslingumą iki šiol neužmirštame tautos išminties himne:

Kai trys stos,
visados
burną tau užčiaups;
Viens suriks,
kits sukliks,
tretis per snukį duos.

Tai ir bus išlaikyta eilia kalbėtojams.

Daug-daug ir kitko buvo sumesta spektaklio inscenizuotojų, teisingai ir tiksliai pasirenkant ne vieną, ne du, tik tris pirmininkus. Venas pats būdamas, jei, ne Dieve duok, pasvirtų iš kairės, juk visą dešinę nugultų, o jei iš dešinės—visą kairę nugultų. Dviem esant, jei vienas svirtų dešinėn, antras kairėn, abudu paliktų nuo kits kito atsilošę pakankamai kvailiom minom. Gi vieną iš abiejų pusių spundomis surėmus, tai ir kažin-kaip patręšusį išlaikysi stačią, tiesų, nekrypstantį per visą susirinkimą.

Siuosyk dar toliau nueita. Taikyta netiktai vidurys spundomis iš šalių ramstyti, bet norėta, kad ir pats vidurys į abi spundi reaguotų ir jas dvi neveliuotų. Iš abiejų pusių pastatyta spundos-skardžiabalsės; iš kairės nekantriosios pirmėivybės ragelis, iš dešinės stagnacijos vargonų principalas. Kad vienas antro neužrėktų, į vidurį pasodinta prakiurusi litavra.

Trečioji dorybė—formalumas.

Balsu, kurio niekas negirdėjo, buvo paskaityta pereito spektaklio recenzija. Aprašyta taip smulkiai teisingai, lyg tyčia būsimosioms kartoms tiekiant medžiagos dabartinei lietuvių kartai apibūdinti. Kitai ir negali.

Susirinkimas visa to išklausė, begalo pamaldžiai atsiviepęs, kaip kurčia Abromienė graudingos Juozapo-Aigiptiečio istorijos, ir vienu balsu tarė:

— Amen—kas padaryta, gerai padaryta!

Daugiau, paskaityta, kaip balsai buvo labai gražiai surinkta, labai akuratiniai į ryšelius sudėta, labai stipriai virvele surišta, labai riebiai laku mazgas užlieta ir... Kadangi nė vienam balsų rinkimo komisijoje dalyvavusiam Lietuvos patricijui nebuvo signeto, tai Januškevičius prispaudęs savo liuką ir per tą liukiavietę visi lordai-bajorai pasirašė (visų būta pasirašančių!). Pagaliau, gausingais palydovais apstoję, it pagautą pabėgėlį iš katorgos, nugabenę į Centralinį Komitetą, atidavė į stipriausią sargybinių globą, dėl atsargumo čia-pat šalia nedegamosios spintos (į vidų nebūtų parėję).

Susirinkimas ir to viso išklauses, vienu balsu tarė:

— Amen—kas padaryta, gerai padaryta!

Daugiau, skaityta, kaip trejų devynerių komisija, virpančiomis rankomis, mirštančiomis širdimis liukiavietę sulaužė, virvelę atrišo, biuletenius išvyniojo ir... Vienas, du, trys neišaiškinamu būdu, nebent juodosios magijos pagalba, ne kitaip: atsirado 150 kortelių daugiau, neg buvo balsuotojų. Kadangi visi trejos devynerios komisijos šlėktelės—balsų skaitytojai buvo tikrai susipratę, pažančios žmonės, tai su kokia ten juodąja magija nė iš tolo nenorėjo bet-ką bendra turėti. Tad visą balsų kortelių pundą nusprendė pasmerkti—auto da fé, vadinasi, ispaniškai sudeginti arba kur lietuviškai fé išmesti.

Susirinkimas ir to viso išklauses, vienu balsu tarė:

— Amen—kas padaryta, teisingai padaryta!

Padaryti padaryta, bet tik vienos pačios balsų skaitymo komisijos, o ne visos spektaklio publikos.

Formaliai ta publika turi aiškiai, nedvejodama, atsakyti: „aš tai padariau“! Bet dar nebuvo išsižodžius. O lietuviai geidė netik formalumo, bet net viršformulumo, kaip dar niekur niekas nebuvo daręs. Ag jau naujai tautai, kaip naujai šluotai, privalu viskas geriau daryti-šluoti.

Prasidėjo sunkus formulavimas rezoliucijos, kaip ir dėlko reikėjo visi rinkimo rezultatai įmesti į ispanų ar į lietuvių fe. Formulavo vienas pirmininkas, niekas negirdėjo; formulavo antras pirmininkas, niekas nesuprato; formulavo trečias pirmininkas, nesisėkė. Tad visą dalyką taisydamas, ėmės formuluoti buvusias Draugijos pirmininkas ir taip supainiojo, kad kilo reikalas, kad bent du žmogų iš abiejų sparnų aiškiai pasisakytų, ko dėl jie ir jų šalininkai mano, jog tie 150 chuliganų, imetusių po du ar tris balsus, sudarė visą nechuliganų darbą.

Spektaklio publika suskydo į du priešingu ir mirtinai nebeapsikenčiančiu būriu. Vieni manė, reikią kalbėti, ilgai kalbėti, kol gerklė apkars kalbėtojams, kol ausys užraks klausytojus; kiti šaukė: nebeišturėsime, nebeišturėsime gyvill! Ir apsigynimo ome jau buvo bepradedą aukštyn kiloti figūras kolio, kitaip griežčio arba sietinio pavidalais. (Lietuviai jas paprastai vadina—„kumštimis“; žodis ir jo reikšmė - pritarimas bene bus iš totorių pasiskolintas—reiks pasiklausti profesoriaus Būgos).

Kaip sunkų lagaminą vežant, garuoja blogas kurnas, garuoja ir vežėjas; taip ėmė garuoti ir ketvirtotojo galia-spektaklio publika ir jos prezidiumas, nebeišveždami formalumo. Sunkaus susirūpinimo tvaikas jau buvo bepradedą užgniaužti kvapą; jau viena-antra galvelė, it šalnos pakąsta, ėmė liūdnai žemyn dėl to perdidelio lietuvių parlamentarumo į nebūtybę linkti,—štai, visus atgaivino dangiško trimito balsas: džiaugkis lietuvių parlamentarumo kankinamoji demokratija—štai tau eina Purėnas, turbūt, koks sveimtautis, nes kitaip pagalvojęs, sušuko aukso raidėmis užrašytą teisybę:

— Dokumentus įmetus į fé 'ispanų ar lietuvių, vistiek), nebetraukiama atgal.

Daug-daug teisybių žmonės savo omene jaučia; bet visai aiškios jiems pasidaro tik tada, kada kas kitas jas aiškiai pasako. Nuo Purėno lyg nuo Sokrato ar Kanto žodžių, nušvito viso susirinkimo galvos; nušvito ir jų veidai. Prezidiumas laimingiausia mirties šypsena susileido į kėdes, kad nebereiks formuluoti; publika, kad nebereiks prezidiumo formulos, it žydų Talmudą, suktai aiškintis.

738 (septyni šimtai trysdešimtys aštuoni) be vieno Purėno tūkstančiu keturiais šimtais septyniomis dešimtėmis keturiais delnais ėmė velėti savo pasilinksminimą, lyg visos Lietuvos Laumės būtų vienu žygiu susirinkusios į malūno tvenkinį Duonelaičio aprašytųjų „buksvų“ skalbtų. Nukrito du karnizai, atšoko popieriai nuo sienų, nors lietuvių ausys, jų garbei sakant, išturėjo, jų bugneliai nesprogo.

Tai buvo viena prakilniausių valandų; valanda, kuri užmiršus, būtų nedovanotina jaunai tautai, vos pradadant parlamentarų gyvenimą.

Ketvirtoji dorybė—plepumas.

Labai klydo tas, kas buvo pradėjęs manyti, jog pereitų rinkimų neteisumas jau pabaigtas pripažinti ir atiduotas protokolams. O, ne! Popiet šaukštai, vakarykščia negrįžta, nors pačių lietuvių prasimanytieji dėsnīai, tačiau ne sau patiems vykinti. Dar kartkarčiais prie to-pat dalyko grįžo ponas, herbu „Taip sakant“.

Lietuvių tauta, kaip nė viena kita tauta, turtin-ga talentingais, tiesiog gaivališkai patvariais oratoriais. Jų rasi bet-kuriame lietuvių susirinkime. Jų kalba suturėti tiek-pat sunku, kiek sunku krioklys už-tvenkti. Taip jau apsigimę nieztančiais liežuviais. Jie kalba tol, kol burna jiems išdžiūsta, kol galva pradeda kaitulio suktis, kol protas aptemsta, mintys su-

minšta, nuosakumas sudrinka; vienu žodžiu trumpai pasakius: kol kas sverdančio nuo išsikuštėjimo oratoriaus varu nenutraukia ar nenuvaro nuo sakyklos. Negavę progos mirtinai išsikalbėti, nakčių nemiega, vietos sau neranda ir virsta sunkiausios formos neurasteniku.

Šios rūšies oratoriai paprastai kalba ne vien savo vardu, bet kokios labai plačios partijos, visos demokracijos, katalikijos ar net visos žmonijos. Niekas nesiunčia kalbėti, niekas neįgalioja ginti ar reikalauti. Tačiau tautiniu savo jautrumu jie ir patys atspėja esą Dievo ar šiaip jau likimo pašauktieji mesianiniai atkentėtojai už gera valia atstovaujamas minias, už jų teises, nuoskaudas ir troškimus.

Objekto platumas verčia juos pavartoti ir tolygią formą—kuo daugiausia žodžių dėl proporcijos. Pri-trūkdami senso žodžių, visa burna knaboja iš turimojo arsenale žodžių be senso: taip sakant, tynai, man rodos, nugi, taigi, t ir t.

Kalba ir patys geria savo iškalbos skystymėlių, lyg tai būtų sterilizuotasai Petrapilio pienelis už 40 kapeikų buteliukui, o ne Moikos ar Fontankos vandenužis. Jokios tirštimėlės, nors tamsiai drumsta. Iš tų kalbų klausytojų laimei tiek galvoje telieka, kiek pakramčius rūgusio pieno, tarp dantų: krapštyti nereikia.

Tokiems oratoriams Amerikos lietuviai moka po 5 dolarus už kalbėjimą per ištisą vakarą. Tiesa, jų neklauso. Bet karštais laikais gerdami alų, nori, kad ant stalų suktųsi vėdintojai-kepėstai, o estradoje liežuviai-bekauliai.

Kiekvieną susirinkimą, kiekvieną sumanymą ir pasiūlymą, bet-kieno pavartotą tvarkos eilį, jie kėsina saviškai pertvarkyti; rėkdami lenda kitų pamokyti, kaip būtų geriau, tikriau, formaliau ir teisėta. Kažin kas būtų, jei Dievas būtų tiems oratoriams davęs bent-kiek sveiko proto ir logikos. Bijau, kad ta-

da visą pasaulį ūmai sureformuoti ir patys gautų galą, daugiau nebeturėdami progos išsiplepti.

Daug-daug kartų poną „Taip sakant“ gavo publika nuo sakyklos nuvaryti; bet jis vėl ir vėl atkakliai grįžo. Po tokių spektaklių, sako, jis po tris dienas gulįs paslikas, be vieko, be žado, bet saldžiausiai pasitenkinęs; ir piktai varęs nuo savęs laukan psichiatrą, atsiųstą gailestingųjų jo draugų, kad pagydytų. Veltui: gamta...

Daugakalbių-mažatūrių garbei lieka, kad jie sunkiai, prakaitingai klebetuoja liežuviais visiškai veltui, be jokio egoizmo, nelaukdami sau jokio atlyginimo, jokio užjautimo, nei pritarimo. Kalba, kad taip jau jiems reikia, nelyginant, kaip rakui atėjus, šebelniotis. Tai tvirtas ir brangus lietuvių parlamentarumo pamatas. Negriaukime jo, karštapėdžiai! Tik gaila, kad tokių neesti daug: kiekviename susirinkime po vieną, po du; daugiausia po tris.

Užtat jų trūkumą pilnai atstoja plačiausia minia kitos rūšies „oratorių“, pilnų prakilnaus siekimo, kad susirinkimas juos pamatytų. Daugiau nieko. Bene gana ir to? Jie nesulaukdami laukia tos džiaugsmo valandėlės, kada pro kitus gaus šmūkstelėti į priešą, pasilipti aukščiau už susisėdusius, gražiai jiems nusišiepti, dailiai galvele linktelėti ir akelėm sakyte pasakyti: „Štai ir aš. Žiūrėkite, koks!“

— Gerbiamasis susirinkime! Aš nieko nauja neturiu jums pasakyti. Aš tiek tenorėjau pasakyti, kad ir nieko nepasakęs, visam kam pritariu, ką jau, štai, šitie ponai yra kur-kas geriau už mane pasakę...

Ir meiliai sprunka atgal į vietą, taip patenkinti, lyg jiems būtų pasisekę didžiausį sumanymą įkalbėti. Sulig Jurgio ir kepurė. Tai dar neperdidelė laimė. Didžiausia gi laimė, kad bet-kuriame lietuvių spektaklyje, tad laukime, kad bus ir lietuvių parlamente, jų ištisos minios. Neiškalbūs jie. Bet ar gi ta viena iškalba dabina parlamentą? Dabino jie iki gana ir petrapiliečių ketvirtąjį spektaklį.

Penktoji dorybė—kaunumas.

Jei šio naujo žodžio nesupratote (nesu ir aš pats tikras to žodžio), paaškinsiu senoviškai—skramnastis.

Artinasi, pagaliau, daugiau ne ištisi metai laukiamieji naujos Petrapilio Lietuvių Draugijos dėl karo nukentėjusiems šelpti valdybos rinkimai. Tos draugijos nelaikykite, susimildami, pirmiena su Lietuvių Draugijos dėl karo nukentėjusiems šelpti Centraliniu Komitetu; kalbant štukų rodytojų afišų stilium: Dėl Dievo meilės, nemanykite, kad mes tokie-pat svieto parėjūnai, kaip ir kiti!

Dalijama iš dviejų pusių sąrašai kandidatų nariais, agituojama už šiuokius ir tokius. Tik žinomojo veikėjo S. nemini nei vienas, nei antras sąrašas; niekas jo pavardės nemini salėje: jis nerinktinas.

O, lietuvio kytrybė! Ponas S. gauna balsą.

— Gerbiamasis susirinkime! Ne iš vienų lūpų, bet iš daugelio burnų, kaip iš dešinės pusės, taip ir iš kairės, aš nuolat girdžiu vieną ir tik tą patį šnibždėjimą: „ką rinkę, ko nerinkę, o p. S. rinkime: jis jau dirbęs-praęs, bus naudingas“. Jūsų valia, gerbiamasis susirinkime, man šventa ir vykintina. Tačiau prašau jūsų, maldauju rankas sudėjęs, keliaklupsčias: nerinkite manęs, neverto, seno nuodėmininko, ak, nerinkite!! Pasigailėkite, paleiskite po tiekos milžiniškų darbų! Aš nebetinku. Ne man kitų bežiūrėti: manęs tegul kiti pasižiūri!! Ak, nerinkite, nerinkite... Ak, ak, ak!"

Susirinkimas, girdėdamas tokį aišiojimą ir primygtiną įkalbinėjimą, kad nerinktų jo, buvo jau bepradedęs jį rinkti: įsidėmėjo jį. Tik jau nebebuvo jam vietos laiku užrašytuose kitų pavardėmis lapeliuose.

Įsipiršimo taktikai buvo pripažinta premija ir praminta: Adverniškoji Lietuvių Taktika, kaip yra adverniškieji Italų streikai: į darbą eiti, bet jo nedirbti. (Sabotažas).

Galop, susirinkimas dar ilgai klausė nemokytojų, kaip reikia vaikai mokyti, bevaikių, kaip reikia vaikai auklėti, ir bedievių, kaip reikia melstis ir tikybos daboti. Ir daug-daug kitų gyvenimo dorybių būtų klausęs, kad nebūtų buvęs išvartytas, baigiantis reiki.

„Rygos Garsas“, 1917 m. nr. 32, 33, 34.

Finis,

dabar tai jau tikrai galas paskutinis.

Daugiau žiūrėk:

1. Tiesiant kelią Lietuvos nepriklausomybei 40 p.
 2. Aplink Baltiją 96 p.
 3. Karo vaizdai. 104 p.
 4. Mūsų Tautos kildūšišką epopėją: „Į Valstybės Ragaiši“, likusią Voroneže 100 p. rankraščio.
-

TURINYS.

Psl.

Lietuvių kultūros centras Rygoje karo metu.

Rygos Garsai	5
IV Latvių Dailininkų paroda	8
Kovos būdai	12
Skaitmenų tinkle	17
Linartai, Kačanauskai ir Ko	21
Negerkite nunotūrinto spirito!	30
Lietuvių patriotinis vakaras	33
Ko nereikia ir ko reikia	34
Kanklių vakaras	37
Mūsų apsileidimas Rygos Labdarių Dr.	39
Dailė—tautą atstovauja	43
Dailė tautą jungia ir auklėja	48
O lietuvių tautą ar dailė jungia ir auklėja	51
Tautinė mokykla išėivių gyvenime	55
Dairykimės vaikams prieglaudos	57
Mokykime vaikus!	60
Pabaltijys dėl karo nukentėjusiems lietuviams	62
Sėkly, sėkly!	66
Karo Alleluja	69
Šelpkime pabėgėlius	70
Karas—žmonių lygintojas	71
Visuomenės lekės	74
Neapleiskime savo tėviškelių	78
Būkime atsargūs kalboje	81
Išvirkščioji pusė	83
Karo laiko netvarka	85
Dievo aplaidžia	86
Visų kraštų pabėgėliai, junkitės	89
Apyskaita Rygos Lietuvių Komiteto	90
Mūsų pabėgėliai aplink Rygą	96
Kogi bijote!	98

Bendraisiais lietuvių reikalais.

Laukiamoji diena	102
Tuščia jos!	103
Dar ne karžygiai	107
„Tamsuomenė“ ir „šviesuomenė“ laikraščių darbe ..	111
Vyrai, drąsiau!	116

II

	Pal.
Dėl švietimo draugijų mokyklos	120
Kooperacija—teisingumo mokytoja	123
Patys ieškokitės rinku	127
Tonų dailė ir barbarybė	129
Mūsų šeimynų vėžys	132
Drumzlės	14
Žiedai vilioja	144
„Rygos Garso“ iškarpų skyrius	146
Rinkime žinias karo istorijai Lietuvoje	149
Žemės ir kalbos	151

Dėl santykių su lenkais.

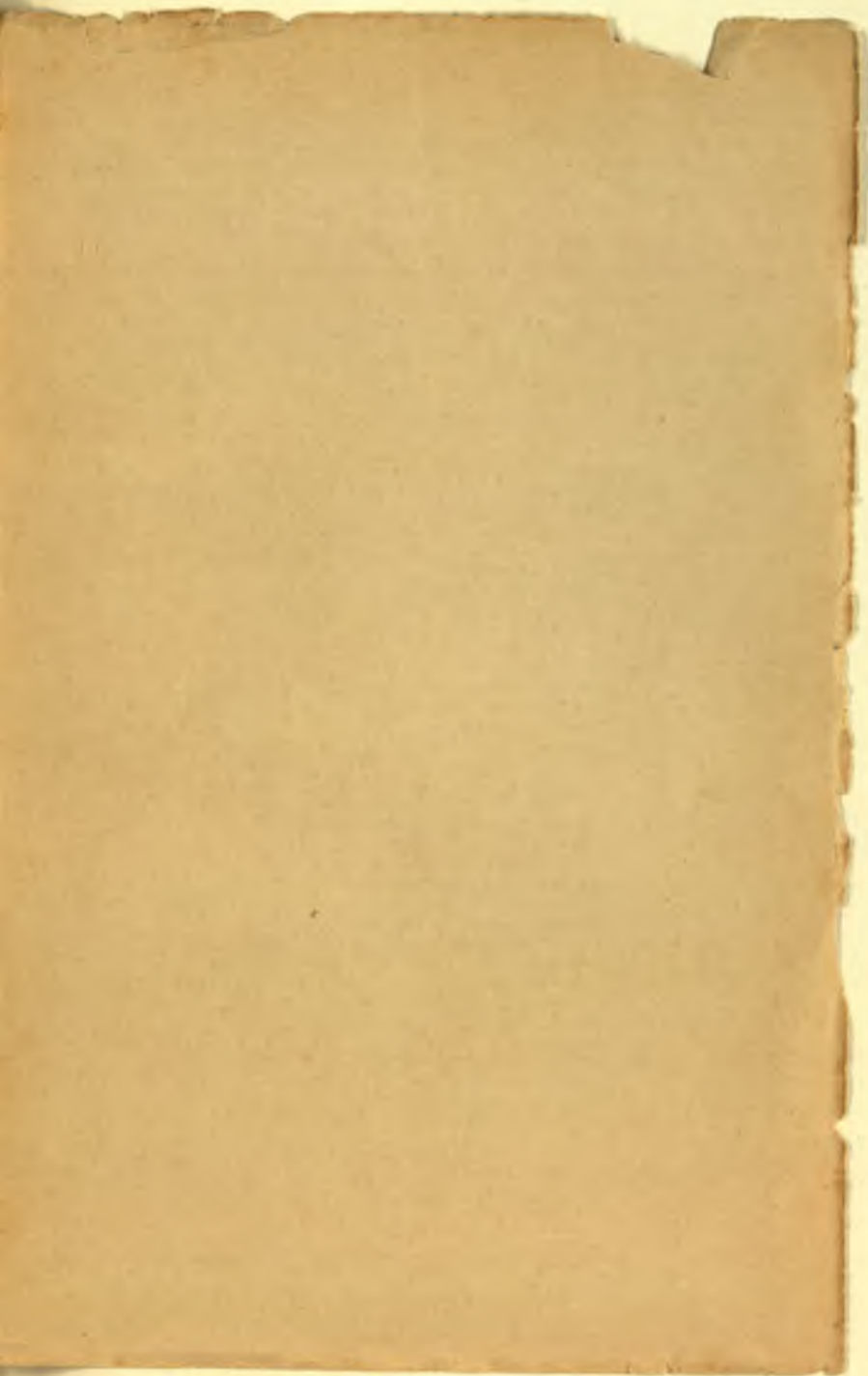
„Szkoła polska na Litwie“	155
Ką gi mes reikiame Lenkų autonomijoje?	158
Lenkų talmudizmas	161
„Korona i Litwa“	164
Nebér ko bepasisakyti!	168
Dėl praeities mūsų kultūros	175
Dėl dabarties mūsų kultūros	177

Varia.

Zigmantas Milkauskis-Milkaitis	188
Pas vyskupą Roppą	189
Kastantino Kastantinas	191
J. E. Quigley	192

Lietuvių kultūros centras Petrapilyje karo metu.

Mūsų liaudis ir jos šviesuomenė Did. Vilniaus Seimo laiku	195
Tautos Pažanga	206
Autonomistų-federalistų tarybos Kijeve	210
Kurio „Karaliaus“ naudai?	223
Mūsų „diplomatijos“ tuščiapūsliai	227
Mūsų diplomatija beveikmė, kur būtina reikia	231
Kaip vokiečiai įsivaizdina tautų išsiskaidymą Rusijos vakarų žone	235
Gerb. Petrui Leonui Maskvoje	238
Šventojo Tėvo taikos nota	239
Galia—spektakliai	243
Pirmas aktas	245
Antras aktas	249
Trečias aktas	252
Ketvirtas aktas	259

101

2.140778¹⁶

LIETUVOS NACIONALINĖ
MARTYNO MAŽVYDO BIBLIOTEKA

3.203703

Lietuvos nacionalinė
M. Mažvydo biblioteka

000294182